

**POLITECHNIKA
OPOLSKA**

**SKRYPT
NR 214**

Andrzej Przytułski

**ZBIÓR ZADAŃ Z PODSTAW
ELEKTROTECHNIKI
DLA STUDENTÓW STUDIÓW ZAOCZNYCH**

**cz. I
(wyd. III)**

OW
OFICyna
WYDAWnicZA

ISSN 1427-9932

Opole 1999

Rodzicom moim poświęcam

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. LINIOWE OBWODY PRĄDU STAŁEGO	7
1.1. Energia, moc, połączenia rezystancji, zależności rezystancji od temperatury	7
1.2. Zastosowanie I i II prawa Kirchhoffa do rozwiązywania obwodów elektrycznych	25
1.3. Metoda prądów oczkowych i potencjałów węzłowych	28
1.4. Zastosowanie twierdzeń Thevenina i Nortona	50
1.5. Zastosowanie zasady superpozycji	68
1.6. Metoda przekształceń sieci	73
2. NIELINIOWE OBWODY PRĄDU STAŁEGO	77
3. POLE PRZEPLYWOWE	90
4. POLE ELEKTROSTATYCZNE	100
4.1. Siły działające w polu elektrostatycznym, natężenie i potencjał pola	100
4.2. Kondensatory	112
5. POLE MAGNETYCZNE	123
6. OBWODY MAGNETYCZNE	135
DODATEK	148
Procedura GAUSSA-JORDANA	149
Procedura CHOLESKIEGO	151
LITERATURA	153

WSTĘP

Materiał zawarty w skrypcie, przeznaczony jest do ćwiczeń rachunkowych z podstaw elektrotechniki, dla studentów studiów zaocznych Wydziału Elektrotechniki i Automatyki, w pierwszym semestrze nauki tego przedmiotu.

Tytuły rozdziałów tego opracowania odpowiadają tematyce wykładów, a ilość zadań jest proporcjonalna do czasu poświęconego na zajęciach poszczególnym zagadnieniom.

Część zadań jest własnego pomysłu autora i stanowi efekt wieloletnich doświadczeń w pracy ze studentami studiów zaocznych.

Zbiór uzupełniają przykłady z cytowanej literatury, publikowane tam bez rozwiązań.

Różnorodność wybranych zadań i metod powinna pomóc studentom w samodzielnej nauce i usprawnić proces dydaktyczny.

Pani prof. dr hab. inż. Marii ZĄBKOWSKIEJ-WACŁAWEK składam serdeczne podziękowania za trud recenzowania skryptu.

Panu inż. Eugeniuszowi GŁOWIENKOWSKIEMU dziękuję za bardzo staranne wykonanie szaty graficznej

Autor

1. LINIOWE OBWODY PRĄDU STAŁEGO

1.1. Energia, moc, połączenia rezystancji, zależność rezystancji od temperatury

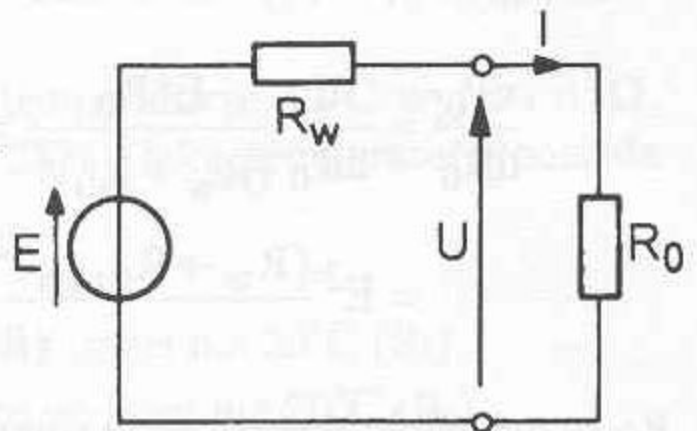
Zadanie 1.1

Do rzeczywistego źródła napięcia o parametrach E i R_w przyłączono rezystancję obciążenia R_0 , jak pokazano na rysunku 1.1.

Dane: $E = 15V$, $R_w = 1\Omega$, $R_0 = 19\Omega$.

Obliczyć:

- Pobraną ze źródła moc całkowitą P ,
- Moc pobraną przez odbiornik P_0 ,
- Jaki powinien być rezystor obciążający R_0 aby pobrana przez niego moc była max.?
- Jak duża jest moc pobrana przez odbiornik obliczony w punkcie c) ?
- Jaka jest wtedy sprawność źródła?
- Dla jakiego obciążenia (dla jakiego R_0) sprawność osiąga swoje maksimum?
- Jaką moc pobiera odbiornik R_0 , dla którego sprawność z jaką pracuje źródło jest maksymalna?

Rys. 1.1

Rozwiązanie:

- Oddana przez źródło moc jest równa iloczynowi jego napięcia i prądu

$$I = \frac{E}{R_w + R_0}, \quad I = \frac{15}{1 + 19} = 0,75A,$$

$$P = EI = \frac{E^2}{R_w + R_0}, \quad P = \frac{15^2}{1 + 19} = \frac{225}{20} = 11,25W.$$

- b) Odpowiednio moc pobrana przez odbiornik $P_0 = UI$, z reguły dzielnika napięcia

$$U = \frac{ER_0}{R_w + R_0}, \quad P_0 = UI = \frac{E^2 R_0}{(R_w + R_0)^2}, \quad P_0 = \frac{15^2 \cdot 19}{(1+19)^2} = 10,6875W.$$

- c) Celem znalezienia odbiornika pobierającego największą moc należy zbadać funkcję mocy odbiornika w zależności od R_0

$$\begin{aligned} \frac{dP_0}{dR_0} &= \frac{d}{dR_0} \frac{E^2 R_0}{(R_w + R_0)^2} = E^2 \frac{(R_w + R_0)^2 - 2R_0(R_w + R_0)}{(R_w + R_0)^4} = \\ &= E^2 \frac{(R_w + R_{0\max})^2 - 2R_{0\max}(R_w + R_{0\max})}{(R_0 + R_{0\max})^4} = 0. \end{aligned}$$

Po rozwiązaniu powyższego równania uzyskuje się:

$$R_w + R_{0\max} = 2R_{0\max}, \quad R_{0\max} = R_w.$$

- d) $P_{0\max} = \frac{E^2 R_w}{(R_w + R_w)^2} = \frac{E^2}{4R_w}, \quad P_{0\max} = \frac{15^2}{4} = 56,25W.$

- e) Sprawność to stosunek mocy pobranej przez odbiornik do mocy całkowitej.

$$\eta = \frac{P_0}{P} = \frac{E^2 R_0}{(R_w + R_0)^2} \frac{R_w + R_0}{E^2} = \frac{R_0}{R_w + R_0}.$$

Dla przypadku maksymalnego poboru mocy przez odbiornik

$$\eta_{\max} = \frac{P_{0\max}}{P} = \frac{E^2}{4R_w} \frac{2R_w}{E^2}, \quad \eta_{\max} = 0,5.$$

- f) Maksymalna sprawność może zostać wyznaczona z analizy wzoru

$$\eta = \frac{R_0}{R_w + R_0} = \frac{1}{\frac{R_w}{R_0} + 1}.$$

Wynika z tego, że maksymalna sprawność wystąpi przy $R_0 \rightarrow \infty$. Jest ona wtedy równa 1.

$$R_{0\text{opt}} = \infty.$$

g) Taki przypadek jest jednak bezsensowny, gdyż moc pobierana przez odbiornik wynosi wtedy 0, ($I=0$), $P_{opt} = 0$

Odpowiedź: a) 11,25W, b) 10,6875W, c) $R_{0max} = 1\Omega$, d) $P_{0max} = 56,25W$,
e) $\eta_{max} = 0,5$, f) $R_0 \rightarrow \infty$, g) $P_{opt} = 0$.

Zadanie 1.2

Rezystancja cewki z drutu miedzianego w temperaturze 12°C wynosi 45Ω . Po pewnym okresie pracy wzrosła ona o 28%. Jaka temperaturę posiada teraz cewka?

$$\vartheta_{0Cu} = 237 \text{ K},$$

R_1 - rezystancja przewodnika w temperaturze niższej niż 20°C (ϑ_1).

R_2 - rezystancja przewodnika w temperaturze wyższej niż 20°C (ϑ_2).

Rozwiązanie:
$$R_2 = R_{20} \left[1 + \alpha_{20} (\vartheta_2 - 20^\circ\text{C}) \right],$$

$$R_1 = R_{20} \left[1 + \alpha_{20} (\vartheta_1 - 20^\circ\text{C}) \right], \quad \frac{R_2}{R_1} = \frac{1 + \alpha_{20} (\vartheta_2 - 20^\circ\text{C})}{1 + \alpha_{20} (\vartheta_1 - 20^\circ\text{C})}$$

Prawą stronę równania (licznik i mianownik) dzielimy przez α_{20} i podstawiamy $\frac{1}{\alpha_{20}} - 20^\circ\text{C} = \vartheta_0$, ϑ_{0Cu} podano w treści zadania

$$\frac{R_2}{R_1} = \frac{\vartheta_0 + \vartheta_2}{\vartheta_0 + \vartheta_1},$$

$$\vartheta_2 - \vartheta_1 = \frac{R_2 - R_1}{R_1} (\vartheta_0 - \vartheta_1), \quad \vartheta_2 = \frac{R_2 - R_1}{R_1} (\vartheta_0 + \vartheta_1) + \vartheta_1.$$

zgodnie z danymi: $R_1 = 45\Omega$, $\vartheta_1 = 12^\circ\text{C}$, $\vartheta_0 = 237 \text{ K}$,

$$R_2 = 45 \cdot 1,28 = 57,6\Omega, \quad \vartheta_2 = \frac{57,6 - 45}{45} (237\text{K} + 12^\circ\text{C}) + 12^\circ\text{C} = 81,7^\circ\text{C}.$$

Odpowiedź: Temperatura uzwojenia po nagrzaniu $\vartheta_2 = 81,7^\circ\text{C}$.

Zadanie 1.3

Jaką rezystancję posiada przewód aluminiowy o długości $l = 600\text{m}$ i średnicy $d = 0,2\text{mm}$ w temperaturach 20°C , 75°C , i -8°C . Temperaturowy współczynnik rezystancji aluminium $\alpha_{20} = 0,00377\text{ K}^{-1}$, natomiast rezystywność właściwa aluminium $\rho_{\text{Al}} = 0,02857\Omega \cdot \text{mm}^2/\text{m}$.

Rozwiązanie:

$$R_{20} = \frac{600\text{m} \cdot 0,02857\Omega \cdot \text{mm}^2 / \text{m}}{(0,2\text{mm})^2 \frac{\pi}{4}} = 545,64\Omega,$$

$$R_{75} = 545,64[1 + 0,00377(75 - 20)] = 658,79\Omega,$$

$$R_{-8} = 545,64[1 + 0,00377(-8 - 20)] = 488,05\Omega.$$

Odpowiedź: $R_{20} = 545,64\Omega$, $R_{75} = 658,786\Omega$, $R_{-8} = 488,05\Omega$.

Zadanie 1.4

Wolframowe włókno żarówki ma w temperaturze 20°C rezystancję $R_{20} = 48,7\Omega$.

- Jaką rezystancję ma żarówka w temperaturze 2200°C ?
  - Jak duży jest prąd w momencie włączenia żarówki w stosunku do prądu przy pracy ustalonej ?
  - Jaką moc posiada żarówka przy napięciu $U = 220\text{ V}$?
- Współczynnik temperaturowy rezystancji wolframu $\alpha_{20} = 4,1 \cdot 10^{-3}\text{ K}^{-1}$.

Rozwiązanie:

$$\text{a)} \quad R_{2200} = R_{20}(1 + \alpha_{20}\Delta\theta),$$

$$R_{2200} = 48,7\Omega \left[1 + 0,041\text{K}^{-1}(2200 - 20)\text{K} \right], \quad R_{2200} = 484\Omega.$$

b) W obu przypadkach żarówka włączona jest na to samo napięcie

$$I_{20}R_{20} = I_{2200}R_{2200}, \quad \frac{I_{20}}{I_{2200}} = \frac{R_{2200}}{R_{20}} = \frac{484\Omega}{48,7\Omega} = 9,94.$$

$$c) \quad P = \frac{U^2}{R} = \frac{220^2}{484} = \frac{48400}{484} = 100 \text{ W}.$$

Odpowiedź: $R_{2200} = 484 \Omega$, $I_{20} / I_{2200} \approx 10$, $P = 100 \text{ W}$.

Zadanie 1.5

W termie o pojemności 5l należy podgrzać wodę od temperatury $\vartheta_1 = 10^\circ\text{C}$ do temperatury $\vartheta_2 = 80^\circ\text{C}$ w przeciągu 30 minut.

- a) Ile energii elektrycznej należy dostarczyć do tego celu i jaką moc powinien posiadać element grzewczy jeżeli nie uwzględnia się strat ?
 b) Jaki jest pobór prądu ?

Dane: Napięcie robocze termy $U = 220 \text{ V}$, ciepło właściwe wody

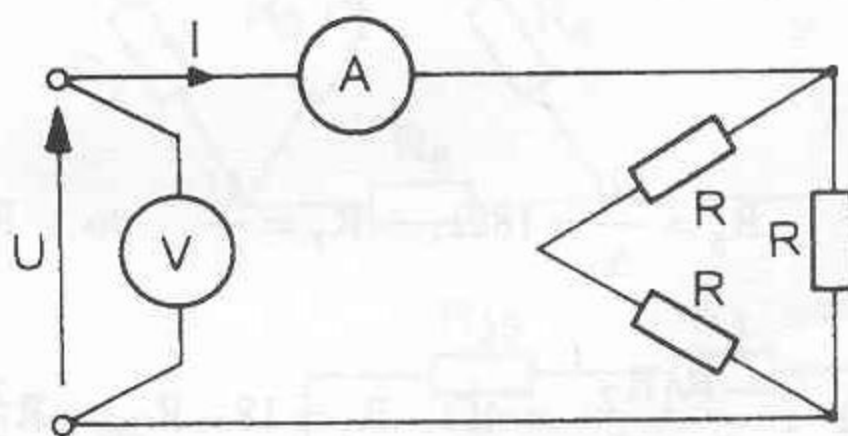
$$c = 4,19 \frac{\text{kJ}}{\text{kgK}}.$$

Odpowiedź: a) $W = 1467 \text{ kJ} = 0,41 \text{ kWh}$, $P = 0,82 \text{ kW}$, b) $I = 3,72 \text{ A}$.

Zadanie 1.6

Trzy jednakowe uzwojenia połączone w trójkąt i zasilano napięciem 12 V jak na rysunku 1.2. Prąd płynący ze źródła wynosi 18 A. Jaka jest rezystancja jednego uzwojenia ?

Rys. 1.2

Rozwiązanie:

$$\frac{(R + R)R}{R + R + R} = \frac{U}{I}, \quad \frac{2R^2}{3R} = \frac{12}{18}, \quad \frac{2}{3}R = \frac{2}{3}, \quad R = 1 \Omega.$$

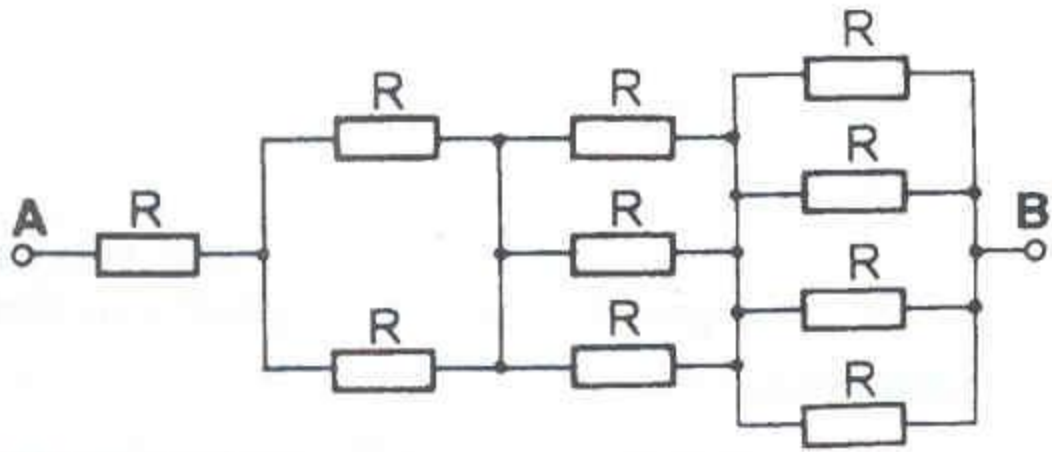
Odpowiedź: Rezystancja uzwojenia wynosi 1Ω .

Zadanie 1.7

Jak duża powinna być rezystancja R aby rezystancja zastępcza układu na rysunku 1.3 wynosiła $R_{AB} = 25\Omega$?

Rys. 1.3

Odpowiedź: $R = 12\Omega$.

Zadanie 1.8

Do sieci o napięciu $U=90V$ włączono dwa rezystory połączone szeregowo i zmierzono prąd $I_s=5A$. Przy połączeniu równoległym prąd pobierany z sieci wyniósł $I_r=22,5A$. Oblicz poszczególne rezystancje zakładając, że przy zmianie płynącego przez nie prądu, rezystancje te nie zmieniają się.

Rozwiązanie:

$$R_s = \frac{U}{I_s} \quad \text{to} \quad R_s = \frac{90}{5} = 18\Omega, \quad R_r = \frac{U}{I_r} \quad \text{to} \quad R_r = \frac{90}{22,5} = 4\Omega,$$

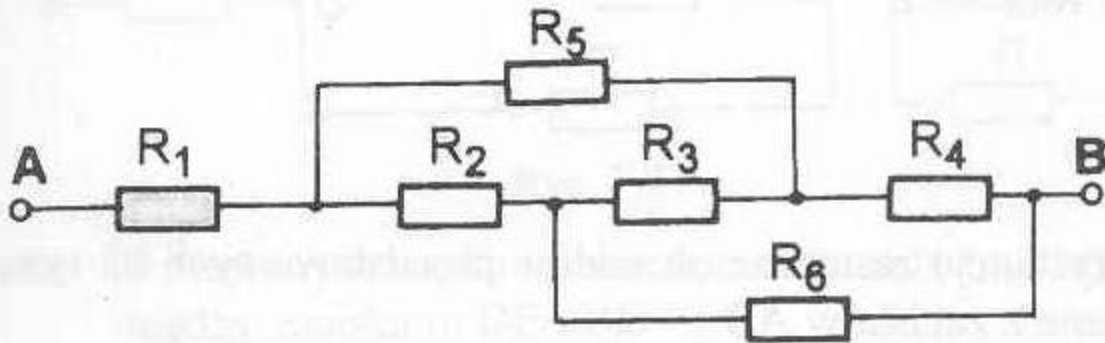
$$R_1 + R_2 = 18\Omega \quad \text{i} \quad \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} = 4\Omega, \quad R_1 = 18 - R_2, \quad -R_2^2 + 18R_2 - 72 = 0,$$

$$R_{2(1)} = 6\Omega \quad \text{lub} \quad R_{2(2)} = 12\Omega, \quad R_{1(1)} = 12\Omega \quad \text{lub} \quad R_{1(2)} = 6\Omega.$$

Odpowiedź: $R_1=12\Omega$, $R_2=6\Omega$ lub odwrotnie.

Zadanie 1.9

Obliczyć rezystancję zastępczą obwodu między zaciskami AB. Schemat połączeń jak na rysunku 1.4a.

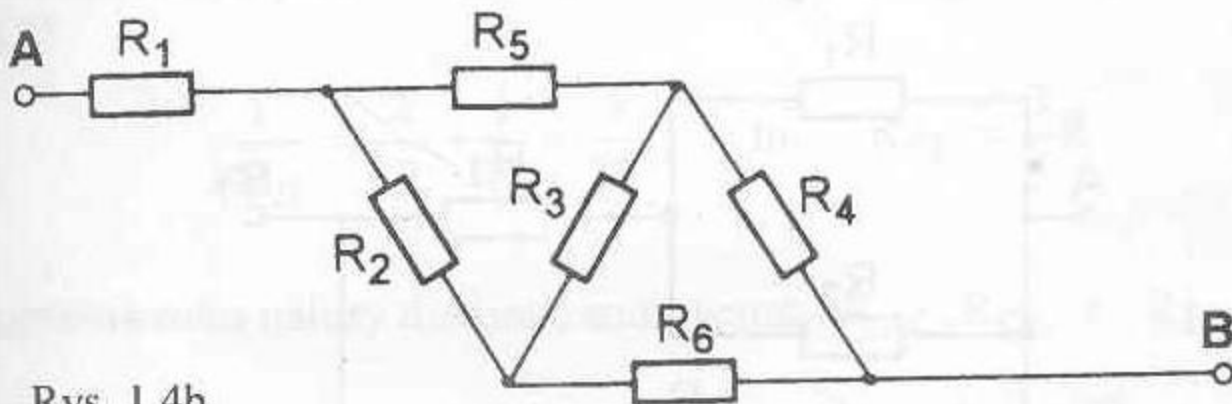

Rys. 1.4a

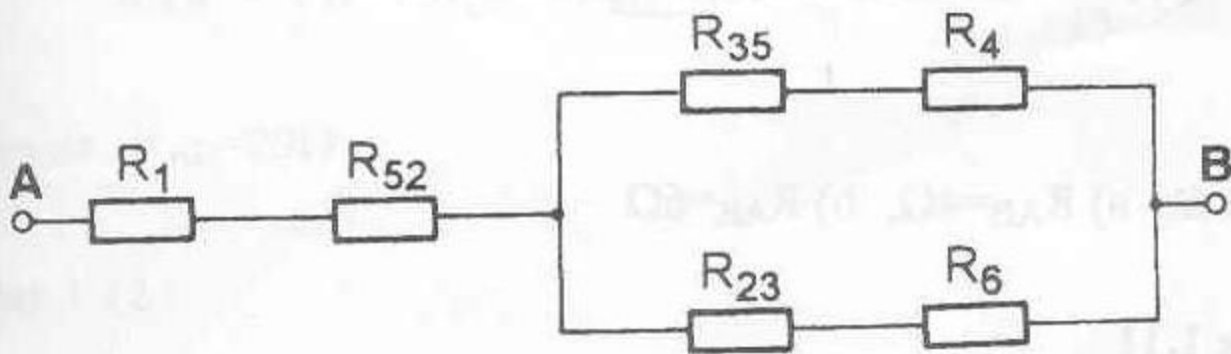
Dane: $R_1=1\Omega$, $R_2=2\Omega$, $R_3=3\Omega$, $R_4=4\Omega$, $R_5=5\Omega$, $R_6=6\Omega$.

Rozwiązanie:

Układ z rysunku 1.4a po kolejnych przekształceniach przedstawiono na rysunkach 1.4b i 1.4c

Rys. 1.4b.

Rys. 1.4c.

Po przekształceniu $R_{23}=0,6\Omega$, $R_{35}=1,5\Omega$ a $R_{52}=1\Omega$.

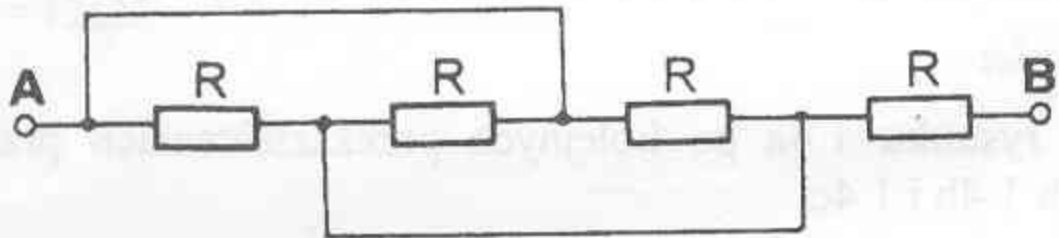
$$R_{AB} = R_1 + R_{52} + \frac{(R_{35} + R_4)(R_{23} + R_6)}{R_{35} + R_4 + R_{23} + R_6}$$

Odpowiedź: $R_{AB} = 5\Omega$.

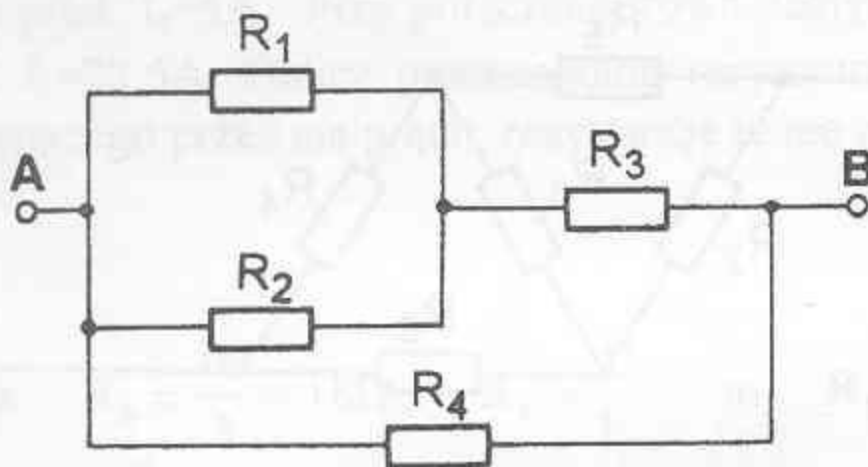
Zadanie 1.10

Obliczyć rezystancje zastępcze obwodów przedstawionych na rysunkach 1.5 i 1.6 widziane z zacisków AB.

Dane: $R=3\Omega$, $R_1=12\Omega$, $R_2=6\Omega$, $R_3=5\Omega$, $R_4=18\Omega$.

Rys. 1.5

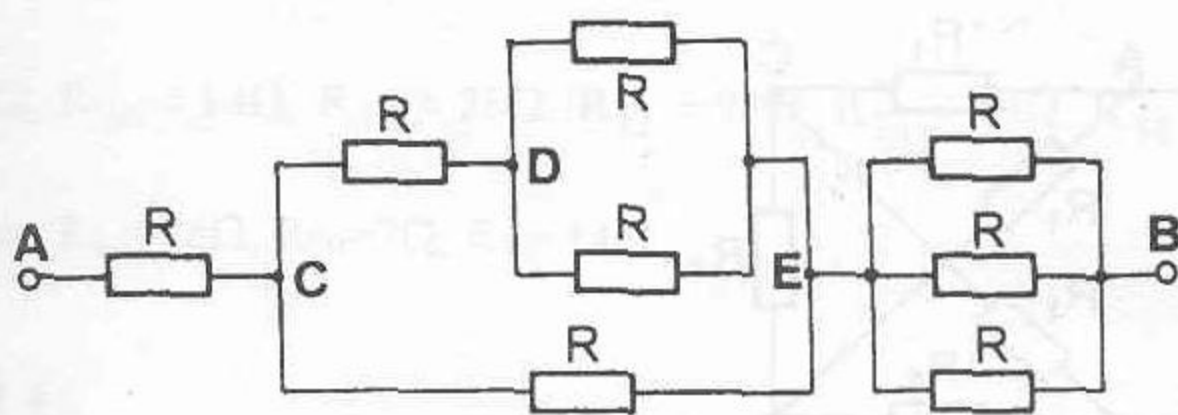

Rys. 1.6

Odpowiedź: a) $R_{AB}=4\Omega$, b) $R_{AB}=6\Omega$.

Zadanie 1.11

Wszystkie rezystancje sieci przedstawionej na rys. 1.7 są takie same i mają wartość $R=15\Omega$. Oblicz rezystancję zastępczą na zaciskach AB.

Rys. 1.7

Rozwiązanie: W pierwszym rzędzie policzone zostaną rezystancje zastępcze między zaciskami DE i BE

$$\frac{1}{R_{DE}} = \frac{1}{R} + \frac{1}{R}, \quad R_{DE} = \frac{1}{2}R, \quad R_{BE} = \frac{1}{3}R.$$

Rezystancja górnej gałęzi R_{CEg} wynosi:

$$R_{CEg} = R_{CD} + R_{DE} = R + \frac{1}{2}R = \frac{3}{2}R.$$

Rezystancja dolnej gałęzi R_{CEd} wynosi R , tak więc rezystancja między zaciskami CE

$$\frac{1}{R_{CE}} = \frac{2}{3R} + \frac{1}{R} = \frac{5}{3R} \quad \text{to} \quad R_{CE} = \frac{3}{5}R.$$

W ostatnim kroku należy dokonać sumowania R_{AC} , R_{CE} i R_{BE}

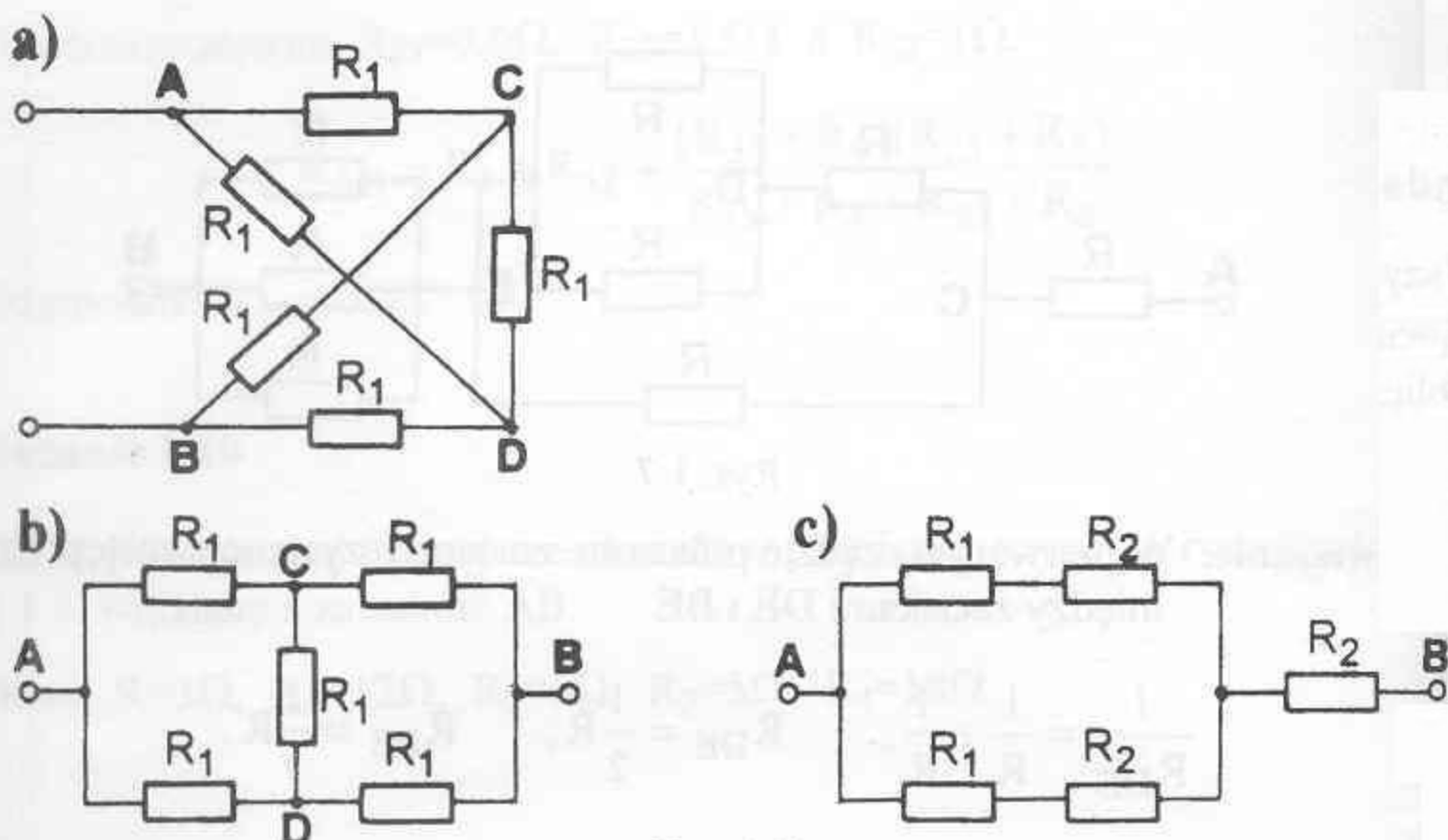
$$R_{AB} = R_{AC} + R_{CE} + R_{BE} = R + \frac{3}{5}R + \frac{1}{3}R = \frac{29}{15}R.$$

Odpowiedź: $R_{AB} = 29\Omega$.

Zadanie 1.12

Wszystkie rezystancje sieci przedstawionej na rysunku 1.8a mają wartości $R_1 = 5\Omega$.

Obliczyć rezystancję zastępczą na zaciskach AB.

Rys. 1.8

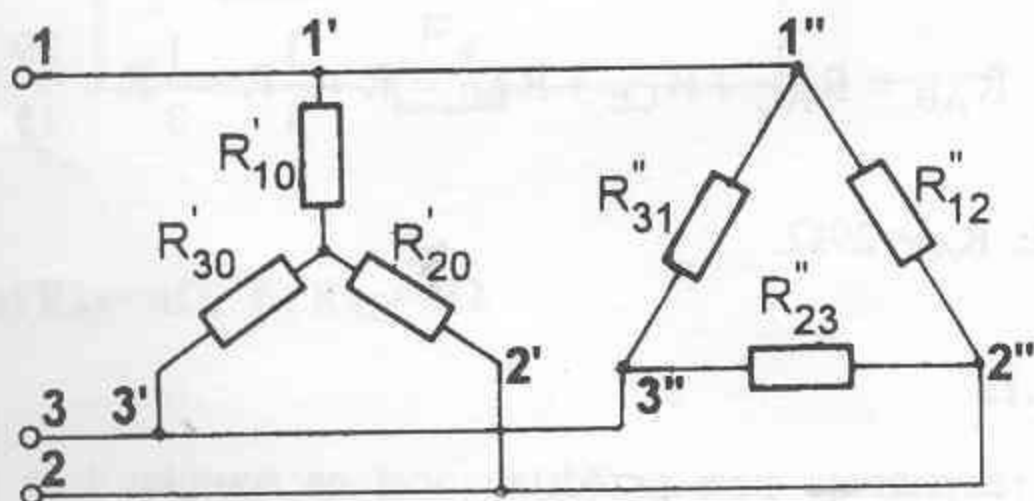
Rozwiązanie: Stosując przekształcenie trójkąt-gwiazda rys. 1.8b i 1.8c, uzyskuje się

$$R_2 = \frac{1}{3}R_1, \quad \text{a stąd} \quad R_{AB} = \frac{R_1 + R_2}{2} + R_2 = \frac{R_1 + 3R_2}{2}, \quad R_{AB} = R_1.$$

Odpowiedź: $R_{AB} = 5\Omega$.

Zadanie 1.13

Obliczyć parametry gwiazdy zastępczej dla układu przedstawionego na rysunku 1.9.

Rys. 1.9

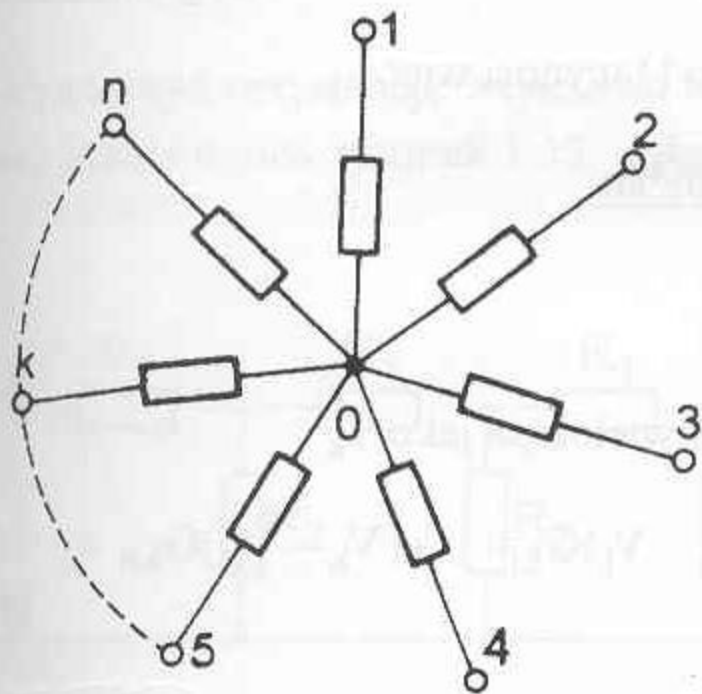
Dane:

$$R'_{10} = 56\Omega, R'_{20} = 14\Omega, R'_{30} = 28\Omega, R''_{12} = 98\Omega, R''_{23} = 49\Omega, R''_{31} = 196\Omega.$$

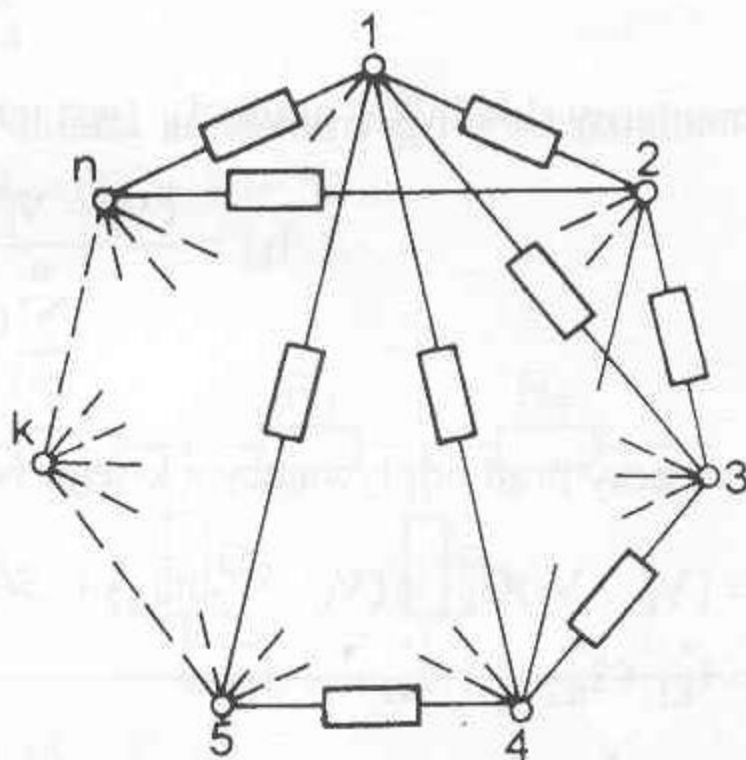
Odpowiedź: $R_{10}=28\Omega, R_{20}=7\Omega, R_{30}=14\Omega$.

Zadanie 1.14

Wyprowadź wzór na przekształcenie n-ramiennej gwiazdy rezystancji jak na rys. 1.10 w równoważny wielokąt rezystancji jak na rys. 1.11, R_{k0} -rezystancja k-tej gałęzi gwiazdy, R_{kl} -rezystancja pomiędzy węzłami k i l wielokąta.

Rys. 1.10

Rys. 1.11

Rozwiązanie: Potencjały węzłów wynoszą odpowiednio $V_1, V_2, V_3, V_4, \dots, V_k, \dots, V_n$. Prąd od k-tego punktu gwiazdy do jej środka można zapisać wzorem $I'_k = G_{k0}(V_k - V_0)$, gdzie I'_k - prąd k-tej gałęzi gwiazdy, V_0 - potencjał punktu środka gwiazdy (niekoniecznie równy zero).

Dla punktu 0 ważne jest I prawo Kirchhoffa
$$\sum_{k=1}^n I'_k = 0,$$

$$(V_1 - V_0)G_{10} + (V_2 - V_0)G_{20} + \dots + (V_k - V_0)G_{k0} + \dots + (V_n - V_0)G_{n0} = 0.$$

Z wyrażenia tego łatwo określa się potencjał o numerze 0 (V_0).

$$V_0 = \frac{G_{10}V_1 + G_{20}V_2 + \dots + G_{k0}V_k + \dots + G_{n0}V_n}{G_{10} + G_{20} + \dots + G_{k0} + \dots + G_{n0}},$$

a po wstawieniu do poprzedniego wzoru uzyskuje się:

$$\begin{aligned} I'_k &= V_k G_{k0} - V_0 G_{k0} = V_k G_{k0} - \frac{V_1 G_{10} + V_2 G_{20} + \dots + V_k G_{k0} + \dots + V_n G_{n0}}{G_{10} + G_{20} + \dots + G_{k0} + \dots + G_{n0}} G_{k0} = \\ &= \frac{(V_k - V_1)G_{10}G_{k0} + (V_k - V_2)G_{20}G_{k0} + \dots + (V_k - V_k)G_{k0}^2 + \dots + (V_k - V_n)G_{n0}G_{k0}}{\sum_{k=1}^n G_{k0}} \end{aligned}$$

Elementarny składnik i prądu I'_k (jest ich $n-1$) wynosi więc:

$$I'_{ki} = \frac{(V_k - V_i)G_{i0}G_{k0}}{\sum_{k=1}^n G_{k0}}.$$

Oznaczamy prąd odpływający z k -tego węzła wielokąta jako I''_k

$$\begin{aligned} I''_k &= (V_k - V_1)G_{k1} + (V_k - V_2)G_{k2} + \dots + (V_k - V_1)G_{k1} + \dots + (V_k - V_n)G_{kn} = \\ &= I''_{k1} + I''_{k2} + \dots + I''_{k1} + \dots + I''_{kn}. \end{aligned}$$

Ogólnie $I''_{kl} = (V_k - V_l)G_{kl}$ (składników takich jest również $n-1$). W związku z tym warunek równoważności jest następujący $I'_{kl} = I''_{kl}$, czyli

$$G_{kl} = \frac{G_{i0}G_{k0}}{\sum_{k=1}^n G_{k0}}.$$

Przykład: Dane: G_{10}, G_{20}, G_{30} obliczyć G_{12}, G_{23}, G_{31} ,

$$G_{12} = \frac{G_{10}G_{20}}{G_{10} + G_{20} + G_{30}} \text{ przy przejściu z gwiazdy trójramiennej na trójkąt.}$$

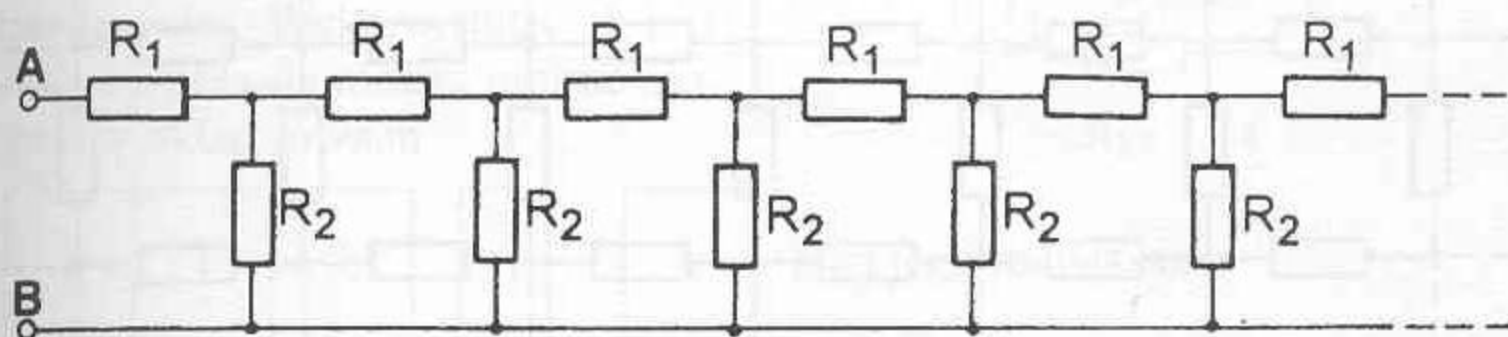
W zapisie rezystancyjnym $R_{12} = R_{10} + R_{20} + \frac{R_{10}R_{20}}{R_{30}}$. W prosty sposób

określić można liczbę rezystorów R_{ik} , ponieważ liczba wierzchołków wielokąta wynosi n , a ilość gałęzi-prądów z jednego punktu $(n-1)$. Każda gałąź łączy dwa punkty, a więc liczba gałęzi wynosi $g = \frac{n}{2}(n-1)$, np. dla $n=3$, $g=3$, $n=4$, $g=6$, $n=5$, $g=10$.

Uwaga! Postępowanie odwrotne możliwe jest tylko dla $n = 3 \frac{n}{2}(n-1)$ równań.

Zadanie 1.15

Wyznaczyć rezystancję wejściową R_{AB} układu łańcuchowego o nieskończonej liczbie ogniw rysunek 1.12, gdzie $R_1=1\Omega$ a $R_2=2\Omega$.

Rys. 1.12

Rozwiązanie: Ponieważ układ łańcuchowy posiada nieskończoną liczbę ogniw, to rezystancja wejściowa będzie taka sama, gdy punkty AB przesunie się o jedno ogniwo w prawo.

$$R_{AB} = R_1 + \frac{R_2 R_{AB}}{R_2 + R_{AB}}, \quad R_{AB}^2 - R_1 R_{AB} - R_1 R_2 = 0, \quad \Delta = R_1^2 + 4R_1 R_2.$$

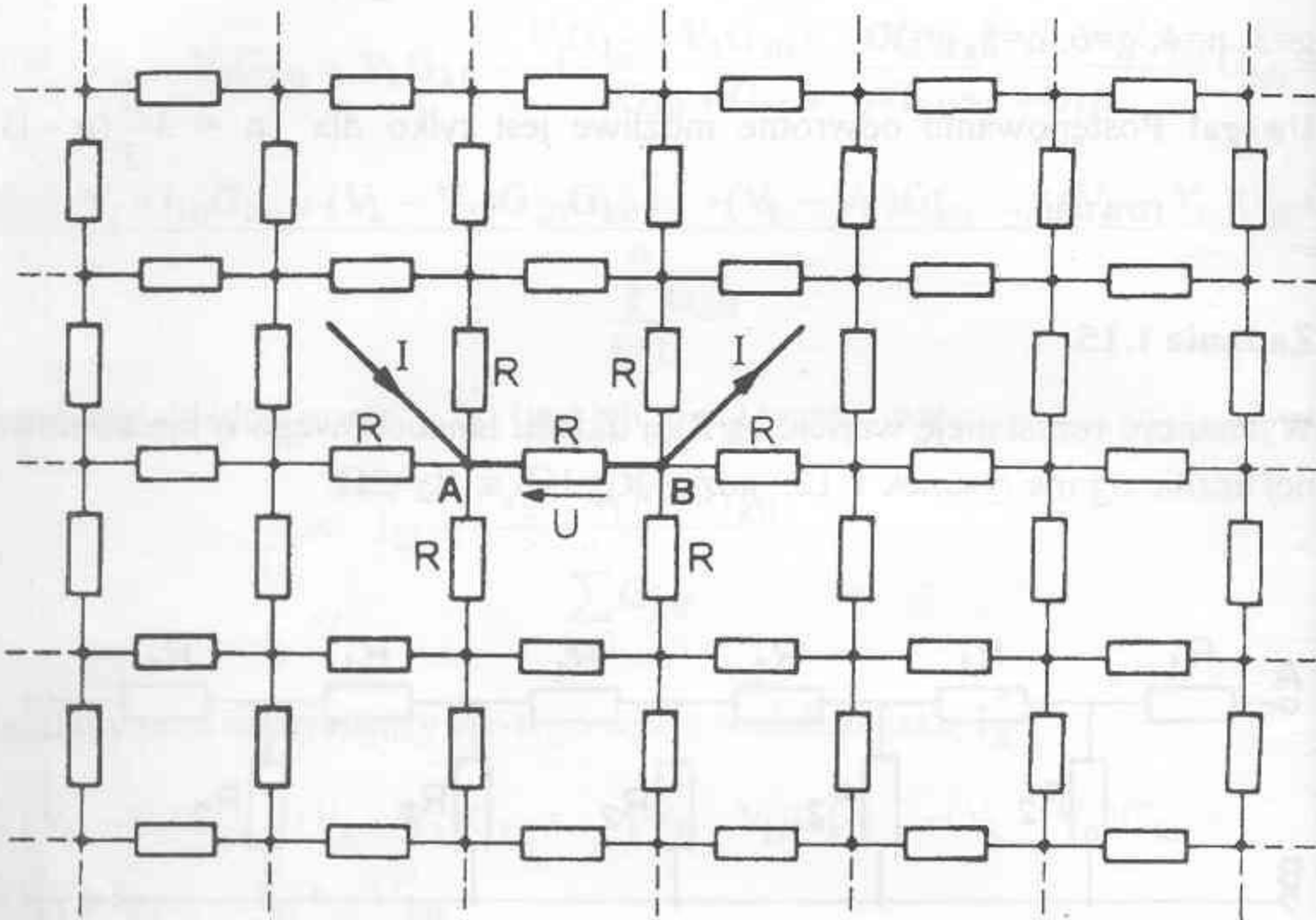
Logiczny jest tylko wzór
$$R_{AB} = \frac{R_1 + \sqrt{R_1(R_1 + 4R_2)}}{2}$$

Odpowiedź: $R_{AB} = 2\Omega$.

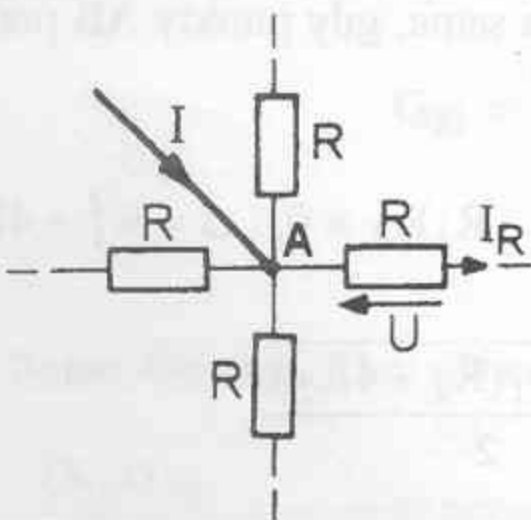

Zadanie 1.16

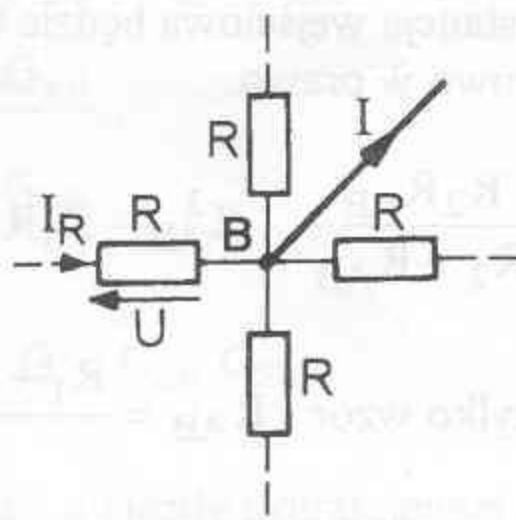
Wyznaczyć rezystancję między dwoma sąsiednimi punktami nieskończonej symetrycznej kwadratowej sieci elektrycznej rys. 1.13a jeżeli wiadomo, że rezystancja jednej krawędzi sieci $R = 1\Omega$.

Rys. 1.13a

Rys. 1.13b

Rys. 1.13c

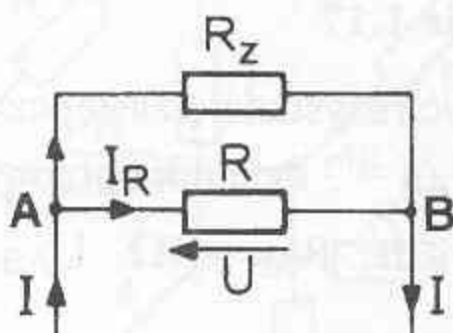
Rozwiązanie:

Źródła prądowe I rys. 1.13b i 1.13c mają swoje drugie bieguny w nieskończoności, a prąd płynący przez rezystor R między punktami A i B rys. 1.13d wynosi

$$I_R = \frac{1}{2}I, \quad R_{AB} = \frac{U}{I}, \quad R = \frac{U}{I_R},$$

a więc

$$U = R \cdot I_R, \quad R_{AB} = \frac{RI_R}{I} = \frac{1}{2}R.$$

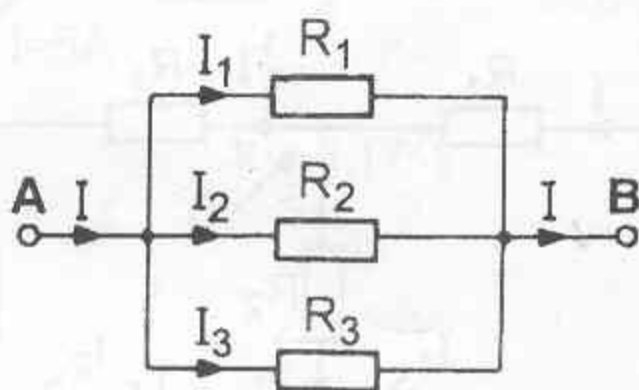
Rys. 1.13d

Odpowiedź: $R_{AB} = 0,5\Omega$.

Zadanie 1.18

Obliczyć rozplływ prądów w dzielniku prądowym o danych $I = 147A$, $R_1 = 7\Omega$, $R_2 = 14\Omega$, $R_3 = 28\Omega$. Dzielnik ten przedstawiono na rys. 1.14.

Rozwiązanie: Wykorzystując I i II prawo Kirchhoffa można zapisać następujący układ równań.

Rys. 1.14

1	1	1	I_1	=	I
R_1	$-R_2$	0	I_2	=	0
0	R_2	$-R_3$	I_3	=	0

a po jego rozwiązaniu

$$W = R_1R_2 + R_2R_3 + R_3R_1,$$

$$W_1 = R_2R_3I,$$

$$W_2 = R_3R_1I, \quad W_3 = R_1R_2I$$

1	1	1	I_1	=	147
7	-14	0	I_2	=	0
0	14	-28	I_3	=	0

$$I_1 = \frac{R_2R_3}{R_1R_2 + R_2R_3 + R_3R_1}I,$$

$$I_2 = \frac{R_3R_1}{R_1R_2 + R_2R_3 + R_3R_1}I,$$

$$I_3 = \frac{R_1R_2}{R_1R_2 + R_2R_3 + R_3R_1}I.$$

$W=686$, $W_1=57624$, $W_2=28812$, $W_3=14406$, $I_1=84\text{A}$, $I_2=42\text{A}$, $I_3=21\text{A}$.

Odpowiedź: $I_1 = 84\text{A}$, $I_2 = 42\text{A}$, $I_3 = 21\text{A}$.

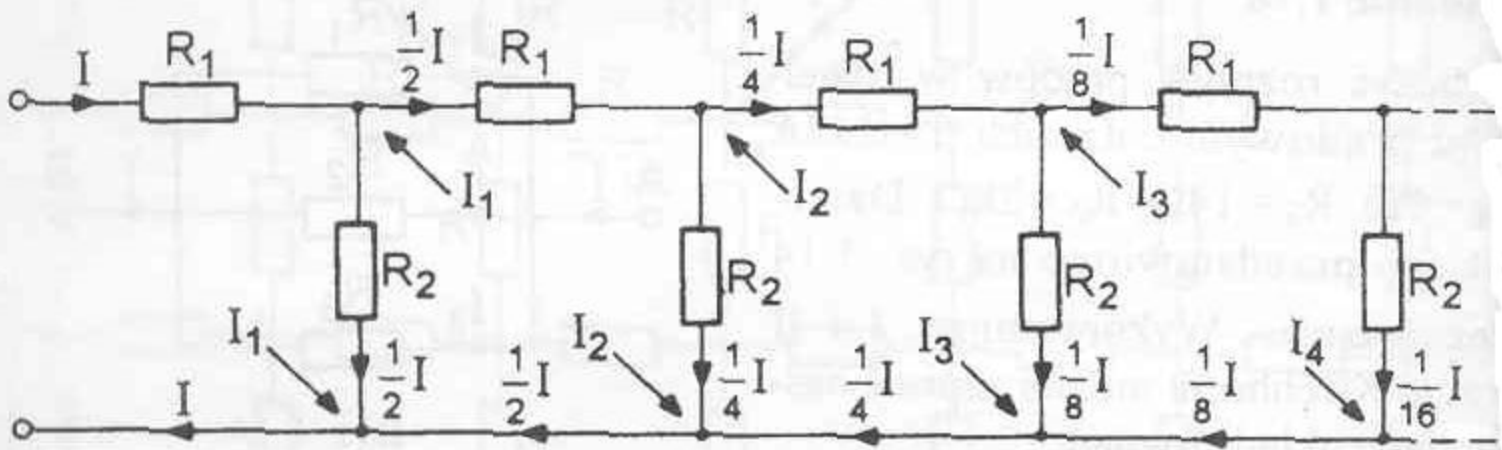
Zadanie 1.17

Obliczyć rezystancję zastępczą z zacisków AB - R_{AB} oraz napięcie na zaciskach $U_{AB} = ?$ dzielnika prądu z poprzedniego zadania.

Odpowiedź: $R_{AB} = 4\Omega$, $U_{AB} = 588\text{V}$.

Zadanie 1.19

Wyznaczyć rozptyw prądów w nieskończonej drabince złożonej z rezystorów jak na rys.1.15. Prąd wpływający do drabinki $I=1\text{A}$, $R_1=1\Omega$, $R_2=2\Omega$.

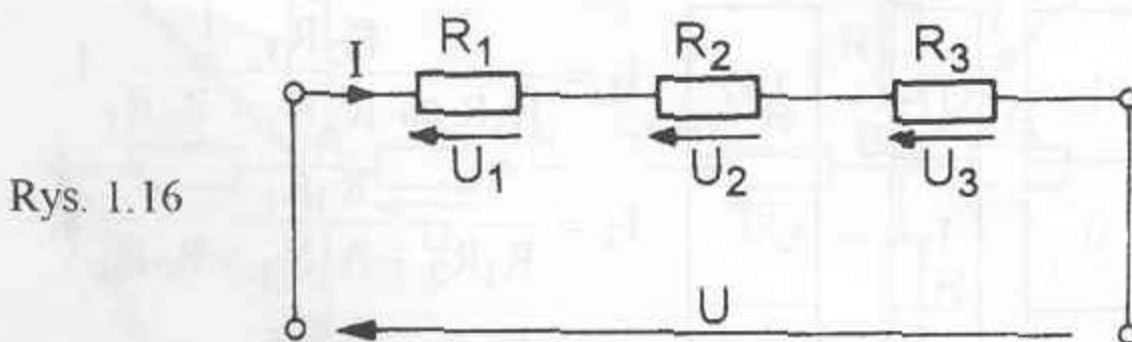
Rys. 1.15

Odpowiedź: $I_k = \frac{1}{2^k} \text{A}$ od $k=1$ aż do n .

Zadanie 1.20

Wyznaczyć podział napięć w układzie szeregowym jak na rysunku 1.16.

Dane: $U=220\text{V}$, $R_1=4\Omega$, $R_2=7\Omega$, $R_3=11\Omega$.

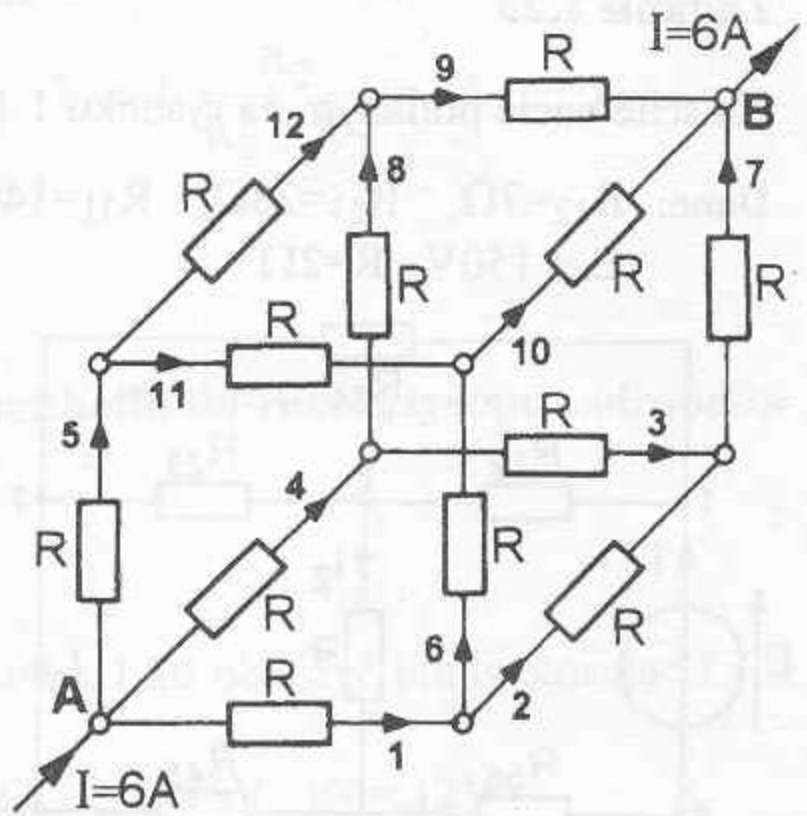
Rys. 1.16

Odpowiedź: $U_1 = 40\text{V}$, $U_2 = 70\text{V}$, $U_3 = 110\text{V}$.

Zadanie 1.21

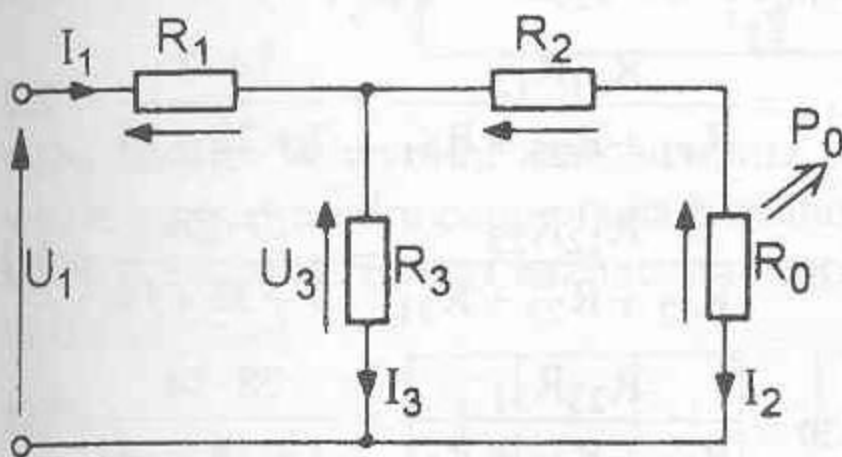
W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.17 obliczyć rozptyw prądów w poszczególnych gałęziach oraz rezystancję zastępczą widzianą z zacisków AB. Rezystancje każdej krawędzi sześcianu są takie same $R = 6\Omega$, a prądy dopływający do węzła A i odpływający z węzła B wynoszą $I = 6A$.

Wskazówka: Wykorzystać regułę dzielnika prądów

Odpowiedź: $I_1 = I_4 = I_5 = I_7 = I_9 = I_{10} = 2A$,
 $I_2 = I_3 = I_6 = I_8 = I_{11} = I_{12} = 1A$,
 $R_{AB} = 5\Omega$.

Rys. 1.17

Zadanie 1.22

Rys. 1.18

Rozwiązanie:

$$P_0 = R_0 I_2^2 \quad \text{to} \quad I_2 = \sqrt{\frac{P}{R_0}} = \sqrt{\frac{640}{10}} = 8A,$$

$$U_3 = (R_0 + R_2) I_2 = 25 \cdot 8 = 200V, \quad I_3 = \frac{U_3}{R_3} = \frac{200}{50} = 4A,$$

$$I_1 = I_2 + I_3 = 8 + 4 = 12A, \quad U_1 = R_1 I_1 + U_3 = 2 \cdot 12 + 200 = 224V.$$

Odpowiedź: Napięcie zasilające $U_1 = 224V$.

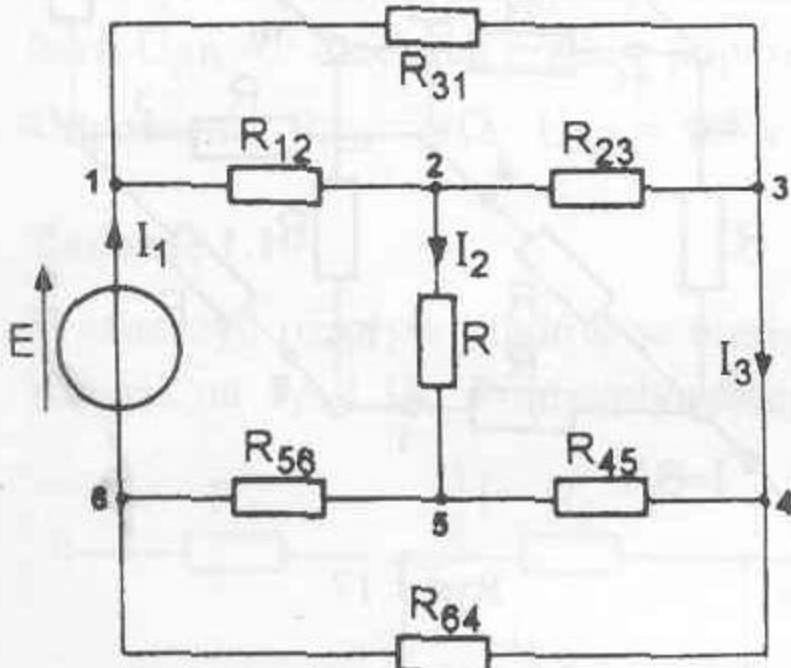
W obwodzie pokazanym na rysunku 1.18 obliczyć napięcie U_1 , jeżeli moc pobrana przez rezystor R_0 , $P_0 = 640W$.

Dane: $R_1 = 2\Omega$, $R_2 = 15\Omega$,
 $R_3 = 50\Omega$, $R_0 = 10\Omega$.

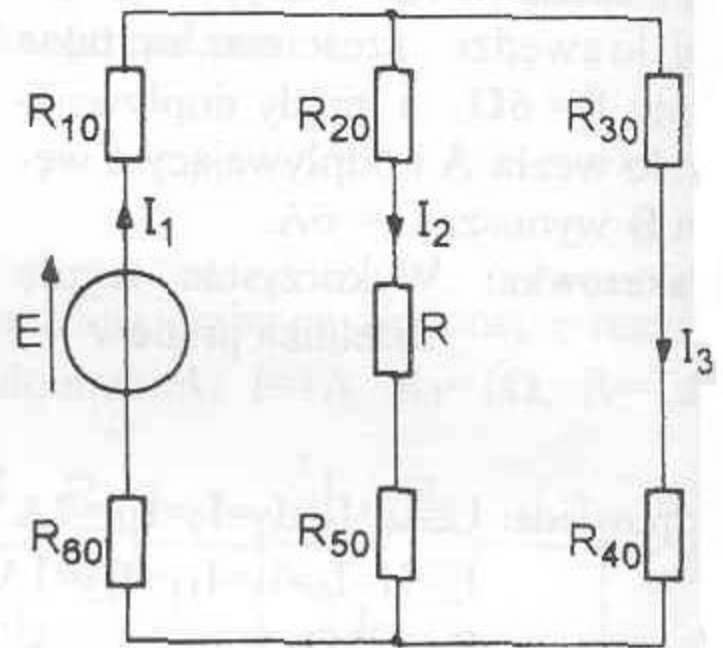
Zadanie 1.23

Na schemacie podanym na rysunku 1.19a obliczyć prądy I_1 , I_2 , I_3 .

Dane: $R_{12}=7\Omega$, $R_{23}=28\Omega$, $R_{31}=14\Omega$, $R_{45}=7\Omega$, $R_{56}=28\Omega$, $R_{64}=14\Omega$,
 $E = 150V$, $R=2\Omega$.

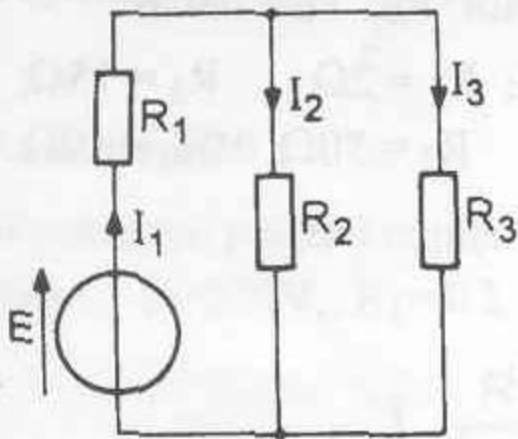

Rys. 1.19a

Rys. 1.19b.

Rysunki 1.19b i 1.19c przedstawiają obwód wyjściowy po przekształceniach

Rys. 1.19c

$$R_{10} = \frac{R_{31}R_{12}}{R_{12} + R_{23} + R_{31}} = \frac{14 \cdot 7}{7 + 28 + 14} = 2\Omega,$$

$$R_{20} = \frac{R_{12}R_{23}}{R_{12} + R_{23} + R_{31}} = \frac{7 \cdot 28}{7 + 28 + 14} = 4\Omega,$$

$$R_{30} = \frac{R_{23}R_{31}}{R_{12} + R_{23} + R_{31}} = \frac{28 \cdot 14}{7 + 28 + 14} = 8\Omega,$$

$$R_{40}=R_{10}=2\Omega, \quad R_{50}=R_{20}=4\Omega, \quad R_{60}=R_{30}=8\Omega,$$

$$R_1=R_{10}+R_{60}=2+8=10\Omega,$$

$$R_2=R_{20}+R+R_{50}=4+2+4=10\Omega, \quad R_3=R_{30}+R_{40}=8+2=10\Omega, \quad R_{23} \text{ z rys. 1.19c,}$$

$$R_{23}=5\Omega, \quad I_1 = \frac{E}{R_1 + R_{23}} = \frac{150}{15} = 10 \text{ A.}$$

W takim razie z zasady dzielnika prądu

$$I_2 = I_1 \frac{R_3}{R_2 + R_3} = 5A, \quad I_3 = I_1 \frac{R_2}{R_2 + R_3} = 5A.$$

Odpowiedź: $I_1=10A$, $I_2=I_3=5A$.

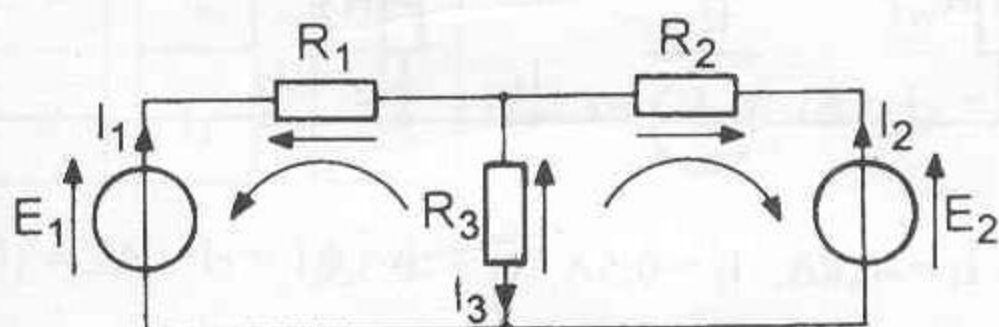
1.2. Zastosowanie I i II prawa Kirchhoffa do rozwiązywania obwodów elektrycznych

Zadanie 1.24

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.20 obliczyć prądy stosując I i II prawo Kirchhoffa.

Dane: $R_1 = 10\Omega$, $R_2 = 2,5\Omega$, $R_3 = 5\Omega$, $E_1 = 15V$, $E_2 = 12V$.

Rys. 1.20

Rozwiązanie: W wyniku zastosowania pierwszego prawa Kirchhoffa do węzła górnego i drugiego prawa Kirchhoffa dla dwóch niezależnych oczek, których dodatnie obiegi zaznaczono strzałkami, otrzymano następujący układ równań:

1	1	-1
10	0	5
0	2,5	5

I_1	=	0
I_2	=	15
I_3	=	12

$$W = -87,5, \quad W_1 = -52,5, \quad W_2 = -105, \quad W_3 = -157,5,$$

$$I_1 = \frac{W_1}{W} = \frac{-52,5}{-87,5} = 0,6A, \quad I_2 = \frac{W_2}{W} = \frac{-105}{-87,5} = 1,2A,$$

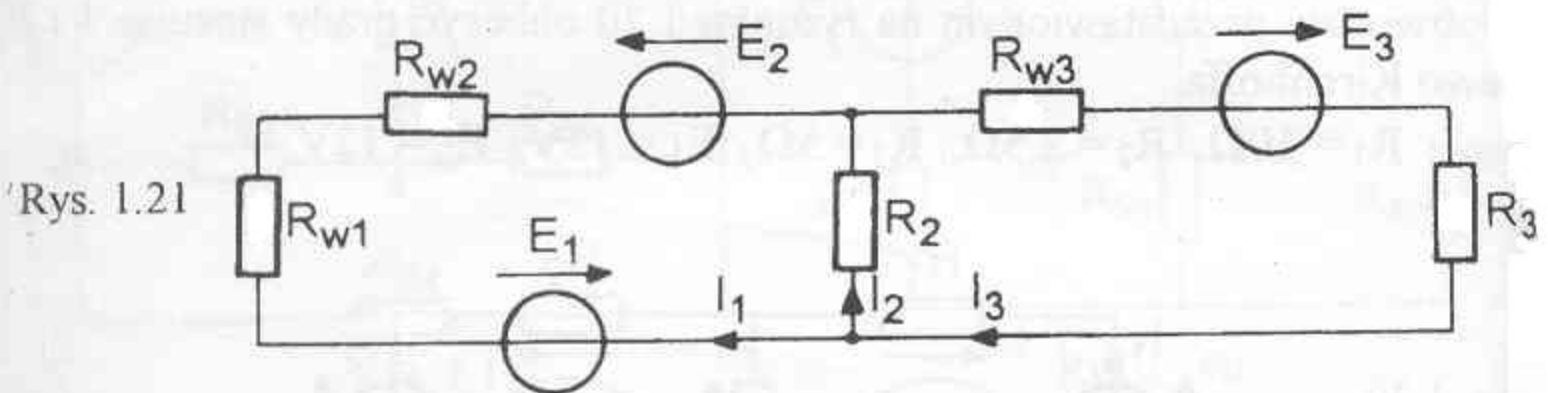
$$I_3 = \frac{W_3}{W} = \frac{-157,5}{-87,5} = 1,8A.$$

Odpowiedź: $I_1 = 0,6A$, $I_2 = 1,2A$, $I_3 = 1,8A$.

Zadanie 1.25

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.21 obliczyć prądy stosując I i II prawo Kirchhoffa.

Dane: $E_1 = 6,2V$, $E_2 = 12,6V$, $E_3 = 4,6V$, $R_{w1} = 5\Omega$, $R_{w2} = 6\Omega$, $R_{w3} = 3\Omega$,
 $R_2 = 20\Omega$, $R_3 = 15\Omega$.

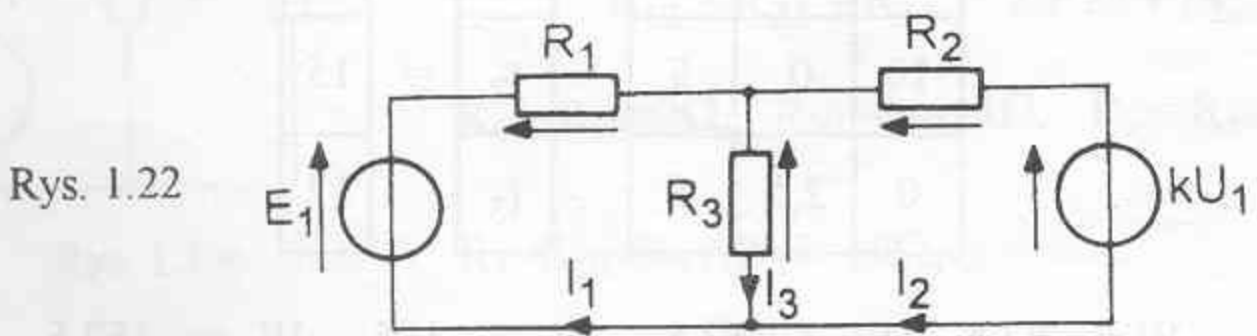

Odpowiedź: $I_1 = -0,8A$, $I_2 = 0,5A$, $I_3 = -0,3A$.

Zadanie 1.26

Stosując prawa Kirchhoffa obliczyć prądy w obwodzie przedstawionym na rysunku 1.22.

Dane: $E_1 = 10V$, $k = \frac{1}{3}$, $R_1 = R_2 = R_3 = 2\Omega$.

Dodatknie obiegi oczek obrano zgodnie z ruchem wskazówek zegara

Rozwiązanie: Dla górnego węzła i dwóch niezależnych oczek uzyskano następujący układ równań:

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & -1 & -1 \\ \hline -R_1 & 0 & -R_3 \\ \hline 0 & -R_2 & R_3 \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|} \hline I_1 \\ \hline I_2 \\ \hline I_3 \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 0 \\ \hline -E_1 \\ \hline kR_1 I_1 \\ \hline \end{array}$$

Po przeniesieniu niewiadomej I_1 na lewą stronę, równania przyjmują postać:

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & -1 & -1 \\ \hline -R_1 & 0 & -R_3 \\ \hline -kR_1 & -R_2 & R_3 \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|} \hline I_1 \\ \hline I_2 \\ \hline I_3 \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 0 \\ \hline -E_1 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array}$$

Po podstawieniu danych liczbowych:

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & -1 & -1 \\ \hline -2 & 0 & -2 \\ \hline -\frac{2}{3} & -2 & 2 \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|} \hline I_1 \\ \hline I_2 \\ \hline I_3 \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 0 \\ \hline -10 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array}$$

$$W = -13\frac{1}{3}, \quad W_1 = -40, \quad W_2 = -13\frac{1}{3},$$

$$W_3 = -26\frac{2}{3},$$

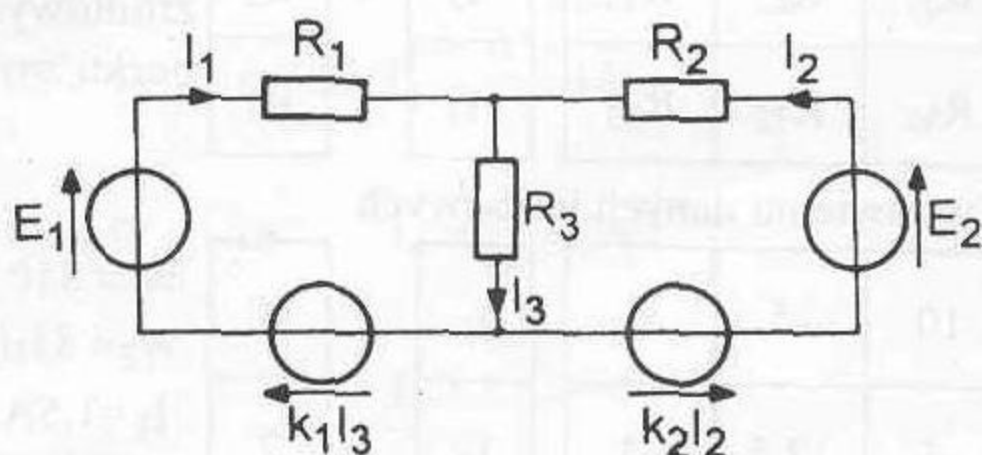
$$I_1 = 3A, \quad I_2 = 1A, \quad I_3 = 2A.$$

Odpowiedź: $I_1 = 3A$; $I_2 = 1A$; $I_3 = 2A$.

Zadanie 1.27

Stosując prawa Kirchhoffa obliczyć rozptyw prądów w obwodzie przedstawionym na rysunku 1.23.

Dane: $E_1 = 24V$,
 $E_2 = 48V$,
 $R_1 = 4\Omega$,
 $R_2 = 12\Omega$,
 $R_3 = 3\Omega$,
 $k_1 = 2,5\Omega$,
 $k_2 = 4\Omega$.

Rys. 1.23

Odpowiedź: $I_1 = 5A$, $I_2 = 3A$, $I_3 = 8A$.

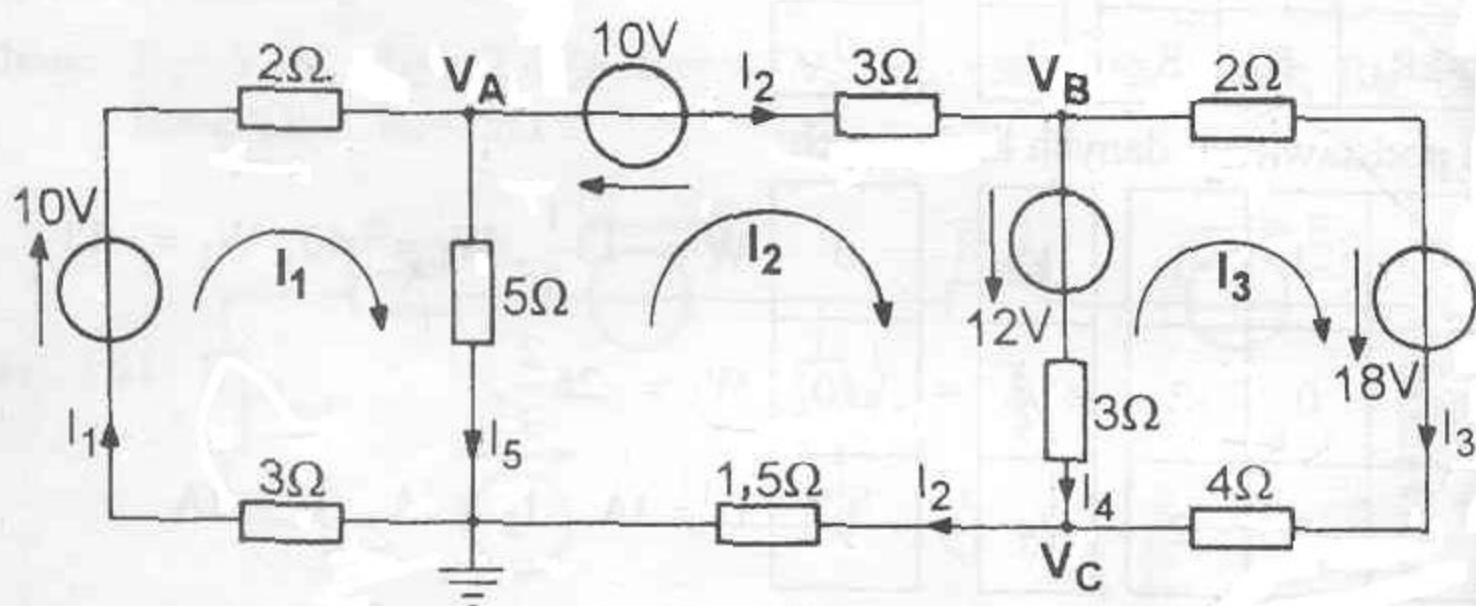

1.3. Metoda prądów oczkowych i potencjałów węzłowych

Zadanie 1.28

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.24 wyznaczyć rozptyw prądów

- metodą oczkową,
- metodą potencjałów węzłowych.

Rys. 1.24

Rozwiązanie: a) metoda prądów oczkowych.

Prądy oczkowe wybrano tak, że odpowiadają one prądom gałęziowym o tym samym indeksach.

R_{11}	R_{12}	R_{13}	I_1	=	E_1
R_{21}	R_{22}	R_{23}	I_2		E_2
R_{31}	R_{32}	R_{33}	I_3		E_3

Napięcia źródłowe E_1 , E_2 i E_3 odpowiadają tu sumom napięć źródłowych działających w danym oczku z uwzględnieniem znaków.

Po wstawieniu danych liczbowych:

10	-5	0	I_1	=	10
-5	12,5	-3	I_2		2
0	-3	9	I_3		6

$$\begin{aligned}
 W &= 810, & W_1 &= 1215, \\
 W_2 &= 810, & W_3 &= 810, \\
 I_1 &= 1,5\text{A}, & I_2 &= 1\text{A}, & I_3 &= 1\text{A}, \\
 I_4 &= I_2 - I_3 = 1 - 1 = 0\text{A}, \\
 I_5 &= I_1 - I_2 = 1,5 - 1 = 0,5\text{A}.
 \end{aligned}$$

b) metoda potencjałów węzłowych.

Jako węzły o potencjałach różnych od zera wybrano punkty A, B, C.

Równania dla metody potencjałów węzłowych mają następującą postać:

G_{11}	G_{12}	G_{13}	V_A
G_{21}	G_{22}	G_{23}	V_B
G_{31}	G_{32}	G_{33}	V_C

 $=$

I_{zr1}
I_{zr2}
I_{zr3}

Prądy źródłowe I_{zr1} , I_{zr2} i I_{zr3} odpowiadają tu sumom prądów źródłowych danego węzła z uwzględnieniem znaku.

Po podstawieniu danych liczbowych:

$\frac{11}{15}$	$-\frac{1}{3}$	0	V_A
$-\frac{1}{3}$	$\frac{5}{6}$	$-\frac{1}{2}$	V_B
0	$-\frac{1}{2}$	$\frac{7}{6}$	V_C

 $=$

$\frac{16}{3}$
$-\frac{31}{3}$
$\frac{21}{3}$

$W = 0,4$, $W_A = 1$, $W_B = -4,2$,
 $W_C = 0,6$, $V_A = 2,5V$,
 $V_B = -10,5V$, $V_C = 1,5V$.

Poszczególne prądy obliczone zostały na podstawie II prawa Kirchhoffa

$$10 - 5I_1 - 2,5 = 0 \quad \text{to} \quad I_1 = \frac{7,5}{5} = 1,5A,$$

$$2,5 - 10 - 3I_2 + 10,5 = 0 \quad \text{to} \quad I_2 = \frac{3}{3} = 1A,$$

$$-10,5 + 18 - 6I_3 - 1,5 = 0 \quad \text{to} \quad I_3 = \frac{6}{6} = 1A,$$

$$-10,5 + 12 - 3I_4 - 1,5 = 0 \quad \text{to} \quad I_4 = \frac{0}{3} = 0A,$$

$$I_5 = \frac{2,5}{5} = 0,5A.$$

Odpowiedź: $I_1 = 1,5A$, $I_2 = 1A$, $I_3 = 1A$, $I_4 = 0A$, $I_5 = 0,5A$.

Zadanie 1.29

W obwodzie pokazanym na rysunku 1.25 obliczyć rozptyw prądów stosując dwie metody:

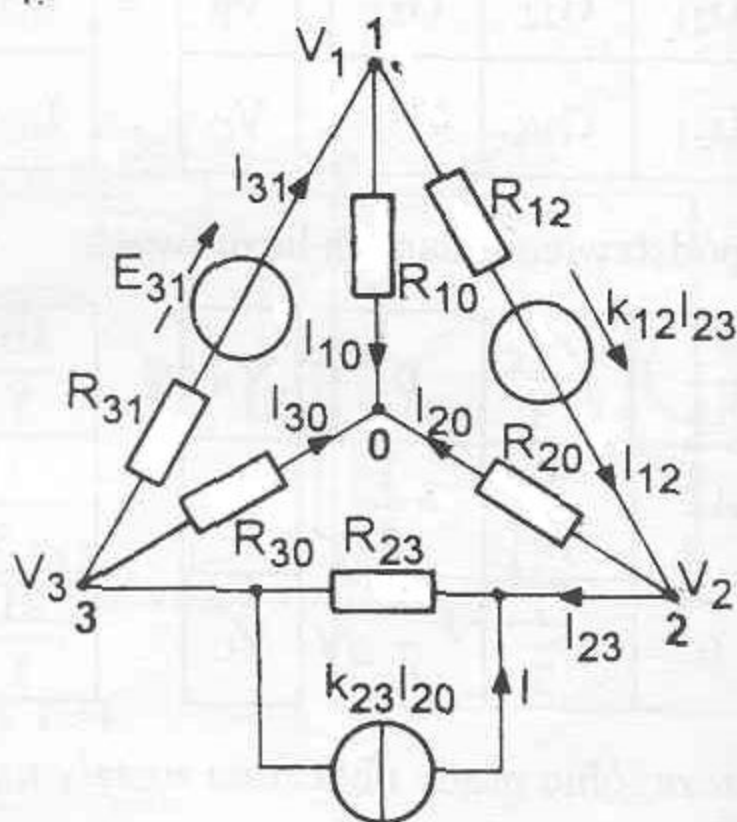
a) metodę prądów oczkowych, b) metodę potencjałów węzłowych.

Dane: $R_{10} = R_{20} = R_{30} = 3\Omega$, $R_{12} = 1\Omega$, $R_{23} = 3\Omega$, $R_{31} = 1\Omega$,
 $E_{31} = 7V$, $k_{12} = 2\Omega$, $k_{23} = 4$.

Rozwiązanie:

a) metoda prądów oczkowych.

Źródło prądowe sterowane prądowo zostanie zamienione na odpowiednie źródło sterowane napięciowe. Prądy oczkowe zostaną wybrane jako prądy gałęziowe I_{12} , I_{23} , I_{31} .

Rys. 1.25

Układ równań dla metody oczkowejj

R_{11}	R_{12}	R_{13}
R_{21}	R_{22}	R_{23}
R_{31}	R_{32}	R_{33}

I_{12}
I_{23}
I_{31}

 $=$

$k_{12} I_{23}$
$-R_{23} k_{23} I_{20}$
E_{31}

 $I_{20} = I_{12} - I_{23}$

Po wstawieniu danych i przeniesieniu niewiadomych na lewą stronę układu równań otrzymuje się:

7	-5	-3
9	-3	-3
-3	-3	7

I_{12}
I_{23}
I_{31}

 $=$

0
0
7

 $W = 168$, $W_1 = 42$, $W_2 = -42$,
 $W_3 = 168$, $I_{12} = 0,25A$,
 $I_{23} = -0,25A$, $I_{31} = 1A$.

$$I_{10} = I_{31} - I_{12} = 1 - 0,25 = 0,75 \text{ A},$$

$$I_{20} = I_{12} - I_{23} = 0,25 + 0,25 = 0,5 \text{ A},$$

$$I_{30} = I_{23} - I_{31} = -0,25 - 1 = -1,25 \text{ A}.$$

b) metoda potencjałów węzłowych.

Jako punkty z niewiadomymi potencjałami obrane zostały węzły 1,2,3. Źródło napięciowe sterowane prądowo zostanie przekształcone w odpowiednie źródło prądowe, podobnie źródło E_{31} .

G_{11}	G_{12}	G_{13}
G_{21}	G_{22}	G_{23}
G_{31}	G_{32}	G_{33}

V_1
V_2
V_3

 $=$

$G_{31}E_{31} - G_{12}k_{12}I_{23}$
$G_{12}k_{12}I_{23} + k_{23}I_{20}$
$-k_{23}I_{20} - G_{31}E_{31}$

$$\begin{aligned} I_{23} &= G_{23}(V_2 - V_3) - k_{23}G_{20}V_2, \\ I_{20} &= G_{20}V_2, \\ I_{23} &= \frac{1}{3}(V_2 - V_3) - \frac{4}{3}V_2, \\ I_{20} &= \frac{1}{3}V_2. \end{aligned}$$

Po wstawieniu danych

$\frac{7}{3}$	-1	-1
-1	$\frac{5}{3}$	$-\frac{1}{3}$
-1	$-\frac{1}{3}$	$\frac{5}{3}$

V_1
V_2
V_3

 $=$

$7 + 2V_2 + \frac{2}{3}V_3$
$-\frac{2}{3}V_2 - \frac{2}{3}V_3$
$-\frac{4}{3}V_2 - 7$

$\frac{7}{3}$	-3	$-\frac{5}{3}$
-1	$\frac{7}{3}$	$\frac{1}{3}$
-1	1	$\frac{5}{3}$

V_1
V_2
V_3

 $=$

7
0
-7

$$\begin{aligned} W &= 2\frac{2}{27}, \quad W_1 = 4\frac{2}{3}, \quad W_2 = 3\frac{1}{9}, \\ W_3 &= -7\frac{7}{9}, \quad V_1 = 2,25 \text{ V}, \\ V_2 &= 1,5 \text{ V}, \quad V_3 = -3,75 \text{ V}. \end{aligned}$$

$$I_{10} = \frac{V_1}{R_{10}} = G_{10}V_1 = \frac{2,25}{3} = 0,75 \text{ A}, \quad I_{20} = \frac{V_2}{R_{20}} = G_{20}V_2 = \frac{1,5}{3} = 0,5 \text{ A},$$

$$I_{30} = \frac{V_3}{R_{30}} = G_{30} V_3 = \frac{-3,75}{3} = -1,25A, \quad I_{12} = 0,25A, \quad I_{23} = -0,25A, \quad I_{31} = 1A.$$

Prądy te uzyskuje się z równań oczkowych np. dla oczka 0-1-2-0,

$$V_1 - R_{12}I_{12} + k_{12}I_{23} - V_2 = 0,$$

znając $I_{23} = -0,25$, $I_{12} = \frac{V_1 - V_2 + k_{12}I_{23}}{R_{12}} = \frac{2,25 - 1,5 - 0,5}{1} = -0,25$ itd.

Odpowiedź: Prądy w gałęziach obwodu wynoszą odpowiednio:

$$I_{10} = 0,75A, \quad I_{20} = 0,5A, \quad I_{30} = -1,25A, \quad I_{12} = 0,25A,$$

$$I_{23} = -0,25A, \quad I_{31} = 1A.$$

Zadanie 1.30

Obliczyć rozptyw prądów w obwodzie przedstawionym na rysunku 1.26 stosując metodę prądów oczkowych a następnie potencjałów węzłowych.

Dane:

$$R_{10} = R_{20} = R_{30} = R_{12} = R_{23} = R_{31} = 1\Omega, \\ E_{23} = 1V, \quad E_{31} = 2V, \quad k = 2.$$

Rozwiązanie:

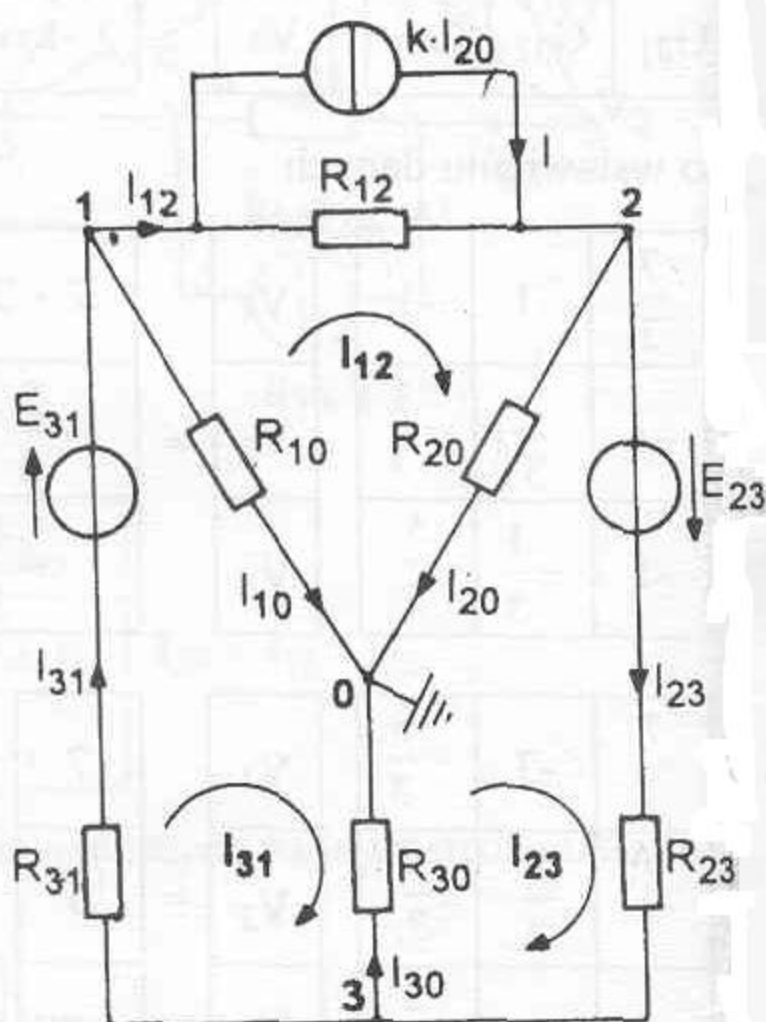
Stosując metodę oczkową, dla której prądy oczkowe odpowiadają prądom gałęziowym I_{12} , I_{23} , I_{31} , otrzymuje się następujący układ równań:

R_{11}	R_{12}	R_{13}
R_{21}	R_{22}	R_{23}
R_{31}	R_{32}	R_{33}

I_{12}
I_{23}
I_{31}

 $=$

$R_{12}kI_{20}$
E_{23}
E_{31}

Rys. 1.26

Po wstawieniu danych liczbowych:

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 3 & -1 & -1 \\ \hline -1 & 3 & -1 \\ \hline -1 & -1 & 3 \\ \hline \end{array} \begin{array}{c} I_{12} \\ I_{23} \\ I_{31} \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 2I_{20} \\ \hline E_{23} \\ \hline E_{31} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & 1 & -1 \\ \hline 1 & 3 & -1 \\ \hline 2 & -1 & 3 \\ \hline \end{array} \begin{array}{c} I_{12} \\ I_{23} \\ I_{31} \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 0 \\ \hline 1 \\ \hline 2 \\ \hline \end{array} \begin{array}{l} W = 8, W_1 = 2, W_2 = 6, W_3 = 8, \\ I_{12} = 0,25A, I_{23} = 0,75A, \\ I_{31} = 1A. \end{array}$$

$$I_{10} = I_{31} - I_{12} = 1 - 0,25 = 0,75A,$$

$$I_{20} = I_{12} - I_{23} = 0,25 - 0,75 = -0,5A,$$

$$I_{30} = I_{23} - I_{31} = 0,75 - 1 = -0,25A.$$

Metoda potencjałów węzłowych

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline G_{11} & G_{12} & G_{13} \\ \hline G_{21} & G_{22} & G_{23} \\ \hline G_{31} & G_{32} & G_{33} \\ \hline \end{array} \begin{array}{c} V_1 \\ V_2 \\ V_3 \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline G_{31}E_{31} - kI_{20} \\ \hline kI_{20} - G_{23}E_{23} \\ \hline G_{23}E_{23} - G_{31}E_{31} \\ \hline \end{array}$$

Po podstawieniu danych liczbowych

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 3 & -1 & -1 \\ \hline -1 & 3 & -1 \\ \hline -1 & -1 & 3 \\ \hline \end{array} \begin{array}{c} V_1 \\ V_2 \\ V_3 \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 2 - 2V_2 \\ \hline 2V_2 - 1 \\ \hline -1 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 3 & 1 & -1 \\ \hline -1 & 1 & -1 \\ \hline -1 & -1 & 3 \\ \hline \end{array} \begin{array}{c} V_1 \\ V_2 \\ V_3 \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline 2 \\ \hline -1 \\ \hline -1 \\ \hline \end{array} \begin{array}{l} W = 8, W_1 = 6, W_2 = -4, W_3 = -2, \\ V_1 = 0,75V, V_2 = -0,5V, \\ V_3 = -0,25V. \end{array}$$

$$I_{10} = \frac{V_1}{R_{10}} = 0,75A, \quad I_{12} = G_{12}(V_1 - V_2) + k \cdot I_{20} = 1,25 - 1 = 0,25A,$$

$$I_{20} = \frac{V_2}{R_{20}} = -0,5A, \quad I_{23} = G_{23}(E_{23} + V_2 - V_3) = 0,75A,$$

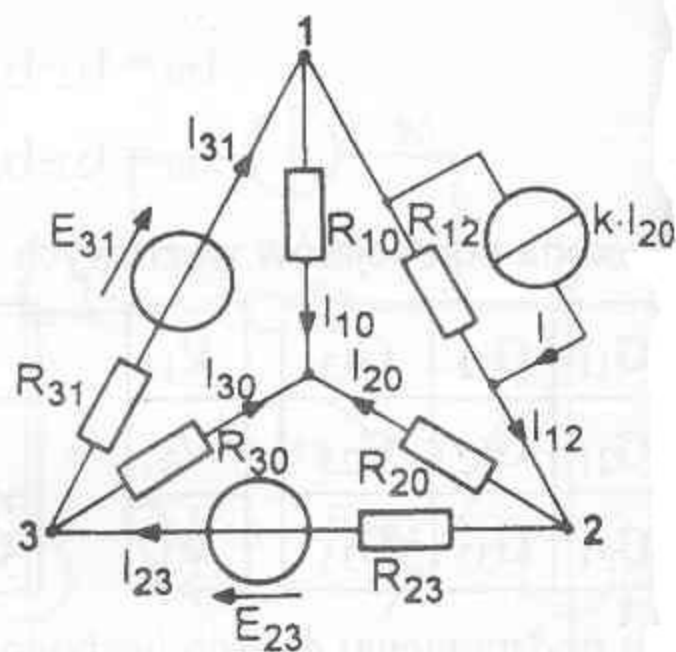
$$I_{30} = \frac{V_3}{R_{30}} = -0,25A, \quad I_{31} = G_{31}(E_{31} - V_1 + V_2) = 1A.$$

Odpowiedź: Poszczególne prądy wynoszą odpowiednio: $I_{10}=0,75A$, $I_{20}=-0,5A$, $I_{30}=-0,25A$, $I_{12}=0,25A$, $I_{23}=0,75A$ i $I_{31}=1A$.

Zadanie 1.31

Obliczyć rozptyw prądów w obwodzie podanym na rysunku 1.27. Obliczenia przeprowadzić stosując metody prądów oczkowych i potencjałów węzłowych.

Dane obwodu: $R_{10}=R_{20}=R_{30}=1\Omega$,
 $R_{12}=R_{23}=R_{31}=2\Omega$,
 $E_{23}=5V$, $E_{31}=10V$,
 $k=2$.

Rys. 1.27.

Rozwiązanie: Stosując metodę prądów oczkowych i zakładając, że prądy I_{12} , I_{23} i I_{31} są prądami oczkowymi uzyskuje się następujący układ równań:

4	-1	-1
-1	4	-1
-1	-1	4

I_{12}
I_{23}
I_{31}

 $=$

$4(I_{12}-I_{23})$
5
10

po sprostowaniu niewiadomych na lewą stronę

0	3	-1
-1	4	-1
-1	-1	4

I_{12}
I_{23}
I_{31}

 $=$

0
5
10

$W=10$, $W_1=-45$, $W_2=5$, $W_3=15$, $I_{12}=-4,5A$, $I_{23}=0,5A$, $I_{31}=1,5A$,
 $I_{10}=6A$, $I_{20}=-5A$, $I_{30}=-1A$.

Stosując metodę potencjałów węzłowych zakładamy, że nieznane są potencjały w węzłach 1,2,3

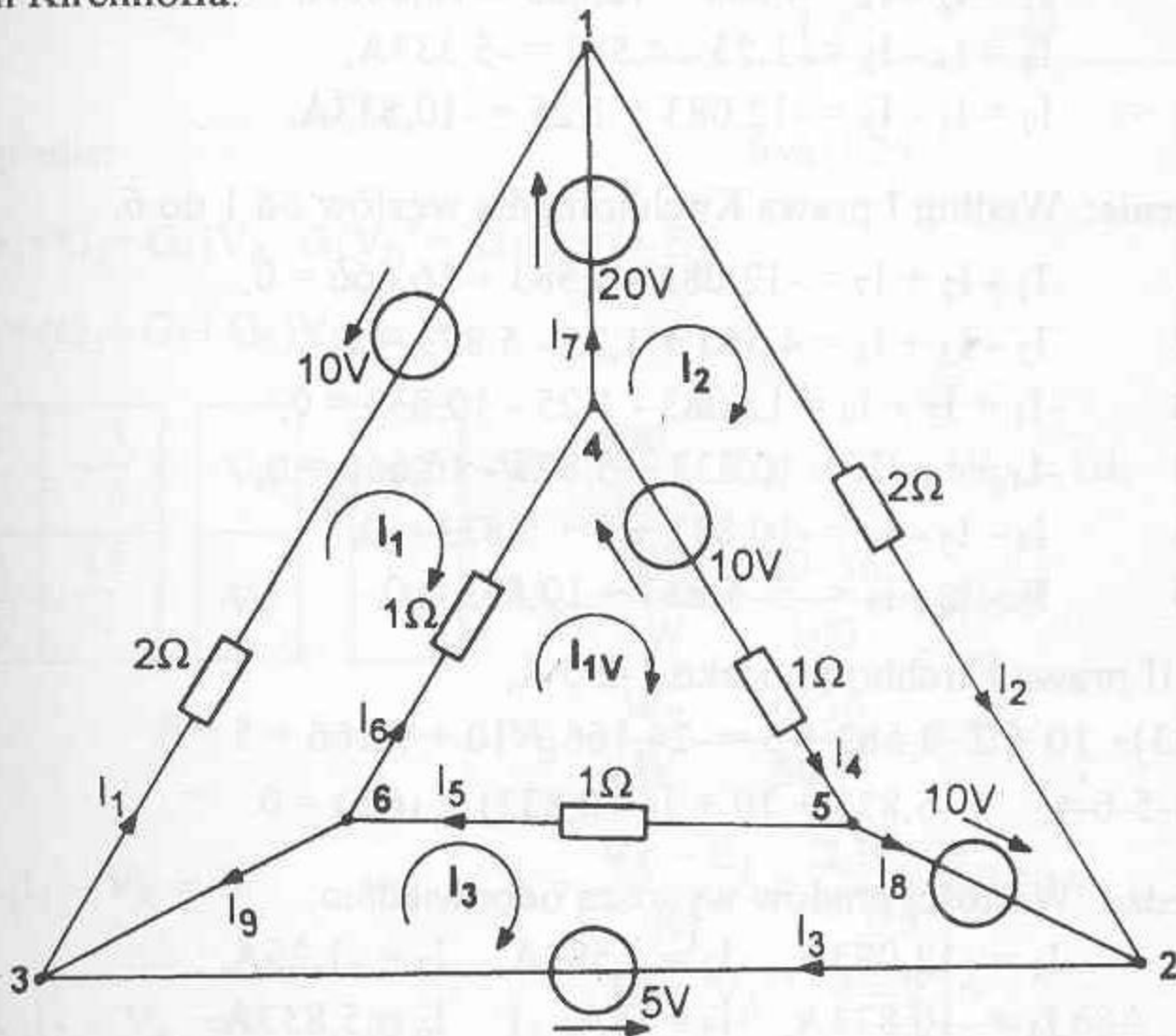
2	-0,5	-0,5	V_1	$5-2V_2$	2	1,5	-0,5	V_1	5
-0,5	2	-0,5	V_2	$-2,5+2V_2$	-0,5	0	-0,5	V_2	$-2,5$
-0,5	-0,5	2	V_3	$-2,5$	-0,5	-0,5	2	V_3	$-2,5$

$$W=1,25, W_1=7,5, W_2=-6,25, W_3=-1,25, V_1=6V, V_2=-5V, V_3=-1V.$$

$$\text{Odpowiedź: } I_{12}=-4,5A, I_{23}=0,5A, I_{31}=1,5A, I_{10}=6A, I_{20}=-5A, I_{30}=-1A.$$

Zadanie 1.32

Metodą prądów oczkowych wyznaczyć prądy w poszczególnych gałęziach obwodu przedstawionego na rysunku 1.28. Wyniki sprawdzić za pomocą równań Kirchhoffa.

Rys. 1.28

Rozwiązanie: Przyjmując, że prądy oczkowe I_1 , I_2 i I_3 odpowiadają prądom gałęziowym o tej samej numeracji a prąd oczka wewnętrznego oznaczając jako I_{IV} , można powyższy schemat opisać następującym układem równań:

3	0	0	-1	I_1	-30
0	3	0	-1	I_2	20
0	0	1	-1	I_3	5
-1	-1	-1	3	I_{IV}	-10

=

z obliczenia wyznacznika głównego i podwyznaczników otrzymuje się:
 $W = 12$, $W_1 = -145$, $W_2 = 55$,
 $W_3 = -15$ i $W_4 = -75$.

$$I_1 = -12,083 \text{ A}, \quad I_2 = 4,583 \text{ A}, \quad I_3 = -1,25 \text{ A},$$

$$I_4 = I_{IV} - I_2 = -6,25 - 4,583 = -10,833 \text{ A},$$

$$I_5 = I_{IV} - I_3 = -6,25 + 1,25 = -5 \text{ A},$$

$$I_6 = I_{IV} - I_1 = -6,25 + 12,083 = 5,833 \text{ A},$$

$$I_7 = I_2 - I_1 = 4,583 + 12,083 = 16,666 \text{ A},$$

$$I_8 = I_3 - I_2 = -1,25 - 4,583 = -5,833 \text{ A},$$

$$I_9 = I_1 - I_3 = -12,083 + 1,25 = -10,833 \text{ A}.$$

Sprawdzenie: Według I prawa Kirchhoffa dla węzłów od 1 do 6.

$$\begin{aligned} 1 \quad & I_1 - I_2 + I_7 = -12,083 - 4,583 + 16,666 = 0, \\ 2 \quad & I_2 - I_3 + I_8 = 4,583 + 1,25 - 5,833 = 0, \\ 3 \quad & -I_1 + I_3 + I_9 = 12,083 - 1,25 - 10,833 = 0, \\ 4 \quad & -I_4 + I_6 - I_7 = 10,833 + 5,833 - 16,666 = 0, \\ 5 \quad & I_4 - I_5 - I_8 = -10,833 + 5 + 5,833 = 0, \\ 6 \quad & I_5 - I_6 - I_9 = -5 - 5,833 + 10,833 = 0. \end{aligned}$$

Według II prawa Kirchhoffa oczko 1-2-3-1,

$$2(-12,083) + 10 + 2 \cdot 4,583 + 5 = -24,166 + 10 + 9,166 + 5 = 0,$$

$$\text{oczko 4-5-6-4, } 1 \cdot 5,833 + 10 + 1(-10,833) + 1(-5) = 0.$$

Odpowiedź: Wartości prądów wynoszą odpowiednio:

$$\begin{aligned} I_1 &= -12,083 \text{ A}, & I_2 &= 4,583 \text{ A}, & I_3 &= -1,25 \text{ A}, \\ I_4 &= -10,833 \text{ A}, & I_5 &= -5 \text{ A}, & I_6 &= 5,833 \text{ A}, \\ I_7 &= 16,666 \text{ A}, & I_8 &= -5,833 \text{ A}, & I_9 &= -10,833 \text{ A}. \end{aligned}$$

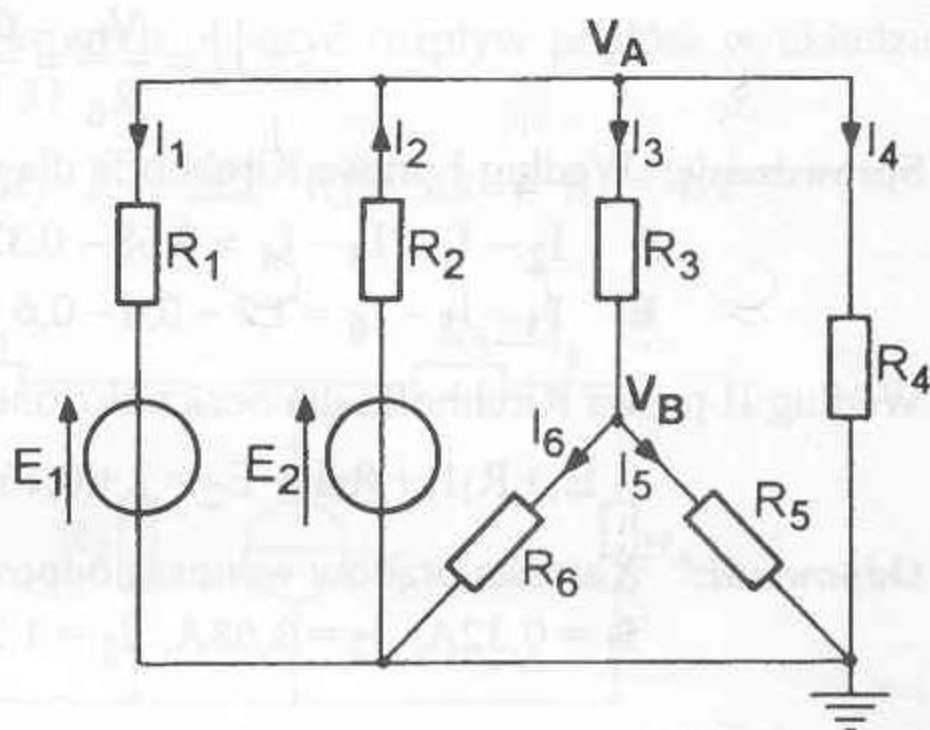
Zadanie 1.33

Wyznaczyć prądy w poszczególnych gałęziach obwodu z zadania 1.32 stosując metodę potencjałów węzłowych.

Zadanie 1.34

Wyznaczyć rozptyw prądów w obwodzie przedstawionym na rysunku 1.29 stosując metodę potencjałów węzłowych. Wyniki sprawdzić stosując prawa Kirchhoffa.

Dane: $E_1 = 2V$, $E_2 = 4V$,
 $R_1 = R_2 = 0,5\Omega$,
 $R_3 = R_5 = R_6 = 1,2\Omega$,
 $R_4 = 1\Omega$.

Rys. 1.29

Rozwiązanie:

$$(G_1 + G_2 + G_3 + G_4)V_A - G_3V_B = G_1E_1 + G_2E_2$$

$$-G_3V_A + (G_3 + G_5 + G_6)V_B = 0.$$

$\frac{35}{6}$	$-\frac{5}{6}$	$V_A =$	12
$-\frac{5}{6}$	$\frac{15}{6}$		0

$$W = \frac{500}{36}, \quad W_A = 30, \quad W_B = 10,$$

$$V_A = \frac{W_A}{W} = \frac{30 \cdot 36}{500} = 2,16V,$$

$$V_B = \frac{W_B}{W} = \frac{10 \cdot 36}{500} = 0,72V,$$

$$E_1 + R_1I_1 - V_A = 0 \quad \text{to} \quad I_1 = \frac{V_A - E_1}{R_1} = \frac{2,16 - 2}{0,5} = 0,32A,$$

$$E_2 - R_2I_2 - V_A = 0 \quad \text{to} \quad I_2 = \frac{E_2 - V_A}{R_2} = \frac{4 - 2,16}{0,5} = 3,68A,$$

$$V_A - R_3 I_3 - V_B = 0 \quad \text{to} \quad I_3 = \frac{V_A - V_B}{R_3} = \frac{2,16 - 0,72}{1,2} = 1,2 \text{ A},$$

$$I_4 = \frac{V_A}{R_4} = \frac{2,16}{1} = 2,16 \text{ A},$$

$$I_5 = \frac{V_B}{R_5} = \frac{0,72}{1,2} = 0,6 \text{ A},$$

$$I_6 = \frac{V_B}{R_6} = \frac{0,72}{1,2} = 0,6 \text{ A}.$$

Sprawdzenie: Według I prawa Kirchhoffa dla węzłów A i B

$$\text{A} \quad I_2 - I_1 - I_3 - I_4 = 3,68 - 0,32 - 1,2 - 2,16 = 0,$$

$$\text{B} \quad I_3 - I_5 - I_6 = 1,2 - 0,6 - 0,6 = 0.$$

Według II prawa Kirchhoffa dla oczka złożonego z elementów E_1, R_1, R_2 i E_2

$$E_1 + R_1 I_1 + R_2 I_2 - E_2 = 2 + 0,16 + 1,84 - 4 = 0.$$

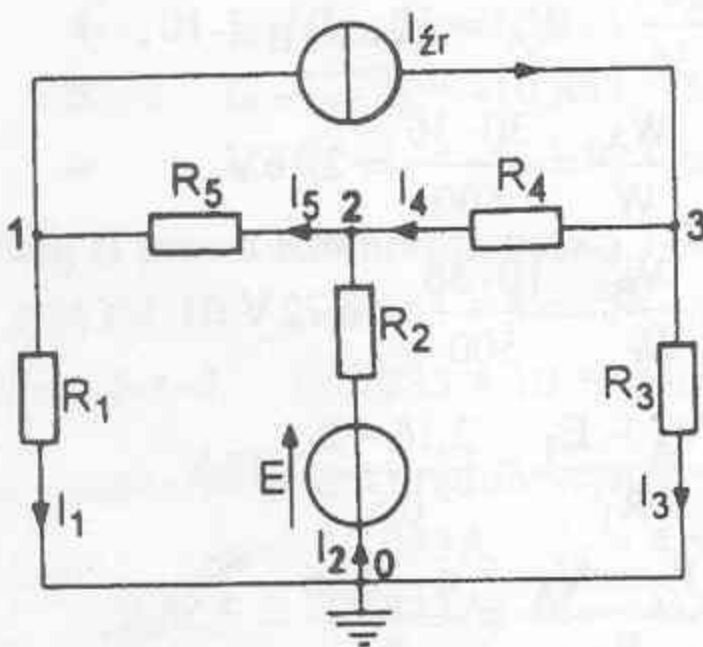
Odpowiedź: Wartości prądów wynoszą odpowiednio:

$$I_1 = 0,32 \text{ A}, \quad I_2 = 3,68 \text{ A}, \quad I_3 = 1,2 \text{ A}, \quad I_4 = 2,16 \text{ A}, \quad I_5 = I_6 = 0,6 \text{ A}.$$

Zadanie 1.35

Wyznaczyć rozływ prądów z zadania 1.34 stosując metodę prądów oczkowych.

Zadanie 1.36

Rys. 1.30

W układzie z rysunku 1.30 obliczyć rozływ prądów stosując metodę potencjałów węzłowych.

$$\text{Dane: } E = 48 \text{ V}, \quad I_{zr} = 8 \text{ A}, \\ R_1 = R_4 = R_5 = 2 \Omega, \\ R_2 = R_3 = 4 \Omega.$$

$$\text{Odpowiedź: } V_1 = 2 \text{ V}, \quad V_2 = 20 \text{ V}, \\ V_3 = 24 \text{ V}, \quad I_1 = 1 \text{ A}, \quad I_2 = 7 \text{ A}, \\ I_3 = 6 \text{ A}, \quad I_4 = 2 \text{ A}, \quad I_5 = 9 \text{ A}.$$

Zadanie 1.37

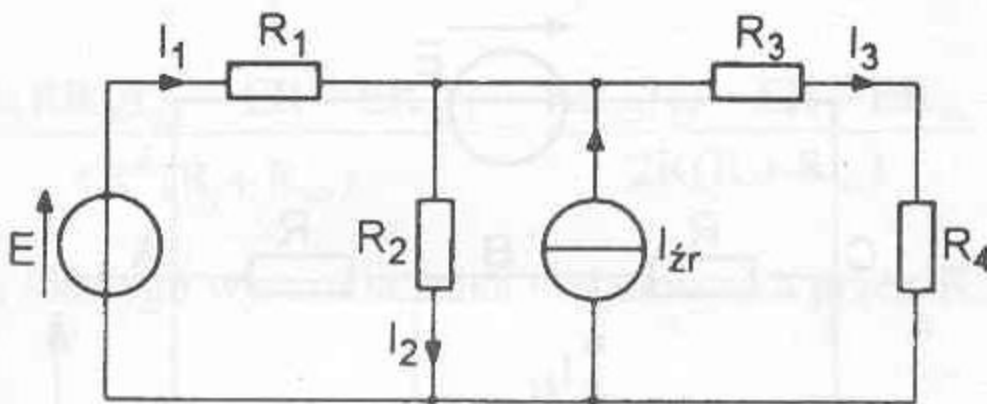
Obliczyć rozptyw prądów w układzie z zadania 1.36 stosując metodę prądów oczkowych.

Zadanie 1.38

Stosując metodę prądów oczkowych obliczyć rozptyw prądów w układzie przedstawionym na rysunku 1.31.

Dane: $E = 16V$, $I_{zr} = 2A$, $R_1 = R_2 = 2\Omega$, $R_3 = 3\Omega$ i $R_4 = 4\Omega$.

Rys. 1.31

Odpowiedź: $I_1 = 3,625A$, $I_2 = 4,375A$, $I_3 = 1,25A$.

Zadanie 1.39

Obliczyć rozptyw prądów i spadki napięć na rezystorach z poprzedniego zadania stosując metodę potencjałów węzłowych.

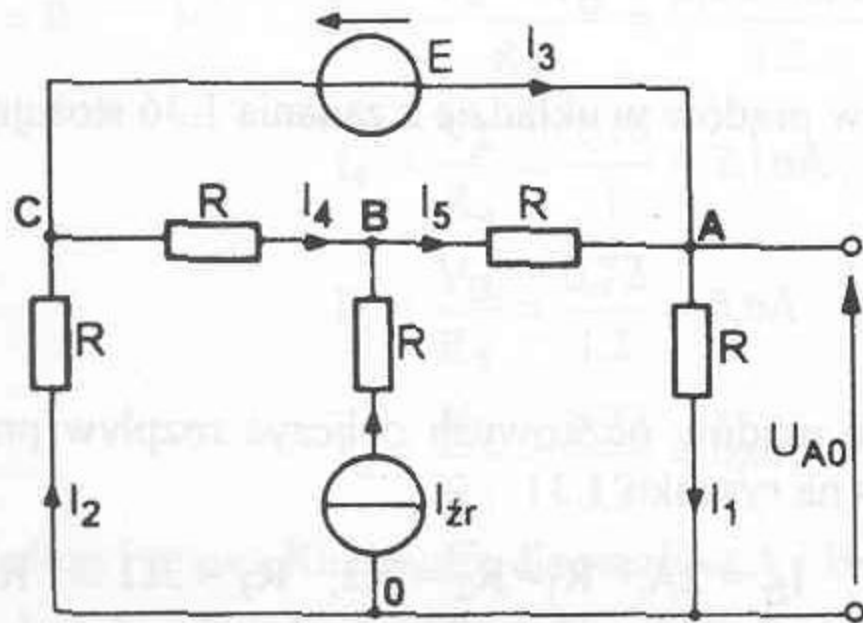
Zadanie 1.40

W podanym na rysunku 1.32a schemacie obliczyć napięcie U_{A0} stosując metodę prądów oczkowych.

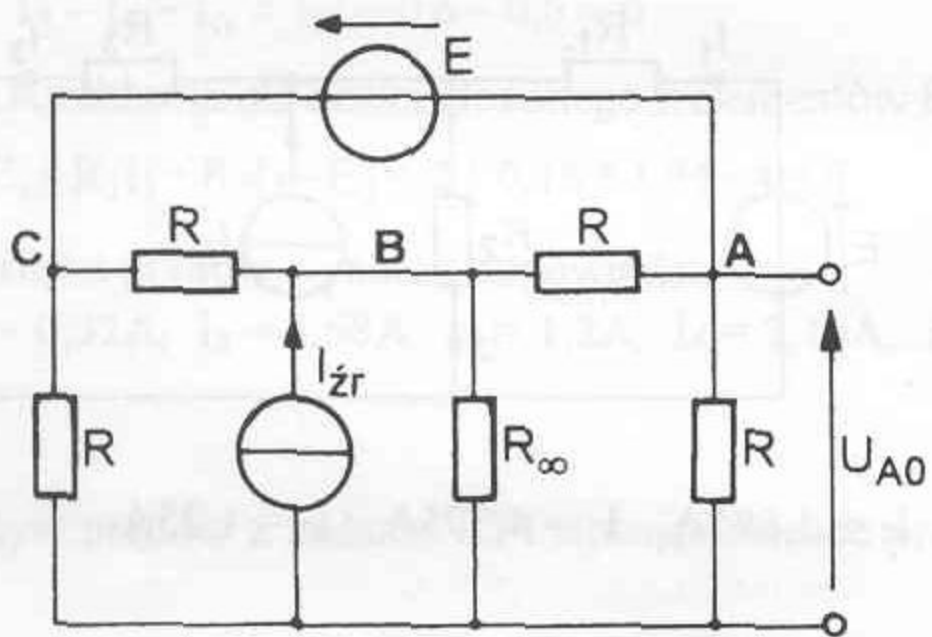
Dane: $R = 5\Omega$, $E = 24V$, $I_{zr} = 8A$.

Rozwiązanie: Aby móc zastosować metodę prądów oczkowych idealne źródło prądu zostanie zamienione na źródło napięcia według algorytmu przedstawionego kolejno na rys. 1.32b i c.

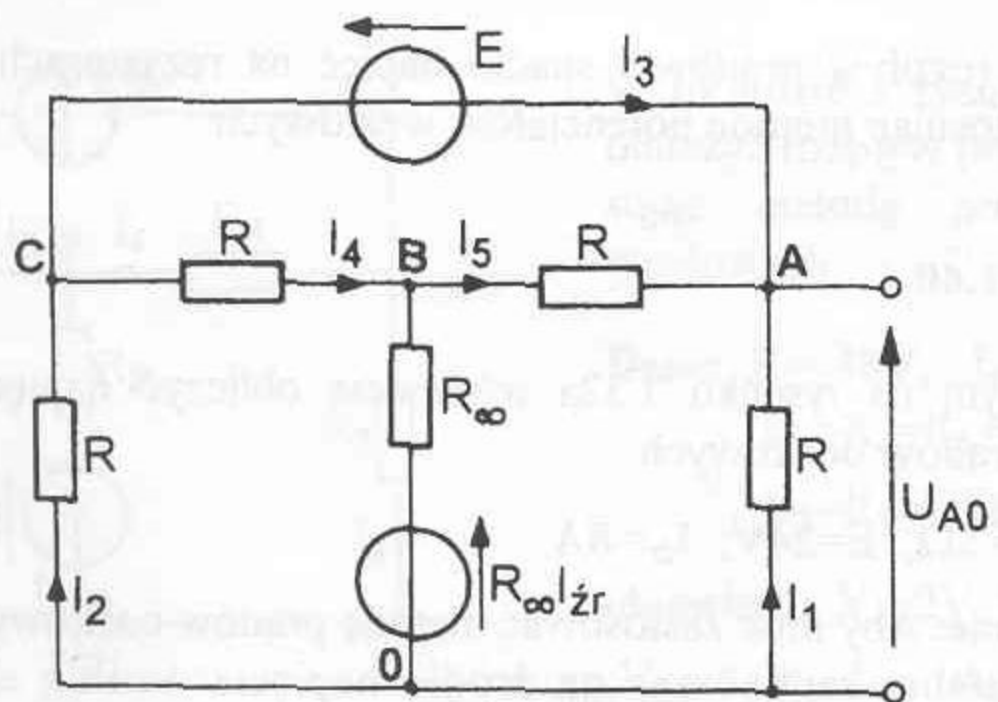
Rys. 1.32a

Rys. 1.32b

Rys. 1.32c

Obwód z rysunku 1.32c można opisać następującym układem równań dla metody oczkowej:

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 2R+R_\infty & -R_\infty & -R \\ \hline -R_\infty & 2R+R_\infty & -R \\ \hline -R & -R & 2R \\ \hline \end{array}
 \begin{array}{|c|} \hline I_1 \\ \hline I_2 \\ \hline I_3 \\ \hline \end{array}
 =
 \begin{array}{|c|} \hline R_\infty I_{zr} \\ \hline -R_\infty I_{zr} \\ \hline -E \\ \hline \end{array}$$

Dla uzyskania prądu I_1 oblicza się tylko wyznaczniki W i W_1

$$W = 4R^2(R + R_\infty), \quad W_1 = 2R(RR_\infty I_{zr} - ER - ER_\infty),$$

$$I_1 = \frac{W_1}{W} = \frac{2R(RR_\infty I_{zr} - ER - ER_\infty)}{4R^2(R + R_\infty)} = \frac{RR_\infty I_{zr} - ER - ER_\infty}{2R(R + R_\infty)}$$

Po podzieleniu każdego wyrazu licznika i mianownika przez R_∞ , $R_\infty \rightarrow \infty$ otrzymuje się

$$I_1 = \frac{RI_{zr} - E}{2R}$$

Natomiast wyrażenie na U_{A0} ma postać

$$U_{A0} = \frac{RI_{zr} - E}{2}$$

Po podstawieniu danych $U_{A0} = 8V$.

Odpowiedź: $U_{A0} = 8V$.

Zadanie 1.41

Dla obwodu z rysunku 1.32a obliczyć wszystkie zaznaczone prądy, dane identyczne jak w poprzednim zadaniu.

Odpowiedź: $I_1 = 1,6A$, $I_2 = -6,4A$, $I_3 = -4,8A$, $I_4 = -1,6A$, $I_5 = 6,4A$.

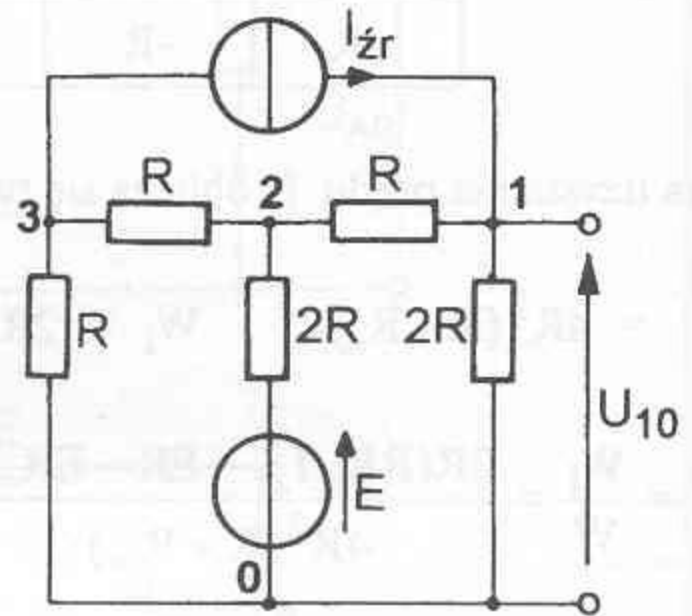
Prąd w gałęzi poprzecznej równy prądowi źródła $I_{zr} = 8A$.

Zadanie 1.42

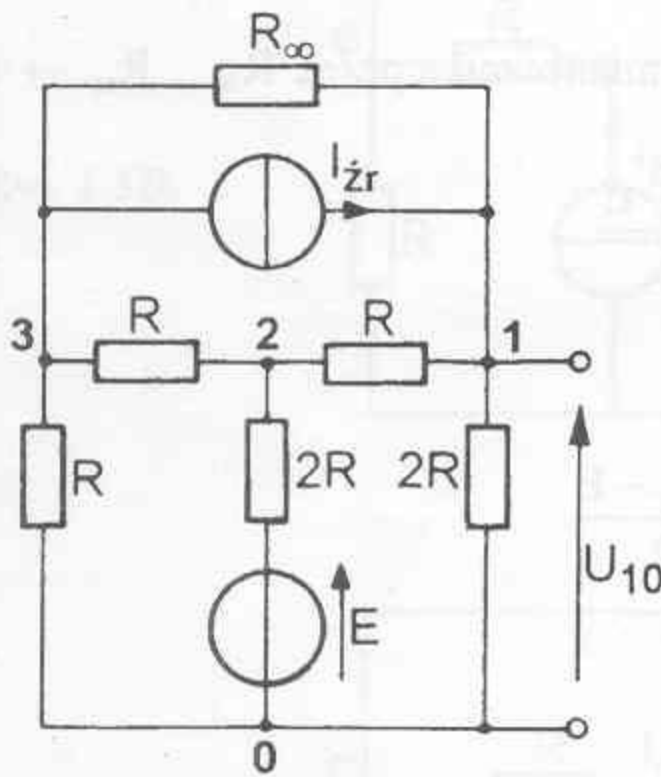
W obwodzie na rysunku 1.33a obliczyć napięcie U_{10} stosując metodę prądów oczkowych.

Dane: $E = 40V$, $I_{zr} = 8A$, $R = 1\Omega$.

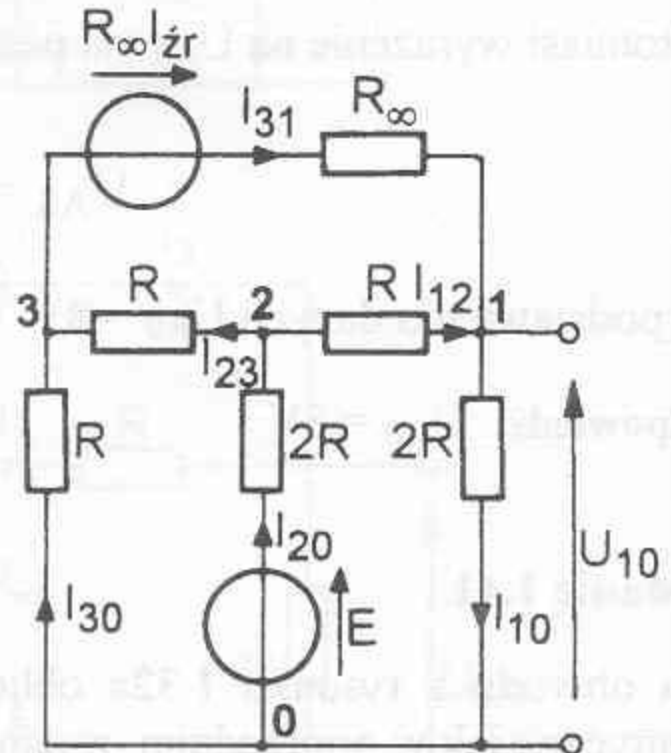
Rozwiązanie: Ponieważ obwód posiada idealne źródło prądu to w celu zastosowania metody oczkowej dobrze jest zamienić go na źródło napięcia. Kolejne przekształcenia schematu podstawowego pokazują rysunki 1.33b i c.

Rys. 1.33a

Rys. 1.33b

Rys. 1.33c

Schemat z rysunku 1.33c opisuje następujący układ równań:

5R	-2R	-R	I_{10}	=	E
-2R	4R	-R	I_{30}		-E
-R	-R	$2R+R_\infty$	I_{31}		$R_\infty I_{zr}$

Dzieląc ostatni wiersz tego układu równań przez $R_\infty \rightarrow \infty$ otrzymuje się:

5R	-2R	-R	I_{10}	=	E
-2R	4R	-R	I_{30}		-E
0	0	1	I_{31}		I_{zr}

a po obliczeniu wyznaczników i podstawieniu danych

$$W = 16R^2, \quad W_1 = 2RE + 6R^2 I_{zr},$$

$$I_{10} = \frac{2RE + 6R^2 I_{zr}}{16R^2} = \frac{E}{8R} + \frac{3I_{zr}}{8},$$

5	-2	-1	I_{10}	=	40
-2	4	-1	I_{30}		-40
0	0	1	I_{31}		8

$$U_{10} = 2R \cdot I_{10} = \frac{E}{4} + \frac{3RI_{zr}}{4},$$

$$U_{10} = 16V,$$

$$W = 16, \quad W_1 = 128, \quad W_2 = -64, \quad W_3 = 128, \quad I_{10} = 8A, \quad I_{30} = -4A, \quad I_{31} = 8A, \\ I_{12} = 0A, \quad I_{23} = 12A, \quad I_{20} = 12A.$$

Odpowiedź: $U_{10} = 16V$.

Zadanie 1.43

Obliczyć napięcie U_{10} z zadania 1.42 stosując metodę potencjałów węzłowych.

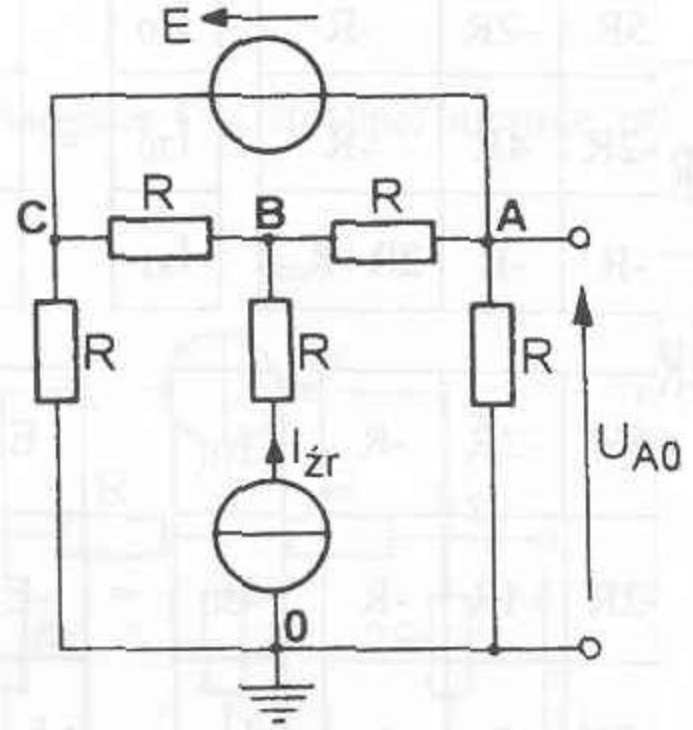
Zadanie 1.44

Dla układu podanego na rysunku 1.34a obliczyć napięcie U_{A0} stosując metodę potencjałów węzłowych.

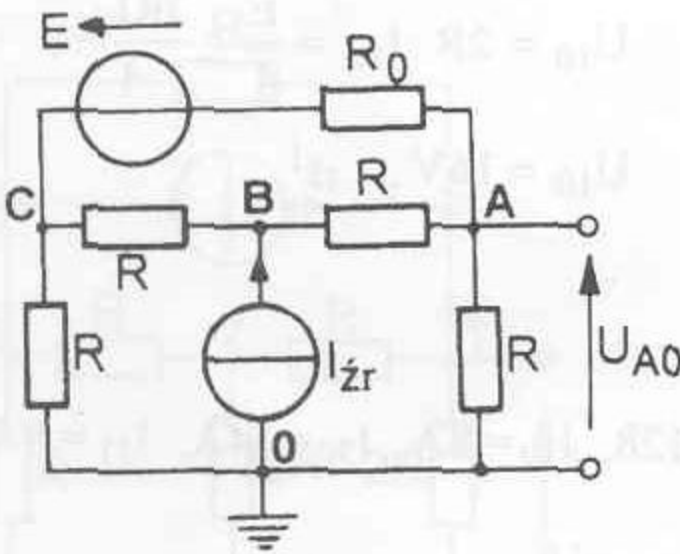

Dane: $E = 24V$, $I_{\text{źr}} = 12A$, $R = 2\Omega$.

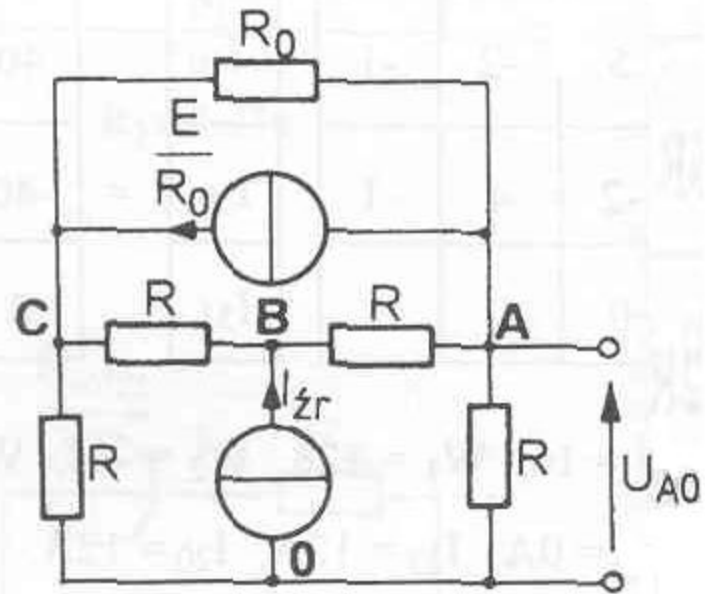
Rozwiązanie: Ponieważ obwód zawiera idealną siłę elektromotoryczną to w szereg z nią zostanie wprowadzony dodatkowy rezystor R_0 (który w rzeczywistości równy jest zeru $G_0 \rightarrow \infty$) i dopiero po uzyskaniu wyrażenia na U_0 obliczona zostanie jego granica przy $G_0 \rightarrow \infty$. Rysunki 1.34b i c pokazują drogę kolejnych przekształceń. Ponieważ źródło prądowe jest źródłem idealnym to jego rezystancja wewnętrzna

Rys. 1.34a

Rys. 1.34b

Rys. 1.34c.

jest równa nieskończoności, można więc usunąć ze schematu połączony w szereg ze źródłem prądu rezystor R .

Oznaczenia:

$$G = \frac{1}{R}, \quad G_0 = \frac{1}{R_0}, \quad V_A, V_B, V_C - \text{potencjały węzłów A, B, C}$$

$$V_A = V_{A0}.$$

Układ równań dla metody potencjałów węzłowych opisujący schemat z rysunku 1.34c.

$2G+G_0$	$-G_0$	$-G_0$
$-G$	$2G$	$-G$
$-G_0$	$-G$	$2G+G_0$

V_A
V_B
V_C

 $=$

$-G_0 E$
I_{zr}
$G_0 E$

Po obliczeniu wyznacznika głównego otrzymuje się:

$$W = 4G^2G_0 + 4G^3,$$

a po obliczeniu wyznacznika W_A

$$W_A = -2G^2G_0E + 2GG_0I_{zr} + 2G^2I_{zr}.$$

Dla potencjału V_A ważne jest następujące wyrażenie

$$V_A = \frac{-2G^2G_0E + 2GG_0I_{zr} + 2G^2I_{zr}}{4G^2G_0 + 4G^3},$$

a po podzieleniu przez G_0 i policzeniu granicy wyrażenia dla $G_0 \rightarrow \infty$

$$V_A = \frac{I_{zr} - EG}{2G}, \quad U_{A0} = \frac{RI_{zr}}{2} - \frac{E}{2}.$$

Po wstawieniu danych $U_{A0} = 0$.

Odpowiedz: Napięcie $U_{A0} = 0V$.

Zadanie 1.45

W obwodzie z rysunku 1.33a obliczyć prądy gałęziowe stosując metodę potencjałów węzłowych. Dane identyczne jak w zadaniu 1.42. Prądy będące do obliczenia naniesiono na schemacie przedstawionym na rysunku 1.33c.

Odpowiedz: $I_{10} = 8A$, $I_{20} = 12A$, $I_{30} = -4A$, $I_{12} = 0A$, $I_{23} = 12A$ i $I_{31} = 8A$.

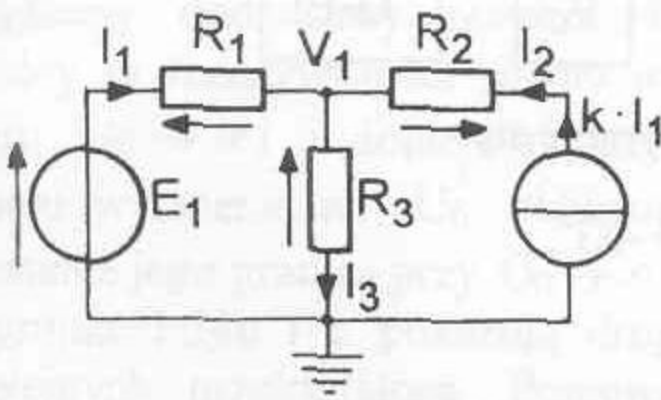
Zadanie 1.46

Obliczyć napięcie U_{A0} z zadania 1.44 stosując metodę prądów oczkowych.

Zadanie 1.47

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.35 obliczyć rozptyw prądów.

Dane: $R_1 = 2\Omega$, $R_2 = 4\Omega$, $R_3 = 4\Omega$, $E_1 = 10V$, $k = 1$.

Rys. 1.35

Rozwiązanie: Ponieważ układ zawiera idealne źródło prądowe sterowane prądowo to do rozwiązania najlepiej użyć metody potencjałów węzłowych i potencjał węzła górnego oznaczyć jako V_1 . Jedyne równanie ma wtedy postać:

$$\left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_3}\right)V_1 = \frac{E_1}{R_1} + kI_1, \quad \text{natomiast} \quad I_1 = \frac{E_1 - V_1}{R_1},$$

$$\left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_3}\right)V_1 = \frac{E_1}{R_1} + \frac{kE_1}{R_1} - \frac{kV_1}{R_1},$$

$$\left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_3} + \frac{k}{R_1}\right)V_1 = (1+k)\frac{E_1}{R_1},$$

$$\frac{5}{4}V_1 = 10V \quad \text{to} \quad V_1 = 8V, \quad I_1 = 1A, \quad I_2 = 1A, \quad I_3 = 2A.$$

Stosując metodę prądów oczkowych otrzymuje się

$$(R_1 + R_3)I_1 + R_3I_2 = E_1,$$

i

$$(R_1 + R_3 + kR_3)I_1 = E_1,$$

$$I_1 = \frac{E_1}{R_1 + (1+k)R_3} = \frac{E_1}{R_1 + 2R_3} = \frac{10}{10} = 1A,$$

$$I_2 = kI_1, \quad I_2 = 1A, \quad I_3 = 2A,$$

przyjęto tu, że prądy oczkowe odpowiadają prądom I_1 i I_2

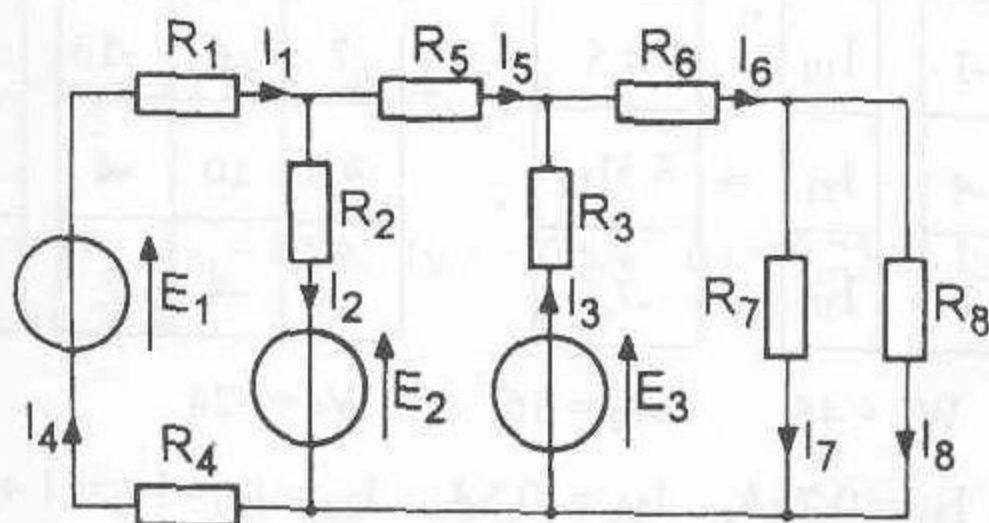
Odpowiedź: $I_1 = 1A$, $I_2 = 1A$, $I_3 = 2A$.

Zadanie 1.48

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.36 obliczyć rozptyw prądów stosując metody:

- prądów oczkowych,
- potencjałów węzłowych.

Rys. 1.36

Dane: $E_1 = 62,5\text{V}$, $E_2 = 4,5\text{V}$, $E_3 = 120,5\text{V}$, $R_1 = R_4 = 1,25\Omega$, $R_2 = 8\Omega$, $R_3 = 10\Omega$, $R_5 = R_6 = 4\Omega$, $R_7 = R_8 = 22,25\Omega$.

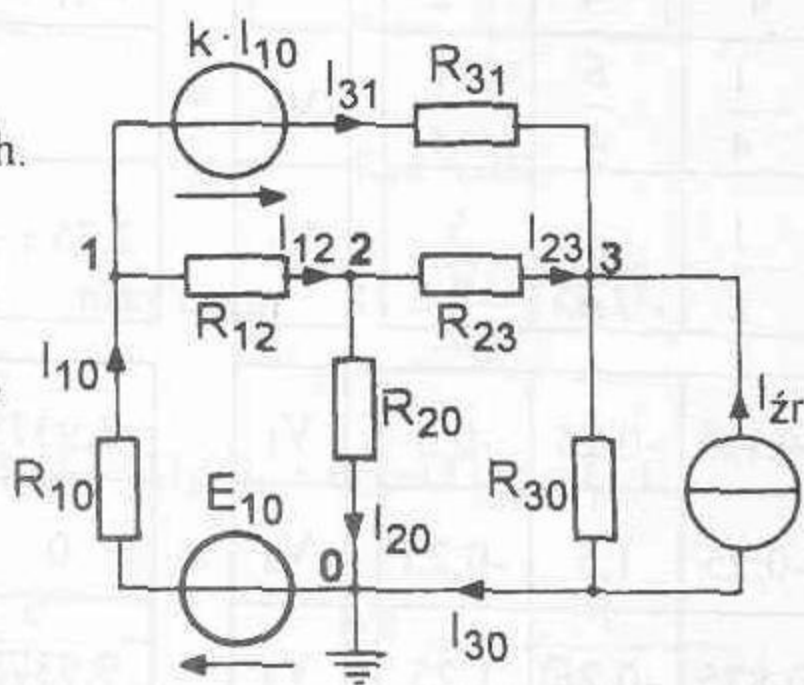
Odpowiedź: $I_1 = I_4 = 4\text{A}$, $I_2 = I_3 = 6\text{A}$, $I_5 = -2\text{A}$, $I_6 = 4\text{A}$, $I_7 = I_8 = 2\text{A}$.

Zadanie 1.49

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.37 obliczyć rozptyw prądów stosując:

- metodę prądów oczkowych,
- metodę potencjałów węzłowych.

Dane: $E_{10} = 4,5\text{V}$, $I_{zr} = 3,75\text{A}$,
 $R_{10} = 2\Omega$, $R_{20} = 1\Omega$,
 $R_{30} = 2\Omega$, $R_{12} = R_{23} = 4\Omega$,
 $R_{31} = 2\Omega$, $k = 5,5\Omega$.

Rys. 1.37

Rozwiązanie:

a) metoda prądów oczkowych.

Jako prądy oczkowe wybrano prądy gałęziowe w kolejności I_{10} , I_{31} i I_{30} . Źródło prądu przekształcono w ekwiwalentne źródło napięcia. Układ równań oczkowych po wstawieniu danych zapisano poniżej

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 7 & -4 & -1 \\ \hline -4 & 10 & -4 \\ \hline -1 & -4 & 7 \\ \hline \end{array} \begin{array}{l} I_{10} \\ I_{31} \\ I_{30} \end{array} = \begin{array}{l} 4,5 \\ 5,5I_{10} \\ -7,5 \end{array} ; \quad \begin{array}{|c|c|c|} \hline 7 & -4 & -1 \\ \hline -9,5 & 10 & -4 \\ \hline -1 & -4 & 7 \\ \hline \end{array} \begin{array}{l} I_{10} \\ I_{31} \\ I_{30} \end{array} = \begin{array}{l} 4,5 \\ 0 \\ -7,5 \end{array}$$

$$W = 48, \quad W_1 = 48, \quad W_2 = 36, \quad W_3 = -24,$$

$$I_{10} = 1A, \quad I_{31} = 0,75A, \quad I_{30} = -0,5A, \quad I_{20} = I_{10} - I_{30} = 1 + 0,5 = 1,5A,$$

$$I_{12} = I_{10} - I_{31} = 1 - 0,75 = 0,25A, \quad I_{23} = I_{30} - I_{31} = -0,5 - 0,75 = -1,25A.$$

b) Metoda potencjałów węzłowych.

Jako węzeł uziemiony wybrano węzeł o numerze 0. Obliczone zostaną niewiadome potencjały w punktach 1, 2, 3. Układ równań zawiera wstawione już dane liczbowe.

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline \frac{5}{4} & -\frac{1}{4} & -\frac{1}{2} \\ \hline -\frac{1}{4} & \frac{6}{4} & -\frac{1}{4} \\ \hline -\frac{1}{2} & -\frac{1}{4} & \frac{5}{4} \\ \hline \end{array} \begin{array}{l} V_1 \\ V_2 \\ V_3 \end{array} = \begin{array}{l} \frac{-k}{R_{31}} \left(\frac{4,5 - V_1}{R_{10}} \right) + 2,25 \\ 0 \\ 3,75 + \frac{k}{R_{31}} \left(\frac{4,5 - V_1}{R_{10}} \right) \end{array}$$

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline -0,125 & -0,25 & -0,5 \\ \hline -0,25 & 1,5 & -0,25 \\ \hline 0,875 & -0,25 & 1,25 \\ \hline \end{array} \begin{array}{l} V_1 \\ V_2 \\ V_3 \end{array} = \begin{array}{l} -3,9375 \\ 0 \\ 9,9375 \end{array} \quad \begin{array}{l} W = 0,375, \quad W_1 = 0,9375, \\ W_2 = 0,5625, \quad W_3 = 2,4375, \\ V_1 = 2,5V, \quad V_2 = 1,5V, \quad V_3 = 6,5V \end{array}$$

Z tak wyliczonych potencjałów punktów 1, 2, 3 można obliczyć prądy gałęziowe, których wartości są identyczne z tymi, które uzyskano stosując metodę prądów oczkowych.

$$\text{Np. } I_{10} = \frac{E_1 - V_1}{R_{10}} = \frac{4,5 - 2,5}{2} = 1\text{A}, \quad I_{20} = \frac{V_2}{R_{20}} = \frac{1,5}{1} = 1,5\text{A},$$

$$I_{30} = \frac{V_3}{R_{30}} - I_{\text{źr}} = \frac{6,5}{2} - 3,75 = -0,5\text{A} \quad \text{itd.}$$

Odpowiedź: $I_{10} = 1\text{A}$, $I_{20} = 1,5\text{A}$, $I_{30} = -0,5\text{A}$, $I_{12} = 0,25\text{A}$, $I_{23} = -1,25\text{A}$, $I_{31} = 0,75\text{A}$.

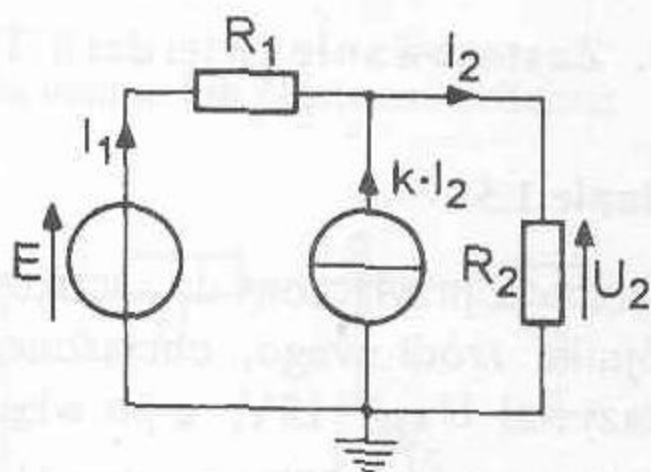
Zadanie 1.50

W obwodzie podanym na rysunku 1.38 wyznaczyć transmitancję napięciową (stosunek napięć) $\frac{U_2}{E}$.

Podać warunek rozwiązalności.

Dane: $E = 5\text{V}$, $R_1 = 1\Omega$,
 $R_2 = 2\Omega$, $k = 1$.

Rozwiązanie: Korzystając z metody potencjałów węzłowych można napisać równanie

Rys. 1.38

$$U_2(G_1 + G_2) = G_1E + k \cdot I_2, \quad \text{przy czym} \quad I_2 = \frac{U_2}{R_2} = G_2U_2,$$

$$U_2G_1 + U_2G_2 = G_1E + kG_2U_2, \quad U_2(G_1 + G_2 - kG_2) = G_1E,$$

$$U_2 = \frac{G_1E}{G_1 + G_2(1-k)} = \frac{E}{1 + \frac{G_2}{G_1}(1-k)}, \quad \frac{U_2}{E} = \frac{1}{1 + \frac{G_2}{G_1}(1-k)}.$$

Warunek rozwiązalności

$$1 + \frac{R_1}{R_2}(1 - k) \neq 0, \quad \text{czyli} \quad \frac{R_1}{R_2}(1 - k) \neq -1,$$

$$\frac{R_1}{R_2} + 1 = \frac{R_1}{R_2} k, \quad \text{dla} \quad k = 1 + \frac{R_2}{R_1} \quad \text{układ nie posiada rozwiązania.}$$

Po podstawieniu danych $\frac{U_2}{E} = \frac{1}{1 + \frac{1}{2}(1 - 1)} = 1.$

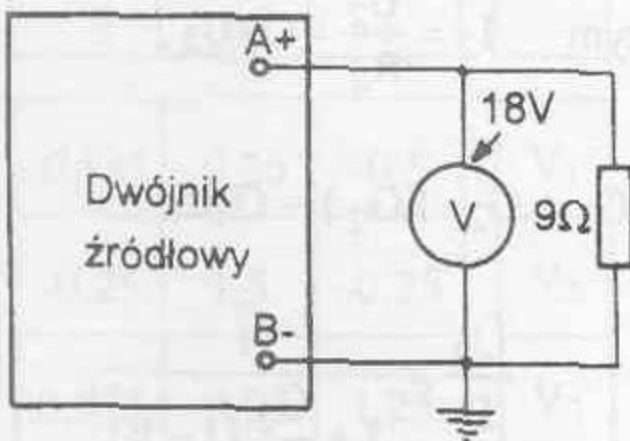
Dla $k = 3$ zadanie nie ma rozwiązania.

Odpowiedź: Transmitancja napięciowa $\frac{U_2}{E} = 1.$

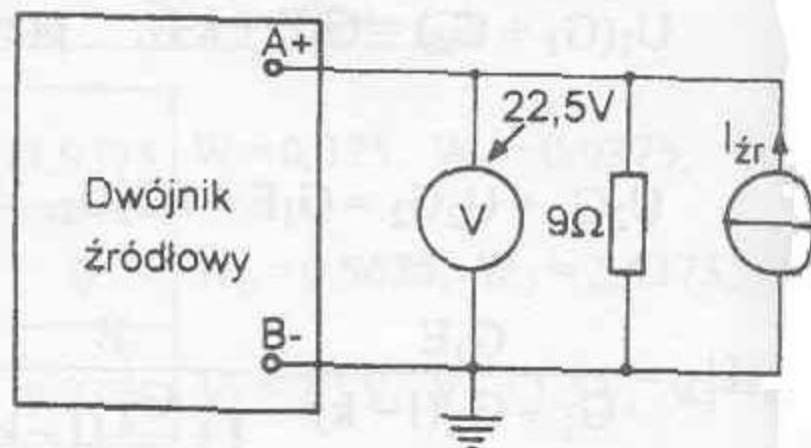
1.4. Zastosowanie twierdzeń Thevenina i Nortona

Zadanie 1.51

Woltomierz przyłączony do zacisków AB przedstawionego na rysunku 1.39a dwójnika źródłowego, obciążonego rezystorem o rezystancji $R = 9\Omega$ wskazywał $U_{AB} = 18V$, a po włączeniu do zacisków AB źródła prądu $I_{zr} = 2A$ rysunek 1.39b napięcie U_{AB} zwiększyło się o $4,5V$. Wyznaczyć parametry zastępczego źródła napięcia dla danego dwójnika.

Rys. 1.39a

Rys. 1.39b

Rozwiązanie:

Zadanie można rozwiązać stosując dla obu układów metodę potencjałów węzłowych.

$$\left(\frac{1}{R_0} + \frac{1}{9}\right)18 = \frac{U_0}{R_0} \quad \text{i} \quad \left(\frac{1}{R_0} + \frac{1}{9}\right)22,5 = \frac{U_0}{R_0} + 2.$$

Po przekształceniu

$$\begin{cases} 18 + 2R_0 = U_0 \\ 22,5 + 2,5R_0 = U_0 + 2R_0 \end{cases}$$

Po rozwiązaniu powyższego układu równań uzyskuje się:

$$U_0 = 24V, \quad R_0 = 3\Omega.$$

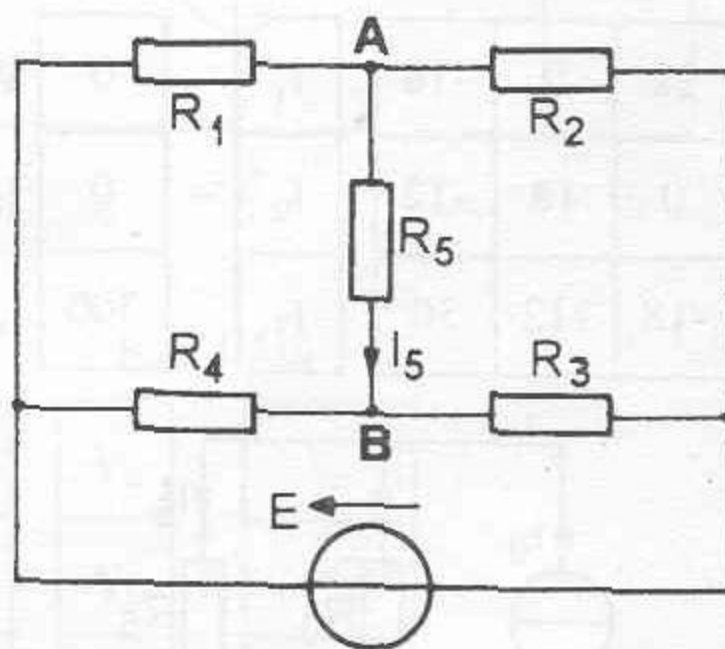
Odpowiedz: Parametry zastępczego źródła napięcia wynoszą odpowiednio $U_0 = 24V$ i $R_0 = 3\Omega$.

Zadanie 1.52

Obliczyć prąd I_5 stosując twierdzenie Thevenina lub Nortona. Schemat obwodu przedstawia rysunek 1.40a.

Dane: $R_1 = 4\Omega$, $R_2 = 6\Omega$,
 $R_3 = 12\Omega$, $R_4 = 18\Omega$,
 $R_5 = 0,4\Omega$, $E = 300V$.

Rozwiązanie: W pierwszym rzędzie obliczona zostanie rezystancja R_0 dla źródeł zastępczych widziana z zacisków AB po usunięciu gałęzi z rezystorem R_5 i zwarcia źródła napięcia E .

Rys. 1.40a

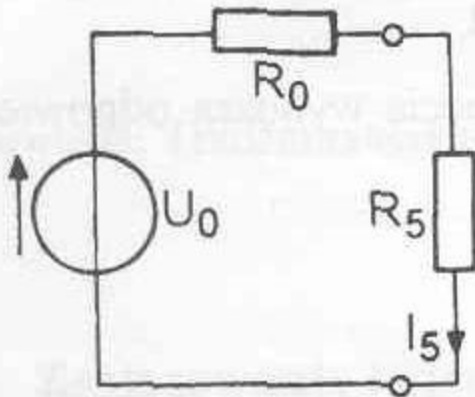
$$R_0 = \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} + \frac{R_3 R_4}{R_3 + R_4} = \frac{4 \cdot 6}{4 + 6} + \frac{12 \cdot 18}{12 + 18} = \frac{24}{10} + \frac{216}{30} = 2,4 + 7,2 = 9,6\Omega.$$

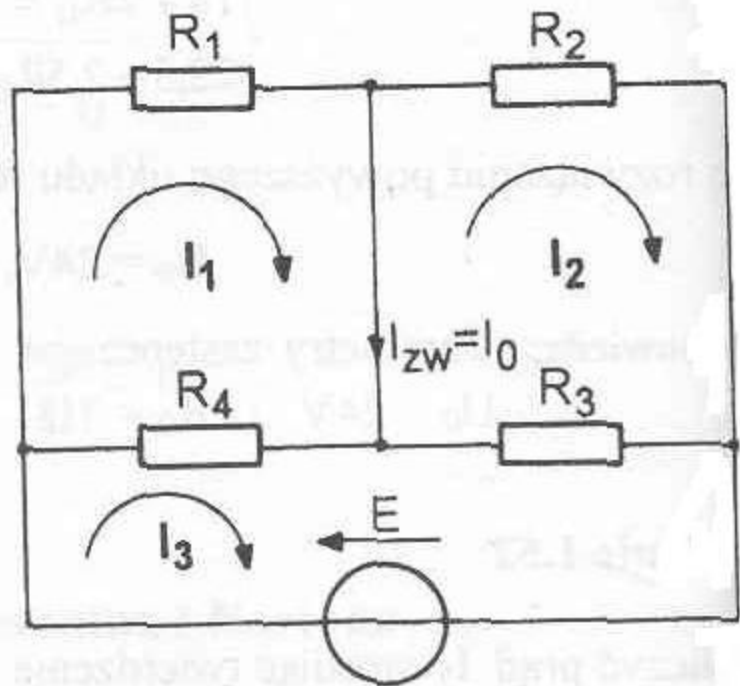
Obliczając napięcie na zaciskach AB (U_0) przy usuniętej rezystancji R_5 uzyskuje się $U_0 = 60V$ - wartość napięcia dla twierdzenia Thevenina.

$$I_5 = \frac{U_0}{R_0 + R_5} = \frac{60}{9,6 + 0,4} = 6A.$$

Dla obliczenia prądu źródłowego użyty zostanie schemat z rysunku 1.40c. $I_{zw} = I_0$ wartość prądu źródłowego dla twierdzenia Nortona.

Rys. 1.40b

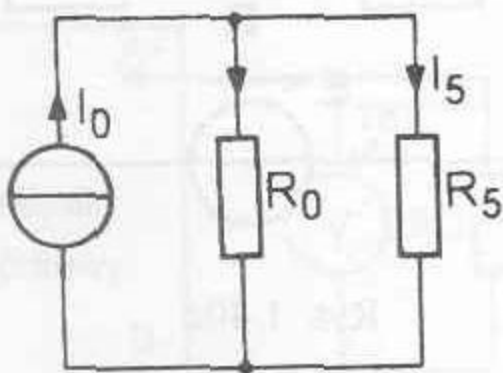
Rys. 1.40c

22	0	-18	I_1	=	0
0	18	-12	I_2	=	0
-18	-12	30	I_3	=	300

$$W = 2880, W_1 = 97200, W_2 = 79200;$$

$$I_1 = 33,75A, I_2 = 27,5A,$$

$$I_{zw} = I_0 = I_1 - I_2 = 6,25A.$$

Rys. 1.40d

$$I_5 = I_0 \frac{R_0}{R_0 + R_5} = 6,25 \frac{9,6}{10} = 6A.$$

Odpowiedź: $I_5 = 6A.$

Zadanie 1.53

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.21 (zadanie 1.25) obliczyć prąd I_2 stosując:

- twierdzenie Thevenina,
- twierdzenie Nortona.

Zadanie 1.54

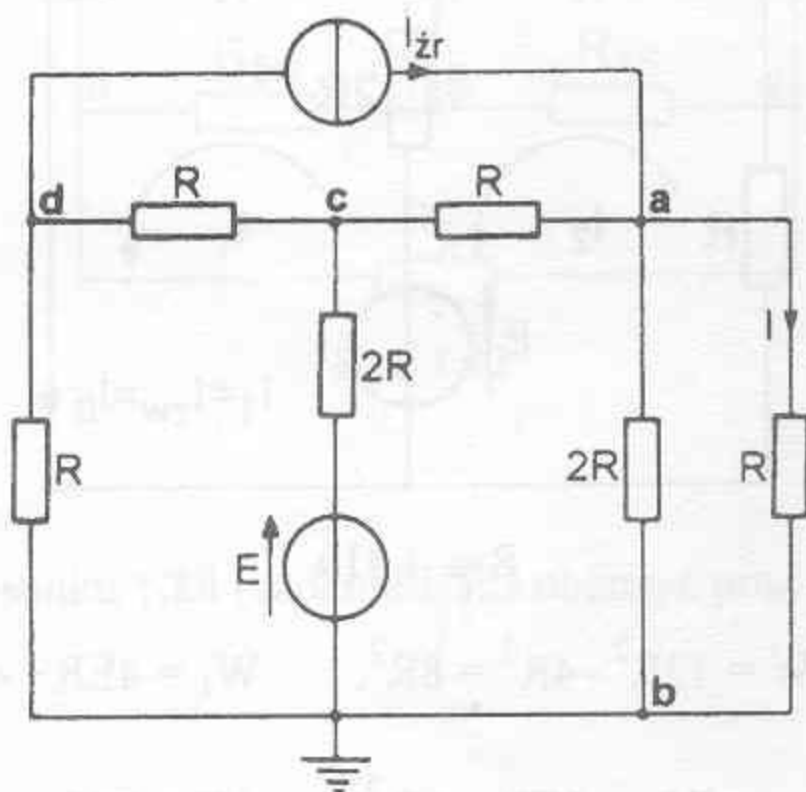
W obwodzie jak na rysunku 1.41a obliczyć prąd I stosując twierdzenia Thevenina a następnie Nortona.

Dane: $R = 1\Omega$, $E = 8V$,
 $I_{zr} = 8A$.

Rozwiązanie: Na wstępie obliczona zostanie rezystancja układu z zacisków ab po usunięciu gałęzi, w której ma być obliczony prąd I (źródło napięcia zostanie w tym celu zwarte a źródło prądu rozwarte).

$$R_{ab} = R_0 = R = 1\Omega.$$

- Prąd I zostanie obliczony najpierw przy pomocy twierdzenia Thevenina.

Rys. 1.41a

1,5G	-G	0	V_a	I_{zr}
-G	2,5G	-G	V_c	$= 0,5GE$
0	-G	2G	V_d	$-I_{zr}$

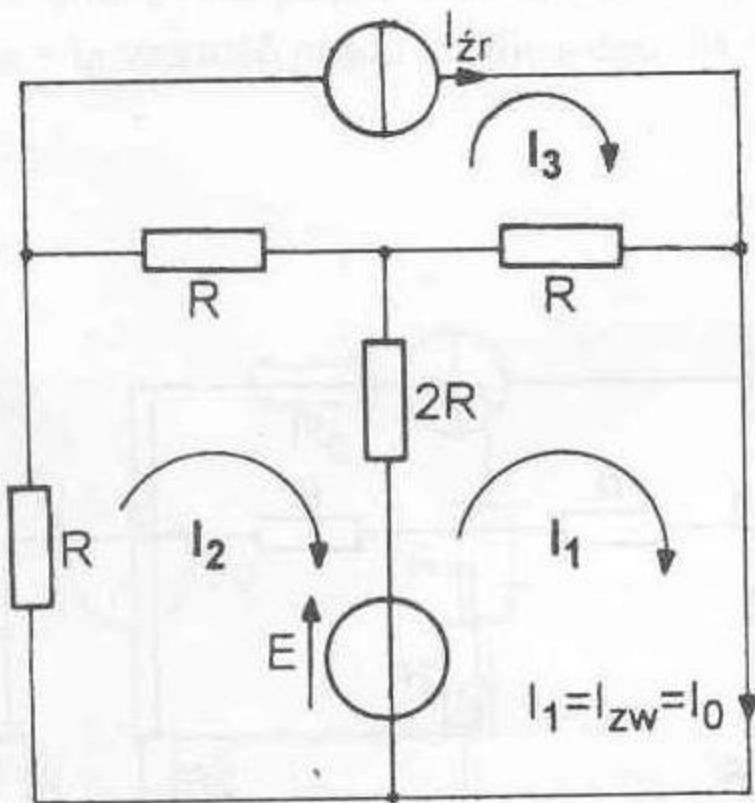
$$W = 4G^3 = \frac{4}{R^3}, \quad W_a = 3I_{zr}G^2 + EG^3, \quad W_a = \frac{3I_{zr}}{R^2} + \frac{E}{R^3},$$

$$V_a = U_0 = \frac{3I_{zr}R}{4} + \frac{E}{4},$$

$$I = \frac{3I_{zr}}{8} + \frac{E}{8R}.$$

Po wstawieniu danych otrzymuje się $I = 4A$.

Dla twierdzenia Nortona schemat z rys. 1.41b można opisać następującym układem równań

Rys. 1.41b

$3R$	$-2R$	$-R$	I_1	E
$-2R$	$4R$	$-R$	I_2	$-E$
$-R$	$-R$	∞	I_3	I_{zr}^{∞}

Ponieważ prąd I_3 jest znany $I_3 = I$.

$3R$	$-2R$	I_1	$E + RI_3$
$-2R$	$4R$	I_2	$-E + RI_3$

Wyznaczenie wartości I_0 dla twierdzenia Nortona

$$W = 12R^2 - 4R^2 = 8R^2, \quad W_1 = 4ER + 4R^2I_3 + 2R^2I_3 - 2RE = 2ER + 6R^2I_3,$$

$$I_1 = \frac{W_1}{W} = \frac{2ER + 6R^2I_3}{8R^2} = \frac{2E + 6RI_3}{8R} = 8A, \quad I_0 = 8A, \quad I = 8 \frac{1}{1+1} = 4A.$$

Odpowiedź: Prąd $I = 4A$ - wynik zgodny z uzyskanym uprzednio przy zastosowaniu twierdzenia Thevenina.

Zadanie 1.55

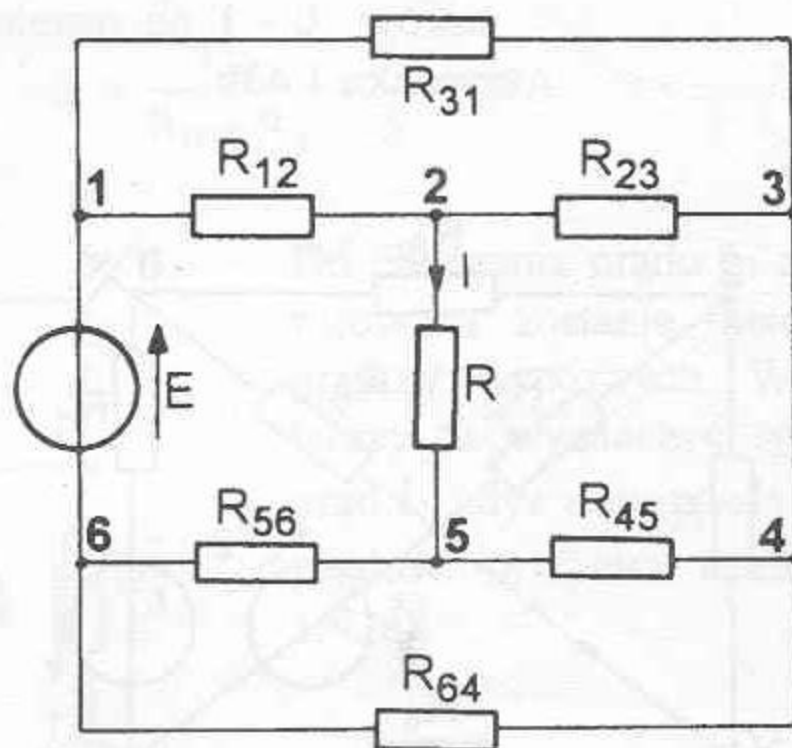
W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.24 (zadanie 1.28) obliczyć prąd I_4 stosując:

- twierdzenie Thevenina,
- twierdzenie Nortona.

Zadanie 1.56

Obliczyć prąd I stosując twierdzenia Thevenina i Nortona. Schemat obwodu przedstawia rysunek 1.42.

Dane: $E = 150\text{V}$, $R = 2\Omega$,
 $R_{12} = 7\Omega$, $R_{23} = 28\Omega$,
 $R_{31} = 14\Omega$, $R_{45} = 7\Omega$,
 $R_{56} = 28\Omega$, $R_{64} = 14\Omega$.

Rys. 1.42

Odpowiedź: $I = 5\text{A}$.

Zadanie 1.57

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.28 (zadanie 1.32) obliczyć prąd I_5 stosując:

- twierdzenie Thevenina,
- twierdzenie Nortona.

Zadanie 1.58

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.31 (zadanie 1.38) obliczyć prąd I_3 stosując:

- twierdzenie Thevenina,
- twierdzenie Nortona.

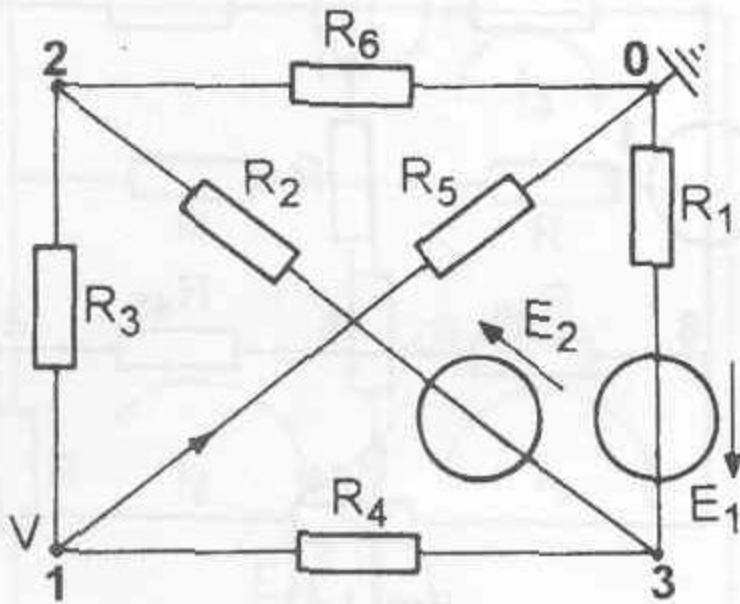
Zadanie 1.59

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.43a obliczyć prąd I_5 , jeżeli znane są parametry elementów:

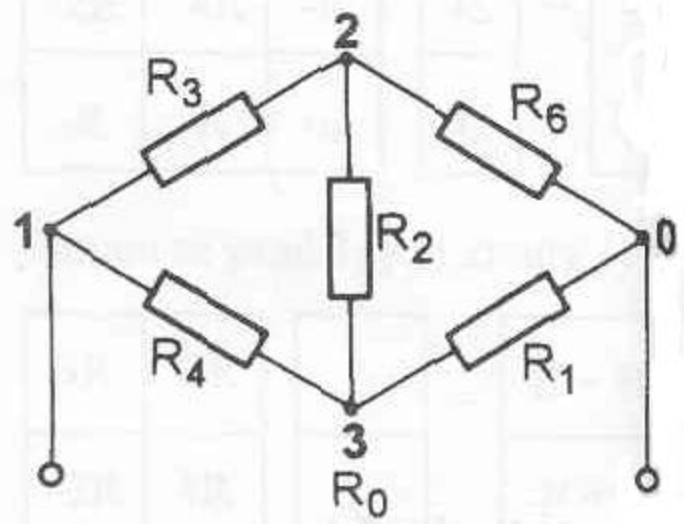
$$E_1 = 8\text{V}, \quad E_2 = 16\text{V}, \quad R_1 = R_2 = R_3 = R_4 = R_6 = 3\Omega, \quad R_5 = 2\Omega$$

Do rozwiązania zadania zastosować metodę Thevenina, a wynik sprawdzić stosując twierdzenie Nortona.

Rozwiązanie: Na wstępie obliczona zostanie rezystancja R_0 widziana z zacisków 0 - 1 po usunięciu gałęzi z rezystorem R_5 jak na rysunku 1.43b.

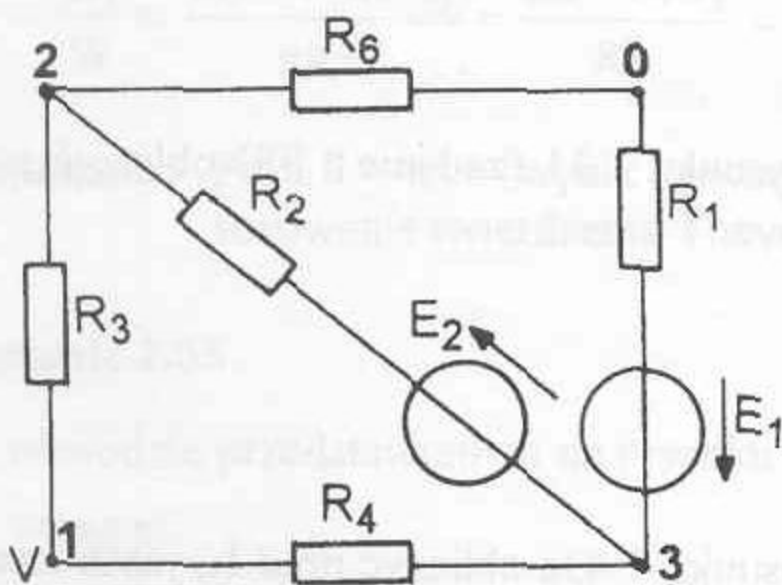

Rys. 1.43a

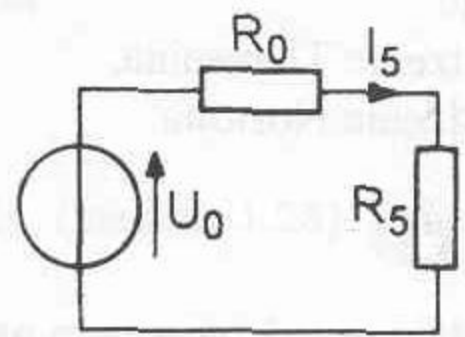

Rys. 1.43b

Po przekształceniu któregośkolwiek trójkąta rezystancji i po zwinięciu połączeń szeregoworównoległych uzyskuje się $R_0 = 3\Omega$. Do obliczenia potencjału V w węźle 1 zastosujemy metodę potencjałów węzłowych (rezystancja R_5 nie występuje w tym schemacie rysunek 1.43c).

Rys. 1.43c

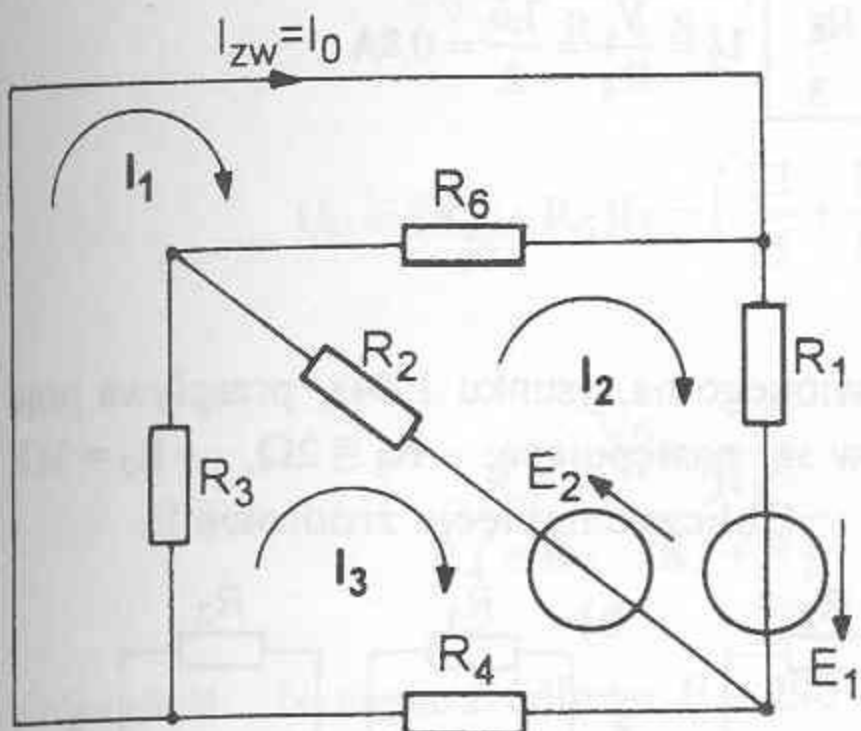
Rys. 1.43d

$\frac{2}{3}$	$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	V_1	0
$-\frac{1}{3}$	1	$-\frac{1}{3}$	V_2	$\frac{16}{3}$
$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	1	V_3	$-\frac{8}{3}$

Po podstawieniu danych liczbowych

$$W = \frac{8}{27}, \quad W_1 = 1\frac{5}{27}, \quad V_1 = U_0 = 4V,$$

$$I_5 = \frac{U_0}{R_0 + R_5} = \frac{4}{5} = 0,8A$$

Do obliczenia prądu I_0 zastosowana zostanie metoda prądów oczkowych. Wystarczy tu wyznaczyć tylko prąd I_1 gdyż odpowiada on prądowi I_0 (patrz rysunek 1.43e).

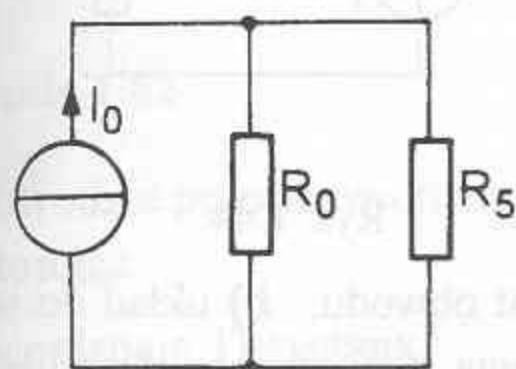
Rys.1.43e

6	-3	-3	I_1	0
-3	9	-3	I_2	24
-3	-3	9	I_3	-16

Układ równań dla metody prądów oczkowych po wstawieniu danych liczbowych

$$W = 216, \quad W_1 = 288,$$

$$I_0 = I_1 = 1\frac{1}{3}A.$$

Rys. 1.43f

Z reguły dzielnika prądów otrzymujemy:

$$I_5 = I_0 \frac{R_0}{R_0 + R_5} = \frac{4}{3} \cdot \frac{3}{5} = 0,8A.$$

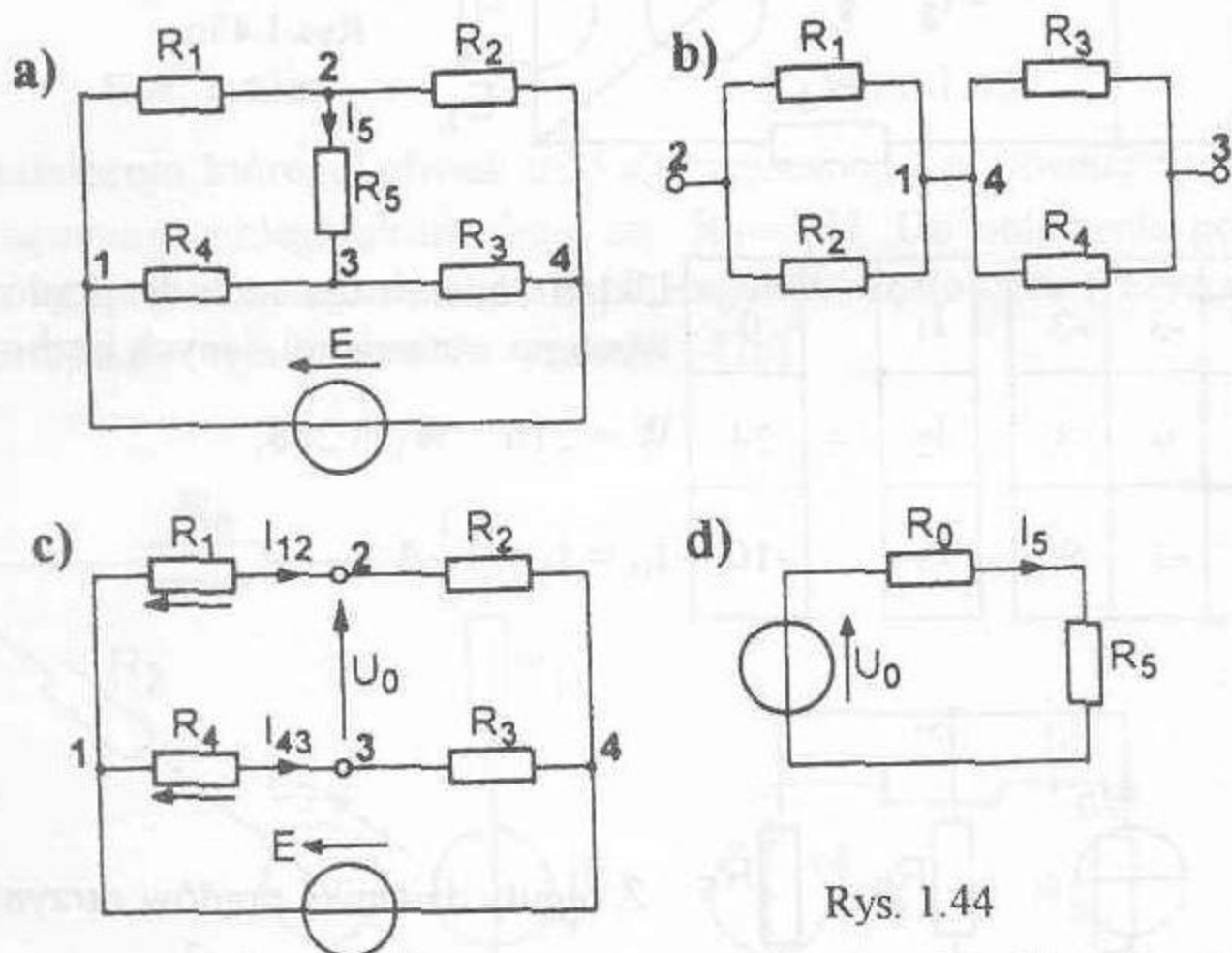
Na zakończenie prąd I_5 zostanie wyznaczony metodą potencjałów węzłowych. Korzystamy tu ze schematu na rysunku 1.43a. Po wstawieniu danych liczbowych.

$\frac{7}{6}$	$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	V_1	=	$\begin{bmatrix} 0 \\ \frac{16}{3} \\ -\frac{8}{3} \end{bmatrix}$	$W = \frac{20}{27}, \quad W_1 = \frac{32}{27},$	
$-\frac{1}{3}$	1	$-\frac{1}{3}$	V_2				$V_1 = 1,6V,$
$-\frac{1}{3}$	$-\frac{1}{3}$	1	V_3				

Odpowiedź: Prąd $I_5 = 0,8A$.

Zadanie 1.60

W gałęzi 2-3 obwodu przedstawionego na rysunku 1.44a przepływa prąd $I_5 = 10A$. Parametry oporników są następujące: $R_1 = 2\Omega$, $R_2 = 3\Omega$, $R_3 = 6\Omega$, $R_4 = 9\Omega$, $R_5 = 1\Omega$. Obliczyć napięcie źródłowe E .

Rys. 1.44

Na rys.1.44 przedstawiono kolejno: a) schemat obwodu; b) układ do wyznaczenia rezystancji R_0 ; c) układ do wyznaczania napięcia U_0 ; d) schemat ze źródłem zastępczym i rezystorem zastępczym (dwójnik zastępczy dla twierdzenia Thevenina).

$$R_0 = R_{23} = \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} + \frac{R_3 R_4}{R_3 + R_4} = \frac{6}{5} + \frac{54}{15} = \frac{72}{15} \Omega = 4,8 \Omega,$$

$$I_{12} = \frac{E}{R_1 + R_2}, \quad I_{43} = \frac{E}{R_3 + R_4},$$

$$U_0 = + \frac{R_1}{R_1 + R_2} E - \frac{R_4}{R_3 + R_4} E = 0,$$

$$U_0 = (R_0 + R_5) I_5 = \left(\frac{72}{15} + \frac{15}{15} \right) \cdot 10 = \frac{870}{15} \text{ V} = 58 \text{ V},$$

$$E = \frac{U_0}{\frac{R_4}{R_4 + R_3} - \frac{R_1}{R_1 + R_2}} = \frac{\frac{870}{15}}{\frac{9}{15} - \frac{2}{5}} = 290 \text{ V}.$$

Odpowiedź: Napięcie źródłowe $E = 290 \text{ V}$.

Zadanie 1.61

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.32a (zadanie 1.40) obliczyć prąd I_1 stosując:

- twierdzenie Thevenina,
- twierdzenie Nortona.

Zadanie 1.62

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.33a (zadanie 1.42) obliczyć prąd I_{10} stosując:

- twierdzenie Thevenina,
- twierdzenia Nortona.

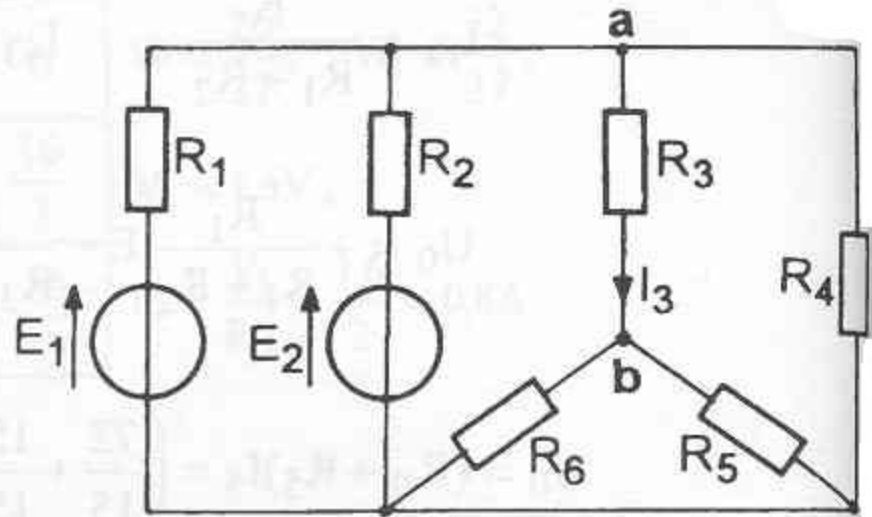

Zadanie 1.63

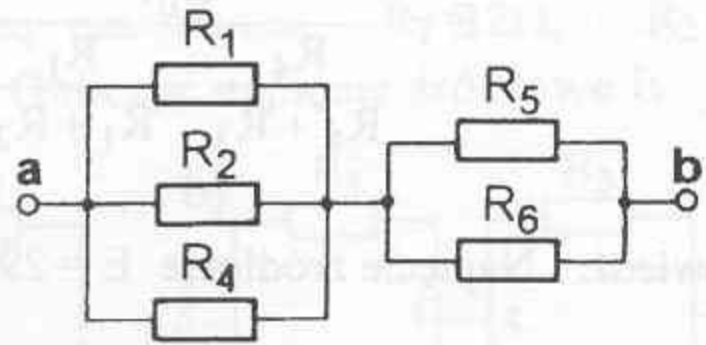
Obliczyć prąd I_3 w schemacie podanym na rysunku 1.45a stosując twierdzenie Thevenina.

Dane: $R_1 = R_2 = 0,5\Omega$,
 $R_3 = R_5 = R_6 = 1,2\Omega$,
 $R_4 = 1\Omega$, $E_1 = 8V$,
 $E_2 = 4V$.

Rozwiązanie: W pierwszym rzędzie obliczona zostanie rezystancja zastępcza z zacisków **ab** rys.1.45b, po usunięciu rezystora R_3 i zwarceniu źródeł napięcia $R_{ab} = R_0$

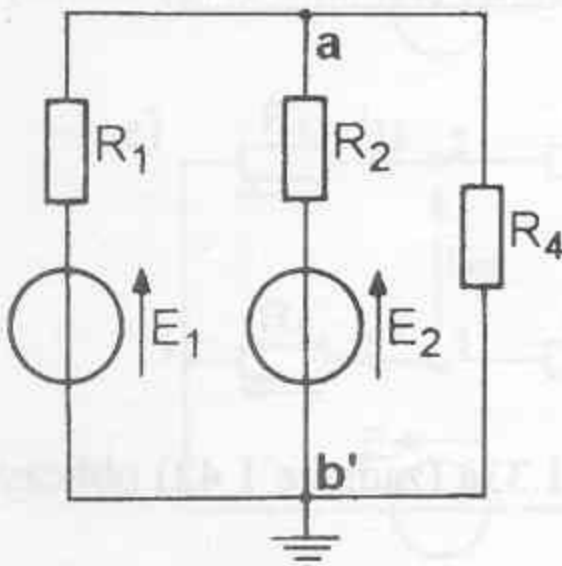

Rys. 1.45a

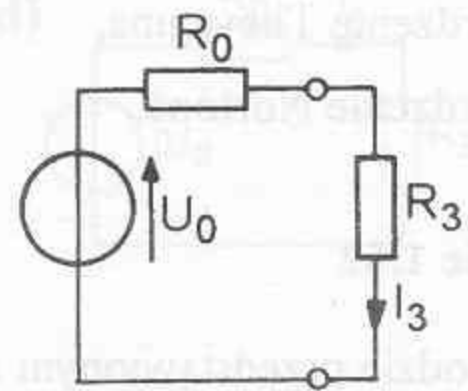

Rys. 1.45b

$$R_0 = \frac{R_1 R_2 R_4}{R_1 R_2 + R_2 R_4 + R_4 R_1} + \frac{R_5 R_6}{R_5 + R_6} = 0,2 + 0,6 = 0,8\Omega,$$

Rys. 1.45c

Rys. 1.45d.

Rys. 1.45c przedstawia schemat do wyznaczenia napięcia U_0 , a rys.1.45d dwójnik zastępczy obciążony rezystancją R_3 .

$$U_{ab} = U'_{ab} = U'_0, \quad 5U_0 = 24, \quad U_0 = 4,8V.$$

$$I_3 = \frac{U_0}{R_0 + R_3} = \frac{4,8}{2} = 2,4A.$$

Odpowiedź: Prąd $I_3 = 2,4A$.

Zadanie 1.64

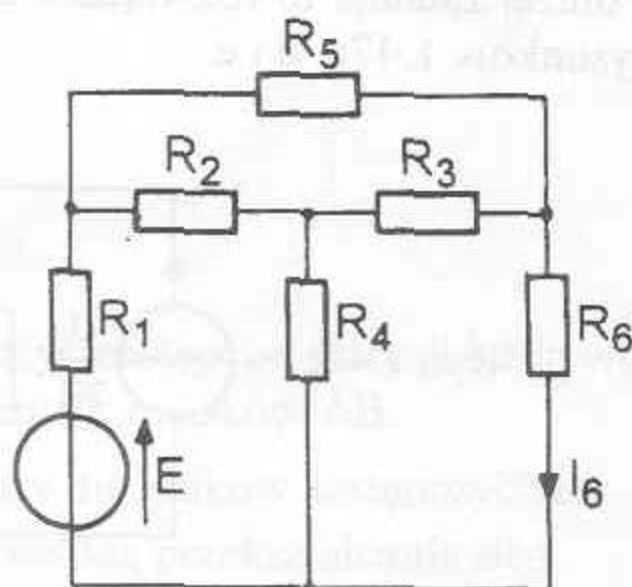
Obliczyć prąd I_3 w zadaniu poprzednim stosując twierdzenie Nortona.

Zadanie 1.65

W obwodzie podanym na rysunku 1.46 obliczyć prąd I_6 stosując metody:

- Thevenina,
- Nortona.

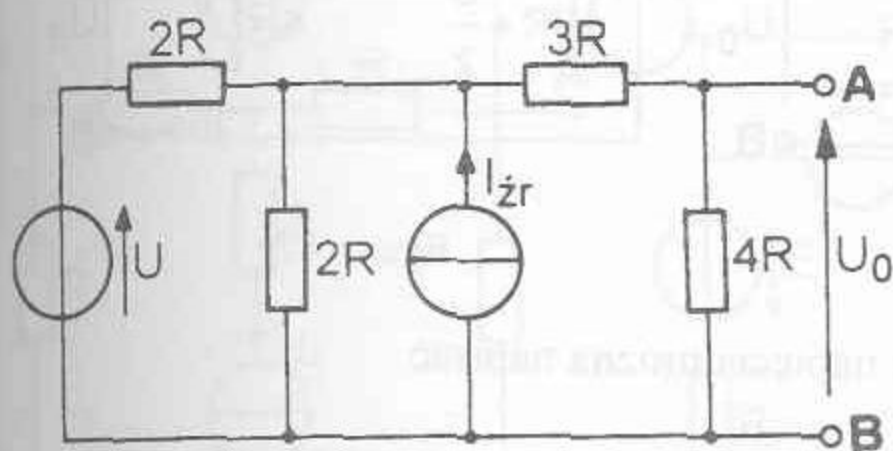
Dane: $E = 30V$, $R_1 = 2\Omega$,
 $R_2 = R_3 = R_4 = 6\Omega$,
 $R_5 = 12\Omega$, $R_6 = 3\Omega$.

Rys. 1.46

Odpowiedź: $I_6 = 2A$.

Zadanie 1.66

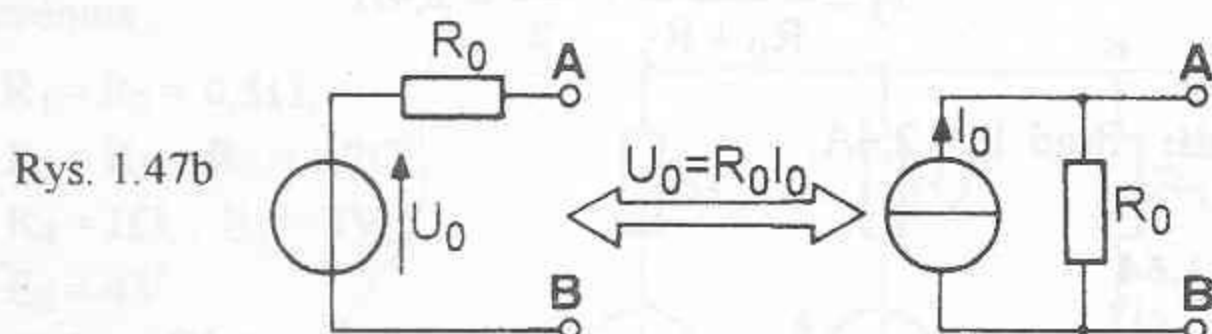
Rys. 1.47a

Dla obwodu z rysunku 1.47a wyznaczyć dla zacisków AB.

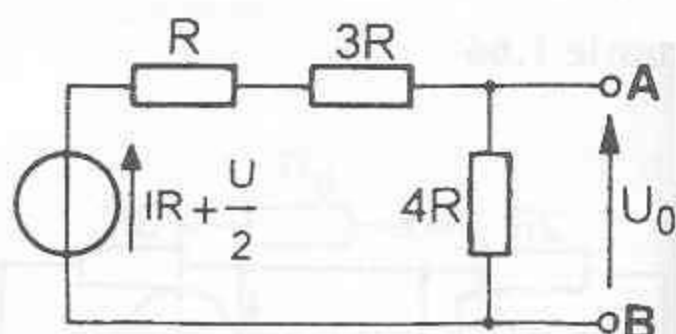
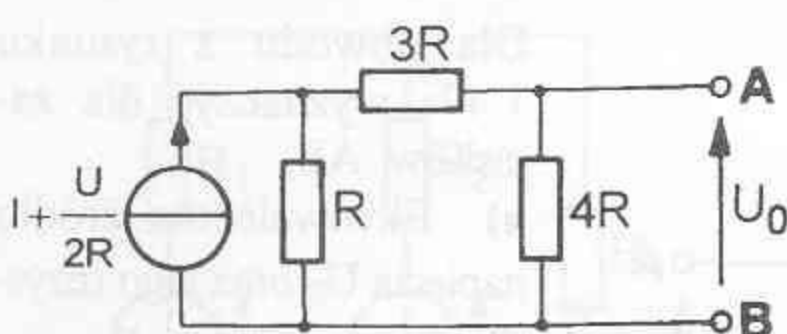
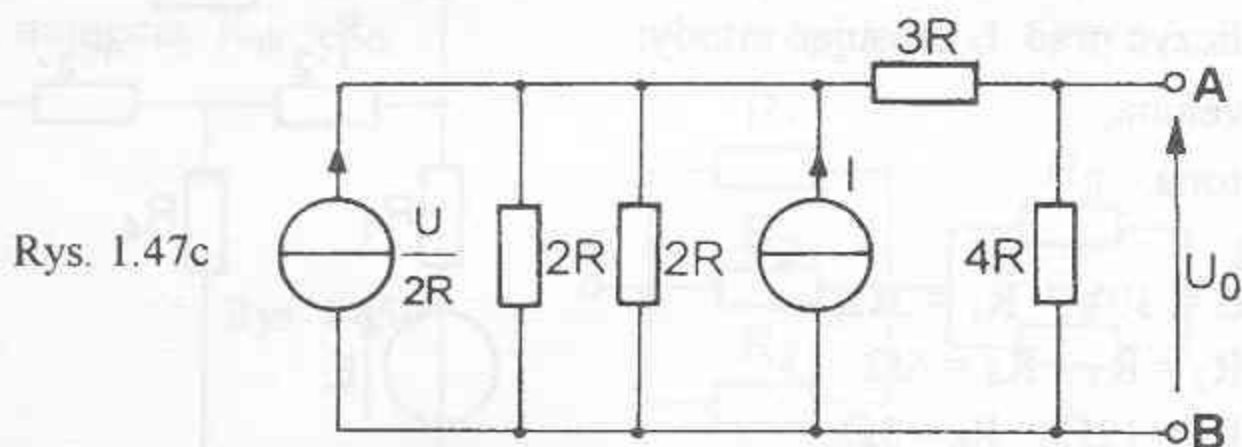
- Ekwiwalentne źródło napięcia U_0 oraz jego rezystancję wewnętrzną R_0 .
- Ekwiwalentne źródło prądu I_0 oraz jego rezystancję wewnętrzną R_0 .

Dane: $R = 1\Omega$, $U = 16V$,
 $I_{zr} = 2A$.

Rozwiązanie: Rysunek 1.47b przedstawia zamianę rzeczywistego źródła napięcia na ekwiwalentne źródło prądu i odwrotnie.

Do rozwiązania powyższego zadania można użyć różnych sposobów. Poniżej zadanie to rozwiązane zostanie metodą kolejnych przekształceń w rysunków 1.47c, d i e.

Korzystając z reguły dzielnika napięcia można napisać

$$U_0 = \left(RI + \frac{U}{2} \right) \frac{4R}{R + 3R + 4R}, \quad U_0 = \frac{RI}{2} + \frac{U}{4}.$$

Po wstawieniu danych $U_0 = 5V$. Obliczając R_0 zauważamy, że rezystory R i $3R$ (połączone szeregowo leżą równolegle do rezystora $4R$, który napięty jest na zaciskach AB).

$$R_0 = \frac{(R + 3R)4R}{R + 3R + 4R}$$

Po wstawieniu danych $R_0 = 2\Omega$.

Dla równowaznego źródła prądu ważny jest wzór

$$I_0 = \frac{U_0}{2R}, \quad I_0 = \frac{I}{4} + \frac{U}{8R}$$

Po wstawieniu danych $I_0 = 2,5A$.

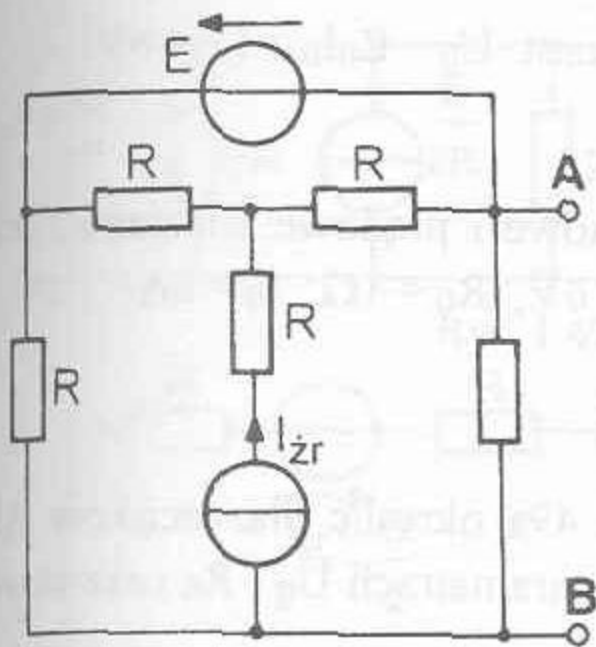
Odpowiedź: $U_0 = 5V$, $R_0 = 2\Omega$, $I_0 = 2,5A$.

Zadanie 1.67

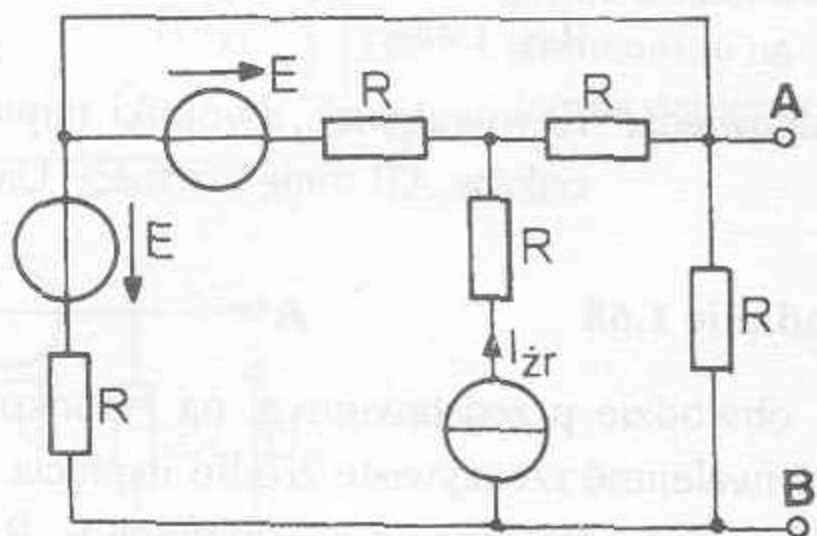
Dla schematu jak na rysunku 1.48a wyznaczyć zastępcze dwójniki aktywne (ze źródłem napięcia i źródłem prądu) widziane z zacisków AB.

Dane: $E = 6V$, $I_{zr} = 9A$, $R = 2\Omega$. Parametry dwójników zastępczych to: U_0 , R_0 oraz I_0 . Zadanie rozwiązać metodą przekształcania sieci.

Rozwiązanie: W pierwszym kroku postępowania do gałęzi zbiegających się w lewym górnym węźle zostaną wprowadzone dodatkowe siły elektromotoryczne o wartości E . Obrazuje to rysunek 1.48b.

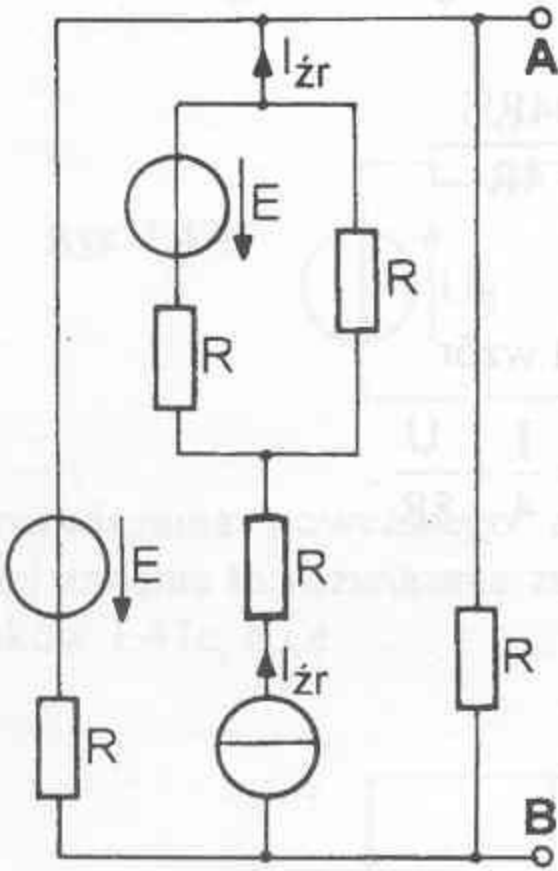
Rys. 1.48a

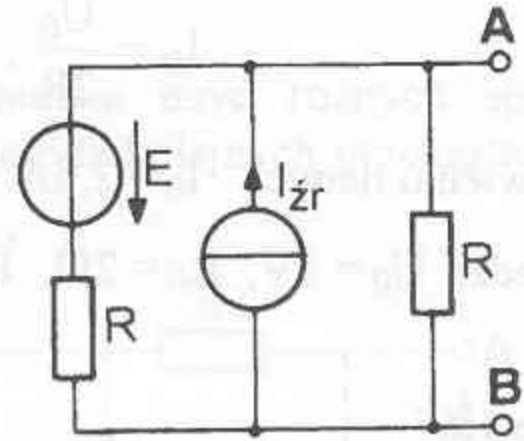
Rys. 1.48b

Dalsze przekształcenia tak otrzymanej sieci obrazują rysunki 1.48c, d i e.

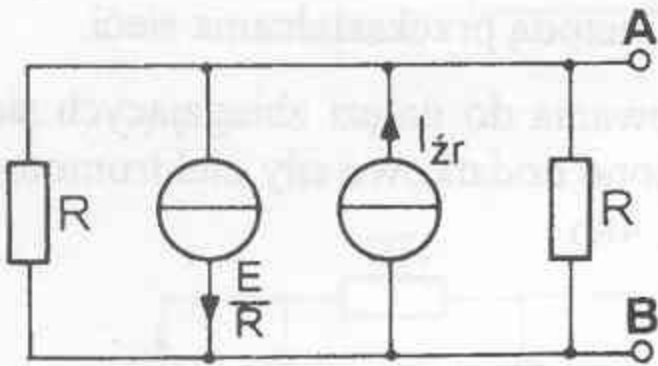
Ponieważ zgodnie z I prawem Kirchhoffa w środkowej gałęzi układu z rys. 1.48c płynie prąd I_{zr} to w gałęzi tej można pozostawić tylko (idealne) źródło prądu, obrazuje to rys. 1.48d. Rys. 1.48e przedstawia ostateczną postać prądowego dwójnika zastępczego.

Rys. 1.48c

Rys. 1.48d

Rys. 1.48e

$$I_0 = I_{\text{zr}} - \frac{E}{R},$$

Po wstawieniu danych

$$I_0 = 9 - \frac{6}{2} = 6\text{A}, \quad R_0 = \frac{R}{2} = \frac{2}{2} = 1\Omega,$$

$$\text{Natomiast } U_0 = R_0 I_0 = 1 \cdot 6 = 6\text{V}$$

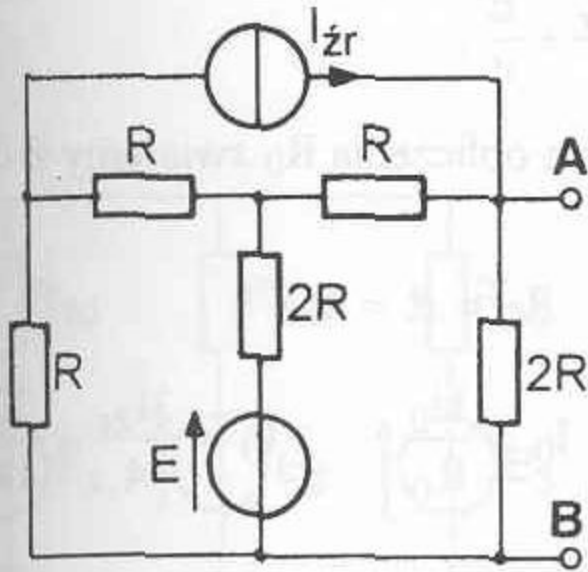
Odpowiedź: Ekwiwalentne dwójniki napięciowe i prądowe widziane z zacisków AB mają wartości $U_0 = 6\text{V}$, $R_0 = 1\Omega$, $I_0 = 6\text{A}$.

Zadanie 1.68

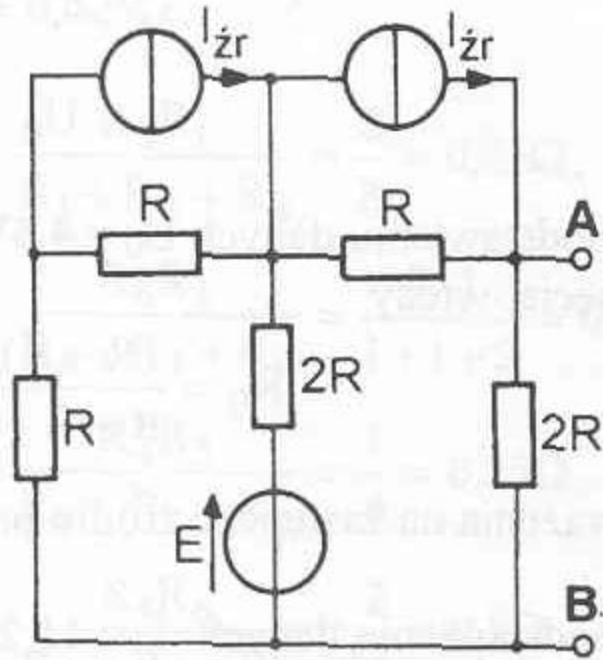
W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.49a określić dla zacisków AB ekwiwalentne rzeczywiste źródło napięcia o parametrach U_0 i R_0 oraz ekwiwalentne źródło prądu o parametrach I_0 , R_0 .

Dane: $E = 120V$, $I_{zr} = 5A$, $R = 4\Omega$.

Wskazówka: Zastosować metodę podobną do tej której użyto przy rozwiązaniu zadania 1.67.

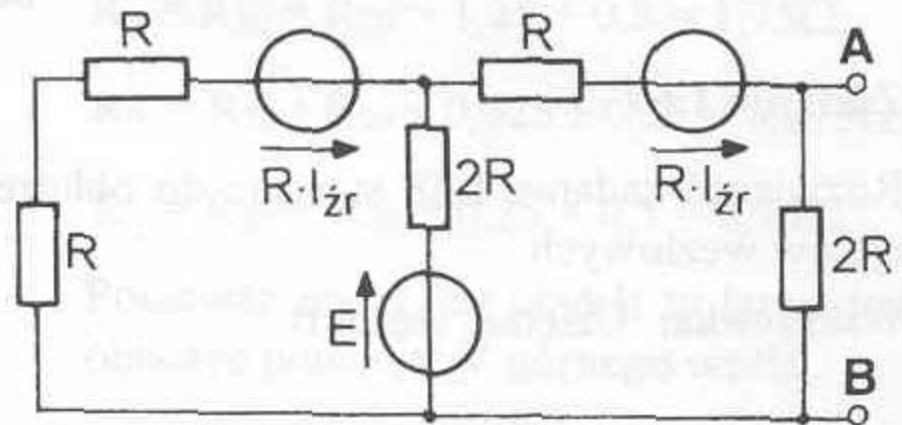

Rys. 1.49a

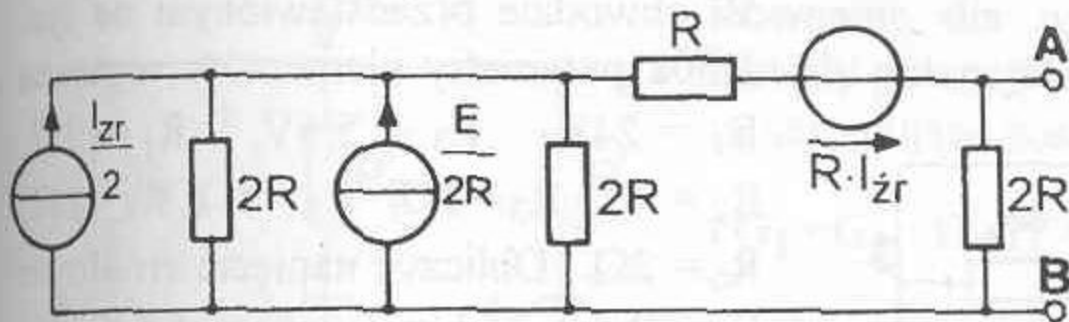

Rys. 1.49b

Obwód po pierwszym przekształceniu przedstawia rys. 1.49b, a po następnych przekształceniach rys. 1.49c, d, e.

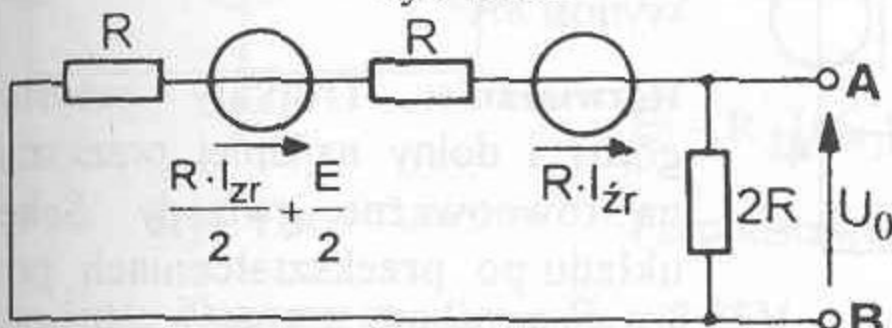

Rys. 1.49c

Rys. 1.49d

Obydwa źródła prądowe zostaną zamienione na źródła napięciowe.

Rys. 1.49e

Posługując się zasadą dzielnika napięcia można zapisać

$$U_0 = \left(RI_{\dot{z}r} + \frac{RI_{\dot{z}r}}{2} + \frac{E}{2} \right) \frac{2R}{R + R + 2R} = \frac{3RI_{\dot{z}r}}{4} + \frac{E}{4},$$

$$U_0 = \frac{3RI_{\dot{z}r}}{4} + \frac{E}{4}.$$

Po podstawieniu danych $U_0 = 4,5V$. Celem obliczenia R_0 zwieramy źródła napięcia, wtedy

$$R_0 = \frac{(R + R)2R}{R + R + 2R}, \quad R_0 = R = 4\Omega.$$

Wyrażenia na zastępcze źródło prądu $I_0 = \frac{U_0}{R_0}, \quad I_0 = \frac{3I_{\dot{z}r}}{4} + \frac{E}{4R}.$

Po podstawieniu danych $I_0 = 11,25A$.

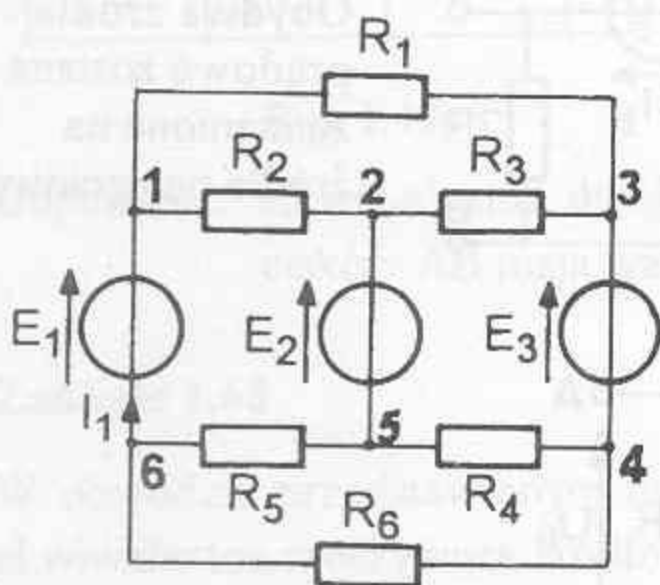
Odpowiedź: $U_0 = 45V, \quad R_0 = 4\Omega, \quad I_0 = 11,25A.$

Zadanie 1.69

Rozwiązać zadanie 1.68 stosując do obliczenia napięcia U_0 metodę potencjałów węzłowych.

Wskazówka: Uziemić węzeł B.

Zadanie 1.70

Rys. 1.50a

W obwodzie przedstawionym na rys. 1.50a parametry elementów wynoszą $E_1 = 24V, \quad E_3 = 5,5V, \quad R_1 = 2\Omega, \quad R_2 = 5\Omega, \quad R_3 = 1\Omega, \quad R_4 = 1\Omega, \quad R_5 = 1\Omega, \quad R_6 = 2\Omega$. Obliczyć napięcie źródła E_2 jeśli prąd płynący przez źródło E_1 wynosi $8A$.

Rozwiązanie: Trójkąty rezystancji górny i dolny najlepiej przekształcić na równoważne gwiazdy. Schemat układu po przekształceniach przedstawiają rysunki 1.50b i c.

$$R_{10} = \frac{R_1 \cdot R_2}{R_1 + R_2 + R_3} = \frac{2 \cdot 5}{2 + 5 + 1} = 1,25\Omega,$$

$$R_{20} = \frac{R_2 \cdot R_3}{R_1 + R_2 + R_3} = \frac{5}{8} = 0,625\Omega,$$

$$R_{30} = \frac{R_3 R_1}{R_1 + R_2 + R_3} = \frac{2}{8} = 0,25\Omega,$$

$$R_{40} = \frac{R_6 R_4}{R_4 + R_5 + R_6} = \frac{2 \cdot 1}{1 + 1 + 2} = 0,5\Omega,$$

$$R_{50} = \frac{R_4 R_5}{R_4 + R_5 + R_6} = \frac{1}{4} = 0,25\Omega,$$

$$R_{60} = \frac{R_5 R_6}{R_4 + R_5 + R_6} = \frac{2}{4} = 0,5\Omega.$$

$$R'_1 = R_{10} + R_{60} = 1,25 + 0,5 = 1,75\Omega,$$

$$R'_2 = R_{20} + R_{50} = 0,625 + 0,25 = 0,875\Omega,$$

$$R'_3 = R_{30} + R_{40} = 0,25 + 0,5 = 0,75\Omega.$$

Ponieważ znany jest prąd I_1 to łatwo jest obliczyć potencjał V górnego węzła

$$V = E_1 - R_1 \cdot I_1 = 24 - 1,75 \cdot 8 = 10V.$$

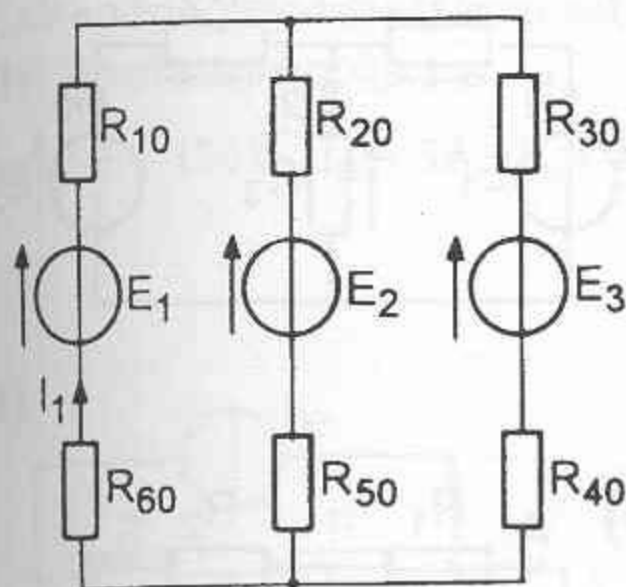
Równanie dla węzła górnego według metody potencjałów węzłowych przybiera następującą postać

$$(G'_1 + G'_2 + G'_3)V = G'_1 E_1 + G'_2 E_2 + G'_3 E_3,$$

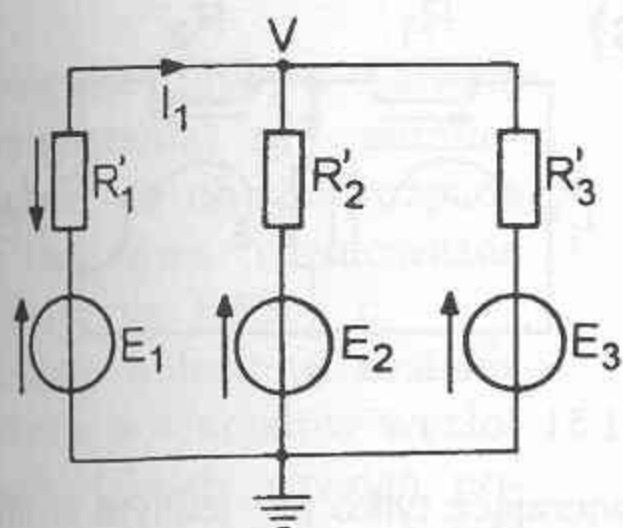
$$E_2 = \frac{(G'_1 + G'_2 + G'_3)V - G'_1 E_1 - G'_3 E_3}{G'_2},$$

$$E_2 = R'_2 [(G'_1 + G'_2 + G'_3)V - G'_1 E_1 - G'_3 E_3].$$

Po podstawieniu danych $E_2 = 8,25V$.

Rys. 1.50b

Rys. 1.50c

Odpowiedź: Napięcie źródłowe $E_2 = 8,25V$.

1.5. Zasada superpozycji

Zadanie 1.71

Obliczyć prądy w obwodzie przedstawionym na rysunku 1.51a stosując metodę superpozycji.

Dane: $R_1 = 10\Omega$, $R_2 = 2,5\Omega$, $R_3 = 5\Omega$,
 $E_1 = 15V$, $E_2 = 12V$.

Rozwiązanie: Po sformułowaniu równań według I i II prawa Kirchhoffa dla schematów zawierających tylko jedno źródło, wyglądają one następująco:

1	1	-1	I_1'	=	0
10	0	5	I_2'	=	15
0	2,5	5	I_3'	=	0

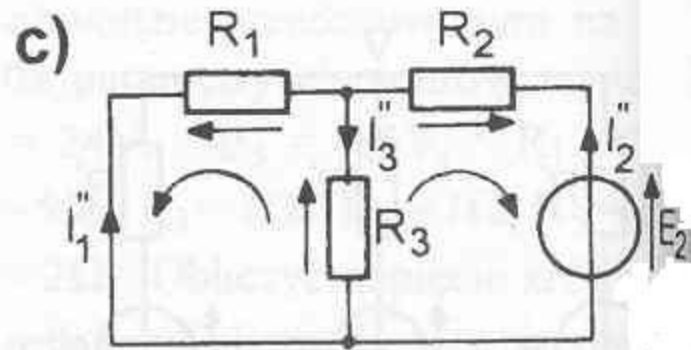
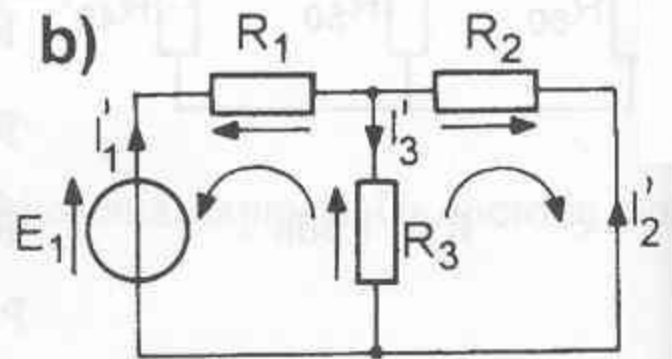
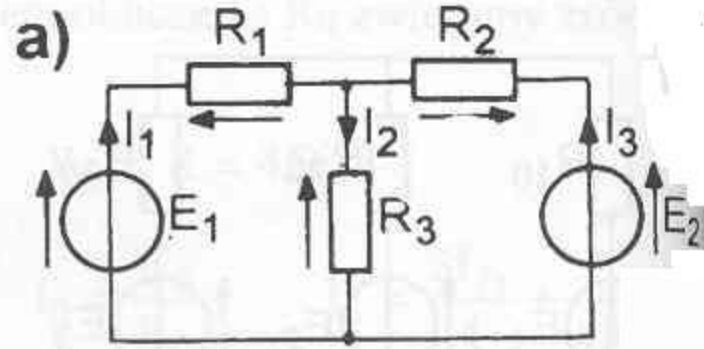
1	1	-1	I_1''	=	0
10	0	5	I_2''	=	0
0	2,5	5	I_3''	=	12

$$I_1' = 1,29A, \quad I_2' = -0,86A, \quad I_3' = 0,43A,$$

$$I_1'' = -0,69A, \quad I_2'' = 2,06A, \quad I_3'' = 1,37A,$$

$$I_1 = I_1' + I_1'' = 0,6A, \quad I_2 = I_2' + I_2'' = 1,2A,$$

$$I_3 = I_3' + I_3'' = 1,8A.$$

Rys. 1.51

Rozkład obwodu na układy elementarne zawierające tylko po jednym źródle przedstawiają rys. 1.51b i c. Strzałki w oczkach oznaczają ich dodatnie obiegi

Odpowiedź: Wyniki są zgodne z tymi z zadania 1.24.

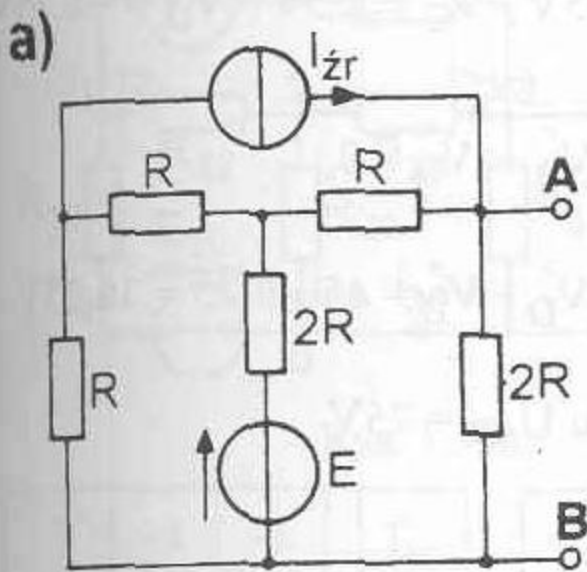
Zadanie 1.72

Obliczyć prądy w obwodzie przedstawionym na rysunku 1.21 (zadanie 1.25) stosując zasadę superpozycji.

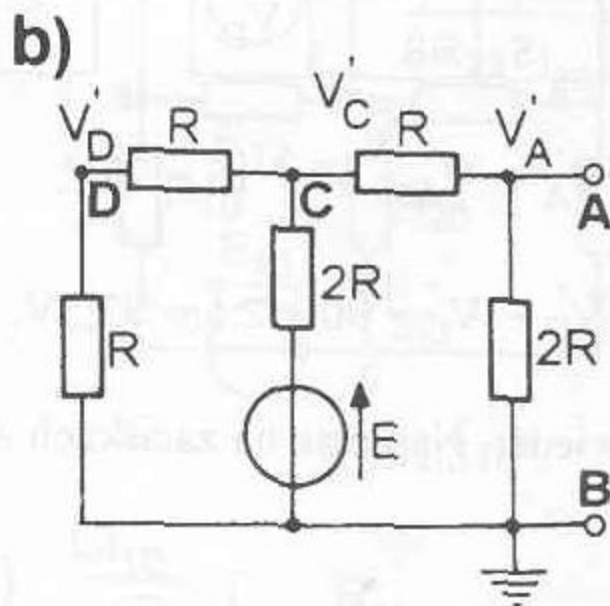
Zadanie 1.73

W obwodzie przedstawionym na rysunku 1.52a obliczyć napięcie U_{AB} stosując zasadę superpozycji.

Dane: $E = 120V$, $I_{zr} = 5A$, $R = 4\Omega$.

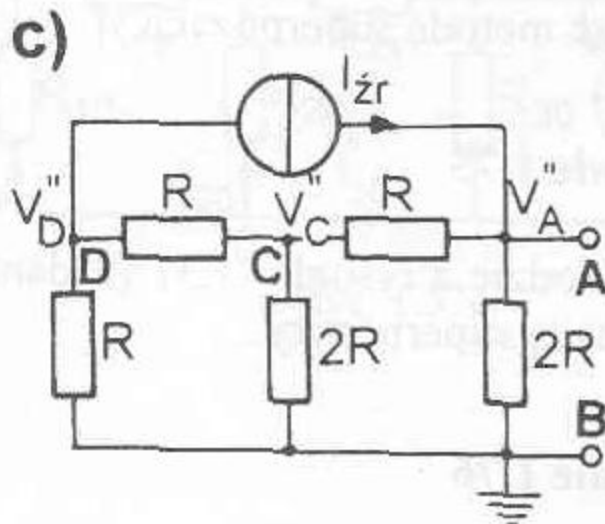
Rys. 1.52a

Rys. 1.52b

Ponieważ obydwa źródła (wymuszania) są autonomiczne, to obwód rozpada się na dwa równoważne układy rys. 1.52b i c.

Zadanie obliczone zostanie metodą potencjałów węzłowych. Układy równań podano od razu ze wstawionymi danymi liczbowymi:

Rys. 1.52c

$\frac{3}{8}$	$-\frac{2}{8}$	0
$-\frac{2}{8}$	$\frac{5}{8}$	$-\frac{2}{8}$
0	$-\frac{2}{8}$	$\frac{4}{8}$

V'_A
V'_C
V'_D

 $=$

0
30
0

 $W' = \frac{1}{16},$
 $W'_A = 3\frac{3}{4}, W'_C = 5\frac{5}{8}, W'_D = 2\frac{13}{16},$
 $V'_A = 60V, V'_C = 90V, V'_D = 45V$

$\frac{3}{8}$	$-\frac{2}{8}$	0
$-\frac{2}{8}$	$\frac{5}{8}$	$-\frac{2}{8}$
0	$-\frac{2}{8}$	$\frac{4}{8}$

V''_A
V''_C
V''_D

 $=$

5
0
-5

 $W'' = \frac{1}{16},$
 $W''_A = \frac{15}{16}, W''_C = \frac{5}{32}, W''_D = -\frac{35}{64},$
 $V''_A = 15V, V''_C = 2,5V, V''_D = -8,75$

$$V_A = V'_A + V''_A = 60 + 15 = 75V, \quad V_B = V'_B + V''_B = 0,$$

$$V_C = V'_C + V''_C = 90 + 2,5 = 92,5V, \quad V_D = V'_D + V''_D = 45 - 8,75 = 36,25V$$

Odpowiedź: Napięcie na zaciskach AB układu $U_{AB} = 75V$.

Zadanie 1.74

Obliczyć prądy w obwodzie przedstawionym na rysunku 1.29 (zadanie 1.34) stosując metodę superpozycji.

Zadanie 1.75

W obwodzie z rysunku 1.31 (zadanie 1.38) obliczyć rozpyły prądów stosując zasadę superpozycji.

Zadanie 1.76

W obwodzie z rysunku 1.32a obliczyć napięcie U_{A0} stosując zasadę superpozycji.

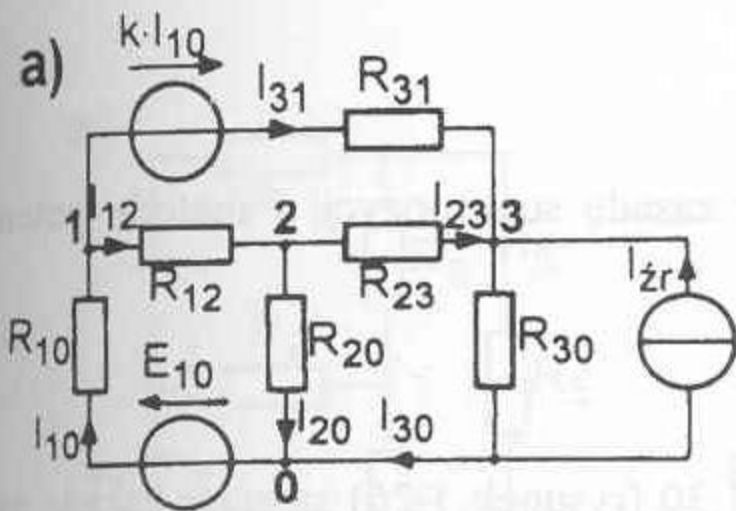
Zadanie 1.77

W obwodzie z zadania 1.49 obliczyć rozptyw prądów stosując zasadę superpozycji i metodę prądów oczkowych.

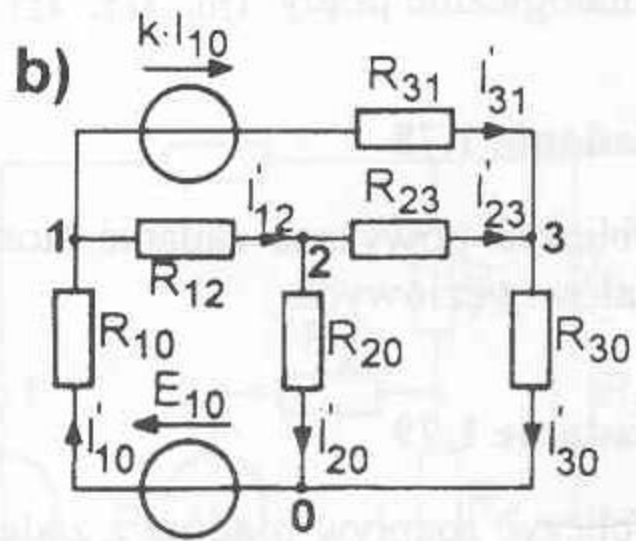
Dane: $E_{10} = 4,5\text{V}$, $I_{zr} = 3,75\text{A}$, $R_{10} = 1\Omega$, $R_{30} = 2\Omega$, $R_{12} = R_{23} = 4\Omega$, $R_{31} = 2\Omega$, $k = 5,5\Omega$.

Obwód z rysunku 1.53a posiada tylko dwa źródła autonomiczne rozpada się więc tylko na dwa niezależne obwody rysunki 1.53b i c.

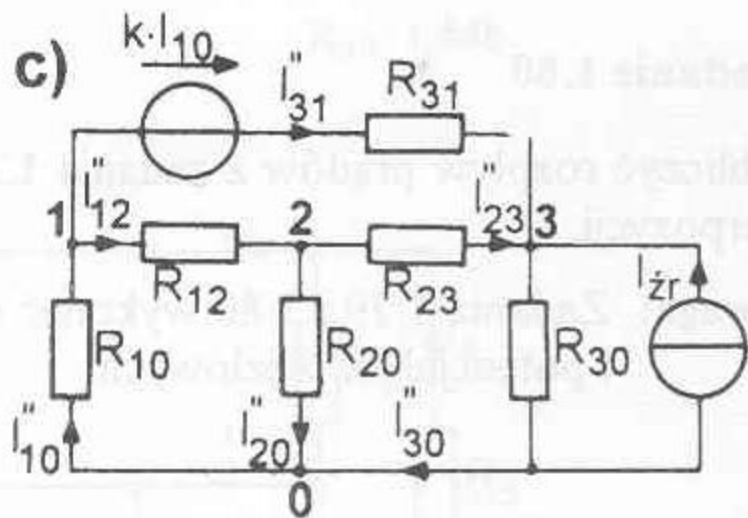
Rozwiązanie: Do poszczególnych układów równań wstawiono od razu wartości liczbowe.

Rys. 1.53a

Rys. 1.53b

Rys. 1.53c

7	-4	-1	I'_{10}	4,5
-9,5	10	-4	I'_{31}	0
-1	-4	7	I'_{30}	0

$$W' = 48, W'_1 = 243, W'_2 = 317,25,$$

$$W'_3 = 216, I'_{10} = 5,0625\text{A},$$

$$I'_{31} = 6,609375\text{A}, I'_{30} = 4,5\text{A}$$

7	-4	-1	I''_{10}	0
-9,5	10	-4	I''_{31}	0
-1	-4	7	I''_{30}	-7,5

$$W'' = 48, \quad W_1'' = -195, \quad W_2'' = -281,25, \quad W_3'' = -240.$$

$$I_{10}'' = -4,0625A, \quad I_{31}'' = -5,859375A, \quad I_{30}'' = -5A,$$

$$I_{10} = I_{10}' + I_{10}'' = 5,0625 - 4,0625 = 1A,$$

$$I_{31} = I_{31}' + I_{31}'' = 6,609375 - 5,859375 = 0,75A,$$

$$I_{30} = I_{30}' + I_{30}'' = 4,5 - 5 = -0,5A.$$

Analogicznie prądy I_{20} , I_{12} , I_{23} .

Zadanie 1.78

Obliczyć powyższe zadanie stosując zasadę superpozycji i metodę potencjałów węzłowych.

Zadanie 1.79

Obliczyć rozptyw prądów z zadania 1.30 (rysunek 1.26) stosując zasadę superpozycji.

Zadanie 1.80

Obliczyć rozptyw prądów z zadania 1.31 (rysunek 1.27) stosując zasadę superpozycji.

Uwaga: Zadania 1.79 i 1.80 wykonać stosując metody prądów oczkowych i potencjałów węzłowych.

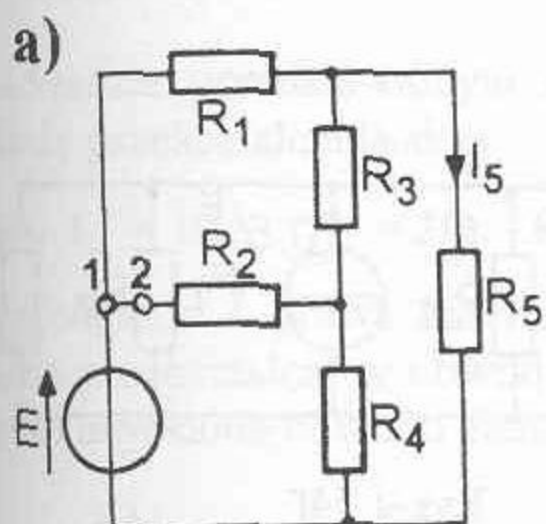
1.6. Metoda przekształceń sieci

Zadanie 1.81

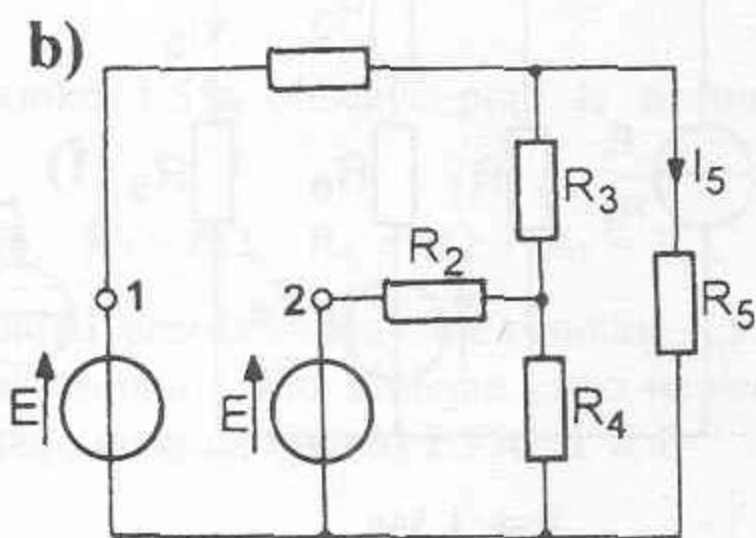
W układzie jak na rysunku 1.54a obliczyć prąd I_5 stosując metodę kolejnych przekształceń sieci.

Dane: $E = 20\text{V}$, $R_1 = R_2 = R_4 = 20\Omega$, $R_3 = 10\Omega$, $R_5 = 5\Omega$.

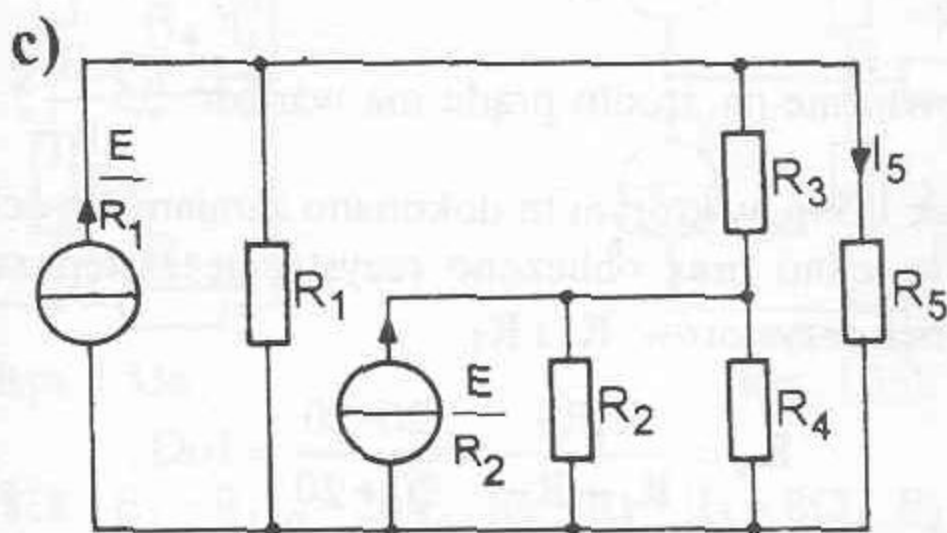
Korzystamy tu z zasady, że potencjały punktów 1 i 2 muszą pozostać takie same po usunięciu połączenia między nimi. Kolejne fazy przekształceń pokazują rysunki 1.54b, c, d, e, f, g, h.

Rys. 1.54a

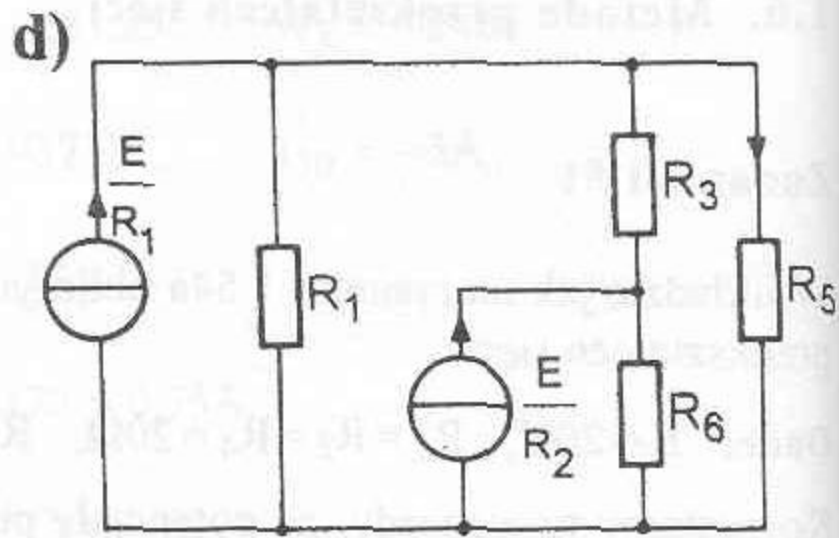
Rys. 1.54b

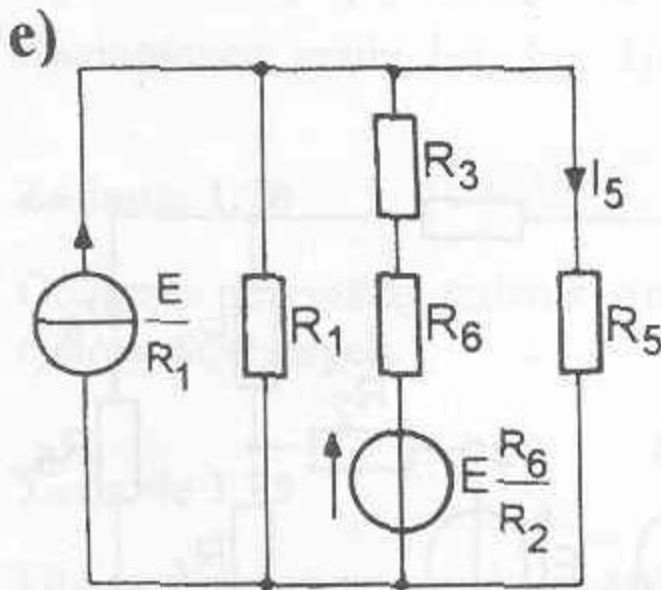
Rys 1.54c

Rezystancja R_6 jest rezystancją zastępczą rezystorów R_2 i R_4 połączonych równolegle

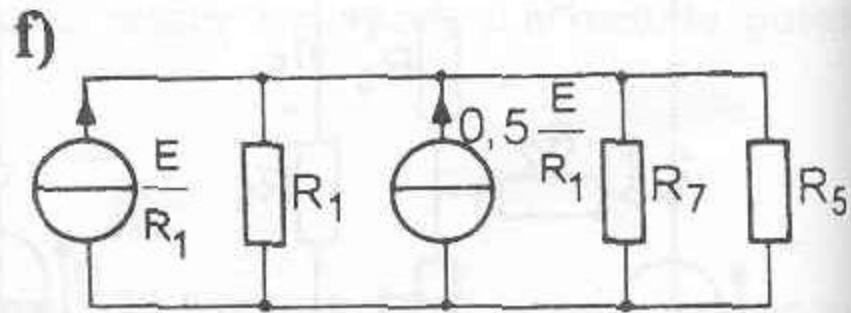
$$R_6 = \frac{R_2 R_4}{R_2 + R_4} = \frac{20 \cdot 20}{20 + 20} = 10 \Omega.$$

Rys. 1.54d

Rys. 1.54e

Rys. 1.54f

W kolejnym kroku zastąpiono szeregowe połączenie rezystorów R_3 i R_6 , $R_7 = R_3 + R_6 = 20 \Omega$. Ponieważ $R_1 = 20 \Omega$ a $\frac{R_6}{R_2} = 0,5$ to źródło napięcia

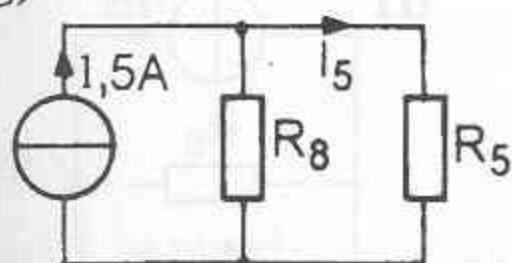
zamienione powtórnie na źródło prądu ma wartość $0,5 \frac{E}{R_1}$. Następny krok

ilustruje rysunek 1.54g, w którym to dokonano zamiany dwóch równoległych źródeł prądu w jedno oraz obliczono rezystancję zastępczą równoległego połączenia dwóch rezystorów R_1 i R_7 .

$$R_8 = \frac{R_1 R_7}{R_1 + R_7} = \frac{20 \cdot 20}{20 + 20} = 10 \Omega,$$

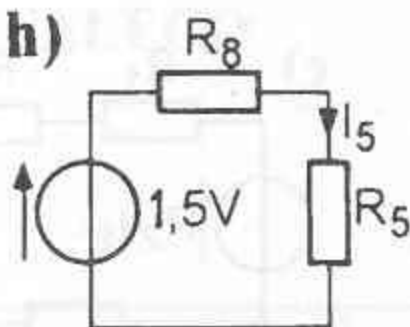
$$\frac{E}{R_1} + 0,5 \frac{E}{R_1} = 1,5 \frac{E}{R_1} = 1,5 A.$$

g)

Rys. 1.54g

h)

Rys. 1.54h

$$I_5 = 1,5 \frac{10}{10+5} = 1A, \quad I_5 = \frac{15}{10+5} = 1A.$$

Odpowiedź: Prąd płynący przez rezystor R_5 , $I_5 = 1A$.

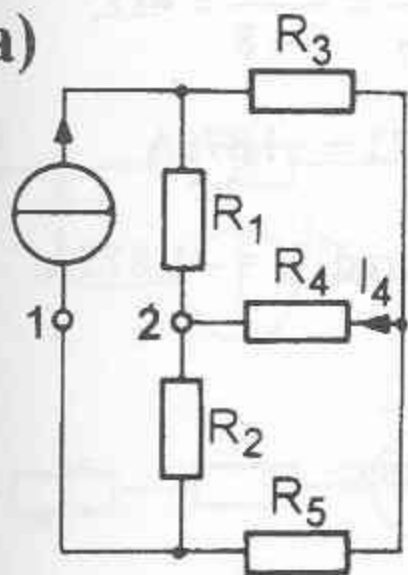
Zadanie 1.82

W układzie przedstawionym na rysunku 1.55a obliczyć prąd I_4 stosując metodę przekształcania sieci.

Dane: $I_{zr} = 10A$, $R_1 = 2\Omega$, $R_2 = 5\Omega$, $R_3 = 6\Omega$, $R_4 = 4\Omega$ i $R_5 = 3\Omega$.

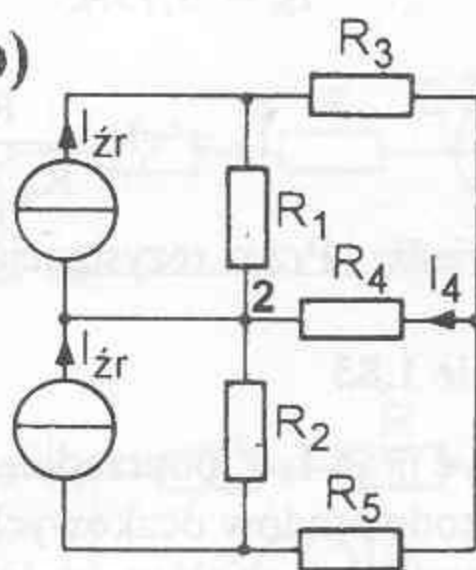
Korzystając z I prawa Kirchhoffa układ przedstawiony na rysunku 1.55a można przekształcić w obwód jak na rysunku 1.55b. Kolejne kroki na drodze do uzyskania obwodu elementarnego ilustrują rysunki 1.55c, d, e, f.

a)

Rys. 1.55a

b)

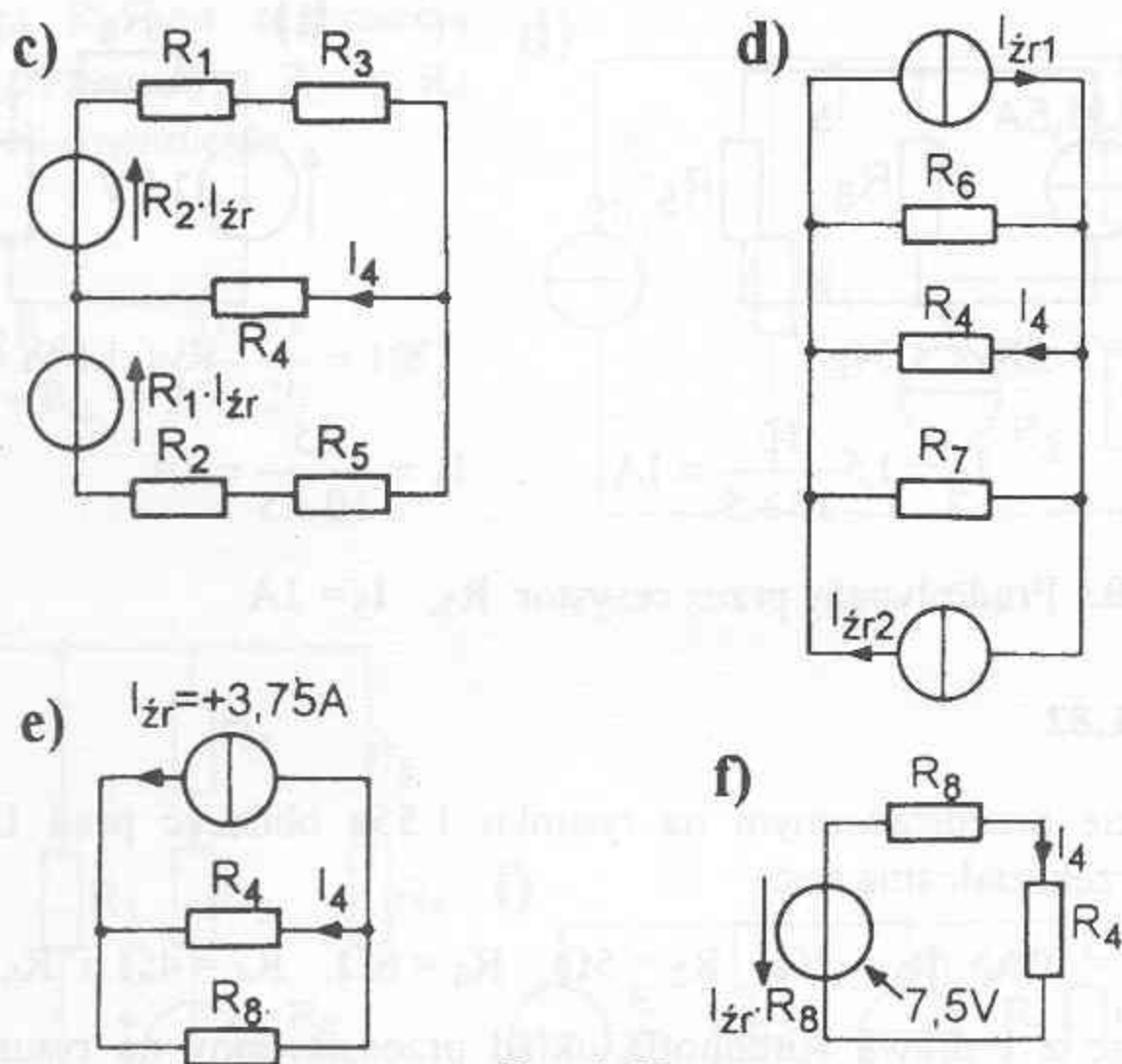

Rys. 1.55b

$$R_6 = R_1 + R_3 = 8\Omega, \quad E_1 = R_1 I_{zr} = 20V, \quad R_7 = R_2 + R_5 = 8\Omega, \quad E_2 = R_2 I_{zr} = 50V,$$

$$I_{zr1} = \frac{E_1}{R_6} = \frac{20}{8} = 2,5A, \quad I_{zr2} = \frac{E_2}{R_7} = \frac{50}{8} = 6,25A.$$

Rys. 1.55

$$I_{zr} = 3,75\text{A}, \quad R_8 = \frac{R_6 R_7}{R_6 + R_7} = \frac{8 \cdot 8}{8 + 8} = 4\Omega,$$

$$I_4 = -I_{zr} \frac{R_8}{R_4 + R_8} = -0,5 \cdot 3,75 = -1,875\text{A}.$$

Odpowiedź: Przez rezystancję R_4 przepływa prąd $I_4 = -1,875\text{A}$.

Zadanie 1.83

Obliczyć prąd I_4 z poprzedniego zadania stosując:

- Metodę prądów oczkowych,
- metodę potencjałów węzłowych.

Zadanie 1.84

Oblicz prąd I_5 dla schematu z zadania 1.81 za pomocą:

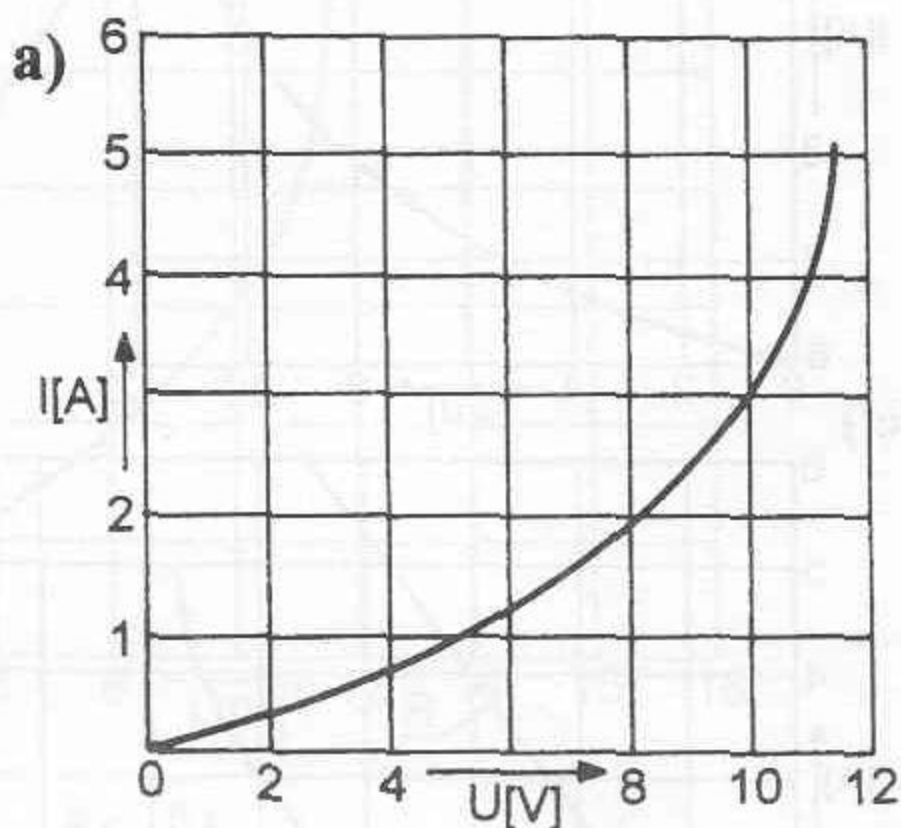
- Metody oczkowej,
- potencjałów węzłowych.

2. NIELINIOWE OBWODY PRĄDU STAŁEGO

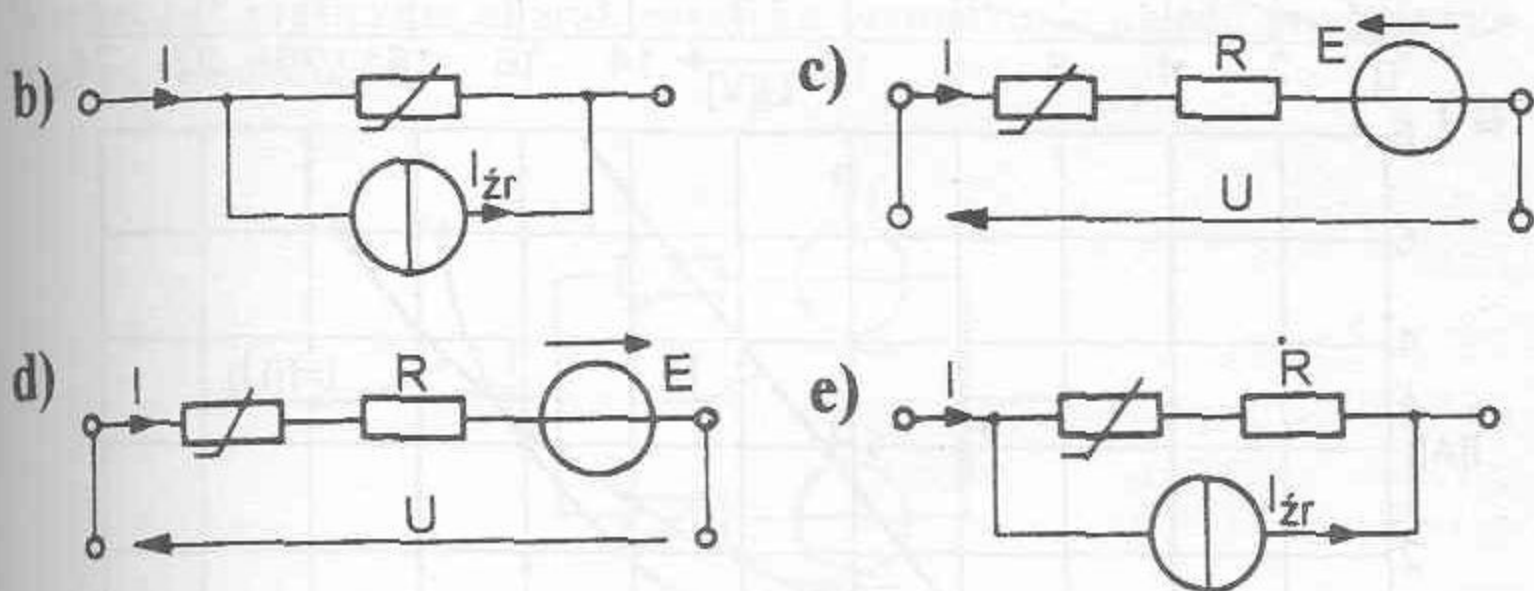
Zadanie 2.1

Na rysunku 2.1a przedstawiono charakterystykę elementu nieliniowego. Wartość rezystora liniowego $R=1,5\Omega$ natomiast wartości źródeł $E=5V$, $I_{zr}=6A$.

Wyznaczyć graficznie charakterystyki dla podanych na rysunkach 2.1b, c, d, e gałęzi złożonych.

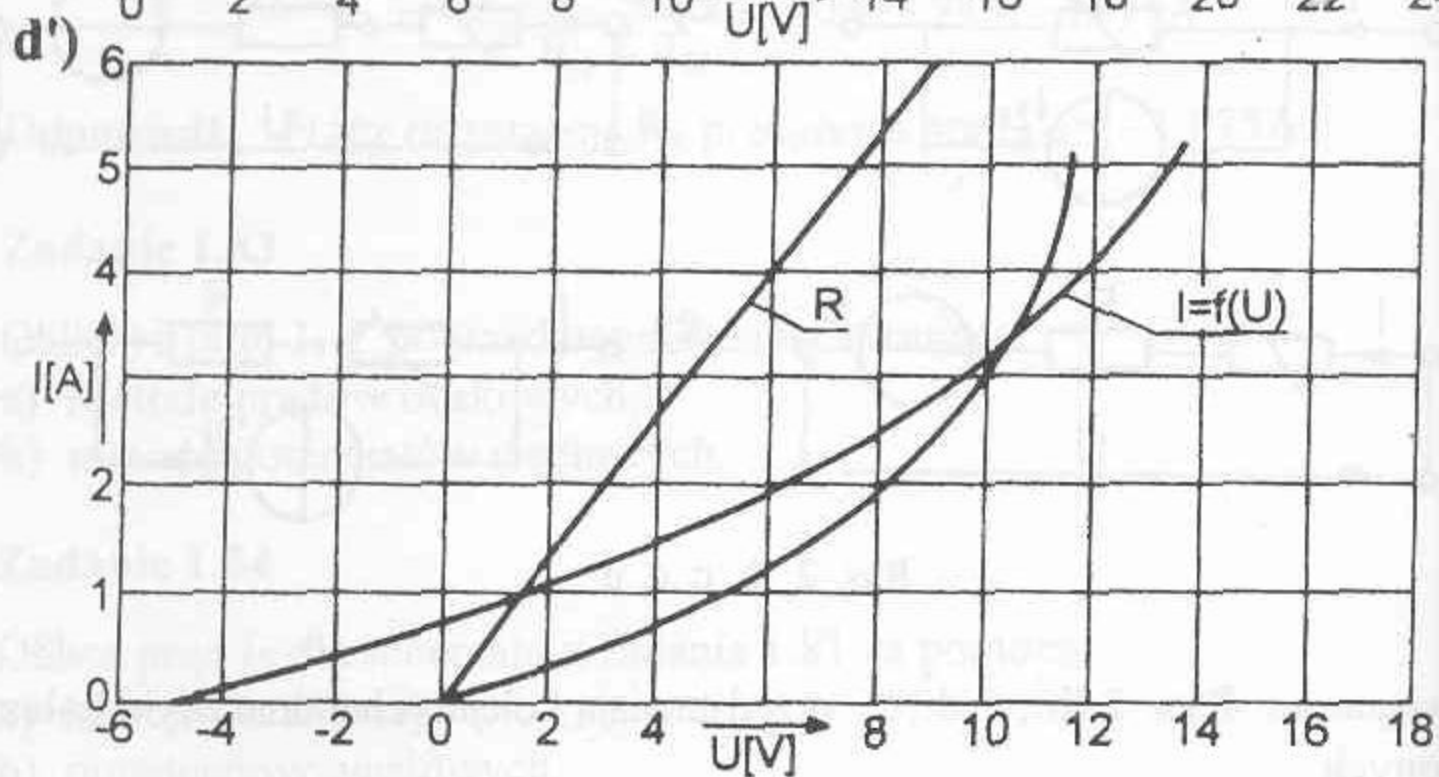
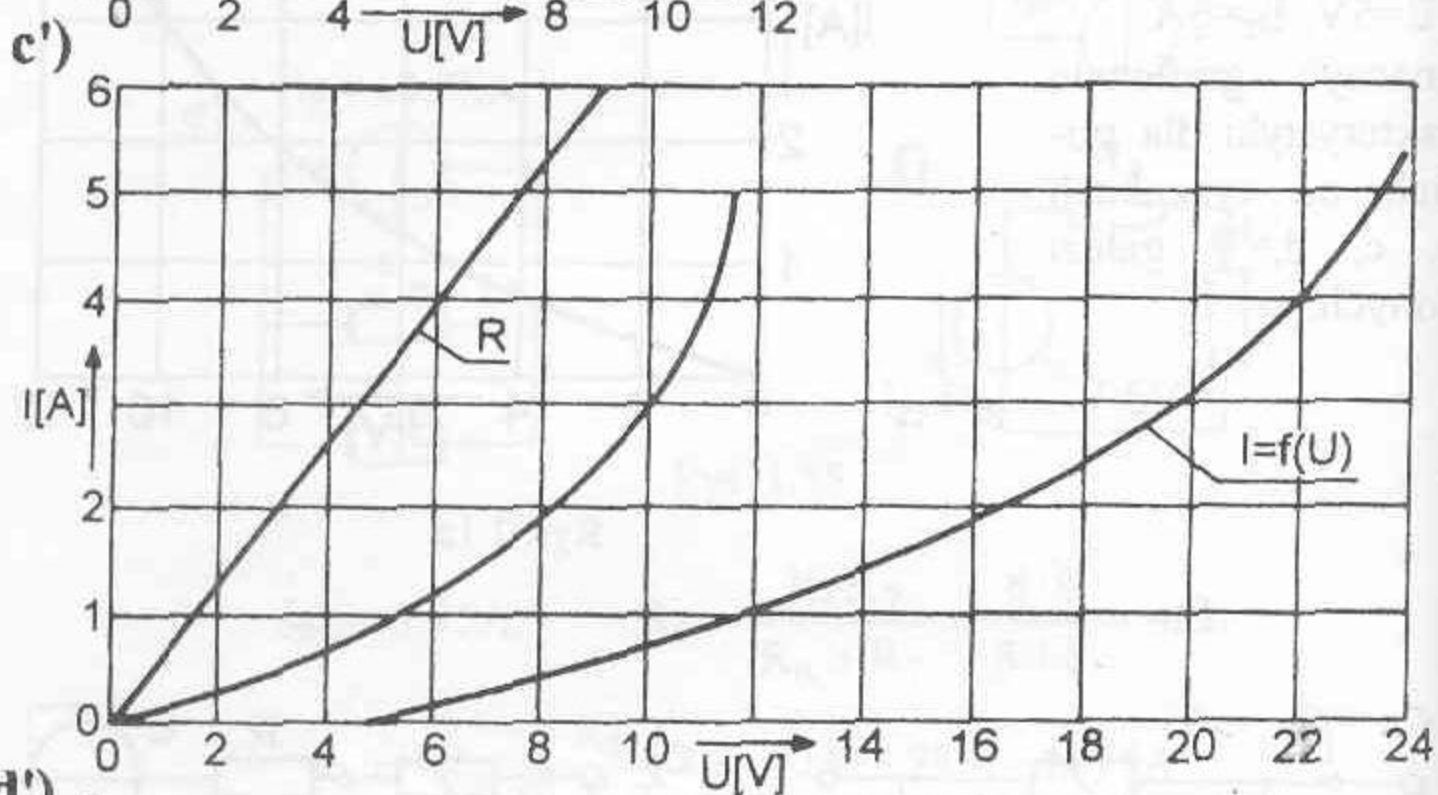
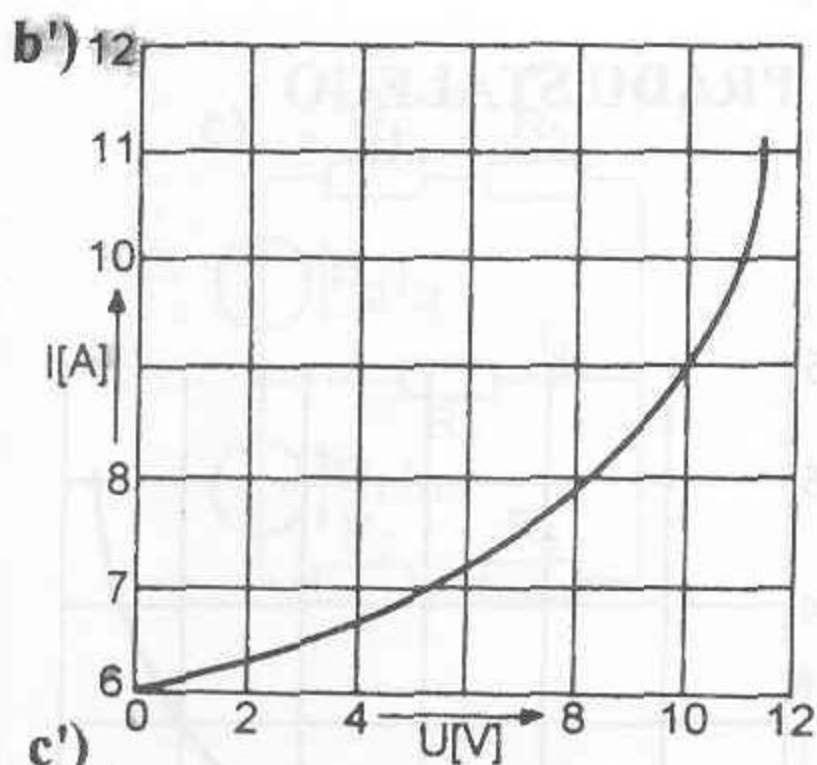

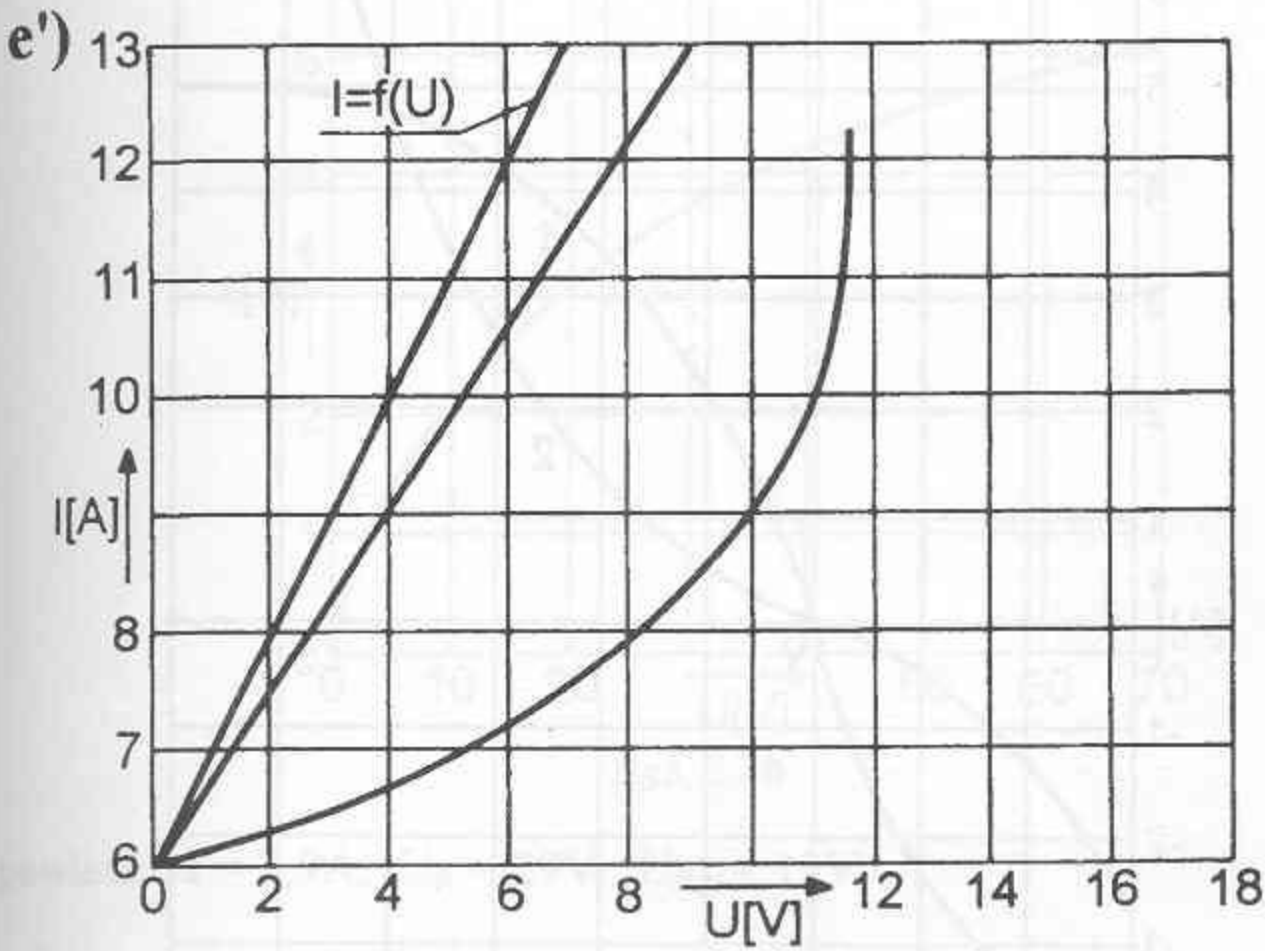
Rys. 2.1a

Rys. 2.1b, c, d, e

Rozwiązania: Rys. 2.1b', c', d', e' przedstawiają kolejno charakterystyki gałęzi złożonych.

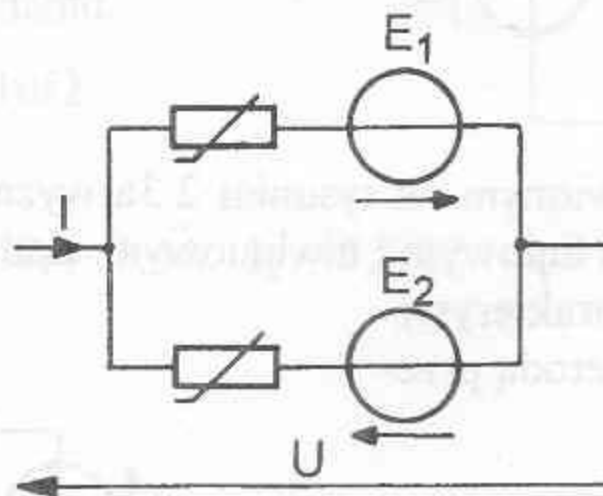

Rys. 2.1

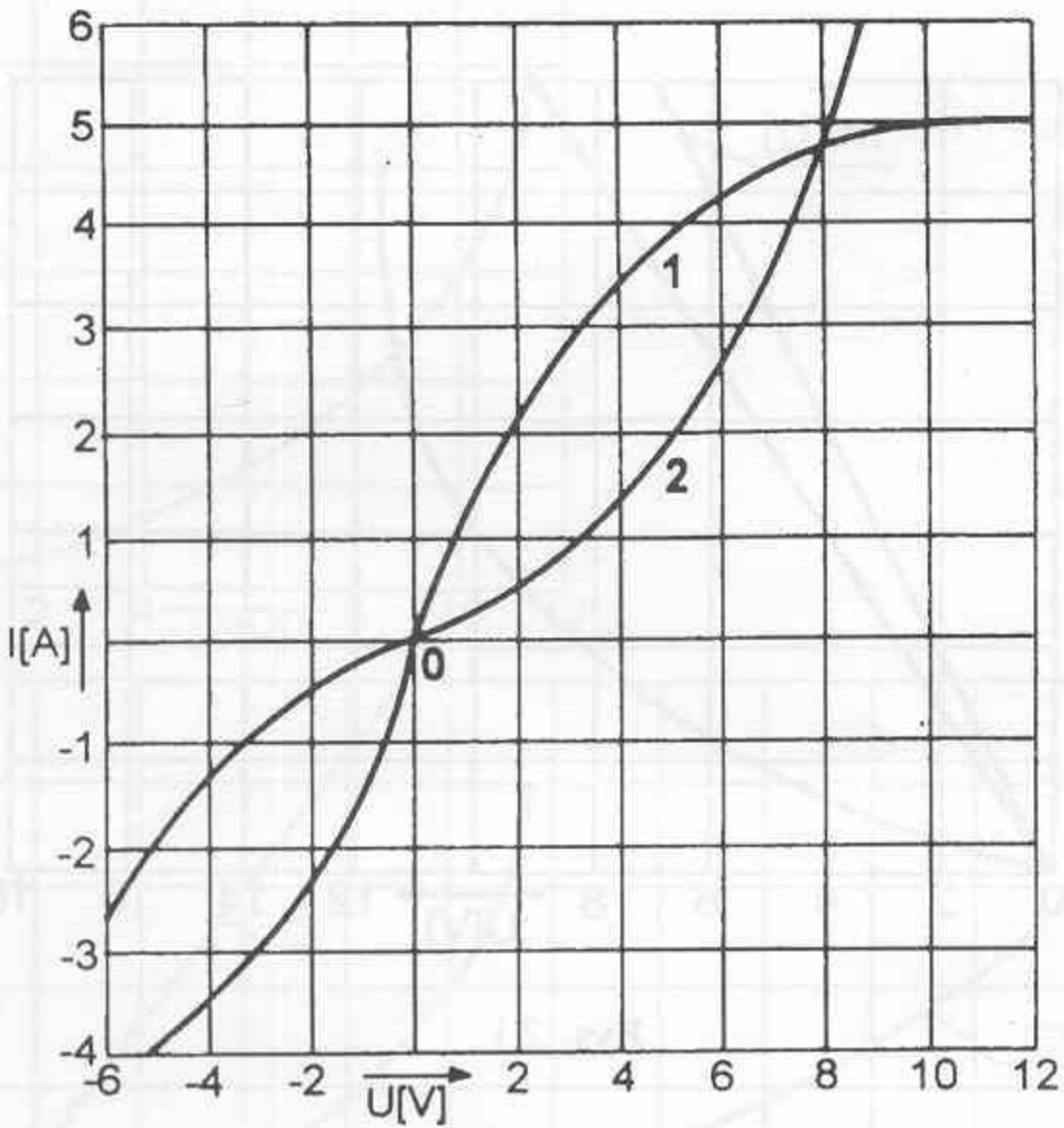
Zadanie 2.2

Wyznaczyć graficznie charakterystykę wypadkową układu przedstawionego na rysunku 2.2a.

Rys. 2.2a

Dane: $E_1 = 3\text{V}$, $E_2 = 4\text{V}$, a charakterystyki elementów nieliniowych przedstawia rysunek 2.2b.

Rys. 2.2b

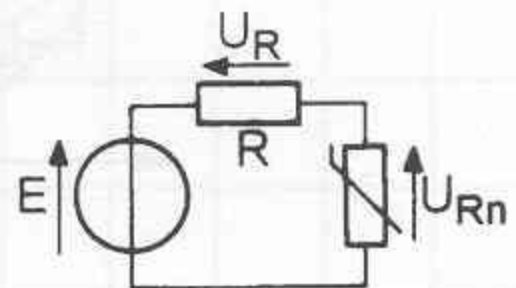
Wskazówka: Wyznaczyć najpierw charakterystyki gałęzi szeregowych (dla stałych wartości prądów) a następnie wypadkową charakterystykę układu (dla stałych wartości napięcia).

Zadanie 2.3

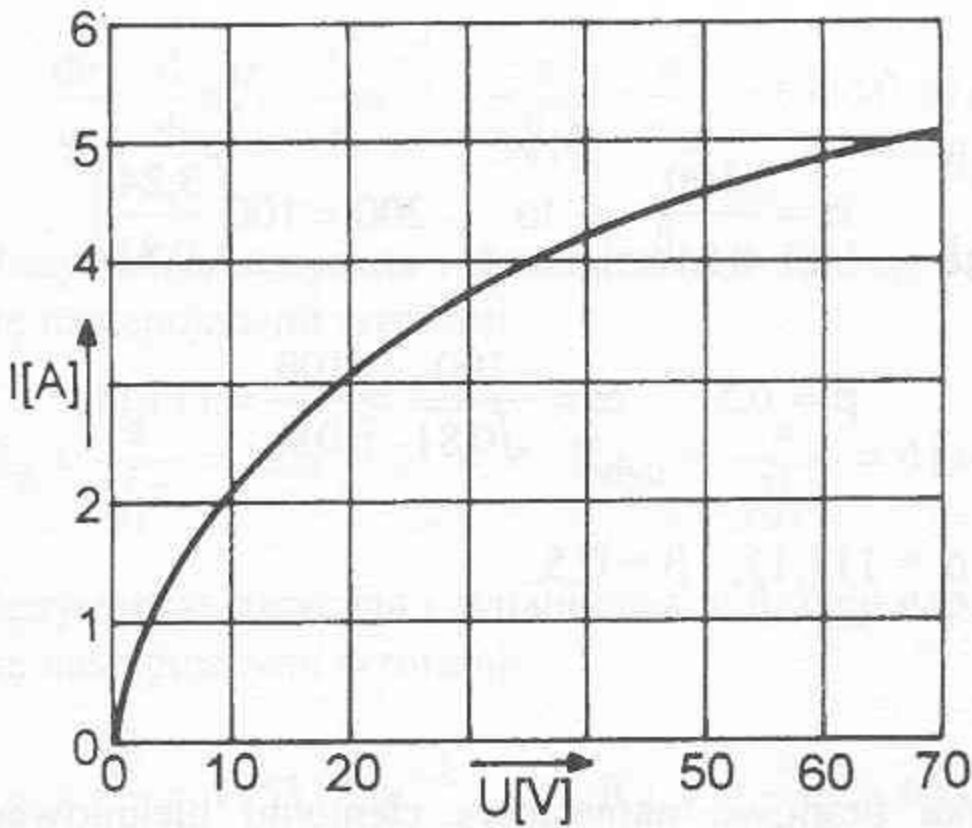
W obwodzie przedstawionym na rysunku 2.3a wyznaczyć prąd oraz spadki napięcia na rezystorach liniowym i nieliniowym. Zadanie rozwiązać dwoma metodami, metodą charakterystyki wypadkowej oraz metodą przecięcia charakterystyk.

Dane: $E = 48\text{V}$, $R = 10\Omega$.

Charakterystykę elementu nieliniowego przedstawia rysunek 2.3b.

Rys. 2.3a

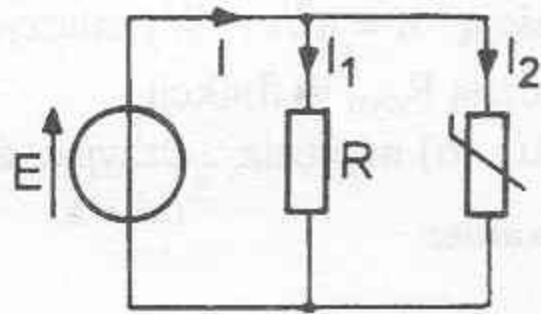
Rys. 2.3b

Odpowiedź: $I = 2,9\text{A}$, $U_R = 29\text{V}$, $U_{Rn} = 19\text{V}$.

Zadanie 2.4

W obwodzie przedstawionym na rysunku 2.4 wyznaczyć prądy I , I_1 oraz I_2 . Charakterystyka elementu nieliniowego jest taka jak na rysunku 2.3b w poprzednim zadaniu.

Dane: $E = 24\text{V}$, $R = 10\Omega$

Rys. 2.4

Odpowiedź: $I = 5,7\text{A}$, $I_1 = 2,4\text{A}$, $I_2 = 3,3\text{A}$.

Zadanie 2.5

Charakterystyka prądowo napięciowa elementu nieliniowego przedstawiona jest zależnością $U = \alpha I^\beta$. Obliczyć wartości stałych α i β , jeżeli przy napięciu 100V prąd wynosi 0,81A, a przy napięciu 200V, 3,24A.

Rozwiązanie:

$$\begin{cases} 100 = \alpha 0,81^\beta \\ 200 = \alpha 3,24^\beta \end{cases} \quad \alpha = \frac{100}{0,81^\beta} \quad \text{to} \quad 200 = 100 \left(\frac{3,24}{0,81} \right)^\beta, \quad 2 = 4^\beta,$$

$$\beta = 0,5, \quad \alpha = \frac{100}{\sqrt{0,81}} = \frac{100}{0,9} = 111,11.$$

Odpowiedź: $\alpha = 111,11$, $\beta = 0,5$.

Zadanie 2.6

Charakterystyka prądowo napięciowa elementu nieliniowego wyraża się zależnością $U = aI^b$. Jakie są wartości stałych a i b jeżeli przy napięciu 16V prąd wynosi 2A a przy napięciu 250V, $I = 5A$?

Odpowiedź: $a = 2$; $b = 3$.

Zadanie 2.7

Charakterystyka prądowo - napięciowa elementu nieliniowego wyraża się zależnością $u = a\sqrt[3]{i}$. Wyznaczyć rezystancję statyczną R_s i rezystancję dynamiczną R_{dyn} w funkcji:

a) prądu; b) napięcia. Przyjąć, że $a = 125$.

Rozwiązanie:

$$R_s = \frac{u}{i} = \frac{a\sqrt[3]{i}}{i} = \frac{a}{\sqrt[3]{i^2}} = \frac{125}{\sqrt[3]{i^2}}, \quad \sqrt[3]{i} = \frac{u}{a} \quad \text{to} \quad \sqrt[3]{i^2} = \frac{u^2}{a^2},$$

$$R_s = \frac{aa^2}{u^2} = \frac{a^3}{u^2} = 1953125u^{-2},$$

$$R_{dyn} = \frac{du}{di} = \frac{d}{di} ai^{\frac{1}{3}} = \frac{1}{3} ai^{-\frac{2}{3}} = \frac{a}{3\sqrt[3]{i^2}} = \frac{41,67}{\sqrt[3]{i^2}},$$

$$R_{\text{dyn}} = \frac{du}{di} = \frac{d}{di} a\sqrt[3]{i} = \frac{1}{3} ai^{-\frac{2}{3}} = \frac{a}{3\sqrt[3]{i^2}} = \frac{a^3}{3u^2} = 652041,67u^{-2}.$$

Odpowiedź: Rezystancja statyczna i dynamiczna w funkcji prądu wyrażają się następującymi wzorami:

$$R_S = \frac{a}{\sqrt[3]{i^2}} = 125i^{-\frac{2}{3}}, \quad R_{\text{dyn}} = \frac{a}{3\sqrt[3]{i^2}} = 41,67i^{-\frac{2}{3}}.$$

Rezystancje statyczna i dynamiczna w funkcji napięcia wyrażają się następującymi wzorami:

$$R_S = \frac{a^3}{u^2} = 1953125u^{-2}, \quad R_{\text{dyn}} = \frac{a^3}{3u^2} = 651041,67u^{-2}.$$

Zadanie 2.8

Charakterystyka elementu nieliniowego wyraża się zależnością $i = au + bu^3$. Wyznaczyć rezystancję statyczną i rezystancję dynamiczną w funkcji napięcia. Obliczyć wartości R_S i R_{dyn} dla $a = 0,05$, $b = 0,001$ przy trzech wartościach napięcia: $u \rightarrow 0$ oraz $u = 10$ i $u = 20V$.

Rozwiązanie:

$$R_S = \frac{u}{i} = \frac{u}{au + bu^3} = \frac{1}{a + bu^2},$$

$$\frac{di}{du} = a + 3bu^2, \quad \text{to} \quad R_{\text{dyn}} = \frac{du}{di} = \frac{1}{a + 3bu^2}.$$

Jeżeli $u \rightarrow 0$ to z analizy powyższych wzorów wynika, że $R_S = R_d = 20\Omega$.

Jeżeli $u = 10V$ to $R_S = 6,67\Omega$, $R_{\text{dyn}} = 2,86\Omega$.

Jeżeli $u = 20V$ to $R_S = 2,22\Omega$, $R_{\text{dyn}} = 0,8\Omega$.

Odpowiedź: a) $R_S = R_{\text{dyn}} = 20\Omega$, b) $R_S = 6,67\Omega$, $R_{\text{dyn}} = 2,86\Omega$,
c) $R_S = 2,22\Omega$, $R_{\text{dyn}} = 0,8\Omega$.

Zadanie 2.9

W mostku Wheatstone'a jak na rys. 2.5 dwa przeciwległe ramiona stanowią rezystory liniowe o wartości $R = 2\text{k}\Omega$, a dwa pozostałe ramiona rezystory $R(I)$ o charakterystykach $U = 200\sqrt[4]{I}$. Dla jakiej wartości E idealnego źródła zasilającego mostek będzie w równowadze?

Rozwiązanie: Z drugiego prawa Kirchhoffa wynika, że w stanie równowagi mostka $E = 2RI$ tzn. $E = 4000I$. Ponieważ w środkowej gałęzi mostka podczas jego równowagi nie płynie prąd ($I_0 = 0$) to ważne jest równanie $RI - 200\sqrt[4]{I} = 0$, czyli $RI = 200\sqrt[4]{I}$

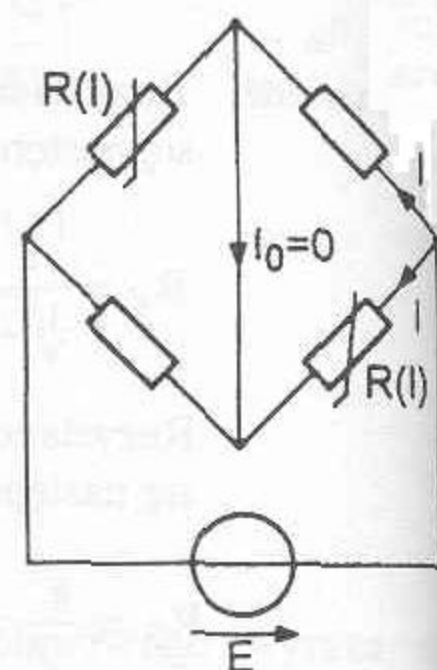
$$I = 10^{-1}\sqrt[4]{I} \quad \text{to} \quad I = 10^{-1}10^{-\frac{1}{3}} = \frac{1}{10} \frac{1}{\sqrt[3]{10}},$$

$$E = 4000 \frac{1}{10} \cdot \frac{1}{\sqrt[3]{10}} = \frac{400}{\sqrt[3]{10}} = 185,66\text{V} \approx 186.$$

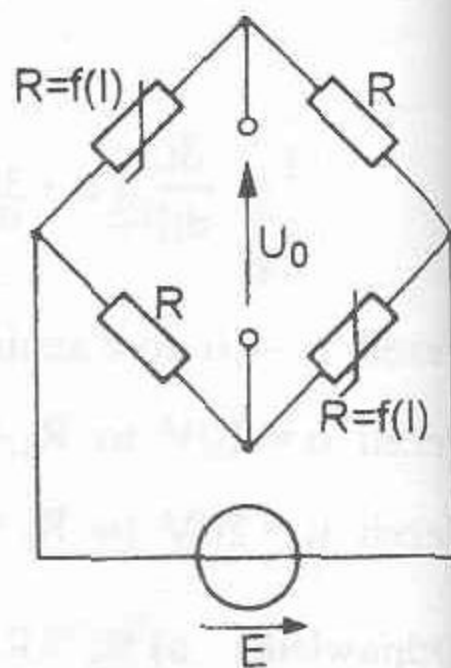
Odpowiedź: Mostek znajduje się w równowadze dla $E \approx 186\text{V}$.

Zadanie 2.10

Rysunek 2.6 przedstawia mostek Wheatstone'a w którym zastosowano dwa identyczne rezystory liniowe oraz dwa identyczne rezystory nieliniowe $R = f(I)$. Charakterystyki rezystorów nieliniowych dane są wzorami $U = kI^n$. Przekątna mostka pozostaje nie obciążona a występujące na niej napięcie oznaczono jako U_0 . Dla jakich wartości E wahania tego napięcia będą miały najmniejszy wpływ na napięcie U_0 ?

Rys. 2.5

Rys. 2.6

Dane: $R = 100\Omega$, $k = 2,5$, $n = 4$.

Rozwiązanie: Z drugiego prawa Kirchhoffa wynika, że $E = RI + kI^n$ natomiast $U_0 = E - 2RI$. Aby oddziaływanie zmian napięcia E na napięcie U_0

było jak najmniejsze $\frac{dU_0}{dE}$ musi przyjmować wartość równą zero $\frac{dU_0}{dE} = 0$

to $1 - 2R \frac{dI}{dE} = 0$ to $\frac{dI}{dE} 2R = 1$, $2R = \frac{dE}{dI}$, z pierwszego równania

wynika, że $\frac{dE}{dI} = R + nkI^{n-1}$ lub $2R = R + nkI^{n-1}$, $I = \left(\frac{R}{nk}\right)^{\frac{1}{n-1}}$,

wyrażenie to odpowiada prądowi, przy którym układ wykazuje własności stabilizatora napięcia U_0 .

$$E = RI + kI^n \quad \text{czyli} \quad E = \left(\frac{R^2}{nk}\right)^{\frac{1}{n-1}} + k\left(\frac{R}{nk}\right)^{\frac{n}{n-1}}$$

$$\text{Podstawiając dane} \quad E = \left(\frac{100^2}{4 \cdot 2,5}\right)^{\frac{1}{3}} + 2,5\left(\frac{100}{4 \cdot 2,5}\right)^{\frac{4}{3}} = 10 + 53,86 = 63,86 \text{ V}.$$

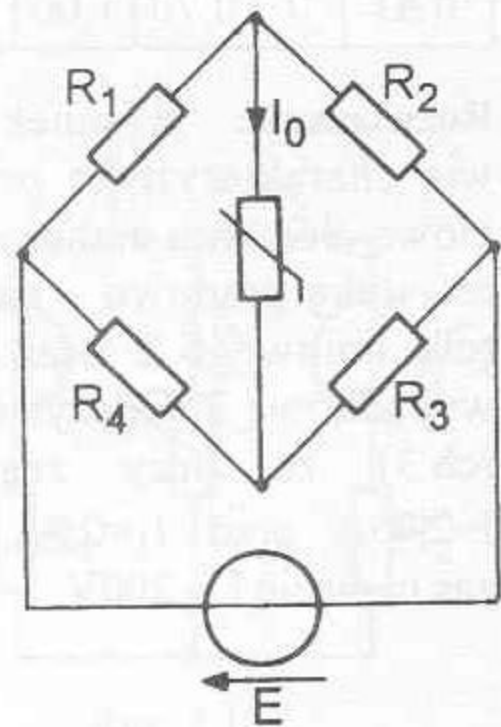
Odpowiedź: $E = 63,86 \approx 64 \text{ V}$.

Zadanie 2.11

W mostku Wheatstone'a jak na rysunku 2.7a przekątną jest rezystor nieliniowy o charakterystyce przedstawionej na rysunku 2.7b. Obliczyć prąd I_0 płynący przez ten rezystor jeżeli dane są:

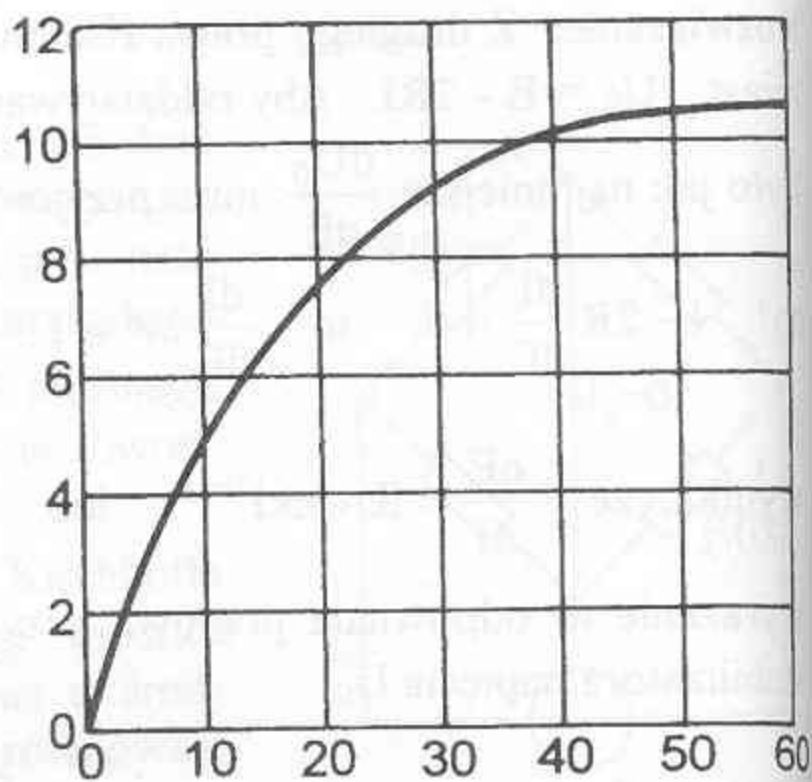
$$R_1 = 2\Omega, \quad R_2 = 3\Omega, \quad R_3 = 6\Omega,$$

$$R_4 = 9\Omega \quad \text{i} \quad E = 290 \text{ V}.$$

Rys. 2.7a

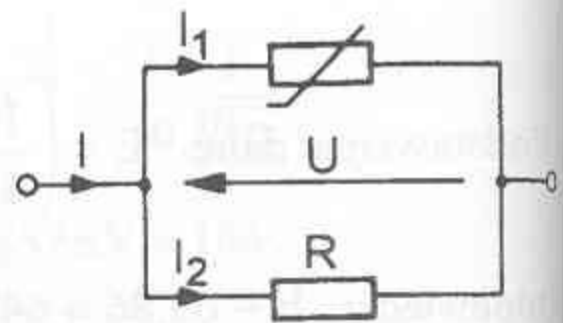
Rys. 2.7b

Odpowiedź: $I_0 \approx 7,8A$.

Zadanie 2.12

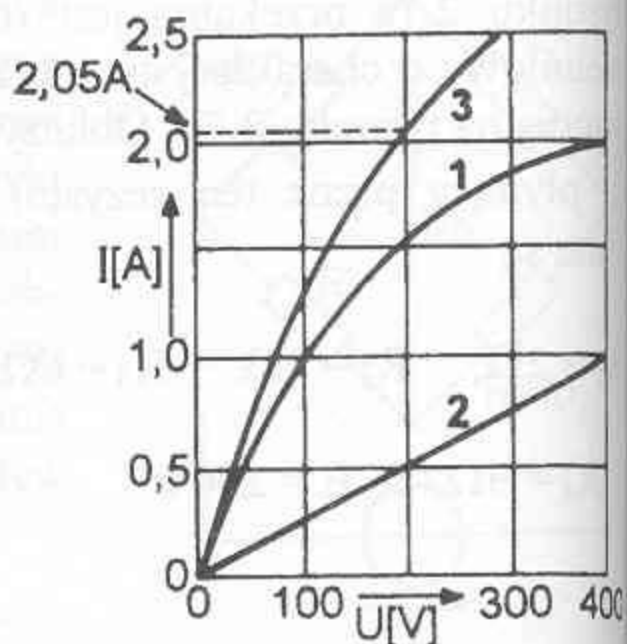
Prąd zasilający układ równoległy jak na rysunku 2.8a złożony z rezystora liniowego o rezystancji $R = 400\Omega$ i elementu nieliniowego o charakterystyce podanej w tabeli wynosi $I = 2,05A$. Obliczyć prądy I_1 , I_2 oraz napięcie U .

Rys. 2.8a

U [V]	0	50	100	150	200	300	400
I [A]	0	0,70	1,00	1,30	1,55	1,85	2,00

Rozwiązanie: Rysunek 2.8b przedstawia charakterystykę prądowo - napięciową elementu nieliniowego 1, charakterystykę prądowo - napięciową rezystora liniowego 2 oraz charakterystykę wypadkową 3. Odczytać z niej można (ch.3), że przy zasilaniu prądem $I=2,05A$ prąd $I_1=0,5A$, prąd $I_2=1,55A$ zaś napięcie $U=200V$.

Rys. 2.8b

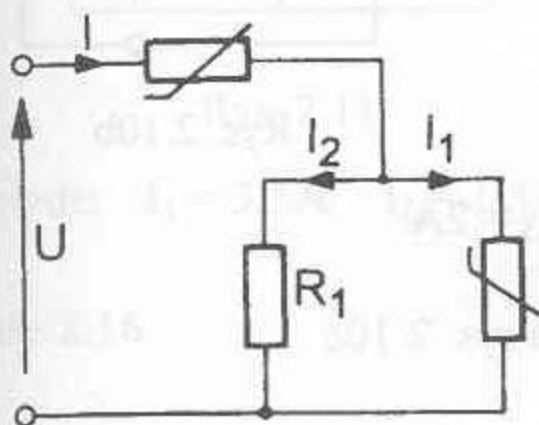
Odpowiedź: $I_1=0,5A$, $I_2=1,55A$, $U=200V$.

Zadanie 2.13

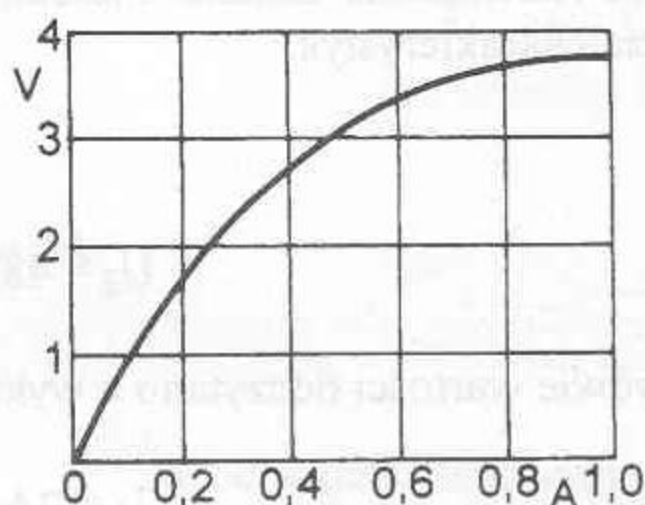
Układ przedstawiony na rysunku 2.9a złożony z rezystora liniowego o rezystancji $R = 8\Omega$ i dwóch jednakowych rezystorów nieliniowych o charakterystyce podanej na rysunku 2.9b zasilano napięciem $U = 6V$. Obliczyć prądy I_1 , I_2 , I .

Zadanie rozwiązać dwoma metodami:

- metodą charakterystyki wypadkowej,
- metodą przecięcia charakterystyki.

Rys. 2.9a

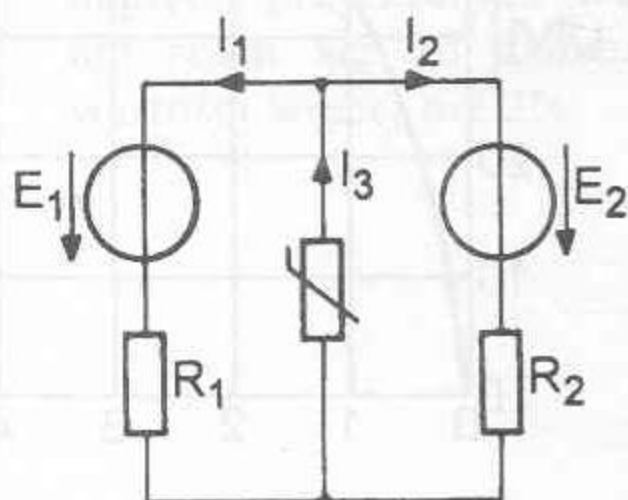
Rys. 2.9b

Odpowiedź: $I_1 \approx 0,3125A$, $I_2 \approx 0,3275A$, $I \approx 0,64A$.

Zadanie 2.14

W obwodzie przedstawionym na rys. 2.10a $E_1 = 64V$, $R_1 = 8\Omega$, $E_2 = 48V$, $R_2 = 24\Omega$ a charakterystyka elementu nieliniowego przedstawiona jest w tabeli. Wyznaczyć prądy gałęziowe I_1 , I_2 , I_3 .

$I [A]$	0	1,0	1,5	2,0	3,0	4,0
$U [V]$	0	35	42	48	54	58

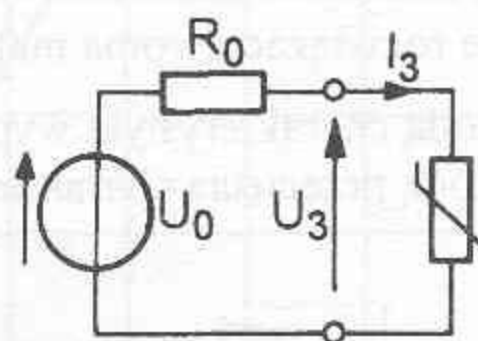

Rys. 2.10a

Rozwiązanie: W celu wyznaczenia prądu I_3 zastosowane zostanie twierdzenie Thevenina

$$R_0 = \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} = \frac{8 \cdot 24}{8 + 24} = 6\Omega, \quad E_1 > E_2 \quad \text{to} \quad U_0 = 60V.$$

Rysunek 2.10b przedstawia „zwinięty” obwód z rysunku 2.10a zgodnie z twierdzeniem Thevenina, a rysunek 2.10c rozwiązanie zadania metodą przecięcia charakterystyk.

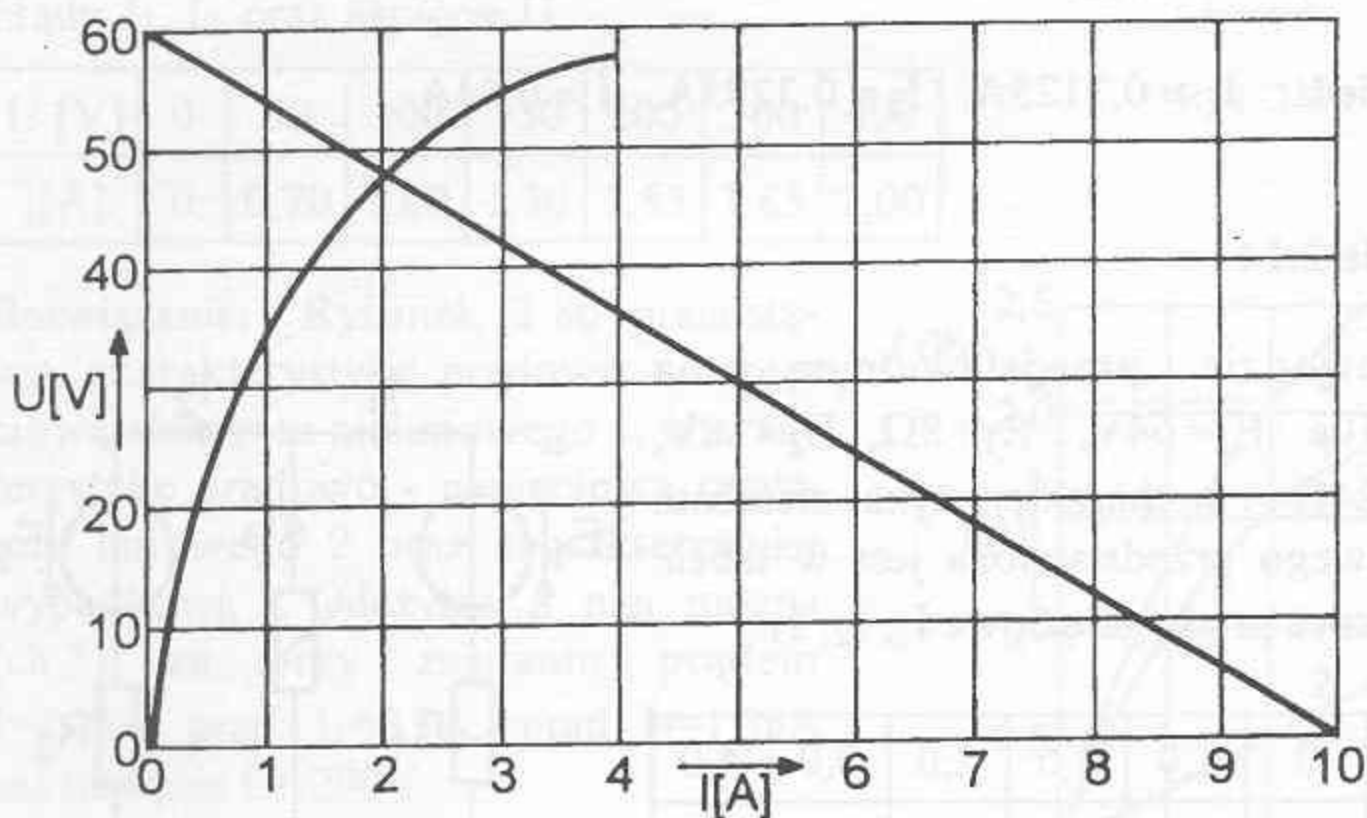

Rys. 2.10b

$$U_3 = 48V, \quad I_3 = 2A.$$

Obydwie wartości odczytano z wykresu na rys. 2.10c

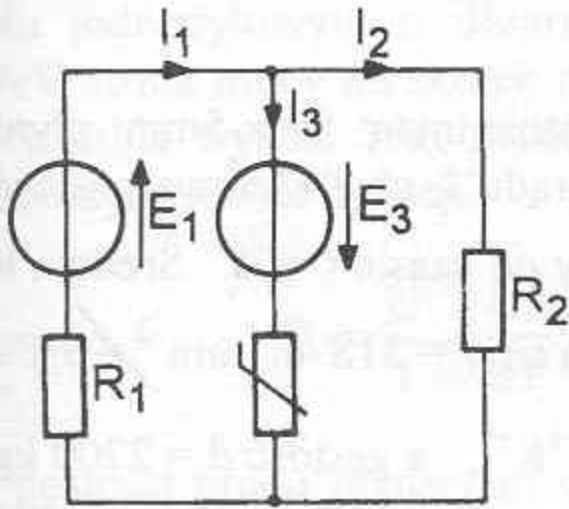
$$I_1 = 2A, \quad I_2 = 0A.$$

Rys. 2.10c

Odpowiedź: $I_1 = 2A$, $I_2 = 0A$, $I_3 = 2A$.

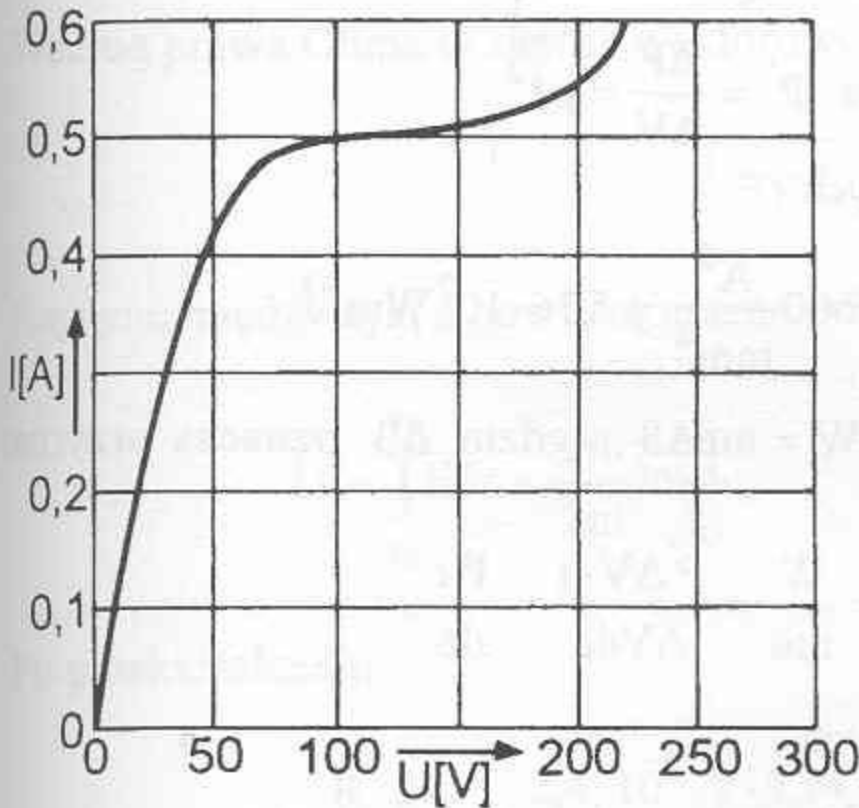
Zadanie 2.15

Rys. 2.11

Odpowiedź: $I_1 = 3,5\text{A}$, $I_2 = 1,5\text{A}$, $I_3 = 2\text{A}$.

Zadanie 2.16

Rys. 2.12

Odpowiedź: Napięcie zasilające może się wahać w przybliżeniu od 175 do 250V.

W układzie przedstawionym na rysunku 2.11 dane są $E_1=64\text{V}$, $R_1=8\Omega$, $R_2=24\Omega$, $E_3=12\text{V}$ oraz charakterystyka elementu nieliniowego identyczna jak w zadaniu 2.14. Wyznaczyć prądy I_1, I_2, I_3 .

W odbiorniku liniowym o rezystancji $R=200\Omega$ ma być utrzymany prąd $I=0,5\text{A}$. Odbiornik włączono do sieci o napięciu 220V w szereg z elementem, którego charakterystykę przedstawia rys. 2.12. Wyznaczyć zakres wahań napięcia przy których prąd nie różni się od zadanej wartości więcej niż 2%.

3. POLE PRZEPIYWOWE

Zadanie 3.1

Przez szynę aluminiową o przekroju prostokątnym $50 \times 5\text{mm}$ płynie prąd o natężeniu $I = 10\text{kA}$. Obliczyć gęstość prądu J , objętościową gęstość pobieranej mocy P' oraz przyrost temperatury po czasie $t = 2\text{s}$. Średnia konduktywność aluminium w czasie nagrzewania się $\gamma = 31\text{S} \cdot \text{m} \cdot \text{mm}^{-2} = 3,1 \cdot 10^7 \frac{\text{S}}{\text{m}}$, ciepło właściwe aluminium $c = 900\text{J kg}^{-1}\text{K}^{-1}$, a gęstość $d = 2700\text{kg m}^{-3}$.

Rozwiązanie: Moduł gęstości prądu

$$J = \frac{I}{S} = \frac{10^4}{5 \cdot 50} = 40 \frac{\text{A}}{\text{mm}^2} = 4 \cdot 10^7 \text{Am}^{-2}.$$

Moc w elemencie o objętości $\Delta V = S\Delta l$;

$$\Delta P = R(\Delta I)^2 = \rho \frac{\Delta l}{S} (J \cdot S)^2 = \rho J^2 \Delta V.$$

natomiast jej gęstość objętościowa $P' = \frac{\Delta P}{\Delta V} = \rho J^2$.

Po podstawieniu danych liczbowych

$$P' = \frac{1}{30} \frac{\Omega \text{mm}^2}{\text{m}} \cdot 1600 \frac{\text{A}^2}{\text{mm}^4} = 5,16 \cdot 10^7 \text{Wm}^{-3}.$$

Energia zamieniona na ciepło $W = mc\Delta\vartheta$, gdzie $\Delta\vartheta$ oznacza przyrost temperatury

$$\Delta\vartheta = \frac{W}{mc} = \frac{P' \Delta V \cdot t}{\Delta V dc} = \frac{P' t}{dc}.$$

Po podstawieniu danych liczbowych

$$\Delta\vartheta = \frac{5,16 \cdot 10^7 \cdot 2}{2700 \cdot 900} = 42,47\text{K} \approx 42,5^\circ\text{C}.$$

Odpowiedź: $J = 4 \cdot 10^7 \text{Am}^{-2}$, $P' = 5,16 \cdot 10^7 \text{Wm}^{-3}$ a wzrost temperatury $\Delta\vartheta = 42,5^\circ\text{C}$.

Zadanie 3.2

W kablu jednożyłowym o długości $l = 300\text{m}$ włączonym na napięcie $U = 60\text{kV}$ strata mocy na skutek niedoskonałej izolacji wynosi 15W . Średnica żyły kabla wynosi 2cm , średnica wewnętrzna powłoki kabla $5,44\text{cm}$. Jaka jest rezystywność izolacji?

Rozwiązanie:
$$R = \frac{U}{I} = \frac{U^2}{\Delta P} = \frac{60^2 \cdot 10^6}{15} \approx 2,4 \cdot 10^8 \Omega.$$

Moduł gęstości prądu płynącego od żyły do powłoki można zapisać wzorem:

$$J = \frac{I}{2\pi r l},$$

gdzie: I - prąd upływu, $2\pi r l$ - pole poboczniczy walca o promieniu r i długości l .

Według prawa Ohma w zapisie wektorowym

$$\vec{E} = \rho \vec{J}.$$

Napięcie między żyłą a powłoką można policzyć według wzoru

$$U = \int_{r_0}^{r_1} E dr = \frac{\rho I}{2\pi l} \ln \frac{r_1}{r_0}, \quad R = \frac{U}{I} = \frac{\rho}{2\pi l} \ln \frac{r_1}{r_0}.$$

Po przekształceniu

$$\rho = \frac{R \cdot 2\pi l}{\ln \frac{r_1}{r_0}} = \frac{2,4 \cdot 10^8 \cdot 2 \cdot 3,14 \cdot 300}{\ln \frac{5,44}{2}} = 4,52 \cdot 10^{11} \Omega\text{m}.$$

Odpowiedź: Rezystywność izolacji kabla $\rho = 4,52 \cdot 10^{11} \Omega\text{m}$.

Zadanie 3.3

Rura o długości $l=2\text{m}$ wykonana jest z metalu o średniej konduktancji

$$\gamma = 3,1 \cdot 10^7 \frac{\text{S}}{\text{m}}$$

Promień wewnętrzny rury $r_1 = 2,72\text{cm}$, promień zewnętrzny $r_2 = 5,44\text{cm}$.

- a) Powierzchnie czołowe rury pokryto metalem o bardzo dobrej przewodności, obliczyć rezystancję rury pomiędzy tymi powierzchniami (R_1),
 b) wewnętrzną i zewnętrzną powierzchnię rury pokryto metalem o bardzo dobrej przewodności.

Obliczyć rezystancję (R_2) pomiędzy powierzchniami zewnętrzną i wewnętrzną.

Odpowiedź: $R_1 = \frac{l}{\gamma \pi (r_2^2 - r_1^2)} = 29,07 \cdot 10^{-6} \Omega = 29,07 \mu\Omega,$

$$R_2 = \frac{l \ln \frac{r_2}{r_1}}{2\pi l \gamma} = 1,77 \cdot 10^{-9} \Omega = 1,77 \text{ n}\Omega.$$

Zadanie 3.4.

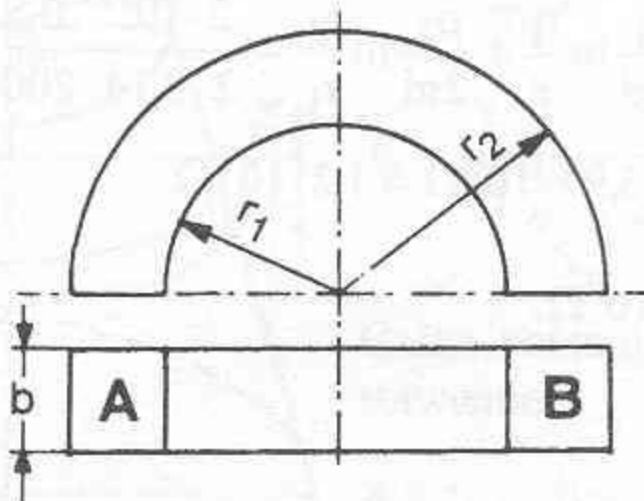
Dany jest przewodnik o kształcie półokręgu jak na rysunku 3.1 i przekroju prostokątnym. Przewodność elektryczna γ zależna jest od promienia według

funkcji $\gamma(r) = \gamma_0 \left(1 + \frac{r}{r_1}\right)$.

Dane: $r_1 = 0,2\text{m}$, $r_2 = 0,544\text{m}$, $\gamma_0 = 18,2 \frac{\text{MS}}{\text{m}}$, $b = 0,1\text{m}$. Powierzchnie czołowe A i B pokryto idealnym przewodnikiem.

Obliczyć:

- a) Rezystancję między płaszczyznami A i B,
 b) przewodność γ dla której przewodnik będzie posiadał identyczną rezystancję R_{AB} ale będzie ona stała w całym przekroju tzn. niezależna od promienia.

Rys. 3.1

Odpowiedź: $R_{AB} = \frac{\pi r_1}{b \gamma_0 \left(r_1 \ln \frac{r_2}{r_1} + r_2 - r_1 \right)} = 63,5 \mu\Omega,$

$$\gamma = \gamma_0 \left(1 + \frac{r_2 - r_1}{r_1 \ln \frac{r_2}{r_1}} \right) = 49,47 \cdot 10^6 \frac{S}{m}.$$

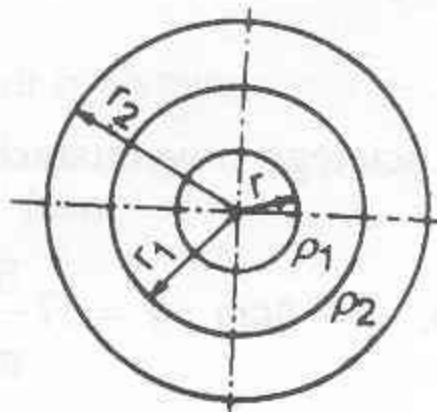
Zadanie 3.5

Wyznaczyć rezystancję skrośną kabla jednożyłowego o izolacji dwuwarstwowej, którego przekrój pokazano na rysunku 3.2.

Dane: Długość kabla $l = 200m$; promień żyły $r = 1cm$; promień zewnętrzny pierwszej warstwy izolacji o rezystywności $\rho_1 = 2 \cdot 10^{12} \Omega m$; $r_1 = 1,65cm$; promień drugiej warstwy o rezystywności

$$\rho_2 = 2 \cdot 10^{12} \Omega m, \quad r_2 = 2,72cm, \quad \left(\frac{r_1}{r} = \frac{r_2}{r_1} \approx \sqrt{e} \right).$$

Rys. 3.2

Rozwiązanie: Korzystając z wyprowadzeń w zadaniu 3.2 można zapisać

$$R_S = R_1 + R_2 = \frac{\rho_1}{2\pi l} \ln \frac{r_1}{r} + \frac{\rho_2}{2\pi l} \ln \frac{r_2}{r} = \frac{2 \cdot 10^{12} \cdot 0,5}{2 \cdot 3,14 \cdot 200} + \frac{10^{12} \cdot 0,5}{2 \cdot 3,14 \cdot 200} =$$

$$= 7,96 \cdot 10^8 \Omega + 3,97 \cdot 10^8 \Omega \approx 1,2 \cdot 10^9 \Omega.$$

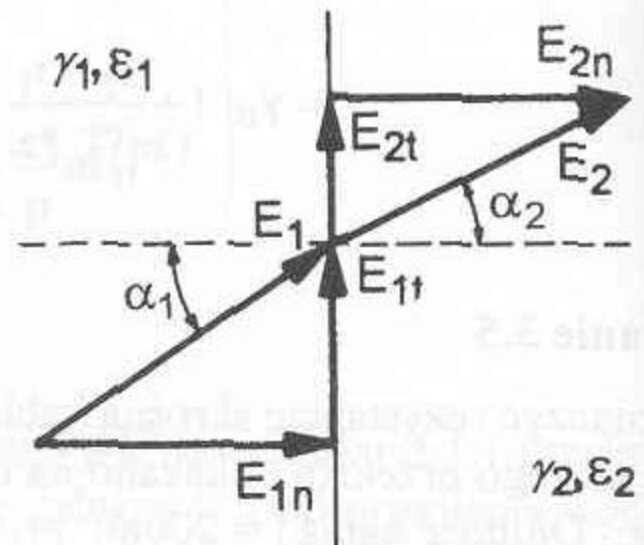
Odpowiedź: $R_S = 1,2 \cdot 10^9 \Omega$.

Zadanie 3.6

W środowisku o parametrach γ_1 i ϵ_1 linie pola elektrycznego tworzą z normalną do powierzchni granicznej kąt α_1 . Natężenie tego pola wynosi $E_1 = 0,0167$ V/m. Drugie środowisko scharakteryzowane jest wielkościami γ_2 i ϵ_2 .

Dane: $\alpha_1 = 30^\circ$, $\gamma_1 = 6 \cdot 10^7 \frac{S}{m}$,
 $\epsilon_1 \approx \epsilon_0$, $\gamma_2 = 2 \cdot 10^{-3} \frac{S}{m}$, $\epsilon_2 \approx 10\epsilon_0$.

Obliczyć: Gęstości prądu w środowisku drugim, gęstości ładunku powierzchniowego σ na granicy środowisk. Jak duży powinien być parametr γ_2 przy zachowaniu pozostałych wielkości, aby nie tworzył się ładunek powierzchniowy.

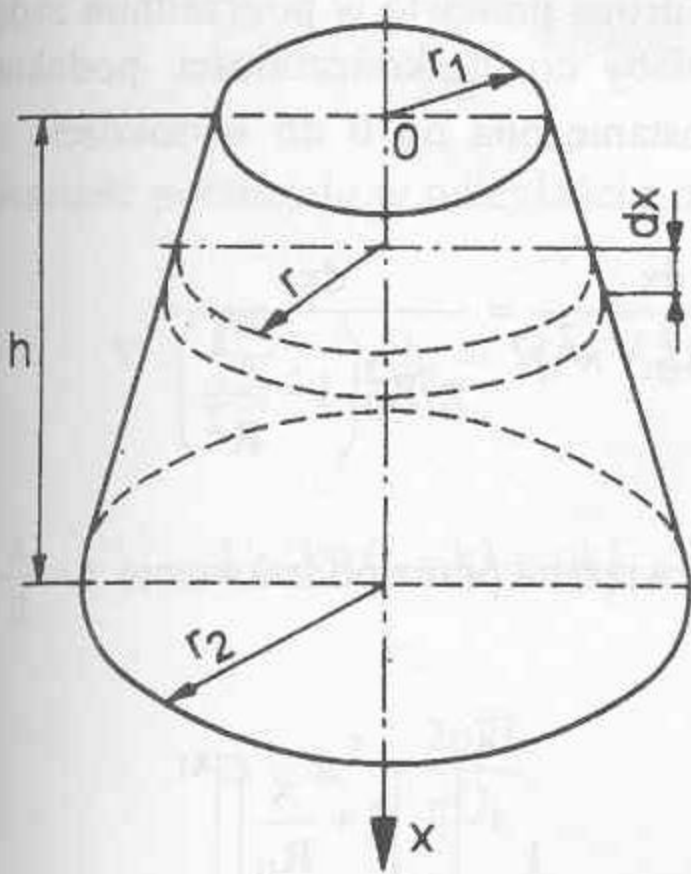
Rys. 3.3

Odpowiedź: $J_2 \approx 86,6 \cdot 10^4 \frac{A}{m^2}$, $\sigma \approx 38,5 mC$, $\gamma_2 = 10\gamma_1 = 6 \cdot 10^8 \frac{S}{m}$.

Zadanie 3.7

Obliczyć rezystancję stożka ściętego o wymiarach jak na rysunku 3.4 i konduktywności γ .

Dane: $r_1 = 1 cm$, $r_2 = 2 cm$, $h = 4 cm$, $\gamma = 57 \frac{S \cdot m}{mm^2}$ (miedź).

Rys. 3.4

$$dR = \frac{dx}{\pi \gamma r^2}, \quad r = r_1 + \frac{r_2 - r_1}{h} x.$$

$$R = \frac{1}{\pi \gamma} \int_0^h \frac{dx}{\left(r_1 + \frac{r_2 - r_1}{h} x \right)^2}$$

Całka zostanie obliczona przez podstawienie

$$a = r_1, \quad b = \frac{r_2 - r_1}{h}, \quad a + bx = t,$$

$$\frac{dt}{dx} = b, \quad dx = \frac{dt}{b},$$

$$\int \frac{dx}{(a + bx)^2} = \int \frac{dt}{bt^2} = -\frac{1}{bt},$$

$$R = \frac{1}{\pi \gamma} \int_0^h \frac{dx}{\left(r_1 + \frac{r_2 - r_1}{h} x \right)^2} = -\frac{h}{(r_2 - r_1) \pi \gamma} \left[\frac{1}{r_1 + \frac{r_2 - r_1}{h} x} \right]_0^h,$$

$R = \frac{h}{\pi \gamma r_1 r_2}$ ten sam wynik otrzymuje się zakładając, że średni promień

stożka równy jest średniej geometrycznej promieni jego podstaw $r = \sqrt{r_1 r_2}$.

Po podstawieniu danych liczbowych: $R = 1,12 \mu\Omega$.

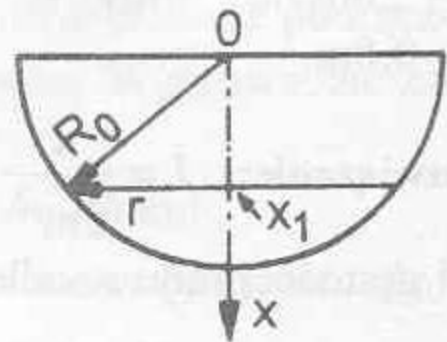
Odpowiedź: Rezystancja stożka $R = 1,12 \mu\Omega$.

Zadanie 3.8

Obliczyć rezystancję półkuli o wymiarach jak na rysunku 3.5.

Dane: $R_0 = 1,5 \text{ cm}$, $x_1 = 1 \text{ cm}$,

$\gamma = 34,8 \frac{\text{Sm}}{\text{mm}^2}$ (Al).

Rys. 3.5

Rozwiązanie: Zastosowanie znajduje tu droga przebyta w poprzednim zadaniu. Ponieważ rezystancja półkuli dążyłaby do nieskończoności, podobnie jak stożka nieściętego, to policzona zostanie ona od 0 do wysokości x_1 (patrz rysunek).

$$r = \sqrt{R^2 - x^2}, \quad dR = \frac{dx}{\pi\gamma(R_0^2 - x^2)} = \frac{dx}{\pi\gamma R_0^2 \left(1 - \frac{x^2}{R^2}\right)},$$

$$R = \frac{1}{\pi\gamma R^2} \int_0^{x_1} \frac{dx}{1 - \frac{x^2}{R_0^2}}, \quad \text{całka zostanie rozwiązana przez podstawienie } t = \frac{x}{R_0}$$

$$dt = \frac{dx}{R_0}, \quad R = \frac{R_0}{\pi\gamma R_0^2} \int_0^{x_1} \frac{dt}{1 - t^2} = \frac{1}{2\pi\gamma R_0} \left[\ln \left| \frac{1 + \frac{x}{R_0}}{1 - \frac{x}{R_0}} \right| \right]_0^{x_1}$$

Po podstawieniu danych otrzymuje się $R = 490,6 \text{ n}\Omega \approx 0,49 \mu\Omega$.

Odpowiedź: $R = 0,49 \mu\Omega$.

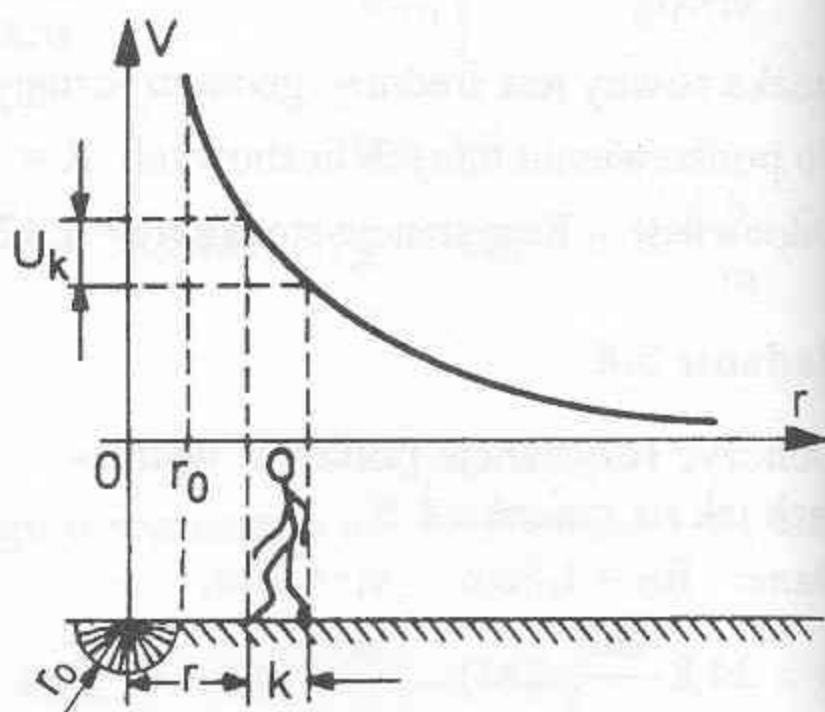
Zadanie 3.9

Do uziomu półkulistego rysunek 3.6 dopływa prąd $I=250\text{A}$. W jakiej odległości x od środka uziomu napięcie krokowe nie przekroczy wartości $U_k = 100\text{V}$, jeżeli rezystywność gruntu $\rho = 200\Omega\text{m}$, długość kroku $k = 0,8\text{m}$.

Rozwiązanie: $J = \frac{I}{2\pi r^2}$ - mo-

duł gęstości prądu w odległości

$r > r_0$ od środka elektrody,

Rys. 3.6

$$E = \rho J = \frac{\rho I}{2\pi r^2} \text{ - moduł natężenia pola elektrycznego.}$$

Wartość potencjału w odległości r od środka uziomu

$$V = \frac{\rho I}{2\pi r}, \quad U_k = V_r - V_{r+k} = \frac{\rho I}{2\pi} \left(\frac{1}{r} - \frac{1}{r+k} \right) = \frac{\rho k}{2\pi r(r+k)} I,$$

$$U_k 2\pi r(r+k) = \rho k I \quad \text{to} \quad r^2 + kr - \frac{\rho k I}{U_k 2\pi} = 0,$$

$$\Delta = k^2 + \frac{2\rho k I}{\pi U_k}, \quad r = \frac{1}{2} \left(\sqrt{k^2 + \frac{2\rho k I}{\pi U_k}} - k \right),$$

$$r = \frac{1}{2} \left(\sqrt{0,64\text{m}^2 + \frac{400\Omega\text{m} \cdot 0,8\text{m} \cdot 250\text{A}}{3,14 \cdot 100\text{V}}} - 0,8\text{m} \right) = 7,6\text{m}.$$

Odpowiedź: Napięcie krokowe będzie mniejsze od 100V w odległości $r > 7,6\text{m}$ od środka uziomu.

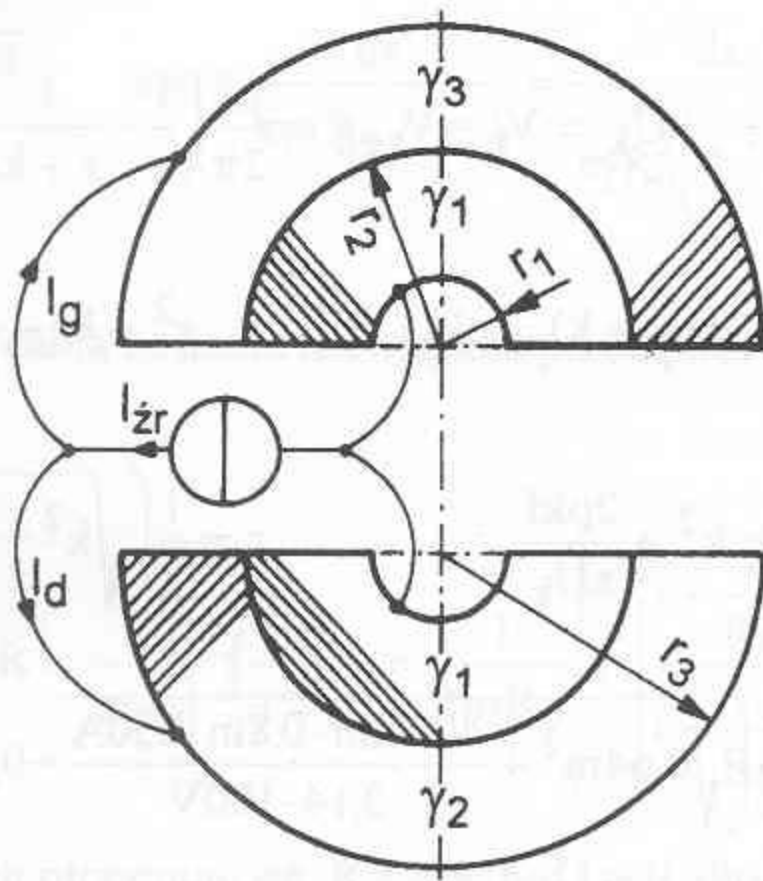
Zadanie 3.10

Dwie jednakowej wielkości uwarstwione półkule składają się z materiałów o różnych przewodnościach γ rysunek 3.7. Warstwy wewnętrzne o grubości $r_2 - r_1$ posiadają materiał o przewodności γ_1 . Zewnętrzna warstwa dolnej półkuli wykonana jest z materiału o przewodności γ_2 a górnej półkuli o przewodności γ_3 . Zewnętrzne i wewnętrzne powierzchnie dolnej i górnej półkuli pokryto materiałami idealnie przewodzącymi. Obydwie półkule podłączono do idealnego źródła prądu I_{zr} jak pokazano na rysunku. Wyprowadzić zależności na:

- Gęstość prądu w funkcji promienia $J(r)$ dla obydwu półkul,
- natężenie pola elektrycznego $E(r)$ dla półkul wewnętrznych dolnej i górnej,

- c) napięcie panujące na źródle prądu ,
 d) prądy płynące przez półkulę górną i dolną ,
 e) rezystancje półkul.

Rys. 3.7

Odpowiedź: a) $J_d(r) = \frac{I_d}{2\pi r^2}$, $J_g(r) = \frac{I_g}{2\pi r^2}$,

b) $E_{d1}(r) = \frac{I_d}{2\pi\gamma_1 r^2} = \frac{I}{1 + \left(\frac{I_d}{I_g}\right) 2\pi\gamma_1 r^2}$,

$E_{g1}(r) = \frac{I_g}{2\pi\gamma_1 r^2} = \frac{I}{1 + \left(\frac{I_g}{I_d}\right) 2\pi\gamma_1 r^2}$,

c) $U = \frac{I_d}{2\pi r_2} \left(\frac{r_2 - r_1}{\gamma_1 r_1} + \frac{r_3 - r_2}{\gamma_2 r_3} \right) = \frac{I_g}{2\pi r_2} \left(\frac{r_2 - r_1}{\gamma_1 r_1} + \frac{r_3 - r_2}{\gamma_3 r_3} \right)$,

$$d) \quad I_g = \frac{I}{1 + \left(\frac{I_d}{I_g}\right)}, \quad I_d = I - I_g = \frac{I}{1 + \left(\frac{I_g}{I_d}\right)},$$

$$e) \quad R_d = \frac{1}{2\pi r_2} \left(\frac{r_2 - r_1}{\gamma_1 r_1} + \frac{r_3 - r_2}{\gamma_2 r_3} \right),$$

$$R_g = \frac{1}{2\pi r_2} \left(\frac{r_2 - r_1}{\gamma_1 r_1} + \frac{r_3 - r_2}{\gamma_3 r_3} \right),$$

$$\frac{I_d}{I_g} = \frac{\frac{r_2 - r_1}{\gamma_1 r_1} + \frac{r_3 - r_2}{\gamma_2 r_3}}{\frac{r_2 - r_1}{\gamma_1 r_1} + \frac{r_3 - r_2}{\gamma_3 r_3}}.$$

gdzie

4. POLE ELEKTROSTATYCZNE

4.1. Siły działające w polu elektrostatycznym, natężenie i potencjał pola

Zadanie 4.1

- a) Z jaką siłą przyciągają się w powietrzu dwie kuleczki o ładunkach $Q_1 = 10^{-6} \text{C}$ i $Q_2 = -2 \cdot 10^{-5} \text{C}$ z odległości $r = 0,2 \text{m}$?
- b) Z jaką siłą odpychają się w powietrzu dwie bardzo małe kuleczki zawierające ładunki $Q_1 = 16 \cdot 10^{-9} \text{C}$ i $Q_2 = 28 \cdot 10^{-9} \text{C}$ z odległości $r = 0,08 \text{m}$?

Rozwiązanie: Do obliczenia modułu siły przyciągania lub odpychania zastosowane zostanie prawo Coulomba

$$F = \frac{|Q_1 Q_2|}{4\pi\epsilon_0 r^2}$$

Ponieważ ładunki znajdują się w obydwu przypadkach w powietrzu ($\epsilon_{\text{rp}} \approx 1,0006$), to w mianowniku wzoru podstawić można

$$\epsilon_0 = \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \frac{\text{F}}{\text{m}}$$

Po podstawieniu danych dla przypadku

$$\text{a) } F = \frac{|10^{-6} \cdot (-2 \cdot 10^{-5})|}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 4 \cdot 10^{-2}} = 4,5 \text{N},$$

$$\text{b) } F = \frac{16 \cdot 10^{-9} \cdot 28 \cdot 10^{-9}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 64 \cdot 10^{-4}} = 63 \cdot 10^{-5} \text{N}.$$

Odpowiedź: Dla przypadku a) ładunki przyciągają się z siłą $F = 4,5 \text{N}$, dla przypadku b) ładunki odpychają się z siłą $F = 63 \cdot 10^{-5} \text{N}$.

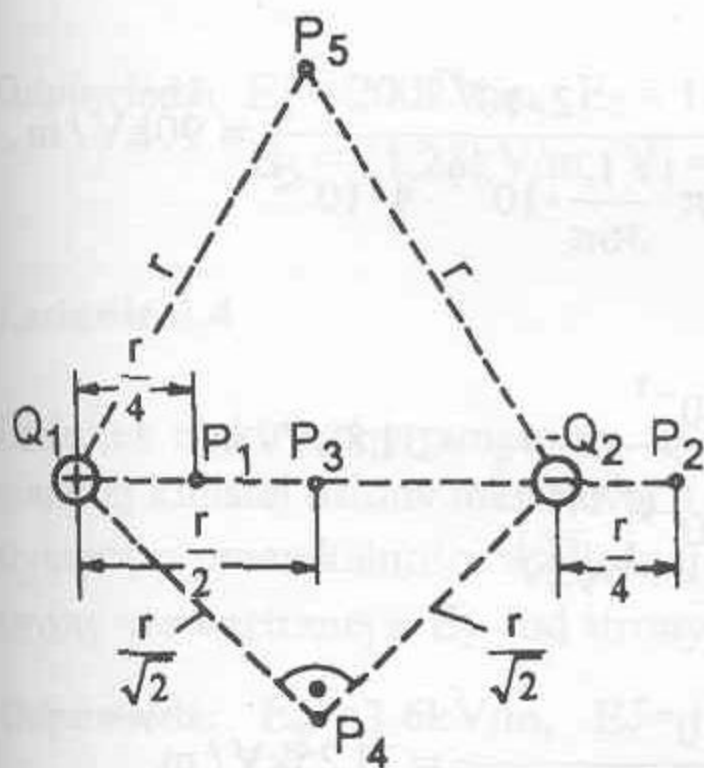
Zadanie 4.2

Trzy jednakowe ładunki ujemne $Q = -2 \cdot \sqrt{3} \cdot 10^{-7} \text{ C}$ znajdują się w wierzchołkach trójkąta równobocznego. Jaki ładunek Q_1 należy umieścić w środku trójkąta, aby siły wywierane na poszczególne ładunki były równe zeru?

Odpowiedź: Ładunek dodatni o wartości $Q_1 = 2 \cdot 10^{-7} \text{ C}$.

Zadanie 4.3

Dwa różnoimienne ładunki punktowe $\pm Q = 2 \cdot 10^{-7} \text{ C}$, są umieszczone w powietrzu w odległości $r = 0,4 \text{ m}$ rys. 4.1. Wyznaczyć natężenia pola elektrycznego i potencjały w punktach P_1, P_2, P_3, P_4 i P_5 zaznaczonych na rysunku.

Rys. 4.1

Rozwiązanie: Na początku obliczone zostaną natężenia pola elektrycznego we wszystkich pięciu punktach. Zgodnie z umową, że linie natężenia pola elektrycznego (wielkość wektorowa) „wychodzą” z ładunków dodatnich a „wchodzą” do ładunków ujemnych można zauważyć, że kierunek działania wektora E będzie dla wszystkich pięciu punktów równoległy do prostej łączącej ładunki.

W zależności od zwrotów wektorów,

dla punktów P_1, P_2 i P_3 będzie obliczona ich suma lub różnica. Dla punktów P_4 i P_5 sumy geometryczne. E_{11} - moduł natężenia pola el. w punkcie P_1 od ładunku Q_1 , E_{12} - moduł natężenia pola el. w punkcie P_1 od ładunku Q_2 itd. E_1 - natężenie pola el. w punkcie P_1 , E_2 - natężenie pola el. w punkcie P_2 itd. Ogólny wzór na moduł natężenia pola elektrycznego od

$$\text{ładunku } Q, \quad E = \frac{|Q|}{4\pi\epsilon_0 r^2} \quad \text{dla próżni i powietrza.}$$

$$E_1 = E_{11} + E_{12} = \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 10^{-2}} + \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 9 \cdot 10^{-2}} =$$

$$= 180 + 20 = 200 \text{ kV/m},$$

$$E_2 = E_{22} - E_{21} = \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 10^{-2}} - \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 25 \cdot 10^{-2}} =$$

$$= 180 - 7,2 = 172,8 \text{ kV/m},$$

$$E_3 = E_{31} + E_{32} = 2E_{31} = 2E_{32} = 2 \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 4 \cdot 10^{-2}} = 90 \text{ kV/m},$$

$$E_4 = \sqrt{2}E_{41} = \sqrt{2}E_{42} = \sqrt{2} \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \left(\frac{0,4}{\sqrt{2}}\right)^2} = 31,8 \text{ kV/m},$$

$$E_5 = E_{51} = E_{52} = \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 16 \cdot 10^{-2}} = 11,25 \text{ kV/m}.$$

Ogólny wzór na potencjał elektryczny od ładunku Q , $V = \frac{Q}{4\pi\epsilon_0 r}$ dla próżni i powietrza.

Uwaga! Potencjał el. jest wielkością skalarną, stosujemy tu dodawanie algebraiczne. Dla punktów P_3 , P_4 i P_5 , $V_3 = V_4 = V_5 = 0$. Punkty te leżą w identycznych odległościach od ładunku dodatniego Q_1 i ujemnego Q_2 .

$$V_1 = \frac{Q_1}{4\pi\epsilon_0 \frac{r}{4}} - \frac{Q_2}{4\pi\epsilon_0 \frac{3}{4}r} = \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 10^{-1}} - \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 3 \cdot 10^{-1}} =$$

$$= 18 - 6 = 12 \text{ kV},$$

$$V_2 = \frac{Q_1}{4\pi\epsilon_0 \frac{5}{4}r} - \frac{Q_2}{4\pi\epsilon_0 \frac{r}{4}} = \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 5 \cdot 10^{-1}} - \frac{2 \cdot 10^{-7}}{4\pi \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 10^{-1}} =$$

$$= 3,6 - 18 = -14,4 \text{ kV}.$$

Odpowiedź: $E_1 = 200 \text{ kV/m}$, $E_2 = 172,8 \text{ kV/m}$, $E_3 = 90 \text{ kV/m}$, $E_4 = 31 \text{ kV/m}$,
 $E_5 = 11,25 \text{ kV/m}$, $V_1 = 12 \text{ kV}$, $V_2 = -14,4 \text{ kV}$, $V_3 = V_4 = V_5 = 0$.

Zadanie 4.4

Ładunek elektryczny punktowy $Q = 10 \text{ nC}$ umieszczono w środku wewnątrz cienkiej kulistej osłony metalowej o średnicy $d = 50 \text{ mm}$ i wypełnionej dielektrykiem o przenikalności względnej $\epsilon_r = 4$. Wyznaczyć natężenie pola E_w od strony wewnętrznej i E_z - od strony zewnętrznej przy powierzchni osłony.

Odpowiedź: $E_w = 3,6 \text{ kV/m}$, $E_z = 14,4 \text{ kV/m}$.

Zadanie 4.5

Długi odosobniony przewód prostoliniowy o średnicy przekroju $2r = 10 \text{ mm}$ znajduje się w powietrzu i ma ładunek elektryczny o gęstości liniowej $l = 2 \cdot 10^{-8} \text{ C/m}$. Wyznaczyć natężenie pola elektrycznego:

a) E_1 przy powierzchni przewodu,

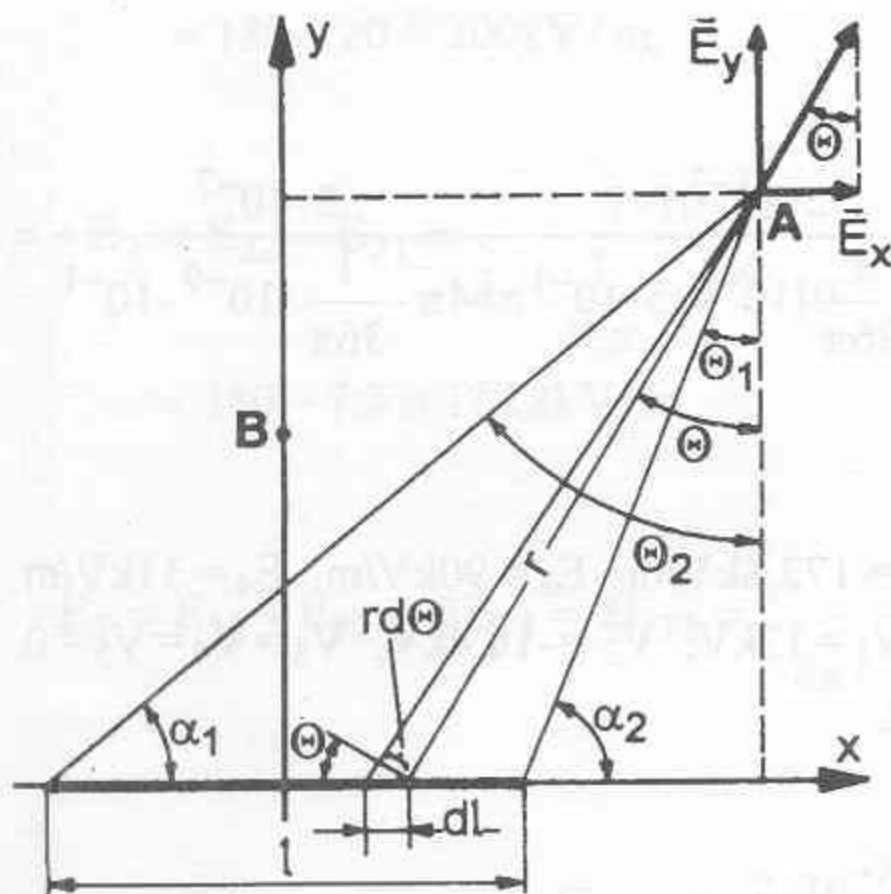
b) E_2 w odległości $0,2 \text{ m}$ od osi przewodu. Jakie jest napięcie U między przewodem a punktem odległym o 1 m od osi przewodu?

Odpowiedź: $E_1 = 72 \text{ kV/m}$, $E_2 = 1,8 \text{ kV/m}$, $U = 1907,4 \text{ V}$.

Zadanie 4.6

Krótki przewód o przekroju okrągłym (znikomo małym) i gęstości liniowej

ładunku $\tau = 10^{-8} \text{C/m}$ leży w osi x prostokątnego układu współrzędnych jak pokazano na rys. 4.2. Długość przewodu $l = 4 \text{cm}$. Obliczyć natężenie pola elektrycznego i potencjał w punktach $A(4,5)$ i $B(0,3)$. Współrzędne podane są w centymetrach. Układ znajduje się w powietrzu.

Rys. 4.2

punktowy τdl wywoła w punkcie A o współrzędnych x i y natężenie pola elektrycznego o module dE .

$$dE = \frac{\tau dl}{4\pi\epsilon_0 r^2},$$

którego składowe wynoszą odpowiednio

$$dE_x = \frac{\tau dl}{4\pi\epsilon_0 r^2} \sin \Theta, \quad dE_y = \frac{\tau dl}{4\pi\epsilon_0 r^2} \cos \Theta, \quad dl = \frac{rd\Theta}{\cos \Theta},$$

$$a \quad r = \frac{y}{\cos \Theta}, \quad dE_x = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 y} \sin \Theta d\Theta, \quad dE_y = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 y} \cos \Theta d\Theta,$$

$$E_x = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 y} \int_{\Theta_1}^{\Theta_2} \sin \Theta d\Theta = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 y} (\cos \Theta_1 - \cos \Theta_2),$$

$$E_y = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 y} \int_{\Theta_1}^{\Theta_2} \cos\Theta d\Theta = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 y} (\sin\Theta_2 - \sin\Theta_1).$$

Ładunek punktowy τdl wywołuje np. w punkcie A o współrzędnych x, y

potencjał o wartości $dV = \frac{\tau dl}{4\pi\epsilon_0 r} = \frac{\tau d\Theta}{4\pi\epsilon_0 \cos\Theta}$, natomiast potencjał od całego

przewodu

$$V = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0} \int_{\Theta_1}^{\Theta_2} \frac{d\Theta}{\cos\Theta} = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0} \left[\ln \sqrt{\frac{1 + \sin\Theta}{1 - \sin\Theta}} \right]_{\Theta_1}^{\Theta_2},$$

$$V = \frac{\tau}{8\pi\epsilon_0} \left[\ln \frac{1 + \sin\Theta_2}{1 - \sin\Theta_2} - \ln \frac{1 + \sin\Theta_1}{1 - \sin\Theta_1} \right].$$

W celu przejścia do współrzędnych prostokątnych dokonuje się następującego podstawienia

$$\sin\Theta_1 = \frac{x - 1/2}{\sqrt{y^2 + \left(x - \frac{1}{2}\right)^2}}, \quad \sin\Theta_2 = \frac{x + 1/2}{\sqrt{y^2 + \left(x + \frac{1}{2}\right)^2}},$$

$$V = \frac{\tau}{8\pi\epsilon_0} \ln \frac{\left[\left(x + \frac{1}{2}\right) + \sqrt{y^2 + \left(x + \frac{1}{2}\right)^2} \right] \left[\sqrt{y^2 + \left(x - \frac{1}{2}\right)^2} - \left(x - \frac{1}{2}\right) \right]}{\left[\left(x - \frac{1}{2}\right) + \sqrt{y^2 + \left(x - \frac{1}{2}\right)^2} \right] \left[\sqrt{y^2 + \left(x + \frac{1}{2}\right)^2} - \left(x + \frac{1}{2}\right) \right]}$$

Ponieważ

$$\frac{\sqrt{y^2 + \left(x - \frac{1}{2}\right)^2} - \left(x - \frac{1}{2}\right)}{\sqrt{y^2 + \left(x + \frac{1}{2}\right)^2} - \left(x + \frac{1}{2}\right)} = \frac{\sqrt{y^2 + \left(x + \frac{1}{2}\right)^2} + \left(x + \frac{1}{2}\right)}{\sqrt{y^2 + \left(x - \frac{1}{2}\right)^2} + \left(x - \frac{1}{2}\right)},$$

to ostatecznie

$$V = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0} \ln \frac{x + \frac{1}{2} + \sqrt{y^2 + \left(x + \frac{1}{2}\right)^2}}{x - \frac{1}{2} + \sqrt{y^2 + \left(x - \frac{1}{2}\right)^2}}.$$

Po podstawieniu danych: $E_{xA} = 5,189 \text{ V/cm} = 518,9 \text{ V/m}$,

$E_{yA} = 7,142 \text{ V/cm} = 714,2 \text{ V/m}$, $E_{xB} = 0$, $E_{yB} = 19,962 \text{ V/cm} = 1996,2 \text{ V/m}$,

$V_A = 56,33 \text{ V}$, $V_B = 285,1 \text{ V}$.

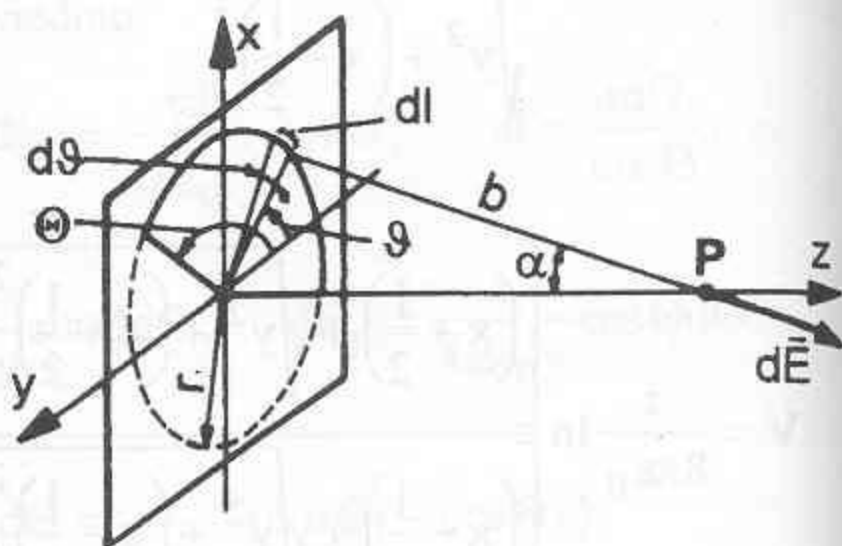
Odpowiedź: $E_{xA} = 518,9 \text{ V/m}$, $E_{yA} = 714,2 \text{ V/m}$, $V_A = 56,33 \text{ V}$,

$E_{xB} = 0 \text{ V/m}$, $E_{yB} = 1996,2 \text{ V/m}$, $V_B = 285,1 \text{ V}$.

Zadanie 4.7

Rysunek 4.3a przedstawia naładowany z gęstością liniową τ przewód kołowy leżący w płaszczyźnie xy .

Dane: $r = 10 \text{ cm}$, $\tau = 10^{-8} \text{ C/m}$.
Wyprowadzić zależności na potencjał i natężenie pola elektrycznego dla punktu P leżącego w dowolnym miejscu na osi z . Dla jakiej współrzędnej z wypada maksimum potencjału, a dla jakiej maksimum natężenia pola elektrycznego. Układ znajduje się w powietrzu.

Rys. 4.3a

Rozwiązanie: Element dl okręgu traktowany jest tu jako ciało z ładunkiem punktowym dQ , $dQ = \tau dl = \tau r d\vartheta$ potencjał od tego ładunku w punkcie P leżącym na osi z

$$dV = \frac{dQ}{4\pi\epsilon_0 b} = \frac{\tau r d\vartheta}{4\epsilon_0 b} = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0} \sin\alpha d\vartheta.$$

Potencjał od całego przewodu kołowego z ładunkiem Q

$$V = \frac{\tau \sin\alpha}{4\pi\epsilon_0} \int_0^{\Theta} d\vartheta = \frac{\tau \Theta \sin\alpha}{4\pi\epsilon_0}, \quad \text{po podstawieniu } \Theta = 2\pi, \quad V = \frac{\tau}{2\epsilon_0} \sin\alpha,$$

$\sin\alpha = \frac{r}{b}$ przybiera największą wartość dla $b = r$ czyli $\alpha = 90^\circ$, wtedy

$$V = \frac{\tau}{2\epsilon_0} \quad \text{a punkt } P \text{ leży w środku zwoju. } V_{\max} = 180\pi = 565,5V.$$

Moduł natężenia pola elektrycznego w punkcie P wywołanego elementarnym ładunkiem dQ wynosi

$$dE = \frac{dQ}{4\pi\epsilon_0 b^2} = \frac{\tau r d\vartheta}{4\pi\epsilon_0 b^2},$$

a składowe skalarne w osiach x , y , z odpowiednio:

$$dE_x = -\frac{\tau r d\vartheta}{4\pi\epsilon_0 b^2} \sin\alpha \sin\vartheta = -\frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 r} \sin^3\alpha \sin\vartheta d\vartheta,$$

$$dE_y = \frac{\tau r d\vartheta}{4\pi\epsilon_0 b^2} \sin\alpha \cos\vartheta = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 r} \sin^3\alpha \cos\vartheta d\vartheta,$$

$$dE_z = \frac{\tau r d\vartheta}{4\pi\epsilon_0 b^2} \cos\alpha = \frac{\tau}{4\pi\epsilon_0 r} \sin^2\alpha \cos\alpha d\vartheta.$$

Całkowite składowe skalarne w osiach x , y i z uzyskuje się po scałkowaniu w granicach od 0 do 2π po kącie $d\vartheta$, dla $\Theta = 2\pi$ otrzymuje się:

$$E_x = 0 \quad \text{i} \quad E_y = 0,$$

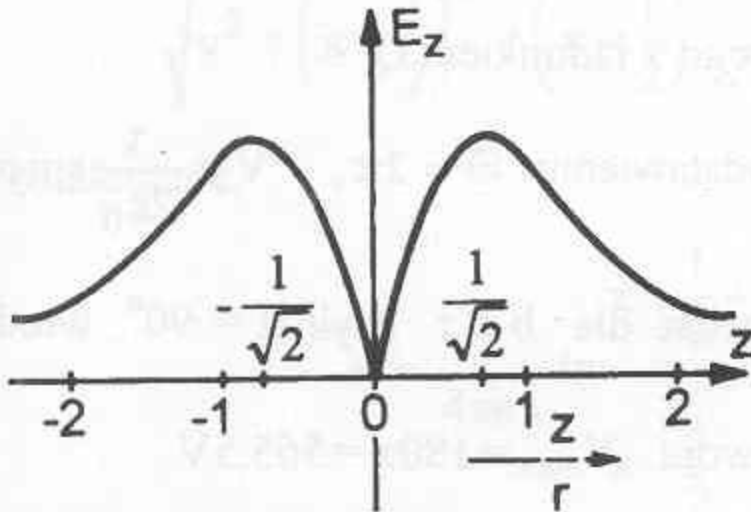
natomiast

$$E_z = \frac{\tau}{2\epsilon_0 r} \sin^2\alpha \cos\alpha.$$

Podstawiając: $\cos\alpha = \frac{z}{b} = \frac{z}{\sqrt{r^2 + z^2}}$ i $\sin\alpha = \frac{r}{\sqrt{r^2 + z^2}}$,

czyli $\sin^2\alpha = \frac{r^2}{r^2 + z^2}$, otrzymuje się $E_z = \frac{\tau r z}{2\epsilon_0 \sqrt{(r^2 + z^2)^3}}$.

Rys. 4.3b

Z badania tej funkcji dla zmiennej z wynika, że posiada ona maksimum dla

$$\frac{z}{r} = \pm \frac{1}{\sqrt{2}}.$$

Orientacyjny przebieg natężenia pola elektrycznego w osi z przedstawia rysunek 4.3b.

Odpowiedź: Wyrażenia na potencjał i natężenie pola el. są następujące:

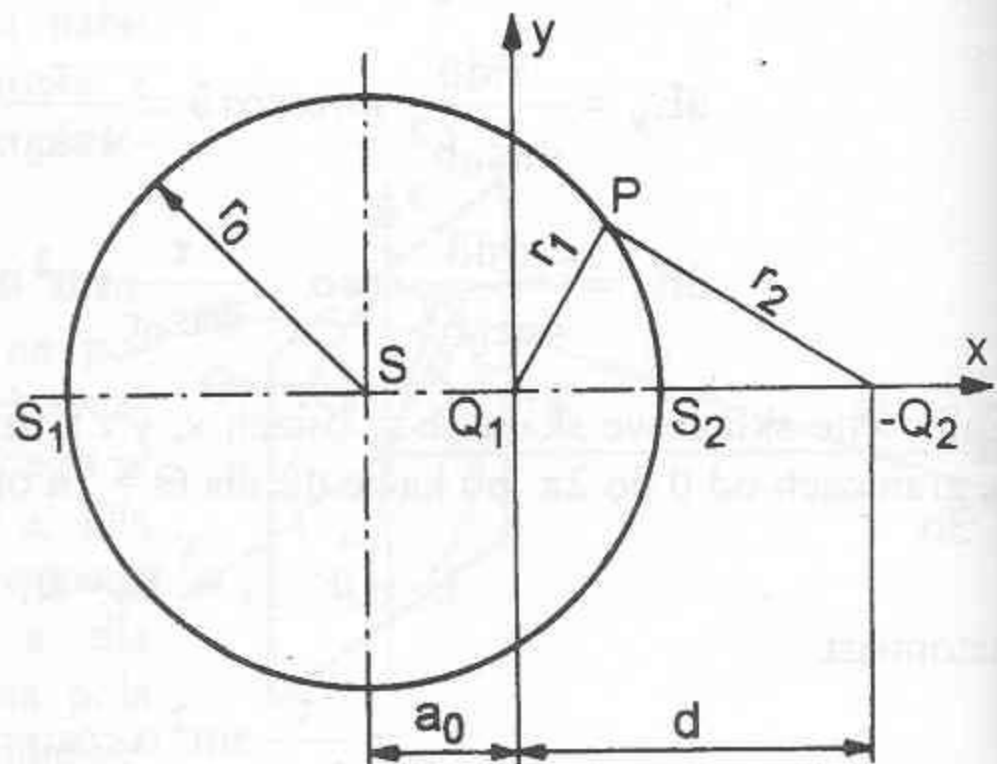
$$V = \frac{\tau}{2\epsilon_0} \sin\alpha, \quad E = E_z = \frac{\tau r z}{2\epsilon_0 \sqrt{(r^2 + z^2)^3}}.$$

Ich maksyma występują odpowiednio dla $z=0$ i $\frac{z}{r} = \pm \frac{1}{\sqrt{2}}$.

Zadanie 4.8

Dwa różnoimienne ładunki Q_1 i $-Q_2$ ułożone są tak, że Q_1 leży w początku układu współrzędnych, a $-Q_2$ na osi x . Wyznaczyć równanie linii, dla której $V = 0$. Położenie ładunków przedstawia rys. 4.5. Układ znajduje się w powietrzu.

Dane: $Q_1 = 10^{-6}\text{C}$,
 $Q_2 = -2 \cdot 10^{-6}\text{C}$, $d = 60\text{cm}$.

Rys. 4.5

Zależności dla natężenia pola elektrycznego w punkcie P

$$\vec{E} = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \left[\frac{Q_1}{r_1^3} \vec{r} - \frac{Q_2}{r_2^3} \vec{r} \right].$$

Natomiast dla potencjału $V = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \left[\frac{Q_1}{r_1} - \frac{Q_2}{r_2} \right]$.

Szukamy linii ekwipotencjalnej $V = 0$. Wyrażenie w nawiasie kwadratowym powinno być równe zero. Według Apolloniusza

$$\frac{S_2 Q_2}{S_2 Q_1} = \frac{S_1 Q_2}{S_1 Q_1}, \quad \left| \frac{Q_1}{Q_2} \right| = \frac{r_1}{r_2} = m.$$

Obrazem linii ekwipotencjalnej na płaszczyźnie jest okrąg, którego promień r_0 i współrzędne środka a_0 , 0 wyznaczamy

$$r_1^2 = x^2 + y^2,$$

$$r_2^2 = (d - x)^2 + y^2,$$

$$\frac{x^2 + y^2}{(d - x)^2 + y^2} = m^2,$$

$$x^2 + y^2 = m^2 [(d - x)^2 + y^2],$$

$$x^2 + y^2 = m^2 (d^2 - 2dx + x^2 + y^2),$$

$$x^2 + y^2 = d^2 m^2 - 2dm^2 x + m^2 x^2 + m^2 y^2,$$

$$x^2 - m^2 x + y^2 - m^2 y^2 + 2dm^2 x = (dm)^2,$$

$$x^2(1 - m^2) + y^2(1 - m^2) + 2dm^2 x = (dm)^2,$$

$$x^2 + \frac{2dm^2}{1 - m^2} x + y^2 = \frac{(dm)^2}{1 - m^2}.$$

Równanie okręgu o promieniu r_0 i środku $S(a_0, 0)$ ma postać:

$$(x - a_0)^2 + y^2 = r_0^2, \quad x^2 - 2a_0x + a_0^2 + y^2 = r_0^2, \quad x^2 - 2a_0x + y^2 = r_0^2 - a_0^2.$$

Porównując odpowiednie wyrazy otrzymuje się:

$$-2a_0 = \frac{2dm^2}{1-m^2}, \quad \text{czyli} \quad a_0 = -\frac{dm^2}{1-m^2}, \quad b_0 = 0,$$

$$r_0^2 - a_0^2 = \frac{(dm)^2}{1-m^2}, \quad r_0^2 - \frac{(dm^2)^2}{(1-m^2)^2} = \frac{(dm)^2}{1-m^2}, \quad r_0^2 = \frac{(dm)^2}{1-m^2} + \left(\frac{dm^2}{1-m^2}\right)^2,$$

$$r_0^2 = \left(\frac{dm}{1-m^2}\right)^2, \quad r_0 = \left|\frac{dm}{1-m^2}\right| = \frac{|a_0|}{m}$$

Dyskusja : 1) $|Q_1| < |Q_2|$, $m < 1$, $a_0 < 0$, $r_0 > |a_0|$,
2) $|Q_1| > |Q_2|$, $m > 1$, $a_0 > 0$, $r_0 < |a_0|$.

W bardzo prosty sposób można uzyskać współrzędne punktów S_1 i S_2 wiedząc, że ich rzędne są równe zeru.

$$x^2 - 2a_0x + a_0^2 - r_0^2 = 0, \quad \Delta = 4r_0^2, \quad \sqrt{\Delta} = 2r_0,$$

$$x_1 = a_0 + r_0, \quad x_2 = a_0 - r_0.$$

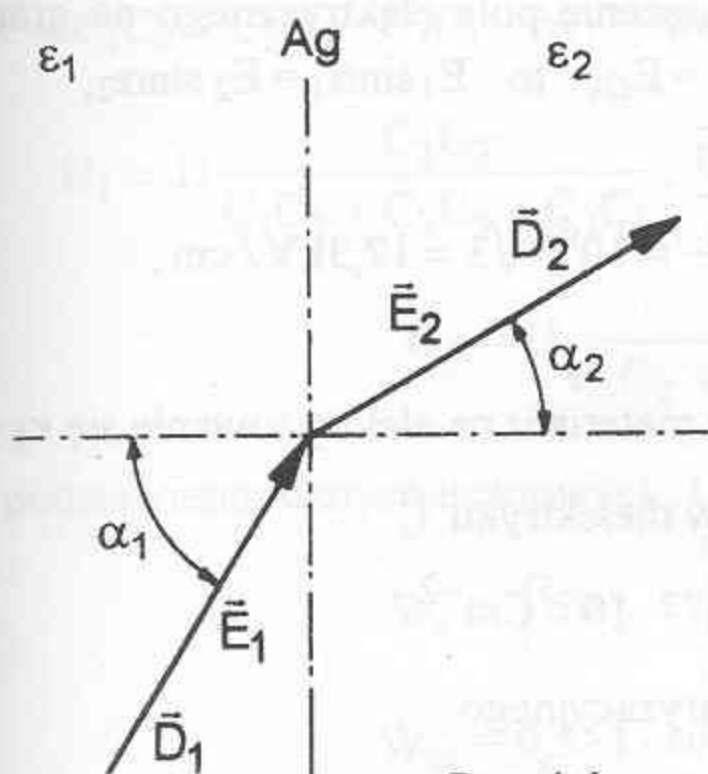
Podstawiając dane z zadania otrzymuje się:

$$a_0 = -\frac{60 \cdot \frac{1}{4}}{1 - \frac{1}{4}} = -20, \quad r_0 = 40.$$

Odpowiedź: Współrzędne środka okręgu $S(-20, 0)$ a jego promień $r_0 = 40\text{cm}$.

Zadanie 4.9

Na granicy dielektryka o przenikalności względnej $\epsilon_{r1} = 3$ z powietrzem ($\epsilon_{r2} \approx 1$) linie pola elektrycznego w dielektryku tworzą z normalną do powierzchni granicznej kąt $\alpha_1 = 60^\circ$, a natężenie pola $E_1 = 10\text{kVcm}^{-1}$.

Rys. 4.6

Wyznaczyć indukcję D_1 i D_2 w obu środowiskach, wektor E_2 i kąt α_2 jaki tworzy on z normalną, polaryzację P_1 w dielektryku oraz gęstość powierzchniową ładunku polaryzacyjnego σ_{pol} , na granicy obu środowisk. Rys. 4.6 przedstawia szkic przechodzenia linii pola elektrycznego i indukcji elektrycznej na granicy dwóch środowisk.

Rozwiązanie:

$$D_1 = \epsilon_1 E_1 = \epsilon_{r1} \epsilon_0 E_1 = 3 \cdot \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 10^6 = 2,65 \cdot 10^{-5} \text{ Cm}^{-2},$$

$$10 \text{ kVcm}^{-1} = 1000 \text{ kVm}^{-1} = 10^6 \text{ Vm}^{-1}.$$

D_{n1} - składowa normalna wektora indukcji elektrycznej,

$$D_{n1} = D_1 \cos \alpha_1 = 2,65 \cdot 10^{-5} \cdot 0,5 = 1,325 \cdot 10^{-5} \text{ Cm}^{-2}.$$

Z równości $D_{n1} = D_{n2}$ otrzymujemy $D_2 = D_1 \frac{\cos \alpha_1}{\cos \alpha_2}$.

Natomiast z „prawa załamania” linii pola elektrostatycznego na granicy środowisk dielektrycznych

$$\frac{\text{tg} \alpha_1}{\text{tg} \alpha_2} = \frac{\epsilon_1}{\epsilon_2} = \frac{\epsilon_{r1}}{\epsilon_{r2}}, \quad \text{tg} \alpha_2 = \text{tg} \alpha_1 \frac{\epsilon_{r2}}{\epsilon_{r1}} = \sqrt{3} \cdot \frac{1}{3} = 0,577 = \frac{\sqrt{3}}{3},$$

$$\text{to } \alpha_2 = 30^\circ, \quad \cos 30^\circ = \frac{\sqrt{3}}{2} = 0,866,$$

$$D_2 = 2,65 \cdot 10^{-5} \frac{\frac{1}{2}}{\frac{\sqrt{3}}{2}} = \frac{2,65 \cdot 10^{-5}}{\sqrt{3}} = 1,53 \cdot 10^{-5} \text{ Cm}^{-2}.$$

Z równości składowych stycznych natężenie pola elektrycznego na granicy dwóch ośrodków dielektrycznych $E_{t1} = E_{t2}$, to $E_1 \sin \alpha_1 = E_2 \sin \alpha_2$,

$$E_2 = E_1 \frac{\sin \alpha_1}{\sin \alpha_2} = 10^6 \cdot \frac{\frac{\sqrt{3}}{2}}{\frac{1}{2}} = 10^6 \cdot \sqrt{3} = 17,3 \text{ kV/cm},$$

$\epsilon_r = 1 + \kappa$ to $\kappa = \epsilon_r - 1$ - podatność materiału na elektryzowanie się $\kappa_1 = 2$.

P_1 - wektor (jego moduł) polaryzacji w dielektryku 1,

$$P_1 = \epsilon_0 \kappa_1 E_1 = \frac{1}{36\pi} \cdot 10^{-9} \cdot 2 \cdot 10^6 = 1,77 \cdot 10^{-5} \text{ Cm}^{-2}.$$

Gęstość powierzchniowa ładunku polaryzacyjnego

$$\sigma_{\text{pol}} = P_1 \cos \alpha_1 = 1,77 \cdot 10^{-5} \cdot 0,5 = 0,885 \cdot 10^{-5} \text{ Cm}^{-2}.$$

Odpowiedź: $\alpha_2 = 30^\circ$, $D_1 = 13,25 \mu\text{Cm}^{-2}$, $D_2 = 15,3 \mu\text{Cm}^{-2}$, $E_2 = 17,3 \text{ kVcm}^{-1}$,
 $P_1 = 17,7 \mu\text{Cm}^{-2}$, $\sigma_{\text{pol}} = 8,85 \mu\text{Cm}^{-2}$.

4.2. Kondensatory

Zadanie 4.10

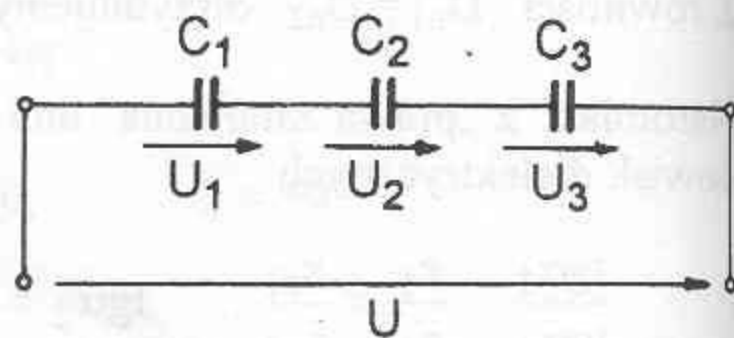
Trzy kondensatory o pojemnościach:

$$C_1 = 1 \mu\text{F}, \quad C_2 = 2 \mu\text{F}, \quad C_3 = 3 \mu\text{F},$$

połączono szeregowo i włączono na napięcie 22kV jak na rysunku 4.7.

Wyznaczyć napięcia U_1 , U_2 , U_3 na poszczególnych kondensatorach oraz

energię W_{e1} , W_{e2} , W_{e3} .

Rys. 4.7

Rozwiązanie: Przy założeniu stałości ładunku dla połączenia szeregowego kondensatorów $Q = \text{const.}$ otrzymuje się następujący układ równań:

$$\begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & 1 & 1 \\ \hline -C_1 & C_2 & 0 \\ \hline 0 & -C_2 & C_3 \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|} \hline U_1 \\ \hline U_2 \\ \hline U_3 \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline U \\ \hline 0 \\ \hline 0 \\ \hline \end{array}$$

$$W = C_1C_2 + C_2C_3 + C_3C_1, \quad W_1 = UC_2C_3, \quad W_2 = UC_3C_1, \quad W_3 = UC_1C_2,$$

$$U_1 = U \frac{C_2C_3}{C_1C_2 + C_2C_3 + C_3C_1}, \quad U_2 = U \frac{C_3C_1}{C_1C_2 + C_2C_3 + C_3C_1},$$

$$U_3 = U \frac{C_1C_2}{C_1C_2 + C_2C_3 + C_3C_1}.$$

Po podstawieniu danych liczbowych: $U_1 = 12\text{kV}$, $U_2 = 6\text{kV}$, $U_3 = 4\text{kV}$.

$$W_e = \int dW_e = \int_0^U C u du = \frac{1}{2} C U^2,$$

$$W_{e1} = 0,5 \cdot 1 \cdot 10^{-6} (12 \cdot 10^3)^2 = 72\text{J},$$

$$W_{e2} = 0,5 \cdot 2 \cdot 10^{-6} (6 \cdot 10^3)^2 = 36\text{J},$$

$$W_{e3} = 0,5 \cdot 3 \cdot 10^{-6} (4 \cdot 10^3)^2 = 24\text{J}.$$

Odpowiedź: $U_1 = 12\text{kV}$, $U_2 = 6\text{kV}$, $U_3 = 4\text{kV}$, $W_{e1} = 72\text{J}$, $W_{e2} = 36\text{J}$,
 $W_{e3} = 24\text{J}$.

Zadanie 4.11

Pojemność kondensatora obrotowego C_1 może być nastawiona od 0 do 600pF ($C_{1\text{max}}$) w sposób liniowy przez zmianę kąta α w granicach od 0 do 180°. Obliczyć pojemność zastępczą dla połączeń:

a) równoległego,

b) szeregowego kondensatora C_1 z kondensatorem o stałej pojemności $C_2 = 200\text{pF}$.

Przedstawić graficznie zależności C w funkcji kąta α dla obydwu rodzajów połączeń.

Rozwiązanie: Pojemność kondensatora obrotowego można przedstawić za pomocą wzoru

$$C_1 = C_{1\text{max}} (\alpha/180^\circ) = 600\text{pF} (\alpha/180^\circ).$$

Dla połączenia równoległego: $C = C_1 + C_2 = 600\text{pF} \frac{\alpha}{180^\circ} + 200\text{pF}$.

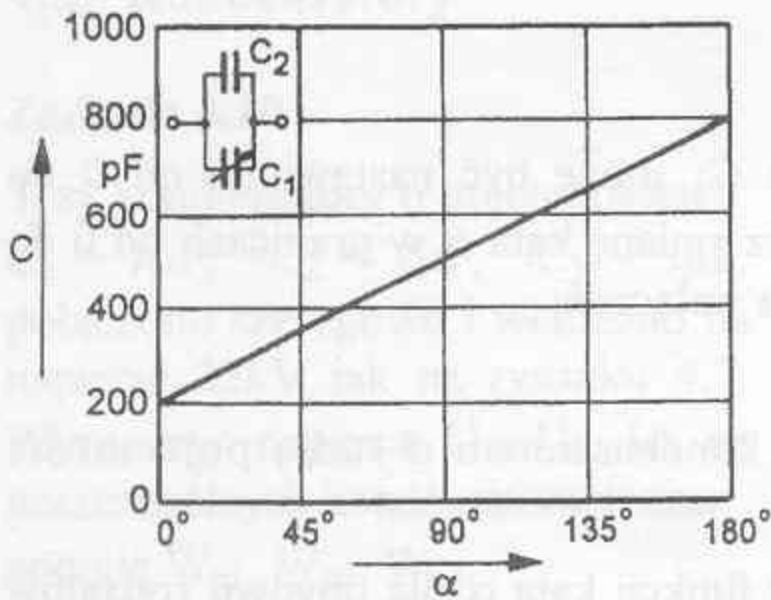
W celu sporządzenia wykresu dokonano przykładowych obliczeń $C = f(\alpha)$

$\alpha [^\circ]$	0	45	90	135	180
$C_1 [\text{pF}]$	0	150	300	450	600
$C [\text{pF}]$	200	350	500	650	800

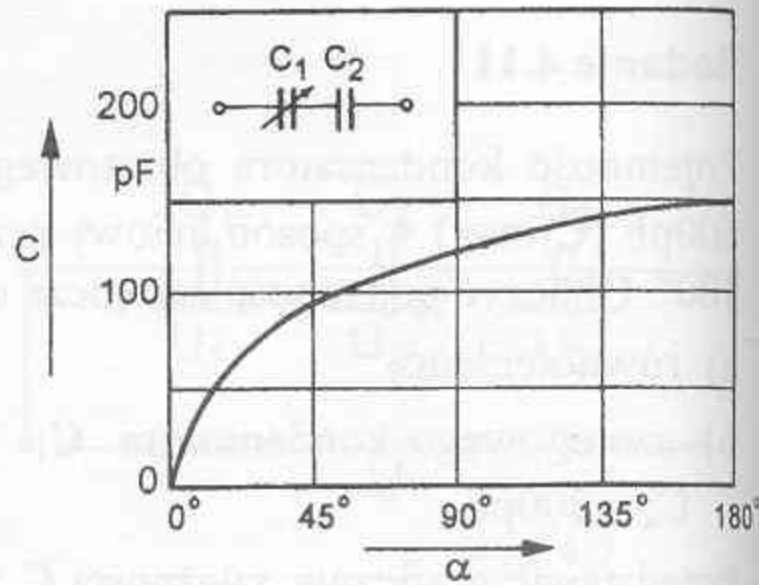
Pojemność zastępcza połączenia szeregowego

$$\frac{1}{C} = \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2}, \quad C = \frac{C_1 C_2}{C_1 + C_2} = \frac{12 \cdot 10^4 \text{ pF}}{600 + 200 \cdot \frac{180^\circ}{\alpha}}$$

$\alpha [^\circ]$	0	45	90	135	180
$C_1 [\text{pF}]$	0	150	300	450	600
$C [\text{pF}]$	0	87,5	120	138,5	150

Rys. 4.8a

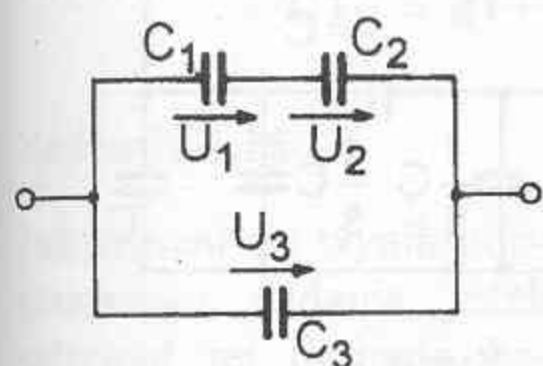

Rys. 4.8b

Rysunki 4,8a, b przedstawiają zależności C w funkcji kąta α dla połączenia równoległego i szeregowego kondensatorów C_1 i C_2 . Dla połączenia równoległego funkcja $C = f(\alpha)$ jest prostą przecinającą oś rzędnych w punkcie $C = C_2 = 200\text{pF}$ rysunek 4.8a. Dla połączenia szeregowego funkcja $C = f(\alpha)$ zaczyna się w punkcie 0 i zbliża asymptotycznie do wartości 150pF , rys.4.8b.

Zadanie 4.12

Dla obwodu jak na rysunku 4.9 obliczyć:

Rys. 4.9

a) Pojemność zastępczą,

b) napięcia U_1 i U_2 jeżeli napięcie $U = 100V$.

Dane: $C_1 = 2\mu F$, $C_2 = 8\mu F$, $C_3 = 4\mu F$.

Rozwiązanie: a) Dla połączenia szeregowego kondensatorów C_1 i C_2 .

$$\frac{1}{C_{12}} = \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2}, \quad C_{12} = \frac{C_1 C_2}{C_1 + C_2} = \frac{2 \cdot 8}{2 + 8} \mu F = 1,6 \mu F.$$

Dla układu równoległego C_{12} i C_3

$$C_{123} = C_{12} + C_3 = 1,6 \mu F + 4 \mu F = 5,6 \mu F,$$

b) dla połączenia szeregowego kondensatorów ładunek na nich $Q = \text{const}$.

W związku z tym

1	1
$-C_1$	C_2

U_1
U_2

 $=$

U
0

 $W = C_1 + C_2, \quad W_1 = UC_2, \quad W_2 = UC_1.$

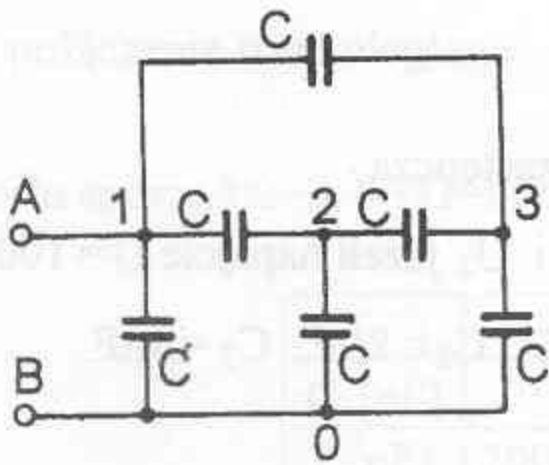
$$U_1 = U \frac{C_1}{C_1 + C_2} = \frac{8}{10} \cdot 100 = 80V, \quad U_2 = U \frac{C_2}{C_1 + C_2} = \frac{2}{10} \cdot 100 = 20V.$$

Odpowiedź: Pojemność zastępcza układu kondensatorów $C_{123} = 5,6 \mu F$
a napięcia odpowiednio: $U_1 = 80V$ i $U_2 = 20V$.

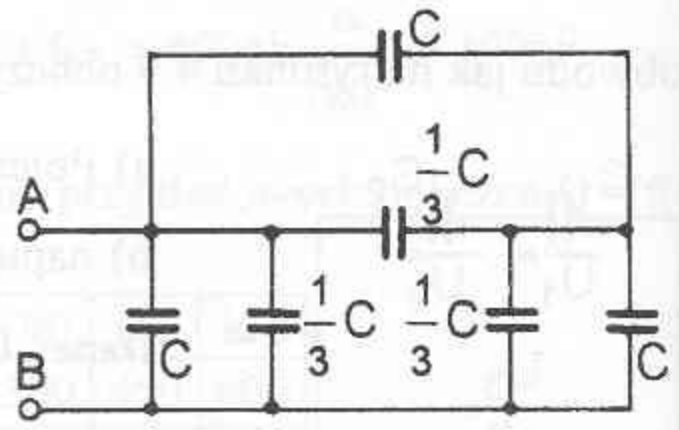
Zadanie 4.13

Obliczyć pojemność zastępczą układu kondensatorów na zaciskach AB. Wartości wszystkich kondensatorów wynoszą $C = 0,5 \mu F$. Schemat przedstawiony jest na rysunku 4.10a.

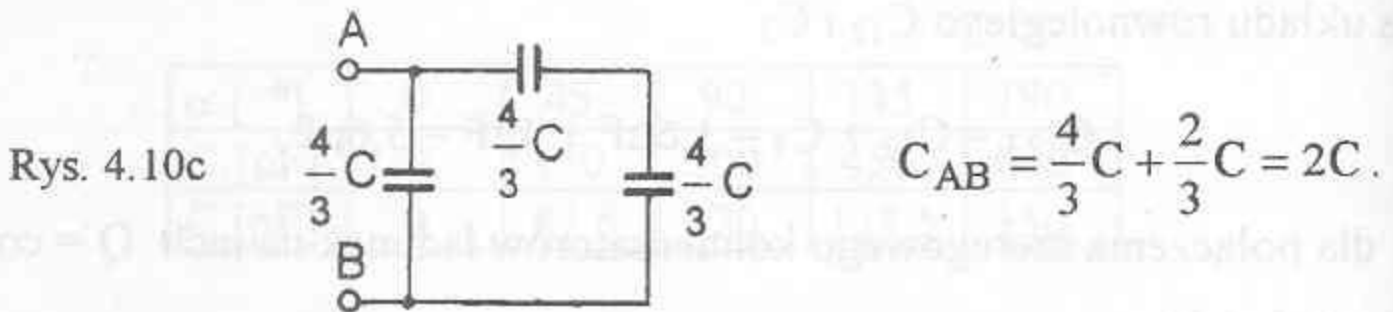

Rys. 4.10a

Rys. 4.10b

Rozwiązanie: Wykorzystując wzory na przekształcenie gwiazdy pojemności na równoważny trójkąt, otrzymujemy schemat jak na rysunku 4.10b $C_g = 3C_t$, gdzie C_g - pojemność kondensatora gwiazdy, C_t - pojemność kondensatora trójkąta. Po następnym przekształceniu otrzymujemy schemat z rysunku 4.10c

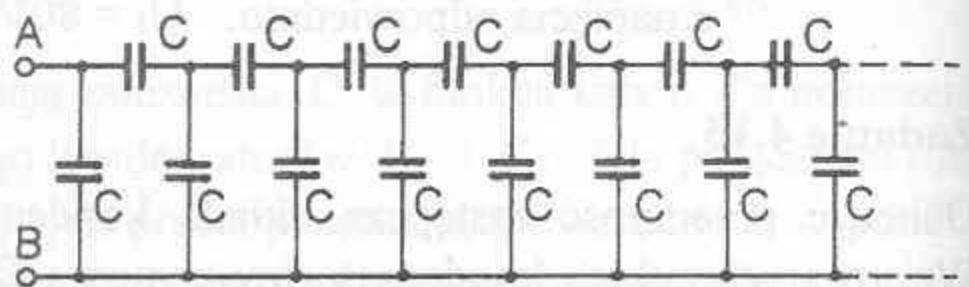
Po podstawieniu danych liczbowych $C_{AB} = 1\mu\text{F}$.

Zadanie 4.14

Obliczyć ponownie pojemność zastępczą układu kondensatorów z zadania 4.13, stosując przekształcenie górnego trójkąta pojemności, na równoważną gwiazdę.

Zadanie 4.15

Obliczyć pojemność zastępczą nieskończonej długiej drabinki kondensatorów o jednostkowej pojemności $C = 2\mu\text{F}$ rysunek 4.11.

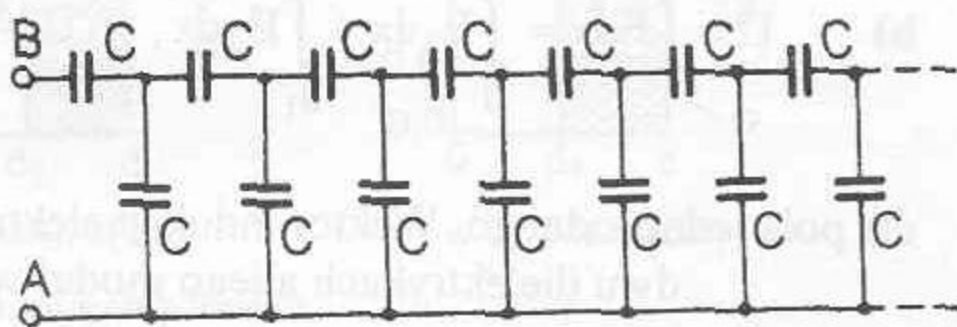
Rys. 4.11

Odpowiedź: $C_{AB} = \frac{C + C\sqrt{5}}{2} = \frac{C}{2}(1 + \sqrt{5})$. Po podstawieniu danych

$$C_{AB} = 1(1 + \sqrt{5})\mu\text{F} = 3,236\mu\text{F}.$$

Zadanie 4.16

Jak zmieni się wynik poprzedniego zadania jeżeli schemat tej drabinki będzie wyglądał jak na rysunku 4.12.

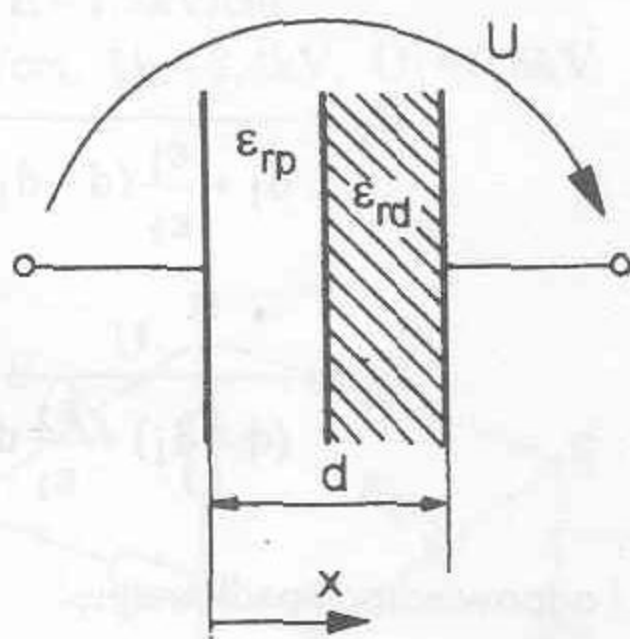
Odpowiedź: $C_{AB} = 1,236\mu\text{F}$.

Rys. 4.12

Zadanie 4.17

Do dwóch kwadratowych płytek metalowych o boku $a = 10\text{cm}$ i oddalonych od siebie na odległość $d = 2\text{cm}$ przyłożono napięcie $U = 3\text{kV}$ rysunek 4.13a.

- Obliczyć pojemność, ładunek oraz natężenie pola elektrycznego pomiędzy płytkami, jeżeli dielektrykiem jest powietrze o przenikalności względnej $\epsilon_{rp} \approx 1$.
- Połowę przestrzeni między płytkami zostało wypełnione dielektrykiem o przenikalności względnej $\epsilon_{rd} = 4$. Obliczyć i narysować przebiegi natężenia pola elektrycznego oraz napięcia i porównać z przypadkiem a).
- Jaki ładunek i jaką pojemność posiada kondensator z przypadku b) ?

Rys. 4.13a

$$\text{a) } C = \epsilon \frac{S}{d} = \epsilon_0 \epsilon_{rp} \frac{a^2}{d},$$

$$C = 8,86 \cdot 10^{-12} \frac{\text{As}}{\text{Vm}} \frac{10^2 \text{cm}^2}{2\text{cm}} = 4,43 \cdot 10^{-12} \frac{\text{As}}{\text{V}} = 4,43\text{pF},$$

$$Q = CU = 4,43 \cdot 10^{-12} \frac{\text{As}}{\text{V}} \cdot 3 \cdot 10^3 \text{V} = 13,29 \cdot 10^{-9} \text{As} = 13,29\text{nC}.$$

Dla pola jednorodnego w kondensatorze płaskim niuwarstwionym

$$E = \frac{U}{d} = \frac{3\text{kV}}{2\text{cm}} = 1,5\text{kV/cm}.$$

$$\text{b) } U = \int E dx = \int_0^{d_1} E_1 dx + \int_{d_1}^d E_2 dx, \quad U = E_1 d_1 + E_2 (d - d_1)$$

dla pola jednorodnego. Wektor indukcji elektrycznej jest jednakowy w obydwu dielektrykach a jego moduł wyraża się wzorem

$$D = \varepsilon_1 E_1 = \varepsilon_2 E_2, \quad \varepsilon_1 = \varepsilon_0 \varepsilon_{rp}, \quad \varepsilon_2 = \varepsilon_0 \varepsilon_{rd},$$

$$E_2 = \frac{\varepsilon_1}{\varepsilon_2} E_1 \quad \text{to} \quad U = E_1 d_1 + \frac{\varepsilon_1}{\varepsilon_2} E_1 (d - d_1),$$

$$E_1 = \frac{U}{d_1 + \frac{\varepsilon_1}{\varepsilon_2} (d - d_1)} = \frac{3\text{kV}}{1\text{cm} + \frac{1}{4} \cdot 1\text{cm}} = 2,4\text{kV/cm},$$

$$E_2 = \frac{U}{(d - d_1) + \frac{\varepsilon_2}{\varepsilon_1} d_1} = \frac{3\text{kV}}{1\text{cm} + 4 \cdot 1\text{cm}} = 0,6\text{kV/cm}$$

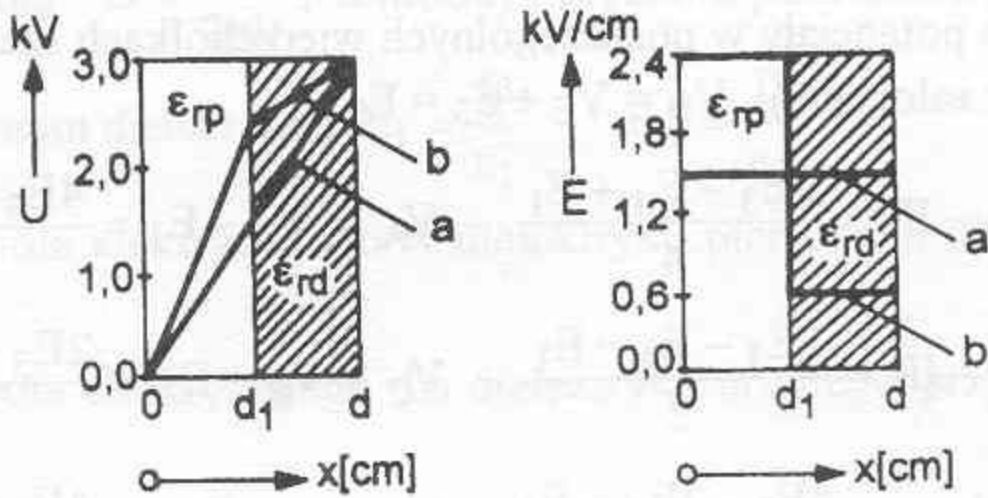
i odpowiednio spadki napięć:

$$U_1 = \int_0^{d_1} E_1 dx = E_1 d_1 = 2,4 \frac{\text{kV}}{\text{cm}} \cdot 1\text{cm} = 2,4\text{kV},$$

$$U_2 = \int_{d_1}^d E_2 dx = E_2 (d - d_1) = 0,6 \frac{\text{kV}}{\text{cm}} \cdot 1\text{cm} = 0,6\text{kV}.$$

Napięcie i natężenie pola elektrycznego w kondensatorze uwarstwionym (b) i niuwarstwionym (a) przedstawia rysunek 4.13b.

Rys. 4.13b

c) Ładunek w kondensatorze uwarstwionym:

$$Q = D \cdot S = \epsilon_1 E_1 S = 8,86 \cdot 10^{-12} \frac{\text{As}}{\text{Vm}} \cdot 2,4 \frac{\text{kV}}{\text{cm}} \cdot 100 \text{cm}^2 = 21,26 \text{nC}$$

oraz pojemności

$$C = \frac{Q}{U} = \frac{21,26 \cdot 10^{-9} \text{As}}{3 \cdot 10^3 \text{V}} = 7,1 \cdot 10^{-12} \text{As/V} = 7,1 \text{pF}.$$

Odpowiedź: a) $C = 4,43 \text{pF}$, $Q = 13,29 \text{nC}$, $E = 1,5 \text{kV/cm}$,

b) $E_1 = 2,4 \text{kV/cm}$, $E_2 = 0,6 \text{kV/cm}$, $U_1 = 2,4 \text{kV}$, $U_2 = 0,6 \text{kV}$,

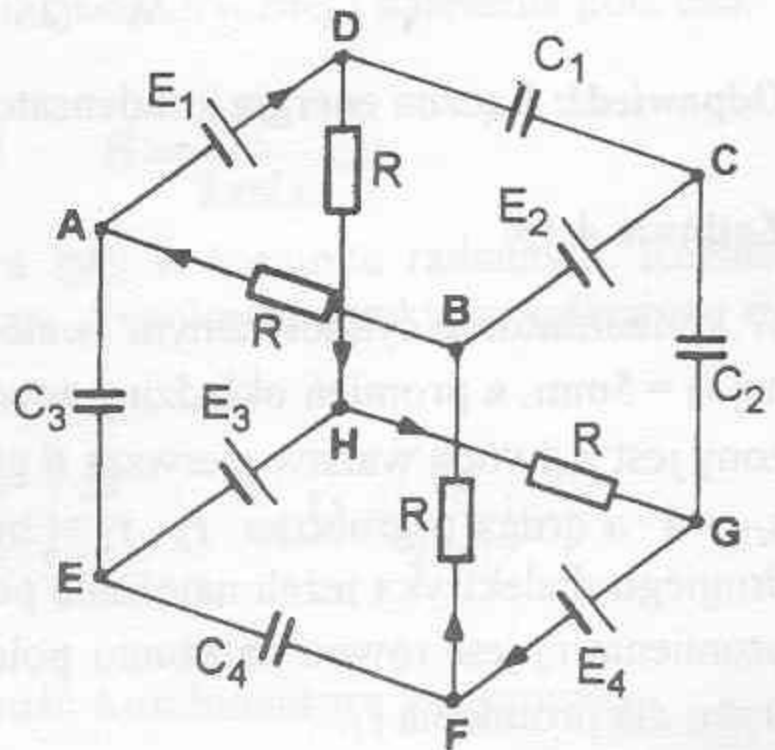
c) $Q = 21,26 \text{nC}$, $C = 7,1 \text{pF}$.

Zadanie 4.18

Obliczyć energię jaka dopłynęła ze źródeł napięcia stałego E_1 , E_2 , E_3 i E_4 , do kondensatorów C_1 , C_2 , C_3 oraz C_4 w przypadku, gdy są one połączone tak jak na rysunku 4.14. Wszystkie rezystory mają jednakową wartość R .

Dane liczbowe: $E_1 = 4 \text{V}$, $E_2 = 8 \text{V}$,
 $E_3 = 12 \text{V}$, $E_4 = 16 \text{V}$,
 $C_1 = C_2 = C_3 = C_4 = 1 \mu\text{F}$.

Rozwiązanie: Przyjmując, że potencjał w punkcie E równa się zero, prąd płynie wzdłuż drogi ADHGFBA, a jego natężenie wynosi

Rys. 4.14

$$I = \frac{E_4 - E_1}{4R}$$

Obliczone potencjały w poszczególnych wierzchołkach sześcianu wynoszą $V_E = 0$ (z założenia), $V_H = V_E + E_3 = E_3$,

$$V_D = V_H - IR = \frac{4E_3 - E_4 + E_1}{4}, \quad V_A = V_D - E_1 = \frac{4E_3 - E_4 - 3E_1}{4},$$

$$V_B = V_A - IR = \frac{2E_3 - E_4 - E_1}{2}, \quad V_C = V_B + E_2 = \frac{2E_3 + 2E_2 - E_4 - E_1}{2},$$

$$V_F = V_B - IR = \frac{4E_3 - 3E_4 - E_1}{4}, \quad V_G = V_F + E_4 = \frac{4E_3 + E_4 - E_1}{4}.$$

Po podstawieniu danych $V_E = 0$, $V_A = 5V$, $V_B = 2V$, $V_C = 10V$,
 $V_D = 9V$, $V_F = -1V$, $V_G = 15V$, $V_H = 12V$.

Łączna energia wszystkich kondensatorów wynosi:

$$W = \frac{1}{2}C_1(V_D - V_C)^2 + \frac{1}{2}C_2(V_C - V_G)^2 + \\ + \frac{1}{2}C_3(V_A - V_E)^2 + \frac{1}{2}C_4(V_E - V_F)^2.$$

Po podstawieniu danych liczbowych:

$$W = 26 \cdot 10^{-6} \text{J}.$$

Odpowiedź: Łączna energia kondensatorów wynosi $26 \cdot 10^{-6} \text{J}$.

Zadanie 4.19

W kondensatorze cylindrycznym (walcowym) promień okładziny wewnętrznej $r_1 = 5 \text{mm}$, a promień okładziny zewnętrznej $r_3 = 10 \text{mm}$. Dielektryk złożony jest z dwóch warstw pierwsza o grubości $r_2 - r_1 = 3 \text{mm}$ i przenikalności $\epsilon_{r1} = 4$ a druga o grubości $r_3 - r_2 = 2 \text{mm}$. Jaka jest przenikalność względna drugiego dielektryka jeżeli natężenie pola elektrycznego w tym materiale dla promienia r_2 jest równe natężeniu pola elektrycznego w pierwszym dielektryku dla promienia r_1 .

Rozwiązanie: Dla kondensatora warstwowego walcowego modułu wektora indukcji elektrycznej $D = \frac{Q}{2\pi lr}$, a moduł natężenia pola elektrycznego

w pierwszym i drugim dielektryku $E_1 = \frac{D}{\epsilon_1}$ i $E_2 = \frac{D}{\epsilon_2}$.

E_{11} - natężenie pola elektrycznego w dielektryku pierwszym dla promienia r_1 .

E_{22} - natężenie pola elektrycznego dla dielektryka drugiego przy promieniu r_2 .

$E_{11} = E_{22}$ (z założenia) $\frac{Q}{2\pi\epsilon_1 r_1 l} = \frac{Q}{2\pi\epsilon_2 r_2 l}$, wynika z tego, że $\frac{1}{\epsilon_1 r_1} = \frac{1}{\epsilon_2 r_2}$,

$\epsilon_{r2} = \epsilon_{r1} \frac{r_1}{r_2}$. Po podstawieniu danych liczbowych $\epsilon_{r2} = 2,5$.

Odpowiedź: Przenikalność względna drugiego dielektryka wynosi 2,5.

Zadanie 4.20

Kabel jednożyłowy o promieniu żyły $r = 0,5\text{cm}$ i promieniu wewnętrznym powłoki $R = 2\text{cm}$ jest wypełniony dielektrykiem o wtrzymałości izolacji $E_{\max} = 200\text{kVcm}^{-1}$. Przy jakim napięciu nastąpi przebicie izolacji?

Rozwiązanie: Moduły wektorów indukcji elektrycznej i natężenia pola elektrycznego wynoszą odpowiednio

$$D = \frac{Q}{2\pi lx} \quad \text{i} \quad E = \frac{Q}{2\pi\epsilon lx},$$

gdzie x oznacza odległość od środka żyły w kierunku radialnym. Różnica potencjałów - napięcie między dwoma dowolnymi punktami odległymi od osi o r i R wynosi:

$$V_r - V_R = U = \int_r^R E dx = \frac{Q}{2\pi\epsilon l} \int_r^R \frac{dx}{x}, \quad U = \frac{Q}{2\pi\epsilon l} \ln \frac{R}{r},$$

natomiast $C = \frac{Q}{U} = \frac{2\pi\epsilon l}{\ln \frac{R}{r}}$ - pojemność kondensatora walcowego.

Wyprowadzając z ostatniego wzoru zależność na ładunek Q i przekształcając ogólny wzór na pojemność otrzymuje się

$$U_{\max} = \frac{Q}{C} = \frac{2E_{\max}\pi\epsilon l r}{2\pi\epsilon l} = E_{\max} r \ln \frac{R}{r}$$

Podstawiając dane liczbowe

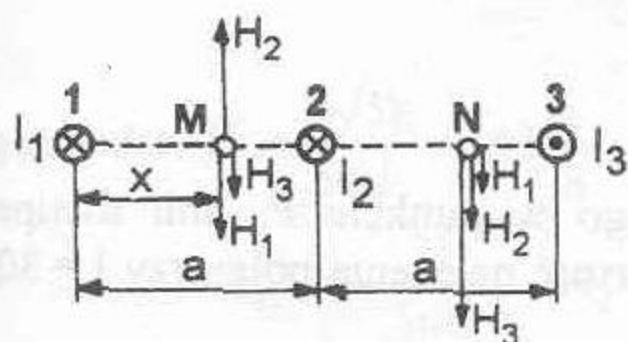
$$U_{\max} = 200 \text{ kV cm}^{-1} \cdot 0,5 \text{ cm} \ln \frac{2}{0,5} = 138 \text{ kV}$$

Odpowiedź: Przebiecie izolacji nastąpi przy napięciu wyższym od 138 kV.

5. POLE MAGNETOSTATYCZNE

Zadanie 5.1

W trzech długich prostoliniowych przewodach o przekroju kołowym ułożonych równolegle do siebie w jednej płaszczyźnie rys. 5.1, płyną prądy

Rys. 5.1

$I_1 = I$, $I_2 = I$ oraz $I_3 = I_1 + I_2 = 2I$ w kierunku przeciwnym do I_1 i I_2 . W płaszczyźnie tej wyznaczyć położenie prostej, wzdłuż której natężenie pola magnetycznego $H=0$, $a=60\text{cm}$.

Rozwiązanie: Punkt, w którym możliwa jest sytuacja, że $H=0$ może znajdować się pomiędzy przewodami 1 i 2 (patrz rysunek), natomiast między

przewodami 2 i 3 wektory $\vec{H}_1$, $\vec{H}_2$ i $\vec{H}_3$ zwrócone są w tą samą stronę.

$$\vec{H}_1 + \vec{H}_2 + \vec{H}_3 = 0, \quad \frac{I}{2\pi x} - \frac{I}{2\pi(a-x)} + \frac{2I}{2\pi(2a-x)} = 0,$$

$$\frac{1}{x} - \frac{1}{a-x} + \frac{2}{2a-x} = 0, \quad (a-x)(2a-x) - x(2a-x) + 2x(a-x) = 0,$$

$$2a^2 - ax - 2ax + x^2 - 2ax + x^2 + 2ax - 2x^2 = 0, \quad 2a^2 = 3ax, \quad x = \frac{2}{3}a.$$

Odpowiedź: Prosta ta oddalona jest o 40 cm od przewodu 1 i o 20 cm od przewodu drugiego. Sprawdzić czy istnieć mogą inne proste położone na zewnątrz przewodów 1 i 3, dla których $H=0$.

Zadanie 5.2

Obliczyć rozkład natężenia pola magnetycznego w nieskończenie długim kablu koncentrycznym, w funkcji odległości od osi kabla. Prądy żyły wewnętrznej i powłoki zewnętrznej są równe, lecz skierowane przeciwnie i wynoszą $I = 5\text{A}$. Wymiary kabla są następujące: promień żyły wewnętrznej $r_1 = 2\text{mm}$, wewnętrzny promień powłoki $r_2 = 7\text{mm}$, zewnętrzny promień powłoki $r_3 = 8\text{mm}$. Rozwiązanie zilustrować wykresem.

Odpowiedź: Dla przedziałów:

$$1) r < r_1, \quad H = \frac{Ir}{2\pi r_1^2},$$

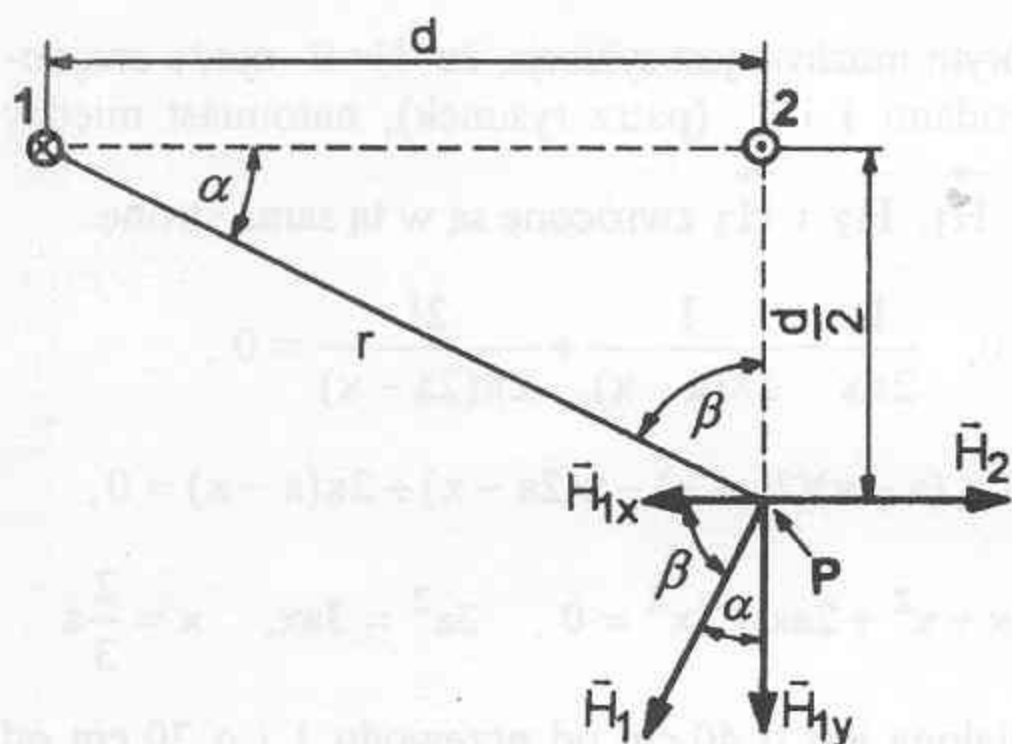
$$2) r_1 \leq r < r_2, \quad H = \frac{I}{2\pi r},$$

$$3) r_2 \leq r \leq r_3, \quad H = \frac{I}{2\pi r} \frac{r_3^2 - r^2}{r_3^2 - r_2^2},$$

$$4) r > r_3, \quad H = 0.$$

Zadanie 5.3

Wyznaczyć natężenie pola magnetycznego w punkcie P, linii dwuprzewodowej jak na rysunku 5.2. Jaka jest wartość natężenia pola przy $I = 300\text{A}$ i $d = 60\text{cm}$?

Rys. 5.2

$$r = \sqrt{d^2 + \frac{d^2}{4}} = \frac{d\sqrt{5}}{2},$$

$$\cos\alpha = \frac{d}{r} = \frac{2}{\sqrt{5}},$$

$$\sin\alpha = \frac{1}{\sqrt{5}},$$

$$\cos\beta = \frac{d}{2r} = \frac{1}{\sqrt{5}},$$

$$\sin\beta = \frac{2}{\sqrt{5}}.$$

Rozwiązanie:

$$H_1 = \frac{2I}{2\pi d\sqrt{5}} = \frac{I}{\pi d\sqrt{5}}, \quad H_{1x} = H_1 \cos\beta = \frac{I}{\pi d\sqrt{5}} \cdot \frac{1}{\sqrt{5}} = \frac{I}{5\pi d}$$

$$H_{1y} = H_1 \cos\alpha = \frac{I}{\pi d\sqrt{5}} \cdot \frac{2}{\sqrt{5}} = \frac{2I}{5\pi d}, \quad H_2 = H_{2y} = \frac{2I}{2\pi d} = \frac{I}{\pi d}$$

$$H = \sqrt{(H_2 - H_{1x})^2 + H_{1y}^2} = \sqrt{\left(\frac{I}{\pi d} - \frac{I}{5\pi d}\right)^2 + \left(\frac{2I}{5\pi d}\right)^2} =$$

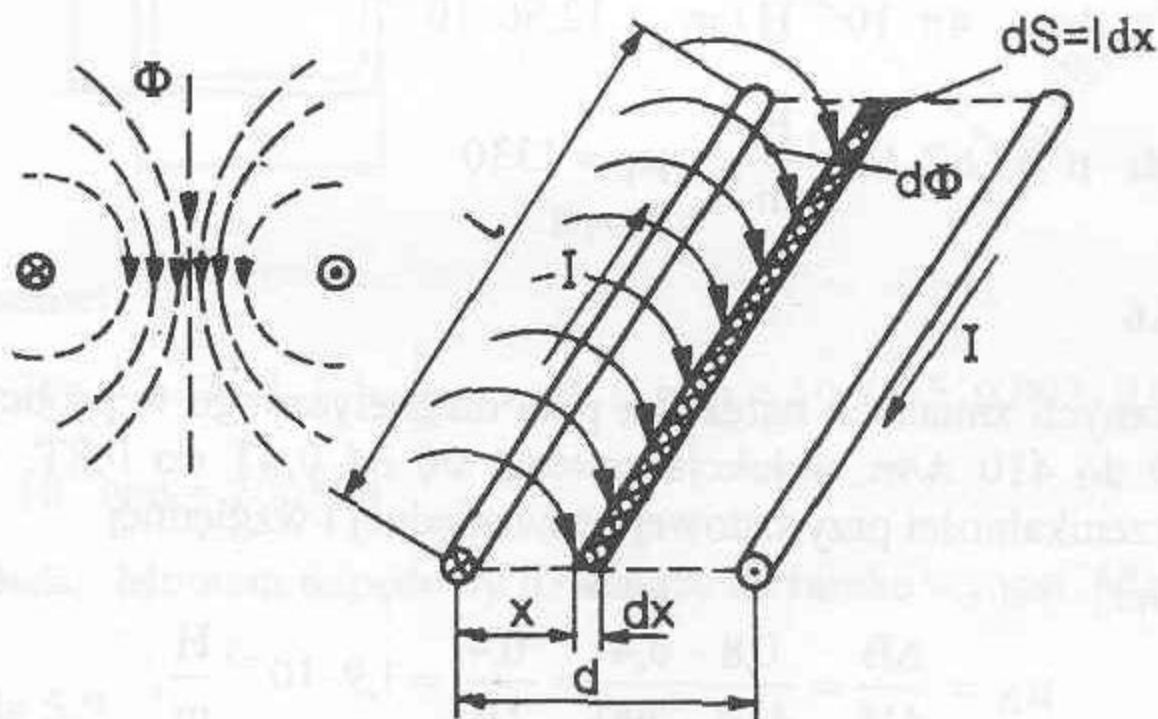
$$= \sqrt{\frac{20I^2}{(5\pi d)^2}} = \frac{2\sqrt{5}}{5\pi d} I = \frac{2 \cdot \sqrt{5} \cdot 300}{5 \cdot 3,14 \cdot 0,6} = 63,7\sqrt{5} \approx 142 \frac{\text{A}}{\text{m}}$$

Odpowiedź: $H = \frac{2\sqrt{5}I}{5\pi d} = 142 \frac{\text{A}}{\text{m}}$, $H_1 = \frac{I}{\sqrt{5}\pi d}$, $H_{1x} = -\frac{I}{5\pi d}$,

$$H_{1y} = -\frac{2I}{5\pi d}, \quad H_2 = \frac{I}{\pi d}$$

Zadanie 5.4

Obliczyć strumień magnetyczny między przewodami linii napowietrznej dwuprzewodowej o długości $l = 500\text{m}$, średnicy przewodów $2r = 1,4\text{cm}$, oddalonymi od siebie o $d = 70\text{cm}$. Prąd linii $I = 200\text{A}$. Szkic linii przedstawia rysunek 5.3.

Rys. 5.3

Rozwiązanie: Załóżmy, że strumień magnetyczny przenika tylko przestrzeń powietrzną między przewodami.

$$\text{Dla } x > r, \quad B = \frac{\mu_0 I}{2\pi x}, \quad \Phi = 2 \int_r^d B dS = \frac{2\mu_0 I \pi}{2\pi} \int_r^d \frac{dx}{x} = \frac{2\mu_0 I \pi}{2\pi} \ln \frac{d}{r},$$

$$\Phi = \frac{4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 200 \cdot 500}{\pi} \ln 100 = 0,04 \cdot 4,6 = 0,184 \text{ Wb} = 184 \text{ mWb}.$$

Odpowiedź: Strumień między przewodami półkilometrowego odcinka linii o danych jak wyżej wynosi $\Phi = 184 \text{ mWb}$.

Zadanie 5.5

Na krzywej magnesowania materiału ferromagnetycznego odczytano, że indukcja $B = 1 \text{ T}$ odpowiada natężeniu pola magnetycznego $H = 600 \text{ A/m}$. Obliczyć wartości przenikalności bezwzględnej i przenikalności względnej danego materiału.

Rozwiązanie:

$$\mu = \frac{B}{H} = \frac{1 \text{ T}}{600 \text{ A} \cdot \text{m}^{-1}} = 1,67 \cdot 10^{-3} \text{ H/m},$$

$$\mu_r = \frac{\mu}{\mu_0} = \frac{1,67 \cdot 10^{-3} \text{ H/m}}{4\pi \cdot 10^{-7} \text{ H/m}} = \frac{1,67 \cdot 10^{-3}}{12,56 \cdot 10^{-7}} = 1,33 \cdot 10^3 = 1330.$$

Odpowiedź: $\mu = 1,67 \cdot 10^{-3} \frac{\text{H}}{\text{m}}, \quad \mu_r = 1330$

Zadanie 5.6

Przy cyklicznych zmianach natężenia pola magnetycznego w próbce w granicach 200 do 410 A/m, indukcja zmienia się od 0,4 T do 0,8 T. Obliczyć wartości przenikalności przyrostowej bezwzględnej i względnej.

Rozwiązanie:

$$\mu_{\Delta} = \frac{\Delta B}{\Delta H} = \frac{0,8 - 0,4}{410 - 200} = \frac{0,4}{210} = 1,9 \cdot 10^{-3} \frac{\text{H}}{\text{m}},$$

$$\mu_{\Delta r} = \frac{\mu_{\Delta}}{\mu_0} = \frac{1,9 \cdot 10^{-3} \text{ H/m}}{12,56 \cdot 10^{-7} \text{ H/m}} = 0,15 \cdot 10^4 = 1500.$$

Odpowiedź: $\mu_{\Delta} = 1,9 \cdot 10^{-3} \text{ H/m}, \quad \mu_{\Delta r} = 1500.$

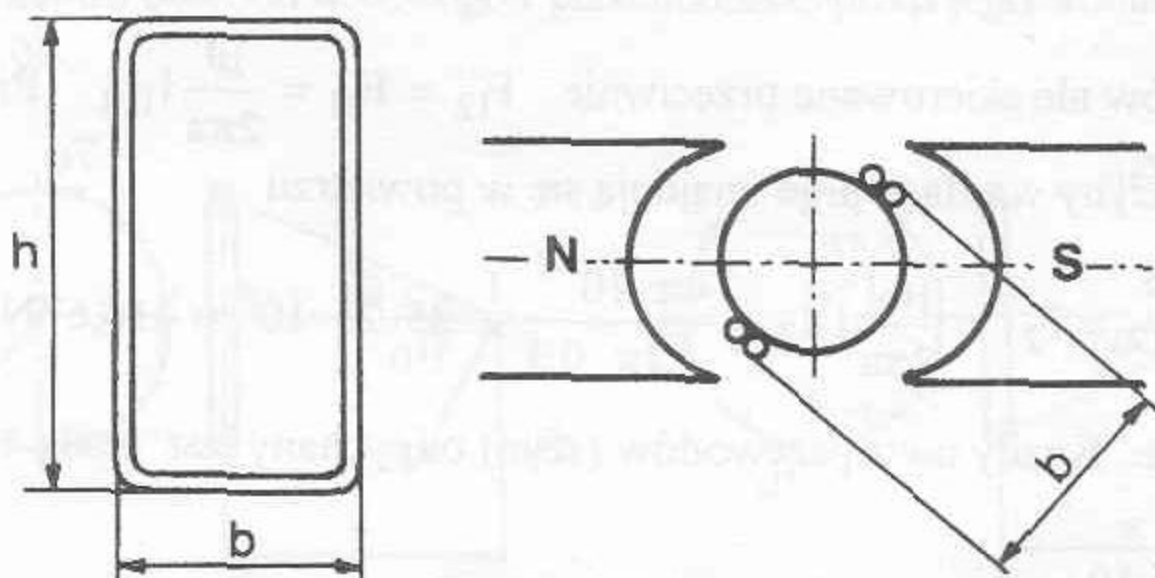
Zadanie 5.7

Pręt sztywny o długości $l = 10\text{cm}$ umieszczony jest w powietrzu w polu magnetycznym 795775A/m prostopadle do linii pola. Jaka siła będzie działać na pręt, gdy przepuścimy przez niego prąd $I = 10\text{A}$.

Odpowiedź: $F = 1\text{N}$.

Zadanie 5.8

Cewka przyrządu magnetoelektrycznego o liczbie zwojów $z = 50$, wykonana jest w postaci ramki o długości $h = 40\text{mm}$ i szerokości $b = 20\text{mm}$, umieszczona jest w szczelinie magnesu o indukcji $B = 0,25\text{T}$, jak pokazano na rysunku 5.4. Obliczyć moment napędowy cewki, gdy płynie przez nią prąd $I = 2\text{mA}$.

Rys. 5.4

Rozwiązanie:

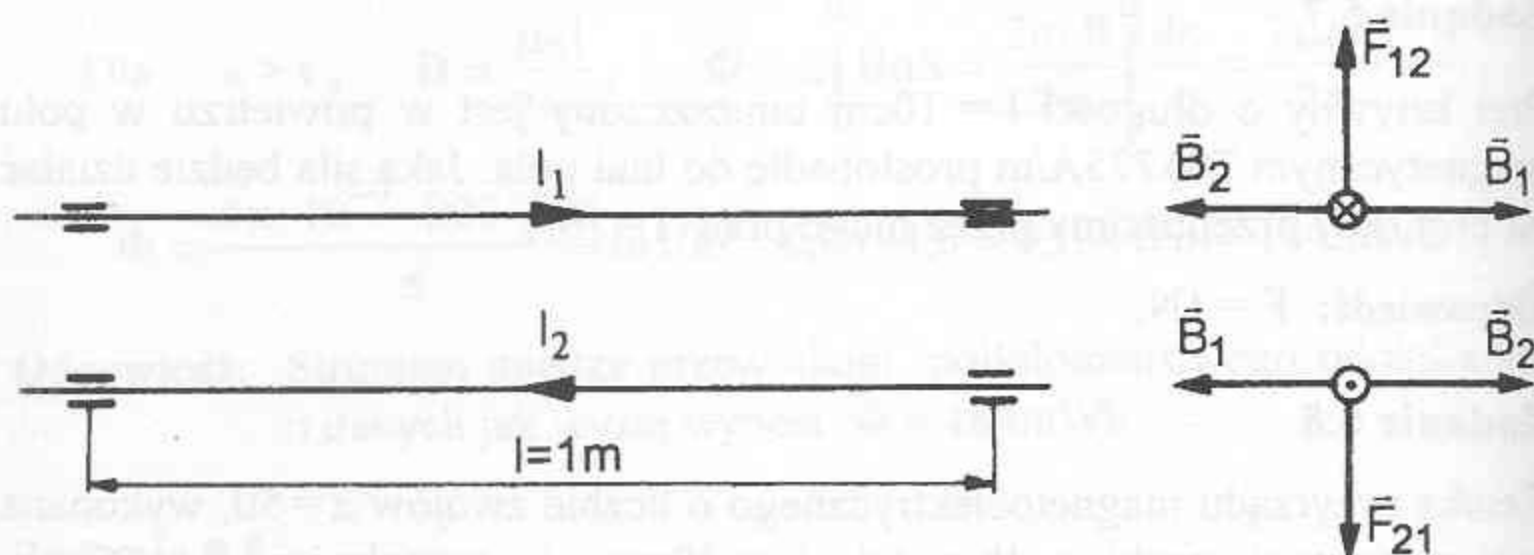
$$M = z \cdot 2Fr = z \cdot 2 \cdot B \cdot I \cdot h \cdot \frac{b}{2} = z \cdot B \cdot I \cdot h \cdot b = 50 \cdot 0,25 \cdot 0,002 \cdot 0,04 \cdot 0,02,$$

$$M = 2 \cdot 10^{-5} \text{Nm} = 20 \mu\text{Nm}.$$

Odpowiedź: Moment napędowy działający na ramkę wynosi $M = 20 \mu\text{Nm}$.

Zadanie 5.9

Przez dwa przewody szynowe równoległe do siebie i oddalone o $d = 30\text{cm}$ umocowane na izolatorach co 1m , jak pokazano na rysunku 5.5, płyną prądy $I_1 = I_2 = 25\text{kA}$ o zwrotach przeciwnych. Z jaką siłą oddziałują na siebie te przewody?

Rys. 5.5

Rozwiązanie: Zapisy działających na przewody sił w postaci wektorowej są następujące $\vec{F}_{12} = I_1(\vec{l} \times \vec{B}_2)$; $\vec{F}_{21} = I_2(\vec{l} \times \vec{B}_1)$. Siły te są równe co do modułów ale skierowane przeciwnie $F_{12} = F_{21} = \frac{\mu l}{2\pi a} I_1 I_2$. Przy założeniu, że szyny wiodące prąd znajdują się w powietrzu

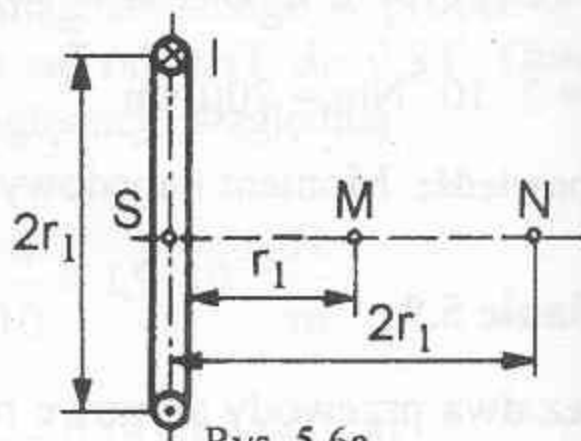
$$F_{12} = F_{21} = \frac{\mu_0 l}{2\pi a} I_1 I_2 = \frac{4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 1}{2\pi \cdot 0,3} \cdot 25 \cdot 25 \cdot 10^6 = 416,67\text{ N}.$$

Odpowiedź: Każdy metr przewodów (szyn) odpychany jest z siłą 416,67N.

Zadanie 5.10

Ile wynosi natężenie pola magnetycznego w polu wytworzonym przez prąd $I = 10\text{ A}$, płynący w przewodzie kołowym o promieniu $r_1 = 5\text{ cm}$:

- W środku S zwoju,
- W punkcie M oddalonym o r_1 ,
- W punkcie N oddalonym o $2r_1$ od płaszczyzny zwoju jak zaznaczono na rysunku 5.6a.

Rys. 5.6a

Rozwiązanie: Wzór na obliczenie indukcji magnetycznej i natężenia pola magnetycznego w danym punkcie pola wytworzonego przez dowolnie ukształtowany obwód elektryczny podał Laplace:

$$\vec{dB} = \frac{\mu I}{4\pi} \frac{d\vec{l} \times \vec{r}}{r^3}, \quad d\vec{H} = \frac{I}{4\pi} \frac{d\vec{l} \times \vec{r}}{r^3},$$

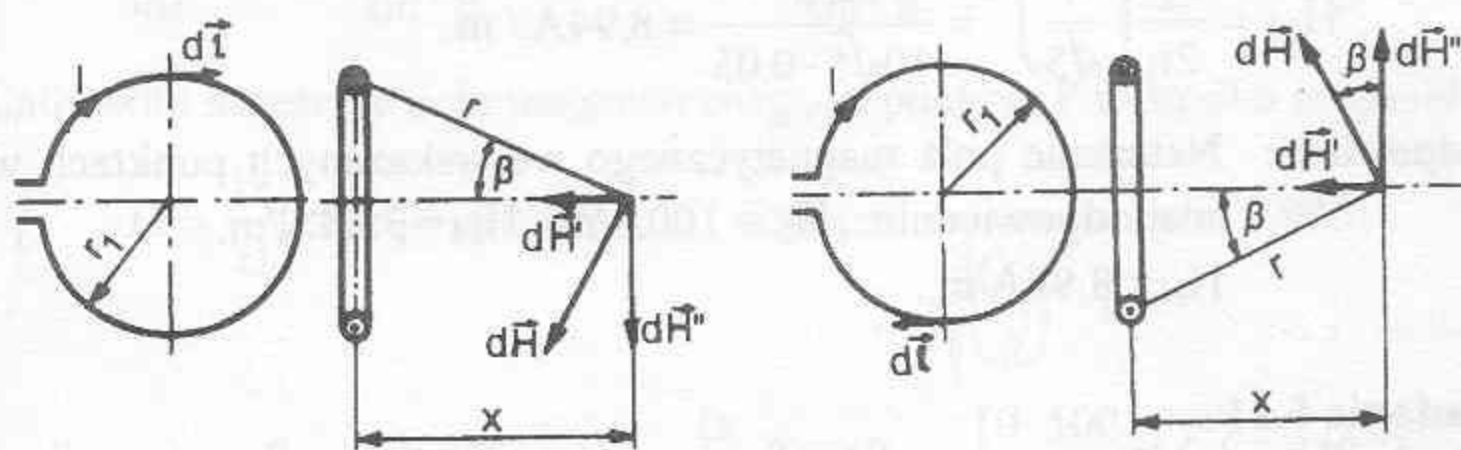
moduły tych wektorów:

$$dB = \frac{\mu I dl}{4\pi r^2} \sin \alpha, \quad dH = \frac{I dl}{4\pi r^2} \sin \alpha.$$

Natężenia pola H w danym punkcie P wytworzone przez cały obwód elektryczny jednowymiarowy (o nieskończenie małych rozmiarach liniowych przekroju), wyraża się wzorem całkowym

$$\vec{H} = \frac{I}{4\pi} \oint \frac{d\vec{l} \times \vec{r}}{r^3}.$$

Szkice objaśniające wyznaczenie pola magnetycznego w odległości x na prostej prostopadłej do obwodu kołowego i przechodzącej przez jego środek, przedstawia rys. 5.6b.

Rys. 5.6b

- a) Natężenie pola magnetycznego w środku płaskiego zwoju kołowego $\alpha = 90^\circ$ i $r = \text{const}$.

$$H = \frac{I}{4\pi r_1^2} \oint dl = \frac{I}{4\pi r_1^2} 2\pi r_1 = \frac{I}{2r_1} = \frac{10\text{A}}{10\text{cm}} = 1 \frac{\text{A}}{\text{cm}} = 100\text{A/m}.$$

- b) i c) Natężenie pola magnetycznego w punkcie leżącym na osi zwoju w odległości x od środka

$$dH = \frac{I \cdot dl}{4\pi r^2}, \quad (dl \perp r),$$

$$dH' = \frac{I dl}{4\pi r^2} \sin \beta \quad - \text{moduł składowej osiowej},$$

$dH'' = \frac{Idl}{4\pi r^2} \cos\beta$ - składowa promieniowa ulegająca redukcji od leżących na przeciw siebie elementów dl ,

$$H = \frac{I \sin\beta}{4\pi r^2} \oint dl = \frac{Ir_1}{2r^2} \sin\beta, \quad r = \frac{r_1}{\sin\beta}, \quad H = \frac{I}{2r_1} \sin^3\beta,$$

dla punktu M $\sin\beta = \frac{r_1}{r} = \frac{r_1}{r_1\sqrt{2}} = \frac{\sqrt{2}}{2},$

$$H_M = \frac{I}{2r_1} \left(\frac{1}{\sqrt{2}}\right)^3 = \frac{10}{4\sqrt{2} \cdot 0,05} = 35,4 \text{ A/m},$$

dla punktu N $\sin\beta = \frac{r_1}{\sqrt{r_1^2 + 4r_1^2}} = \frac{1}{\sqrt{5}},$

$$H_N = \frac{I}{2r_1} \left(\frac{1}{\sqrt{5}}\right)^3 = \frac{10}{10\sqrt{5} \cdot 0,05} = 8,94 \text{ A/m}.$$

Odpowiedź: Natężenie pola magnetycznego we wskazanych punktach wynosi odpowiednio: $H_S = 100 \text{ A/m}$, $H_M = 35,4 \text{ A/m}$, $H_N = 8,94 \text{ A/m}$.

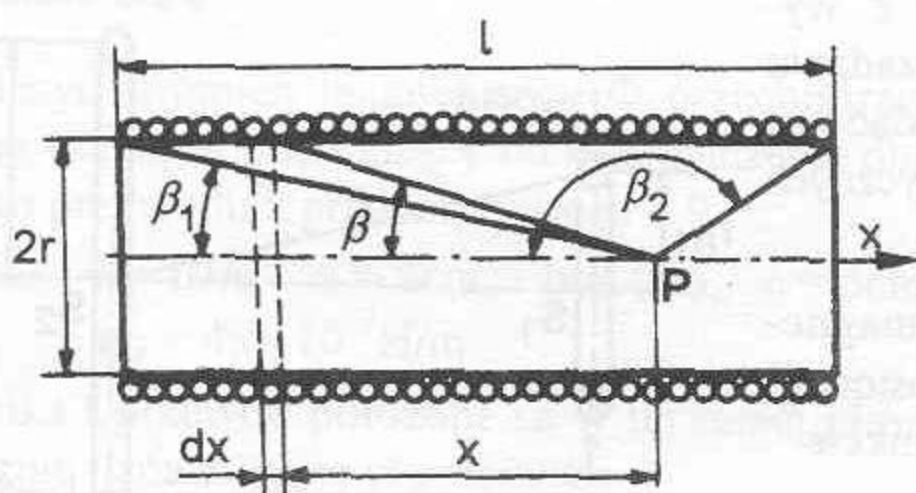
Zadanie 5.11

Na rurce z materiału nieferromagnetycznego (rurka bez rdzenia) o średnicy 60mm, nawinięta jest równomiernie jedna warstwa drutu o średnicy 1,2mm. Jakie jest natężenie pola H_1 na osi rury w środku jej długości i H_2 na końcach nawinięcia, jeżeli liczba zwojów wynosi 500, długość nawinięcia 600mm a prąd w uzwojeniu $I = 10 \text{ A}$ (można nie uwzględniać średnicy nawinięcia). Szkic solenoidu przedstawia rysunek 5.7.

$\frac{Iz}{l} dx$ - pojedynczy zwoj z prądem,

$\frac{z}{l}$ - liczba zwojów na jednostkę długości solenoidu,

P - początek układu współrzędnych.

Rys. 5.7

Z zadania 5.10 wiadomo, że natężenie pola magnetycznego w punkcie P pochodzące od pojedynczego zwoju wynosi (moduł dH' składowej osiowej):

$$dH = \frac{Iz}{2rl} \sin^3 \beta dx, \quad x = -r \operatorname{ctg} \beta, \quad x = -r \frac{\cos \beta}{\sin \beta},$$

$$\frac{dx}{d\beta} = r \frac{\sin^2 \beta + \cos^2 \beta}{\sin^2 \beta}, \quad dx = \frac{r d\beta}{\sin^2 \beta}, \quad dH = \frac{Iz}{2l} \sin \beta d\beta.$$

Całkowite natężenie pola magnetycznego w punkcie P w środku solenoidu

$$H = \frac{Iz}{2l} (\cos \beta_1 - \cos \beta_2), \quad \cos \beta_1 = \frac{1}{2\sqrt{\left(\frac{l}{2}\right)^2 + r^2}} = 0,995,$$

$$\cos \beta_2 = -\cos \beta_1 = -0,955, \quad H_1 = \frac{Iz}{2l} \cdot 2 \cos \beta_1 = \frac{10 \cdot 500}{2 \cdot 0,6} \cdot 1,99 = 8292 \text{ A/m},$$

$$\text{Na końcach solenoidu, } \cos \beta_1 = 0, \quad \cos \beta_2 \approx 1, \quad H_2 = 4146 \text{ A/m}.$$

Odpowiedź: Natężenie pola magnetycznego na osi solenoidu dokładnie w jego środku wynosi $H_1 = 8292 \text{ A/m}$, a na krańcach $H_2 = 4146 \text{ A/m}$.

Zadanie 5.12

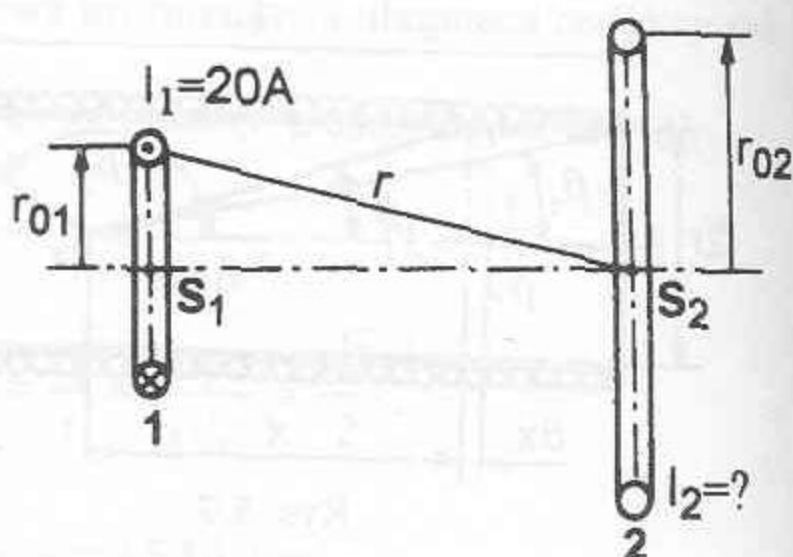
Obliczyć prąd I_2 w zwoju kołowym drugim wiedząc, że natężenie pola magnetycznego w środku tego zwoju (punkt S_2) wynosi 0 A/m , $I_1 = 20 \text{ A}$, $r_{01} = 10 \text{ cm}$, $r = 20 \text{ cm}$, $r_{02} = 20 \text{ cm}$. Zaznaczyć na rysunku 5.8 kierunek przepływu tego prądu.

Rozwiązanie: Korzystając z wyprowadzeń w poprzednim zadaniu można napisać wzory na składowe osiowe natężeń pól magnetycznych w punkcie S_2 .

H_1 - moduł natężenia pola magnetycznego (składowej osiowej) zwoju pierwszego w punkcie S_2 .

H_2 - moduł natężenia pola magnetycznego (składowej osiowej) zwoju drugiego w jego środku.

Rys. 5.8

$$H_1 = \frac{I_1 r_{01}^2}{2r^3}, \quad H_2 = \frac{I_2}{2r_{02}}, \quad H_1 - H_2 = 0, \quad \frac{I_2}{4r_{01}} = \frac{I_1 r_{01}^2}{2r^3},$$

$$I_2 = 2I_1 \frac{r_{01}^3}{r^3} = 40 \frac{1000}{8000} = 5A.$$

Sprawdzenie:

$$H_1 = \frac{20 \cdot 10^2}{2 \cdot 8000} = 0,125A/cm, \quad H_2 = \frac{5}{40} = 0,125A/cm.$$

Odpowiedź: Prąd w zwoju drugim $I = 5A$.

Zadanie 5.13

Dwa pierścienie kołowe o średnicach $d_1 = 20cm$ i $d_2 = 25cm$ umieszczono w płaszczyznach prostopadłych do siebie w taki sposób, że ten sam punkt stanowi środek tych pierścieni. Prądy w obydwu przewodach są równe i wynoszą $I = 30A$. Obliczyć natężenie pola magnetycznego we wspólnym środku tych pierścieni.

Odpowiedź: $H = I \sqrt{\frac{1}{d_1^2} + \frac{1}{d_2^2}} = 192,1A/m.$

Zadanie 5.14

Obliczyć strumień magnetyczny Φ przechodzący przez ramkę, a pochodzący od nieskończenie długiego przewodu z prądem, rysunek 5.9.

Dane: $I = 10\text{A}$, $a = 2\text{cm}$, $b = 4\text{cm}$, $c = 6\text{cm}$,
 $\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7}\text{H/m}$.

Ramka i przewód położone są w tej samej płaszczyźnie i znajdują się w powietrzu.

Rozwiązanie: Według prawa przepływu Ampera indukcja magnetyczna (jej moduł) w punkcie odległym o x od osi przewodu wynosi:

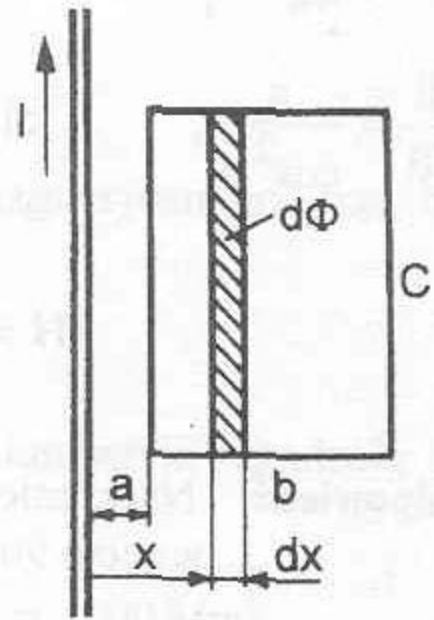
$$B = \frac{\mu_0 I}{2\pi x}, \text{ natomiast elementarny strumień } d\Phi$$

w zakresowym pasku ramki $d\Phi = BdS$, $dS = cdx$,

$$d\Phi = \frac{\mu_0 I c dx}{2\pi x}, \quad \Phi = \frac{\mu_0 I c}{2\pi} \int_a^{a+b} \frac{dx}{x}, \quad \Phi = \frac{\mu_0 I c}{2\pi} \ln \frac{a+b}{a},$$

$$\Phi = \frac{4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 6 \cdot 10^{-1}}{2\pi} \ln 3 = 12 \cdot 10^{-8} \cdot 1,1 = 1,318 \text{ nWb}.$$

Odpowiedź: Strumień przechodzący przez prostokątną ramkę
 $\Phi = 1,318 \text{ nWb}$.

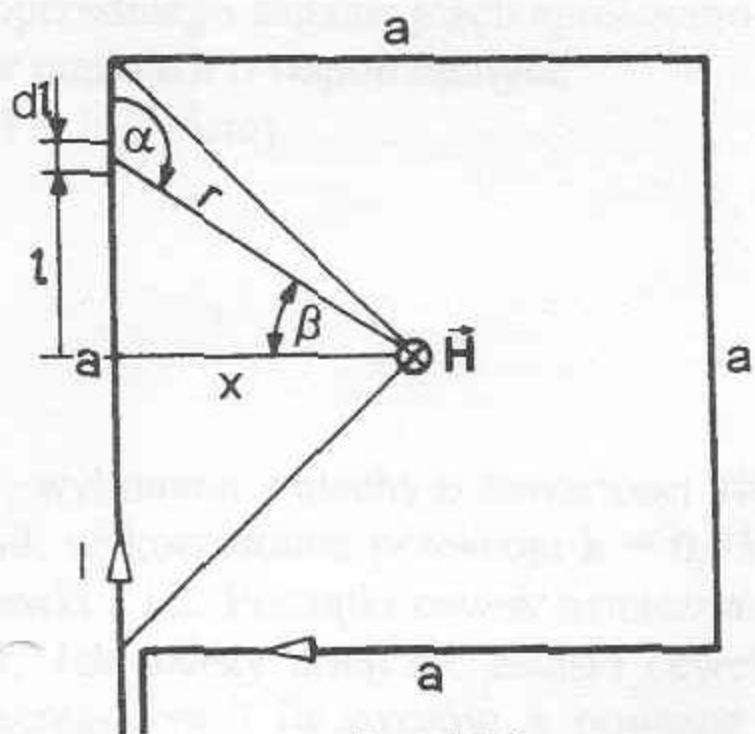
Rys. 5.9

Zadanie 5.15

Obliczyć moduł natężenia pola magnetycznego w środku kwadratowej ramki przez którą przepływa prąd I o natężeniu $I = 100\text{A}$ rys. 5.10, długość boku ramki $a = 1\text{m}$.

Jak wynika z rysunku $\alpha = \beta + \pi/2$,
 $\sin \alpha = \cos \beta$.

Rozwiązanie: Skalarny zapis prawa Biota i Savarta dla danego przypadku, gdy brany jest pod uwagę tylko lewy bok ramki:

Rys. 5.10

$$dH = \frac{I}{4\pi} \frac{dl \cos\beta}{r^2}, \quad \frac{l}{x} = \operatorname{tg}\beta \quad \text{to} \quad l = x \operatorname{tg}\beta \quad \text{to} \quad l = x \frac{\sin\beta}{\cos\beta},$$

$$\frac{dl}{d\beta} = \frac{x}{\cos^2\beta}, \quad dl = \frac{x d\beta}{\cos^2\beta}, \quad r = \frac{x}{\cos\beta}, \quad dH = \frac{I}{4\pi x} \cos\beta d\beta,$$

$$H = \frac{2I}{\pi} \left[\sin\beta \right]_{-\frac{\pi}{4}}^{\frac{\pi}{4}} = \frac{2\sqrt{2}}{\pi} I = 90 \text{ A/m}.$$

Odpowiedź: Natężenie pola magnetycznego wewnątrz ramki w punkcie P wynosi 90 A/m.

Zadanie 5.16

Obwód prostokątny o bokach $a = 0,5 \text{ m}$ i $b = 0,3 \text{ m}$ opływany jest przez prąd o natężeniu $I = 10 \text{ A}$. Jakie jest natężenie pola magnetycznego w środku tego prostokąta?

Odpowiedź: $H = \frac{1}{\pi} I \frac{\sqrt{a^2 + b^2}}{ab} = 12,37 \text{ A/m}.$

6. OBWODY MAGNETYCZNE

Zadanie 6.1

Charakterystyka magnesowania materiału ferromagnetycznego ma być aproksymowana wyrażeniem:

$$H = \alpha B + \beta B^5,$$

Wyznaczyć współczynnik α i β tak, aby obie charakterystyki zgadzały się przy wartościach indukcji

$$B = 0,6\text{T}(H = 295\text{A/m}) \quad \text{i} \quad B = 1,2\text{T}(H = 1000\text{A/m}).$$

Rozwiązanie:

0,6	0,6 ⁵	=	295	W = 1,40,	W ₁ = 656,29
1,2	1,2 ⁵				

α
β

1000	W ₂ = 246,	$\alpha = 469,$	$\beta = 176$
------	-----------------------	-----------------	---------------

Odpowiedź: $\alpha = 469,$ $\beta = 176.$

Zadanie 6.2

Jak duże będą współczynniki α i β z poprzedniego zadania jeżeli aproksymowana charakterystyka ma być zgodna w punktach o współrzędnych:

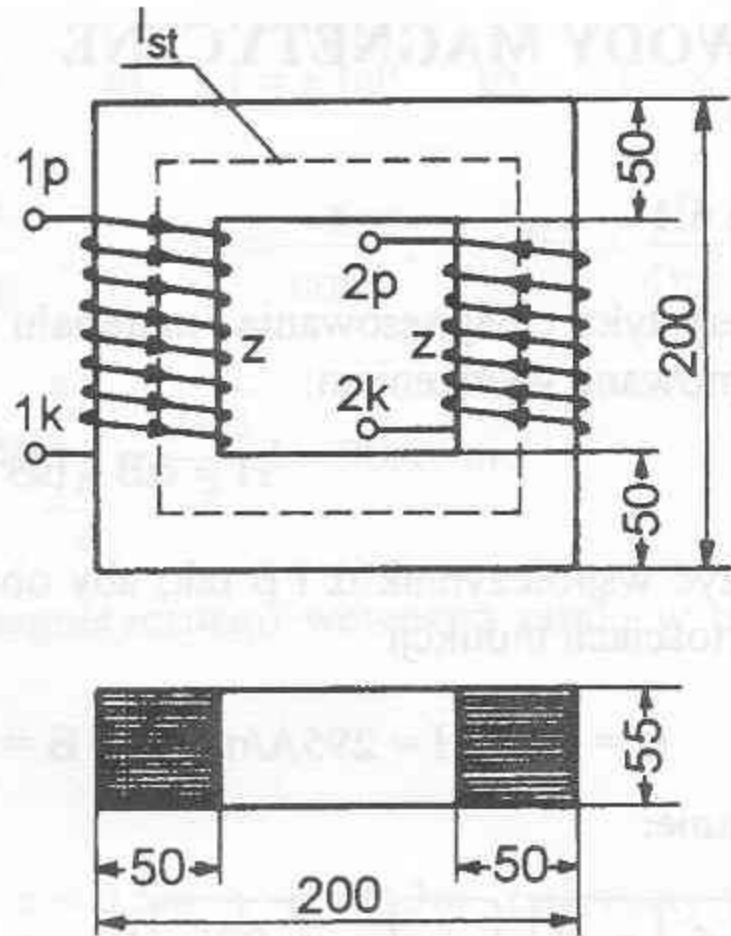
$$B = 0,8\text{T}(H = 410\text{A/m}) \quad \text{i} \quad B = 1,3\text{T}(H = 1300\text{A/m}).$$

Odpowiedź: $\alpha = 431,6,$ $\beta = 199,6$

Zadanie 6.3

Rdzeń o wymiarach jak na rysunku 6.1, wykonano z blachy o zawartości 4% Si i grubości $d = 0,5\text{mm}$. Współczynnik wykorzystania przekroju $k = 0,91$. Na rdzeń nawinięto dwie jednakowe cewki 1 i 2. Początki cewek oznaczono wskaźnikami p, końce wskaźnikami k. Jak należy połączyć zaciski cewek jeżeli mają one pracować w układzie szeregowym? Ile zwojów z powinna

mieć każda cewka, jeżeli prąd zasilający $I = 0,5\text{A}$, a wymagany strumień $\Phi = 3 \cdot 10^{-3}\text{Wb}$? Fragment charakterystyki magnesiania blachy magnetycznej o czteroprocentowej zawartości krzemu i grubości $0,5\text{mm}$ przedstawia poniższa tabela:

Rys. 6.1

B[T]	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3
H[A/m]	50	60	80	100	140	190	280	400	700

$$a = 50\text{mm}, \quad b = 55\text{mm}$$

Rozwiązanie:

$$B_{st} = \frac{\Phi}{kab} = \frac{3 \cdot 10^{-3}}{0,91 \cdot 50 \cdot 10^{-3} \cdot 55 \cdot 10^{-3}} = \frac{3 \cdot 10^3}{0,91 \cdot 50 \cdot 55} = 1,198 \approx 1,2\text{T}.$$

Z tabeli odczytujemy, że natężenie pola magnetycznego w rdzeniu dla takiej wartości indukcji $H_{st} = 400\text{A/m}$.

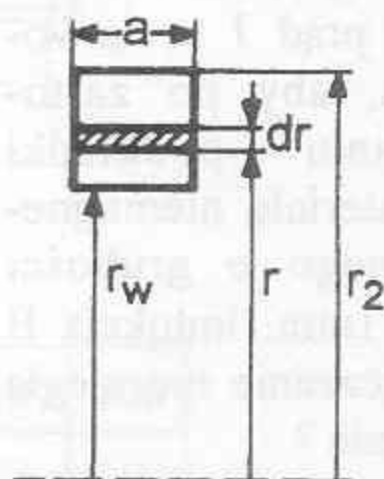
$$\Theta = H_{st}l_{st}, \quad \Theta = 400 \cdot 0,6 = 240\text{A}, \quad \Theta = 2zI \quad \text{to} \quad z = \frac{\Theta}{2I} = 240.$$

Odpowiedź: Należy połączyć ze sobą oba początki lub oba końce uzwojenia, a pozostałe zaciski ze źródłem napięcia, $z = 240$.

Zadanie 6.4

Na rdzeń pierścieniowy o przekroju prostokątnym, wykonany z blachy o promieniu wewnętrznym $r_w = 8\text{cm}$ i promieniu zewnętrznym $r_z = 12\text{cm}$, w formie pakietu o grubości $a = 5\text{cm}$, rysunek 6.2, nawinięto $z = 600$ zwojów. Współczynnik wykorzystania przekroju $k = 0,92$. Przenikalność względna materiału rdzenia $\mu_r = 3000$. Obliczyć strumień magnetyczny w rdzeniu dla prądu $I = 1\text{A}$ dwoma sposobami:

- metodą przybliżoną posługując się średnią wartością natężenia pola magnetycznego w rdzeniu,
- metodą dokładną uwzględniającą nierównomierność natężenia pola w przekroju rdzenia.

Rys. 6.2

Rozwiązanie:

$$\text{a) } \Phi = BS, \quad S = a(r_z - r_w)k, \quad B = \mu_r \mu_0 H, \quad H = \frac{Iz}{l}$$

$$l = \pi(r_w + r_z), \quad H = \frac{Iz}{\pi(r_w + r_z)}, \quad B = \frac{\mu_r \mu_0 Iz}{\pi(r_w + r_z)}$$

$$\Phi = k \frac{\mu_r \mu_0 Iza(r_z - r_w)}{\pi(r_w + r_z)}, \quad \text{po wstawieniu danych}$$

$$\Phi = 0,92 \frac{3 \cdot 10^3 \cdot 4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 1 \cdot 600 \cdot 5 \cdot 10^{-2} (12 - 8) \cdot 10^{-2}}{\pi(8 + 12) \cdot 10^{-2}} = 6,624\text{mWb}.$$

$$\text{b) } B = \frac{\mu_r \mu_0 Iz}{2\pi r}, \quad d\Phi = BdS, \quad dS = adr, \quad \Phi = k \frac{\mu_r \mu_0 Iza}{2\pi} \ln \frac{r_z}{r_w}$$

$$\Phi = 0,92 \frac{3 \cdot 10^3 \cdot 4\pi \cdot 10^{-7} \cdot 1 \cdot 600 \cdot 5 \cdot 10^{-2}}{2\pi} \ln \frac{12}{8} = 6,715\text{mWb}.$$

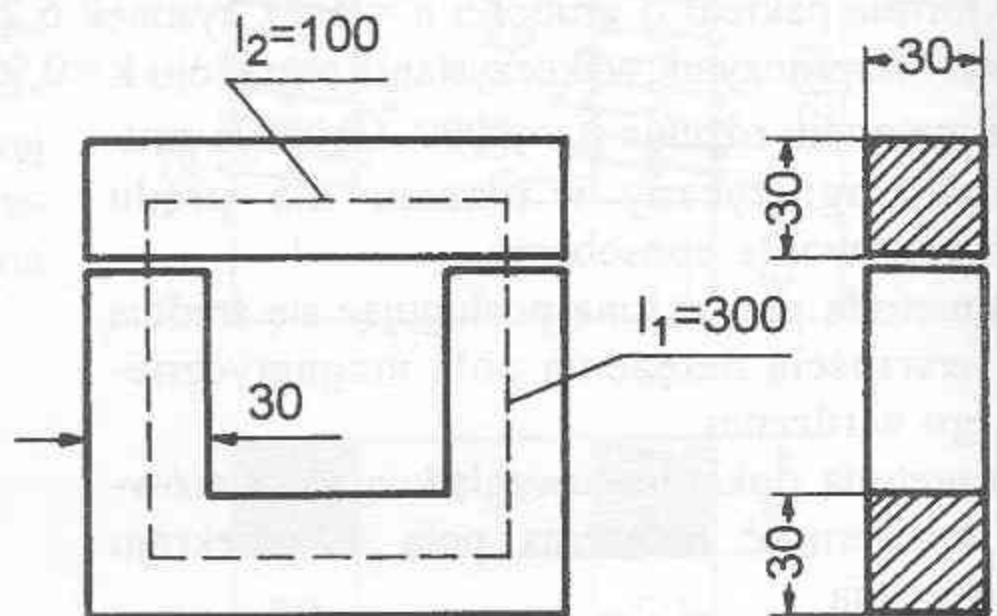
Odpowiedź: a) $\Phi = 6,624\text{mWb}$, b) $\Phi = 6,715\text{mWb}$, różnice są mniejsze niż 2%.

Zadanie 6.5

W rdzeniu wykonanym ze staliwa (o wymiarach podanych na rysunku 6.3) indukcja magnetyczna przy przylegającej zworze (szczelina stykowa $\delta = 0,05\text{mm}$)

$$B = 1\text{T} (H = 800\text{A/m}).$$

Ile razy trzeba zwiększyć prąd I w uzwojeniu, aby po zastosowaniu podkładki z materiału niemagnetycznego o grubości $\delta_1 = 1\text{mm}$, indukcja B w szczelinie nie uległa zmianie?

Rys. 6.3

Rozwiązanie:

$$H_{st} = 800\text{A/m}, \quad H_p = \frac{B}{\mu_0} = \frac{1}{4\pi \cdot 10^{-7}} = 8 \cdot 10^5\text{A/m}.$$

W obydwu przypadkach ważne są prawa przepływu.

$$I_1 z = H_{st} l_{st} + 2\delta_1 H_p, \quad I_2 z = H_{st} l_{st} + 2\delta H_p,$$

$$\frac{I_1}{I_2} = \frac{320 + 1600}{320 + 80} = \frac{1920}{400} = 4,8.$$

Odpowiedź: 4,8 razy.

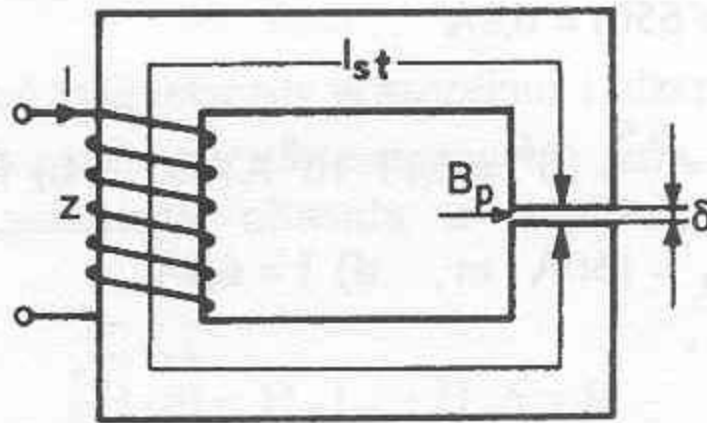
Zadanie 6.6

Rysunek 6.4 przedstawia prosty obwód magnetyczny (jednooczkowy). Przekrój rdzenia S jest jednakowy na całej długości a jego średnia długość wynosi l_{st} . Nieliniowa charakterystyka magnesowania przedstawiona jest w tabeli.

Dane: $\delta = 0,4 \cdot \pi\text{mm}$, $l_{st} = 20\text{cm}$, $z = 100$, $B_p = 0,65 \frac{V_s}{\text{m}^2}$,

$$\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7}\text{H/m}.$$

W szczelinie powietrznej panuje indukcja B_p . Należy przyjąć że strumień w szczelinie nie ulega rozproszeniu

Rys. 6.4

H[A/m]	50	100	150	200	250	300
B[T]	0,25	0,50	0,65	0,76	0,85	0,93

- Obliczyć:**
- Natężenie pola magnetycznego H_p w szczelinie powietrznej,
  - Indukcję magnetyczną w rdzeniu B_{st} ,
  - Natężenie pola magnetycznego w rdzeniu,
  - Prąd I płynący przez uzwojenie.

Rozwiązanie:

Natężenie pola magnetycznego w szczelinie powietrznej

$$H_p = \frac{B_p}{\mu_0} = \frac{0,65}{4\pi \cdot 10^{-7}} = 5,17 \cdot 10^5 \text{ A/m} = \frac{6,5}{4\pi} \cdot 10^6 \text{ A/m}.$$

Ponieważ nie występuje strumień rozproszenia indukcja magnetyczna w rdzeniu $B_{st} = B_p = 0,65\text{T}$. Z tabeli odczytujemy, że dla takiej indukcji magnetycznej natężenie pola magnetycznego w stali wynosi $H_{st} = 150\text{A/m}$. W celu obliczenia prądu I w uzwojeniu wykorzystuje się prawo przepływu

$$\int_l \vec{H} \cdot d\vec{l} = \int_A \vec{J} \cdot d\vec{A} = Iz.$$

Przy założeniu niezmienności natężeń pola magnetycznego w rdzeniu i w szczelinie, równanie powyższe przyjmuje postać $H_{st}l_{st} + H_p\delta = Iz$

$$I = \frac{1}{z} (H_{st} l_{st} + H_p \delta) = \frac{1}{100} \left(150 \cdot 0,2 + \frac{6,5}{4\pi} \cdot 10^6 \cdot 0,4\pi \cdot 10^{-3} \right) =$$

$$= \frac{1}{100} (30 + 650) = 6,8 \text{ A}$$

Odpowiedź: a) $H_p = \frac{6,5}{4\pi} \cdot 10^6 = 5,17 \cdot 10^5 \text{ A/m}$, b) $B_{st} = 0,65 \text{ T}$,
c) $H_{st} = 150 \text{ A/m}$, d) $I = 6,8 \text{ A}$.

Zadanie 6.7

Przez uzwojenie nawinięte na rdzeniu o wymiarach jak w poprzednim zadaniu przepływa prąd $I = 5,2 \text{ A}$. Liczba zwojów nie uległa zmianie. Obliczyć wartości indukcji magnetycznej i natężenia pola magnetycznego w rdzeniu i w szczelinie powietrznej.

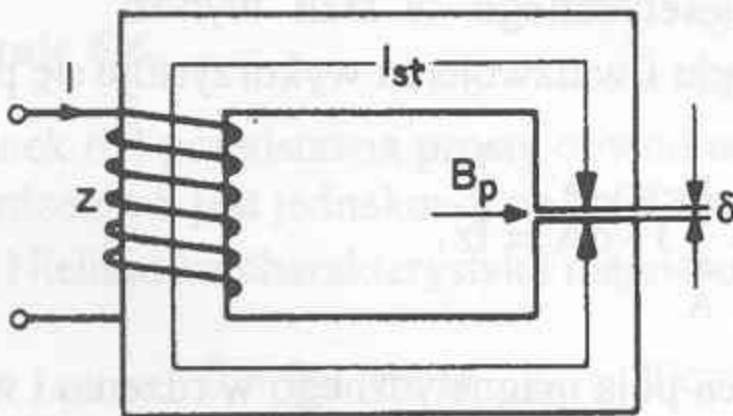
Odpowiedź: $B_{st} = B_p = 0,5 \text{ T}$, $H_{st} = 100 \text{ A/m}$, $H_p = \frac{5 \cdot 10^6}{4\pi} = 3,98 \cdot 10^5 \text{ A/m}$.

Zadanie 6.8

Rysunek 6.5 przedstawia jednooczkowy obwód magnetyczny ze szczeliną powietrzną. Przekrój rdzenia stalowego jest jednakowy na całej swej długości. Długość drogi magnetycznej w rdzeniu wynosi l_{st} . Charakterystykę magnesowania rdzenia przedstawiono w tabeli.

Dane: $\delta = 0,4 \cdot \pi \text{ mm}$, $l_{st} = 20 \text{ cm}$, $S = 400 \text{ mm}^2$, $z = 100$, $I = 8 \text{ A}$

$$i \quad \mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7} \text{ H/m}$$

Rys. 6.5

W szczelinie powietrznej nie występuje rozproszenie strumienia magnetycznego.

Obliczyć strumień magnetyczny w rdzeniu.

H[A/m]	100	150	200	250
B[T]	0,50	0,65	0,76	0,85

Rozwiązanie: Strumień magnetyczny w szczelinie i rdzeniu dany jest wzorem $\Phi = B_p S = B_{st} S$. Związek między natężeniem pola magnetycznego w poszczególnych fragmentach obwodu a prądem przedstawia prawo przepływu.

$$\oint \vec{H} \cdot d\vec{l} = H_{st} l_{st} + H_p \delta = I z.$$

Wyrażając natężenie pola magnetycznego przez indukcję magnetyczną otrzymuje się

$$I z = H_{st} l_{st} + \frac{B_p}{\mu_0} \delta = H_{st} l_{st} + \frac{B_{st}}{\mu_0} \delta,$$

ponieważ indukcja w rdzeniu jest identyczna jak w szczelinie

$$B_{st} = \frac{\mu_0}{\delta} (I z - H_{st} l_{st}).$$

Gdyby istniała graficzna zależność B od H dla stali to zadanie można by rozwiązać graficznie. W innym przypadku należy podstawić do powyższego wzoru kolejne wartości H_{st} z tabeli i porównywać z wartościami B_{st} .

$$B_{st} = \frac{4\pi \cdot 10^{-7}}{0,4 \cdot \pi \cdot 10^{-3}} (800 - H_{st} \cdot 0,2) = 10^{-3} (800 - H_{st} \cdot 0,2),$$

$$B_{st} = (0,8 - H_{st} \cdot 2 \cdot 10^{-5}) \text{T}.$$

Wstawiając wartości natężeń pola magnetycznego z poprzedniej tabeli do powyższego wzoru otrzymuje się

H[A/m]	100	150	200	250
B[T]	0,50	0,65	0,76	0,85
$\frac{\mu_0}{\delta} \cdot H_{st} \cdot l_{st}$	0,02	0,03	0,04	0,05
B _{st} [T]	0,78	0,77	0,76	0,75

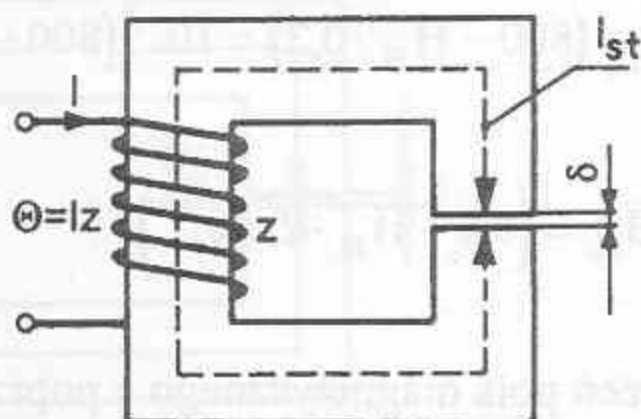
Dla trzeciej kolumny indukcja magnetyczna z charakterystyki magnesowania zgadza się z obliczoną. W rdzeniu stalowym i w szczelinie powietrznej panuje więc indukcja magnetyczna $B = 0,76\text{T}$. Wyznaczony strumień magnetyczny $\Phi = B \cdot S = 0,76 \cdot 400 \cdot 10^{-6} = 3,04 \cdot 10^{-4}\text{Wb}$.

Odpowiedź: Strumień magnetyczny w rdzeniu i w szczelinie powietrznej wynosi $3,04 \cdot 10^{-4}\text{Wb}$.

Zadanie 6.9

W szczelinie powietrznej elektromagnesu z rysunku 6.6 wymagana jest indukcja $B = 1\text{T}$. Obliczyć przepływ potrzebny do wytworzenia takiej indukcji, jeżeli $l_{st} = 1\text{m}$, $\delta = 1\text{mm}$. Charakterystykę magnesowania zestawiono w tabeli

B[T]	0,05	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0
H[A/m]	70	136	165	200	245	295	350	410	495	600
B[T]	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,85	
H[A/m]	755	1000	1300	1820	2500	4000	6500	10000	12000	

Rys. 6.6

Odpowiedź: $\Theta \approx 1396\text{A}$

Zadanie 6.10

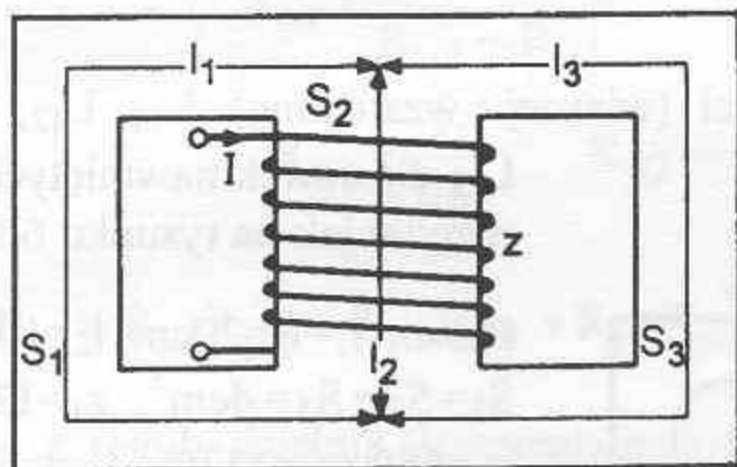
Obliczyć strumień magnetyczny dla rdzenia o wymiarach jak w zadaniu 6.9 przy założeniu, że przekrój rdzenia $S = 16\text{cm}^2$, ilość zwojów $z = 300$, a prąd uzwojenia $I = 9,78\text{A}$

Odpowiedź: $\Phi = 224 \cdot 10^{-5}\text{Wb}$.

Zadanie 6.11

Obliczyć indukcyjność statyczną cewki z rdzeniem ferromagnetycznym przy prądzie cewki, odpowiednio:

a) $I = 0,35\text{A}$, b) $I = 4\text{A}$,
c) $I = 10\text{A}$. Liczba zwojów cewki $z = 1000$. Rdzeń cewki wykonano ze stali o charakterystyce jaką podano w zadaniu 6.9. Wymiary rdzenia pokazanego na rys. 6.7 wynoszą: $l_1 = l_3 = 70\text{cm}$, $l_2 = 30\text{cm}$, $S_1 = S_3 = 32\text{cm}^2$ a $S_2 = 64\text{cm}^2$. Ponieważ rdzeń

Rys. 6.7

środkowej kolumny, to można go zastąpić rdzeniem jednooczkowym o długości $l = l_1 + l_2 = 1\text{m}$ i przekroju $S = S_2 = 64\text{cm}^2$

Rozwiązanie:

$$\text{a) } \Theta = Iz = 350\text{A}, \quad H = \frac{\Theta}{l} = 350\text{A/m}, \quad B = 0,7\text{T},$$

$$\Phi = BS = 0,7 \cdot 64 \cdot 10^{-4} = 44,8 \cdot 10^{-4}\text{Wb},$$

$$L = \frac{z\Phi}{I} = \frac{44,8 \cdot 10^{-4} \cdot 10^3}{0,35} = 12,8\text{H}.$$

$$\text{b) } \Theta = Iz = 4000, \quad H = \frac{\Theta}{l} = 4000\text{A/m}, \quad B = 1,6\text{T},$$

$$\Phi = BS = 1,6 \cdot 64 \cdot 10^{-4} = 102,4 \cdot 10^{-4}\text{Wb},$$

$$L = \frac{z\Phi}{I} = \frac{102,4 \cdot 10^{-4} \cdot 10^3}{4} = 2,56\text{H}.$$

$$\text{c) } \Theta = Iz = 10000\text{A}, \quad H = \frac{\Theta}{l} = 10000\text{A/m}, \quad B = 1,8\text{T},$$

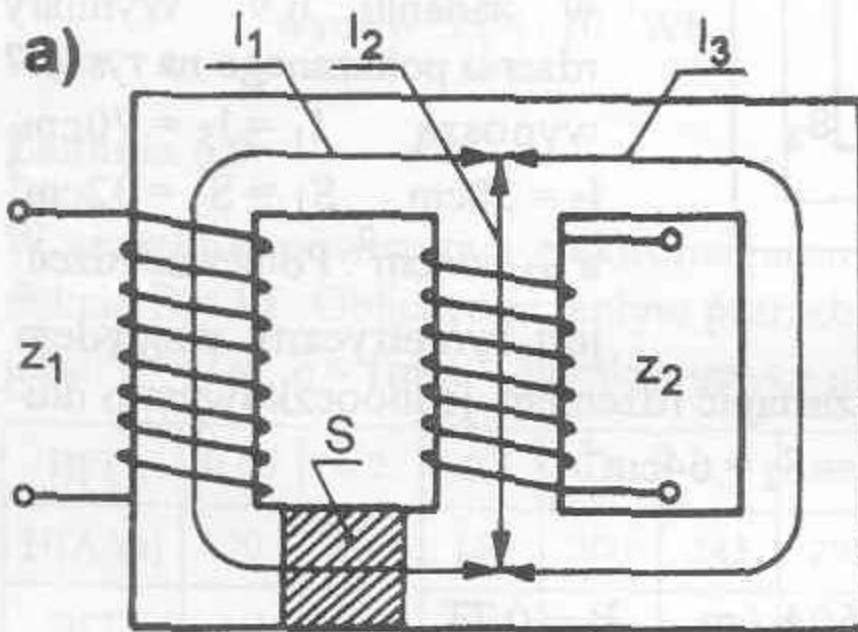
$$\Phi = BS = 1,8 \cdot 64 \cdot 10^{-4} = 115,2 \cdot 10^{-4}\text{Wb},$$

$$L = \frac{z\Phi}{I} = \frac{115,2 \cdot 10^{-4} \cdot 10^3}{10} = 1,152\text{H}.$$

Odpowiedź: a) $L = 12,8\text{H}$, b) $L = 2,56\text{H}$, c) $L = 1,152\text{H}$.

Zadanie 6.12

Obliczyć współczynniki indukcyjności (własnej i wzajemnej) L_{11} , L_{12} , L_{21} , L_{22} dla cewek nawiniętych na rdzeniu jak na rysunku 6.8a.

Rys. 6.8a

Dane: $l_1 = l_3 = 20\text{cm}$, $l_2 = 10\text{cm}$,
 $S_1 = S_2 = S_3 = 4\text{cm}^2$, $z_1 = 1200$,
 $z_2 = 800$, $\mu_r = 1330$.

Rozwiązanie:

$$L_{11} = \left(\frac{\Psi_1}{i_1} \right)_{i_2=0} = \frac{z_1 \Phi_1}{i_1},$$

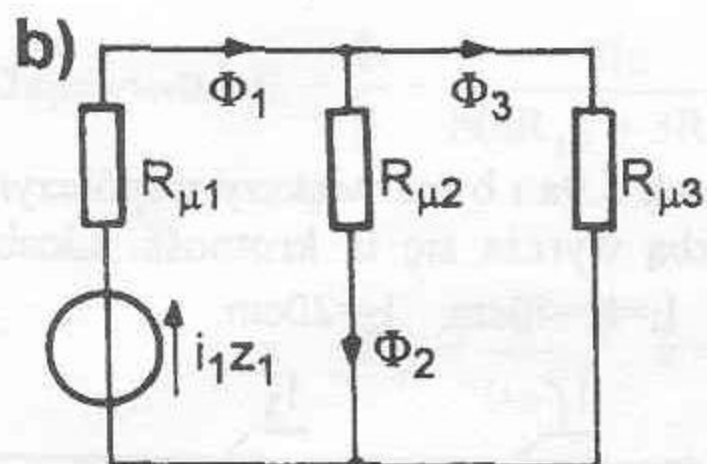
$$L_{12} = \left(\frac{\Psi_2}{i_1} \right)_{i_2=0} = \frac{z_2 \Phi_2}{i_1},$$

$$L_{21} = \left(\frac{\Psi_1}{i_2} \right)_{i_1=0} = \frac{z_1 \Phi_1}{i_2},$$

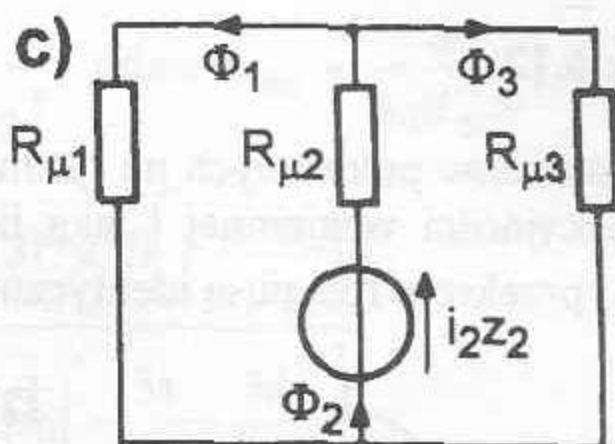
$$L_{22} = \left(\frac{\Psi_2}{i_2} \right)_{i_1=0} = \frac{z_2 \Phi_2}{i_2}.$$

Do obliczenia odpowiednich strumieni pomocne będą rysunki 6.8 b i c, gdzie zasilane są poszczególne uzwojenia z osobna.

Do obliczenia indukcyjności L_{11} i L_{12} zostanie wykorzystany schemat 6.8b, a do obliczenia indukcyjności L_{21} i L_{22} schemat 6.8c. Obliczanie L_{11} i L_{12} :

Rys. 6.8b

Rys. 6.8c

$$\Phi_1 = \frac{i_1 z_1}{R_{\mu 1} + \frac{R_{\mu 2} \cdot R_{\mu 3}}{R_{\mu 2} + R_{\mu 3}}} = \frac{i_1 z_1 (R_{\mu 2} + R_{\mu 3})}{R_{\mu 1} R_{\mu 2} + R_{\mu 2} R_{\mu 3} + R_{\mu 3} R_{\mu 1}},$$

$$R_{\mu 1} = \frac{l_1}{\mu S_1}, \quad R_{\mu 2} = \frac{l_2}{\mu S_2}, \quad R_{\mu 3} = \frac{l_3}{\mu S_3},$$

$$R_{\mu} = R_{\mu 1} R_{\mu 2} + R_{\mu 2} R_{\mu 3} + R_{\mu 3} R_{\mu 1}, \quad L_{11} = \frac{z_1 \Phi_1}{i_1} = \frac{z_1^2 (R_{\mu 2} + R_{\mu 3})}{R_{\mu}},$$

Φ_2 z reguły dzielnik strumienia magnetycznego

$$\Phi_2 = \Phi_1 \frac{R_{\mu 3}}{R_{\mu 2} + R_{\mu 3}} = \frac{z_1 i_1 R_{\mu 3}}{R_{\mu}}, \quad L_{12} = \frac{z_2 \Phi_2}{i_1} = \frac{z_1 z_2 R_{\mu 3}}{R_{\mu}}.$$

Obliczanie L_{21} i L_{22}

$$\Phi_2 = \frac{i_2 z_2}{R_{\mu 2} + \frac{R_{\mu 3} R_{\mu 1}}{R_{\mu 3} + R_{\mu 1}}} = \frac{i_2 z_2 (R_{\mu 3} + R_{\mu 1})}{R_{\mu 1} R_{\mu 2} + R_{\mu 2} R_{\mu 3} + R_{\mu 3} R_{\mu 1}},$$

$$\Phi_1 = \frac{i_2 z_2 (R_{\mu 3} + R_{\mu 1})}{R_{\mu}} \frac{R_{\mu 3}}{R_{\mu 3} + R_{\mu 1}} = \frac{i_2 z_2 R_{\mu 3}}{R_{\mu}},$$

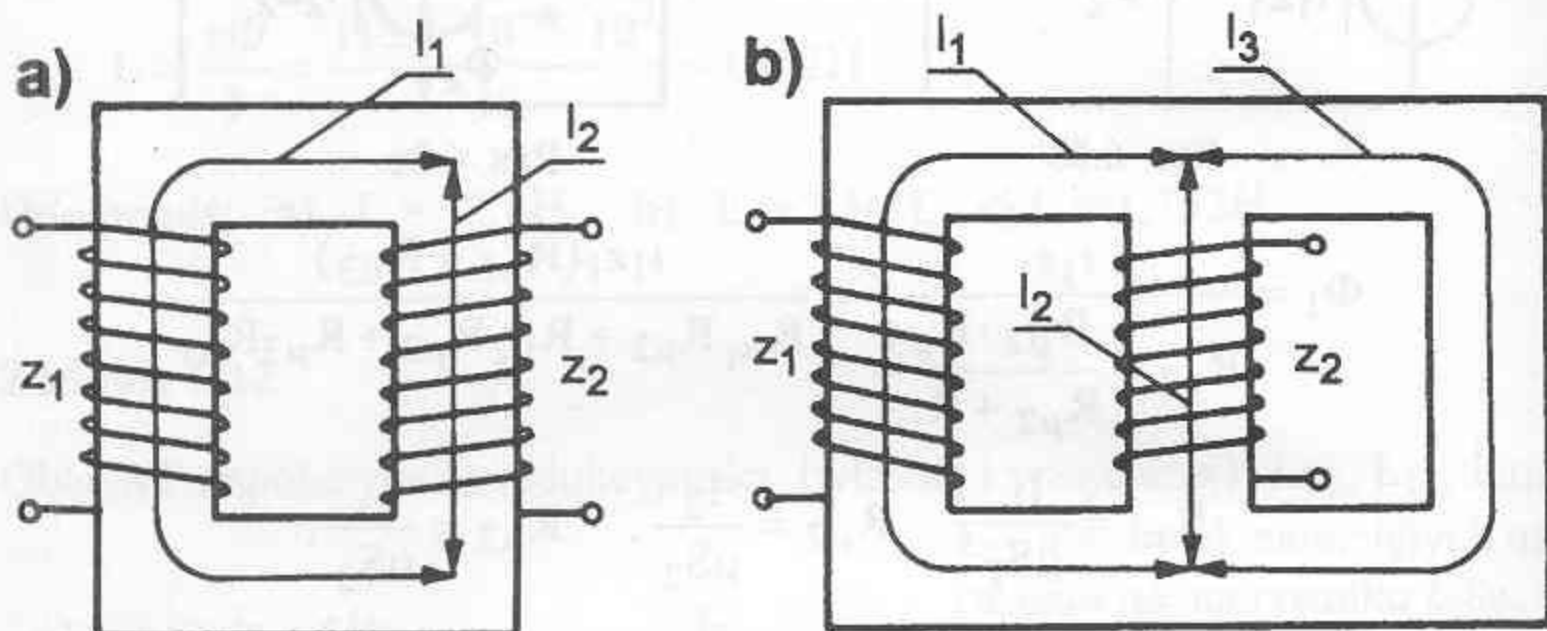
$$L_{21} = \frac{z_1 \Phi_1}{i_2} = \frac{z_1 z_2 R_{\mu 3}}{R_{\mu}} = L_{12}, \quad L_{22} = \frac{z_2 \Phi_2}{i_2} = \frac{z_2^2 (R_{\mu 1} + R_{\mu 3})}{R_{\mu}},$$

Po wstawieniu danych uzyskuje się $L_{11}=3,6\text{H}$, $L_{12}=L_{21}=1,6\text{H}$, $L_{22}=2,13\text{H}$.

Odpowiedź: $L_{11}=3,6\text{H}$, $L_{12}=L_{21}=1,6\text{H}$, $L_{22}=2,13\text{H}$.

Zadanie 6.13

Który z układów pokazanych na rysunkach 6.9a i b ma większy współczynnik indukcyjności wzajemnej i jaką liczbą wyraża się ta krotność. Liczby zwojów i przekroje rdzeni są identyczne $l_1=l_3=40\text{cm}$, $l_2=20\text{cm}$.

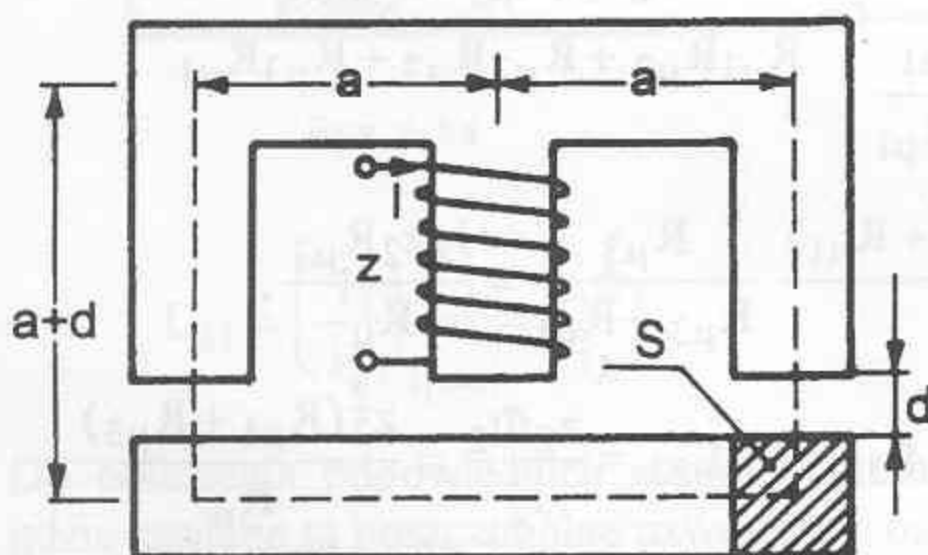

Rys.6.9

Odpowiedź: Układ z rysunku a) 1,33 razy.

Zadanie 6.14

Przedstawiony na rysunku 6.10 elektromagnes posiada rdzeń o jednakowych przekrojach w każdym jego miejscu. Przenikalność względna żelaza $\mu_{rz} \gg 1$. Dane są wszystkie wymiary. Wyprowadzić zależności na:

- indukcję magnetyczną w środkowej szczelinie,
- siłę przyciągania belki dolnej.

Rys.6.10. Chwytnik elektromagnetyczny

Odpowiedź: $B = \frac{\Phi}{S} = \frac{2Iz}{S(5R_{\mu z} + 3R_{\mu p})}$, gdzie $R_{\mu z} = \frac{a}{\mu_0 \mu_{rz} S}$,

$$a \quad R_p = \frac{d}{\mu_0 S}, \quad F = \frac{3I^2 z^2 S \left(1 - \frac{1}{\mu_{rz}}\right)}{\mu_0 \left(\frac{5a}{\mu_0 \mu_{rz}} + \frac{3d}{\mu_0}\right)^2}.$$

DODATEK

ALGORYTMY ROZWIĄZYWANIA UKŁADÓW RÓWNAŃ ALGEBRAICZNYCH OPISUJĄCYCH LINIOWE OBWODY ELEKTRYCZNE

W przeważającej liczbie zadań zamieszczonych w skrypcie występują zagadnienia związane z rozwiązywaniem liniowego algebraicznego układu równań.

Problem ten jest prosty jeżeli obliczający dysponuje układem o postaci $Ax = b$, do rozwiązywania którego istnieje duża liczba algorytmów uwzględniających przede wszystkim charakter macierzy A . Przy nauczaniu podstaw elektrotechniki w zakresie teorii obwodów wystarczy rozróżnić dwa przypadki. Stosując metodę potencjałów węzłowych lub prądów oczkowych dla obwodów i sieci zawierających źródła napięcia i prądu o stałych wartościach otrzymujemy symetryczną macierz współczynników $a_{ik} = a_{ki}$. Natomiast dla obwodów ze źródłami sterowanymi stosując w/w metody otrzymuje się niesymetryczną macierz A . Macierz ta jest również niesymetryczna niezależnie od charakteru wymuszeń przy stosowaniu praw Kirchhoffa. W celu optymalizacji czasu obliczeń dla większych układów równań (zazwyczaj wygenerowanych przez inny program) dobrze jest posiadać w bibliotece programów dwa oddzielne podprogramy ułożone według wspomnianego kryterium.

Dla niesymetrycznej macierzy A można stosować algorytm Gaussa-Jordana. Jego zalety są powszechnie znane. Natomiast dla układu opisanego macierzą symetryczną algorytm Choleskego. Polega on na zastąpieniu macierzy A iloczynem macierzy trójkątnych $A = C^T C$ i podstawieniu $b = C^T c$ $C^T C x = C^T c$ i ostatecznie $Cx = c$. Sposób wyznaczania elementów c wynika wprost z reguły mnożenia macierzy.

Poniżej podane zostaną listy procedur Gaussa-Jordana i Choleskego. Napisane są one w języku BASIK i mogą być łatwo „przetłumaczone” na używane obecnie języki programowania TURBO PASCAL, FORTRAN czy C. Na pewno będą one dużym ułatwieniem, przy obliczeniach zadań nie tylko z tego skryptu.

PROCEDURA GAUSSA-JORDANA

```

10 REM: Program „Gauss” do rozwiązywania liniowego
20 REM układu równań algebraicznych rzędu n
30 REM z niesymetryczną macierzą współczynników
40 INPUT "rząd układu równań=";n
50 DIM a(n,n+1)
60 PRINT "wprowadzenie rozszerzonej macierzy współczynników-
wierszami"
70 FOR k=1 TO n
80 FOR i=1 TO n+1
90 INPUT a(k,i)
100 NEXT i
110 NEXT k
120 GOSUB 1000
130 REM: wydruk wyników
140 PRINT "wektor wyników x(i):"
150 FOR i=1 TO n
160 PRINT "x(";i;")=";a(i,n+1)
170 NEXT i
180 END
1000 REM: Procedura Gaussa-Jordana
1010 REM: test czy a(k,k) nierówne zero
1020 FOR k=1 TO n
1030 FOR i=k TO n
1040 IF a(i,k) <> 0 THEN GOTO 1090
1050 NEXT i
1060 PRINT "brak rozwiązania-sprawdzić macierz współczynników !"
1070 GOTO 180
1080 REM: zamiana wierszy jeżeli a(k,k)=0
1090 FOR j=1 TO n+1
1100 s=a(k,j)
1110 a(k,j)=a(i,j)
1120 a(i,j)=s
1130 NEXT j
1140 REM: tworzenie równania eliminacyjnego
1150 t=1/a(k,k)
1160 FOR j=1 TO n+1

```

```

1170 a(k,j)=t*a(k,j)
1180 NEXT j
1190 REM: odejmowanie równania eliminacyjnego
1200 REM: od pozostałych równań
1210 FOR i=1 TO n
1220 IF i=k THEN GOTO 1270
1230 t=a(i,k)
1240 FOR j=1 TO n+1
1250 a(i,j)=a(i,j)-t*a(k,j)
1260 NEXT j
1270 NEXT i
1280 NEXT k
1290 RETURN

```

PROCEDURA CHOLESKEGO

```

10 REM: Program "Cholesky" do rozwiązywania liniowego
20 REM układu równań algebraicznych rzędu k
30 REM z symetryczną macierzą współczynników
40 INPUT "rząd układu równań=";k
50 DIM m(k,k+1), w(k)
60 PRINT "wprowadzenie rozszerzonej górnej macierzy";
65 PRINT "trójkątnej-wierszami"
70 FOR i=1 TO k
80 FOR j=1 TO k+1
90 INPUT m(i,j)
100 IF j<=k THEN LET m(j,i)=m(i,j)
110 NEXT j
120 NEXT i
130 GOSUB 2000
140 PRINT "wektor wyników :";
150 FOR i=1 TO k
160 PRINT "w(";i;")=";w(i)
170 NEXT i
180 END
2000 REM: Procedura Choleskego
2010 FOR i=1 TO k
2020 w(i)=0
2030 NEXT i
2040 FOR i=1 TO k
2050 w(i)=1
2060 s=m(i,i)
2070 FOR j=1 TO i-1
2080 IF w(j)=0 THEN s=s+m(j,i)*m(j,i)
2090 IF w(j)=1 THEN s=s-m(j,i)*m(j,i)
2100 NEXT j
2110 IF s>=0 THEN GOTO 2140
2120 s=-s
2130 w(i)=0
2140 IF s<1E-15 THEN PRINT "macierz współczynników singularna"
2150 m(i,i)=SQR(s)
2160 FOR l=i+1 TO k+1

```

```

2170 s=m(i,l)
2180 FOR j=1 TO i-1
2190 IF w(j)=0 THEN s=s+m(j,i)*m(j,l)
2200 IF w(j)=1 THEN s=s-m(j,i)*m(j,l)
2210 NEXT j
2220 IF w(i)=0 THEN s=-s
2230 m(i,l)=s/m(i,i)
2240 NEXT l
2250 NEXT i
2260 FOR i=1 TO k
2270 w(i)=0
2280 NEXT i
2290 FOR i=k TO 1 STEP -1
2300 s=m(i,k+1)
2310 FOR j=i+1 TO k
2320 s=s-w(j)*m(i,j)
2330 NEXT j
2340 w(i)=s/m(i,i)
2350 NEXT i
2360 RETURN

```

LITERATURA

- [1] Cichowska Z., Pasko M., Litwinowicz E.: Przykłady i zadania z elektrotechniki teoretycznej Część I. Obwody rezystancyjne i obwody z kondensatorami. Politechnika Śląska Skrypty Uczelniane, nr 1823, Gliwice 1993.
- [2] Claussnitzer H.: Einführung in die Elektrotechnik 7. Durchgesehene Auflage VEB Verlag Technik, Berlin 1980.
- [3] Gorzkowski W.: Zadania z fizyki z całego świata z rozwiązaniami (20 lat Międzynarodowych Olimpiad Fizycznych) Wydanie I Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1994.
- [4] Grafe u.a., Grundlagen der Elektrotechnik, Band 1 Gleichspannungstechnik 13, durchgesehene Auflage, VEB Verlag Technik, Berlin 1988.
- [5] Jeżewski M.: Fizyka (podręcznik dla wyższych szkół technicznych). Wydanie drugie poprawione, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970.
- [6] Kurdziel R.: Podstawy elektrotechniki. Wydanie II całkowicie zmienione. Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa 1972.
- [7] Mattes H.: Übungskurs Elektrotechnik 1. Felder und Gleichstromnetze Springer-Verlag Berlin, Heidelberg 1992.
- [8] Mikołajuk K., Trzaska Z.: Zbiór zadań z elektrotechniki teoretycznej. Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1973.
- [9] Oswald B., Schubert P., Bunzel E., Kunckel K.-H., Münch U., Paulig E.: Lösung linearer Gleichungssysteme am Beispiel einfacher Netzwerke ELEKTRIE, Berlin 39(1985)6 s.229÷232.
- [10] Philippow E.: Grundlagen der Elektrotechnik. 8 bearbeitete Auflage VEB Verlag Technik, Berlin 1988.
- [11] Poradnik Inżyniera Elektryka tom 1. Wydawnictwo Naukowo-Techniczne Warszawa 1994.
- [12] Przytułski A.: Algorytmy rozwiązywania układów równań algebraicznych opisujących liniowe obwody elektryczne. Materiały XI Międzynarodowej Konferencji Naukowej PROBLEMY KSZTAŁCENIA I DOSKONALENIA NAUCZYCIELI TECHNIKI, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich w Opolu, Opole-Głuchoczołazy, 3÷4 czerwca 1993, (abstrakt str.47).